

**პენიტენციურ სისტემაში
დასაქმებულ სოციალურ მუშაკთა
სახელმძღვანელო**

2008 წლის 6 თებერვალს საერთაშორისო ორგანიზაციის „ციხის საერთაშორისო რეფორმის“ ორგანიზებით ჩატარდა ნიგნის „პენიტენციურ სისტემაში დასაქმებულ სოციალურ მუშაკთა სახელმძღვანელოს“ სამუშაო ვერსიის განხილვა, რომელსაც ესწრებოდნენ უცხოელი და ქართველი ექსპერტები: მერი მერფი, კრისტელ ვარმი, ლისბერტ სოლიედი, ტირე რაენი, მიხეილ ლურნკაია და სხვ.

განხილვისას გაკეთდა ნიგნის პრეზენტაცია და გაიმართა დისკუსია. ექსპერტების აზრით, ნიგნი თავისი შინაარსით მოიცავს ძალიან მნიშვნელოვან ელემენტებს, რომელიც ხელს შეუწყობს საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში სოციალური მუშაკების საქმიანობის ეფექტურობის ამაღლებას. ასევე ხაზი გაესვა იმ გარემოებასაც, რომ ეს არის საქართველოში ამ ტიპის სახელმძღვანელოს გამოცემის პირველი მცდელობა.

ნიგნის მოსამზადებლად საჭირო მასალების მოწოდებისა და მუშაობის პროცესში განეული მხარდაჭერისათვის ავტორი მადლობას უხდის:

ლიტვის სასწავლო ცენტრის დირექტორს, ბატონ დიმიტრი უსიკს;
ესტონეთის პენიტენციური სისტემის ექსპერტს, ქალბატონ ლაურა კიკასს;

საქართველოს ფსიქოლოგთა და ფსიქოთერაპევტთა ასოციაციის პრეზიდენტს, ქალბატონ სოფიო ვერულაშვილს;

არასამთავრობო ორგანიზაციის „პონის“ აღმასრულებელ დირექტორს, ქალბატონ ელისო ამირეჯიბს.

რედაქტორი: ეკატერინე ქირია

© საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო, სსიპ „სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სასწავლო ცენტრი“ 2008

© ნიგნის გამოცემა მომზადდა და დაიბეჭდა შვედეთის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (Sida) ფინანსური მხარდაჭერითა და გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) ხელშეწყობით.

ISBN 978-9941-0-0568-8

წინამდებარე მასალა მომზადდა როგორც სახელმძღვანელო სასჯელადსრულების სისტემის სოციალური მუშაკებისათვის.

ზოგადად, სოციალური სამუშაოსა და სოციალური მუშაკის ინსტიტუტი საქართველოში ახალია და დღითიდღე ფეხს იკიდებს ყოველდღიურ ცხოვრებაში. მთლიან სიერეს, რომელსაც სოციალური სამუშაო აქვია, თავისი სპეციფიკურივით გამოეყოფა ციხის სოციალური სამსახური, რომელიც ასევე ახალი ინსტიტუტია საქართველოში. პოსტსაბჭოთა პერიოდში იგი არ არსებობდა და შეიქმნა მხოლოდ ახალი, გარდამავალი პერიოდის კანონმდებლობის („პატიმრობის შესახებ“ საქართველოს კანონის) ამოქმედების შემდგომ. ამდენად, საქართველოში ამ ინსტიტუტის ამოქმედების არავითარი საფუძველი არ არსებობდა. ამ პერიოდში, მომიწია რა პენიტენციურ დეპარტამენტში მუშაობა, ვიყავი ამ სტრუქტურის ხელმძღვანელი 2005 წლამდე მისი ფორმირების ყველა ეტაპზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, წემთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო ამ წიგნზე მუშაობა, რადგანაც ეს არის პირველი სახელმძღვანელო მასალა ამ სისტემის სოციალური მუშაობისათვის ისევე, როგორც ყველა ის დოკუმენტი, რომლებიც იწერებოდა და იქმნებოდა 2000 წლიდან და აეად თუ კარგად შეძლო პენიტენციურ სისტემაში სოციალური სამსახურის ამოქმედება. მისანი მიღწეულ იქნა: დღეს იგი ფუნქციონირებს საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში. ამჟამად კი, მჭამს, რომ წარმოდგენილი სახელმძღვანელო მნიშვნელოვნად შეუწეობს ხელს მოცემული სამსახურის შემდგომ განვითარებას.

წიგნზე მუშაობის დროს წემი მისანი იყო ერთადერთი რამ, ეს წიგნი სოციალური მუშაკებისათვის გამხდარიყო სამაგიდო, რათა მათ სხვა მასალების მოუძიებლად შეძლოთ თავიანთი საქმიანობის წარმართვა პირველ ეტაპზე მაინც. აღნიშნულიდან გამომდინარე, შემუშავდა წიგნის სტრუქტურა, რომელიც მოიცავს შემდეგს: I თავში მოცემულია „საქართველოს კანონმდებლობა“, რომელშიც შესულია ამონაკრები ყველა იმ კანონმდებლობიდან, რაც შეიძლება დასჭირდეს სოციალურ მუშაკს მისი საქმიანობის განხორციელების დროს. ასევე პატიმართან ურთიერთობისა და მისთვის სამართლებრივი კონსულტაციების გასაწევად ელემენტარულ დონეზე მაინც, ასევე I თავში შეტანილია საერთაშორისო სტანდარტები, კერძოდ, ევროპის პენიტენციური წესები, რომლის მიხედვითაც პერსონალი შეძლებს, პირველ რიგში, გაეცნოს საერთაშორისო სტანდარტებს, ხოლო მეორე მხრივ, შედარება გააკეთოს ეროვნულ კანონმდებლობასა და საერთაშორისო სტანდარტებს შორის; II თავში საუბარია „სოციალური სამუშაოს რაობა“-ზე, მასალის მოსამზადებლად გამოყენებულ იქნა საღეკიო კურსი - სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოციალური სამუშაოს სასერტიფიკატო კურსის სტუდენტებისათვის. ეს ფაქტობრივად არის პირველი სასწავლო კურსი საქართველოში, რომელიც კვალიფიციურ განათლებას აძლევს სოციალურ მუშაკებს. მასალა არის ამონაკრები საღეკიო კურსიდან და იგი ციხის სოციალურ მუშაკებს წარმოდგენას შეუქმნის ზოგად სოციალურ მუშაობაზე. იმდენად, რამდენადაც საქართველოს პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაობის გამოცდილება ხანმოკლეა და ამ სფეროში ფაქტობრივად გამოცემები არ მოიძებნება, საჭირო გახდა სხვა ქვეყნების შესწავლა, გამოყენებულ იქნა იმ ქვეყნების გამოცდილება, რომელთაც პენიტენციური სისტემის განვითარების ანალოგიური ისტორია აქვთ. ეს პრაქტიკა, რომელიც ეფუძნება მოცემულ ქვეყნებში, შესაძლებელია ასევე ეფუძნება დაინერგოს საქართველოშიც. ამდენად, III თავი ასახავს რუსეთის პრაქტიკას და მოიცავს პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაობის განმარტებასა და მის თავისებურებებს, პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაკის როლს მსჯავრდებულის რეაბილიტაციის

საქმეში. მასალა მოგვაწოდა ლიტვის სასჯელაღსრულების სასწავლო ცენტრის დირექტორმა; IV თავში განხილულია ესტონეთის პრაქტიკა, რომელიც მოიცავს მსჯავრდებულის მიღებისთანავე მასთან მუშაობაში სოციალური მუშაკის ჩართვის სპეციფიკას და სამუშაო გეგმის მომზადებას. მოცემული პრაქტიკა ავიღე მოცემულ ქვეყანაში ვიზიტის დროს, ხოლო წიგნში გამოყენებულია მასალები კონფერენციიდან, რომელიც ჩატარდა საქართველოში (თბილისში) 5-6 ივნისს და ეძღვნებოდა სწორედ ამ ინსტიტუტის დანერგვას საქართველოში; V თავი ეძღვნება ფსიქოლოგიური ასპექტების განხილვას, რომელთა ცოდნა არ მოითხოვს სპეციალურ ფსიქოლოგიურ განათლებას. იგი დაეხმარება სოციალურ მუშაკებს შეისწავლონ ყოველი მსჯავრდებული და განახორციელონ მასთან ეფექტური მუშაობა. ამავე თავში განხილულია ფსიქოლოგიური მუშაობის თავისებურებანი იმ მსჯავრდებულებთან, რომლებიც მიეკუთვნებიან განსაკუთრებულ კატეგორიას, როგორიცაა არასრულწლოვანი მსჯავრდებულები (პატიმრები) და საჭიროებენ სპეციფიკურ მიდგომას. ასევე აღგილი დაეთმო ისეთი კატეგორიის ადამიანებთან მუშაობის სპეციფიკას, რომლებიც მიდრეკილნი არიან სუიციდისაკენ და წარმოადგენენ სპეციფიკურ კატეგორიას ყველა ქვეყნის პენიტენციური სისტემის ყოველდღიურ საქმიანობაში.

ვიმედოვნებ, რომ ეს სახელმძღვანელო ხელს შეუწყობს საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში სოციალური მუშაობის ინსტიტუტის აღმავლობასა და მსჯავრდებულთა რეაბილიტაციის პროცესის ეფექტურ დაგეგმვა-განხორციელებას.

აგტორისაგან

საქართველოს კანონმდებლობა და საერთაშორისო სტანდარტები

ციხის სოციალური მუშაკი, რომელსაც უწევს მუშაობა მსჯავრდებულებთან (პატიმრებთან), უნდა ერკვეოდეს და იყოს გაცნობიერებული ქვეყანაში მოქმედ იმ კანონებში და კანონქვემდებარე ნორმატიულ აქტებში, რომლებიც, პირველ რიგში, განაპირობებს მისი საქმიანობის სახელმძღვანელო ბაზას, ხოლო, მეორე მხრივ, იგი დაკავშირებულია მსჯავრდებულის (პატიმრის) ციხეში ყოფნის იმ თავისებურებებთან, როგორიცაა ციხეში მისი მოთავსების საფუძვლები, გათავისუფლების შესაძლებლობები, რომლებიც დაკავშირებულია ციხეში ყოფნის პირობებთან და იმ სხვა ელემენტებთან, რომლებიც შეიძლება იყოს მისი კანონით გათვალისწინებული სხვადასხვა უფლების დაცვის გარანტი.

გარდა ეროვნული კანონმდებლობისა, პენიტენციური სისტემის პერსონალი-სათვის და განსაკუთრებით, სოციალური მუშაკისათვის, მნიშვნელოვანია იმ საერთაშორისო დოკუმენტების გაცნობა, რომლებიც მიმართულია ციხეში ადამიანის ყოფნის პირობების რეგულირებისაკენ და განმარტავს ასევე იმ უფლებებსა და მოვალებებს, რომლებიც აქვს თავისუფლებადკეთილ პირს ციხეში ყოფნის დროს. ამდენად, სახელმძღვანელოში აღგილი დაეთმო „ევროპულ ციხის წესებს“, ანუ იმ საერთაშორისო დოკუმენტს, რომელმაც (ცელილება განიცადა 2006 წელს. ის, თავისი ხასიათით, წარმოადგენს უახლეს მასალას და მიმართულია პენიტენციური სისტემისაკენ.

შეიძლება დაისვას კითხვა: რა საჭიროა სოციალური მუშაკისათვის მოცემული კანონების ცოდნა, როდესაც ეს უკანასკნელი შეიძლება არც იყოს იურიდიული განათლების მქონე პირი? ამასთან, აღსანიშნავია, რომ ზოგადად სამოქალაქო სასოგადოებაში მომუშავე სოციალური მუშაკის წინაშე ეს მოთხოვნა არ დგას, რასაც წინამდებარე სახელმძღვანელოშიც ენახათ. აქ გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ციხის სოციალურ მუშაკებს უწევს მუშაობა ადამიანებთან, რომლებიც სხვადასხვა სახის კანონსაწინააღმდეგო ქმედობისათვის იმყოფებიან ციხეში, ანუ მათ ჩადენილი აქვთ დანაშაული, რომლისთვისაც არიან გასამართლებულნი, ან ასეთი დანაშაულის ჩადენაში ედებათ ბრალი, ანუ ადამიანებთან, რომლებიც მოიაზრებიან, როგორც კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირები და სოცმუშაკის საქმიანობა სწორედ ამ უარყოფითი მაჩვენებლის კორექციას და მის აღმოფხვრას ემსახურება. ამასთან კანონებისა და კანონქვემდებარე აქტების ცოდნა სოციალურ მუშაკს დაეხმარება მისი ერთ-ერთი ძირეული ფუნქციის განხორციელებაში, როგორიცაა სამართლებრივი კონსულტაციები მსჯავრდებულთან და მის ოჯახის წევრებთან.

საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ.

საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2002 წლის 22 აგვისტოს №723 ბრძანება „იუსტიციის სამინისტროს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის მსჯავრდებულთა სოციალური სამსახურის დებულების დამტკიცების შესახებ“.

პირველ რიგში, განხილულ უნდა იქნეს საქართველოს კანონი „პატიმრობის შესახებ“ და საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2002 წლის 22 აგვისტოს №723 ბრძანება „იუსტიციის სამინისტროს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის მსჯავრდებულთა სოციალური სამსახურის დებულების დამტკიცების შესახებ“, რადგანაც მოცემული წარმოადგენს ძირითად საფუძველს საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში სოციალური სამსახურების არსებობისათვის. იგი მოიცავს სამსახურის ფუნქციებს, ამოცანებს და ა.შ. თუმცა, აქვე აღსანიშნავია, რომ კანონი „პატიმრობის შესახებ“ განხილულ უნდა იქნეს ასევე სხვა კონტექსტში, კერძოდ, როგორიცაა: პატიმართა განთავსება ციხეში, ყოფნის პირობები, განათლება, დასაქმება, დასჯა-წახალისება, ზოგადად მათი უფლებები და მოვალეობები და ა. შ. ყველა ის სფერო, რომელშიც მონაწილეობის მიღება უწევს სოციალურ მუშაკს, როგორც ციხის ფარგლებში პატიმრის უფლებების დამცველ პირს.

სახელმძღვანელოში განხილული იქნება ასევე ამონაკრები შემდეგი კანონებიდან და კანონქვემდებარე აქტებიდან, კერძოდ:

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი;

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი.

სისხლის სამართლის კოდექსისა და სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის განხილვისას ყურადღება გამახვილებულ იქნა იმ სტანდარტების განხილვაზე, რომლებიც განაპირობებს პირის თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში მოხვედრის საფუძველს, რადგანაც სოცმუშაკისათვის ამოსავალი წერტილია იცოდეს, თუ ვისთან აქვს ურთიერთობა, რა კანონსაწინააღმდეგო ქმედობისათვის შეიძლება იყონ ეს ადამიანები დასჯილი და ის სასჯელები, რომლებიც ამ დანაშაულისათვის განესაზღვრებათ მათ. იმდენად, რამდენადაც საქართველოში ხშირია შემთხვევები, როდესაც მსჯავრდებულები (პატიმრები) ფიქრობენ, რომ ისინი უსამართლოდ არიან დაპატიმრებულნი, ან მათ მიმართ გამოყენებული სასჯელი არაადეკვატურია მათ ქმედობასთან და მათ, ძირითადად, პრეტენზიები და დახმარების მოთხოვნა აქვთ სწორედ ამ სფეროში, ამდენად, სოციალურ მუშაკს ზოგადი წარმოადგენა მაინც უნდა შეექმნას ამ კონკრეტულ სფეროზე. ასევე გათავისუფლების საფუძველები, რომლებიც თავისუფლებააღკვეთილ პირთა ინტერესების აქტიური ყურადღების სფეროს წარმოადგენს. რაც შეეხება საპროცესო კანონმდებლობის განხილვას, აქაც ყურადღება დაეთმო იმ უმნიშვნელოვანეს ელემენტებს, რომლებიც ფაქტობრივად თავისუფლებააღკვეთილი პირის ყოველდღიური ცხოვრების შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს, მაგალითად - პროცესუალური უფლებები. სოციალურმა მუშაკმა უნდა იცოდეს, რომ მსჯავრდებულს (პატიმარს) გააჩნია უფლებების მთელი სპექტრი, საპროცესო კანონმდებლობის მიხედვით. აქვე საპროცესო კანონმდებლობაში ყურადღება დაეთმო გასაჩივრების საფუძველებს (სააპელაციო, საკასაციო და ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო).

საქართველოს სამოქალაქო სამართლის კოდექსი.

სამოქალაქო კანონმდებლობიდან სახელმძღვანელოში განხილულია მხოლოდ მცირე ამონარიდი. ეს არის სამოქალაქო უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა, ის აუცილებელი ინფორმაცია, რომლის ცოდნა შეიძლება ყოველდღიურ საქმიანობაში დასჭირდეს სოციალურ მუშაკს. თუმცა, აქვე აღსანიშნავია, რომ სამოქალაქო კანონმდებლობის უფრო ღრმად ცოდნა მეტად შეუწყობს ხელს

სოციალური მუშაის ეფექტურ მუშაობას, რადგანაც იმ ძირითადი ფუნქციის განხორციელება, როგორცაა პირადი და ოჯახური პრობლემების მოკავრებაში დახმარება და სხვა, სწორედ მოცემული კანონმდებლობის ცოდნასა და მის გამოყენებაზეა აქცენტირებული.

საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი.

ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსიდან წიგნში მოცემულ ამონაკრებში განხილულია ინფორმაციის სახეები (საჯარო, საიდუმლო, პერსონალური), ასევე ინფორმაციის საკუთრება და საჯაროობა, შემთხვევები, თუ როდის შეიძლება უარი ეთქვას ამა თუ იმ ადამიანს ინფორმაციის მიწოდებაზე. ხშირია შემთხვევები, როდესაც პატიმარი (მსჯავრდებული) ითხოვს ამა თუ იმ ინფორმაციის მიწოდებას ციხის ადმინისტრაციის ან სხვა სახელმწიფო სტრუქტურებიდან. ასეთ შემთხვევაში, სასურველია სოციალური მუშაი ერკვეოდეს იმაში, თუ რა სახის ინფორმაციის მოთხოვნის უფლება აქვს პატიმარს (მსჯავრდებულს) და არგუმენტირებულად განუმარტოს მას იმ ინფორმაციის შესახებ, რომლის მოთხოვნის უფლება მას არა აქვს. ასევე ხშირია შემთხვევები, როდესაც პატიმრები (მსჯავრდებულები), პრეტენზიას გამოთქამენ ადმინისტრაციის ან სხვა სტრუქტურების მიმართ ინფორმაციის გაცემაზე უარის თქმის შესახებ. ამ შემთხვევაშიც სასურველია სოციალურმა მუშაკმა შეძლოს პატიმრის (მსჯავრდებულის) უარყოფით ემოციაზე ზემოქმედება იმის საფუძველზე, რომ განუმარტოს მსჯავრდებულის უარის საფუძველი.

მოცემული კანონმდებლობის განხილვისას ასევე ადგილი დაუთმო ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ აქტს, განსაკუთრებით კი, ინდივიდუალურ ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ აქტს, ასევე ადმინისტრაციულ საჩივარს. მის ფორმებს, ადმინისტრაციული საჩივრის მიღებაზე ან განხილვაზე უარის თქმას, შემთხვევებს, როდესაც ადმინისტრაციული ორგანო არ განიხილავს ადმინისტრაციულ საჩივარს და განხილვის ვადებს.

საქართველოს კანონი პაციენტის უფლებების შესახებ.

პაციენტის უფლებების განხილვას საფუძვლად უდევს ის გარემოება, რომ საზოგადოებაში ყველა ადამიანი პოტენციური პაციენტია და ამდენად, ეს უფლებები განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია ყველა მოქალაქისათვის, ხოლო თუ განვიხილავთ სასჯელადსრულების სისტემაში განთავსებულ პირებს, რომელთა დიდი უმრავლესობა გამოირჩევა ჯანმრთელობის მდგომარეობის გართულებით, ხშირ შემთხვევაში საჭიროებენ სამედიცინო დახმარებას. ამასთან კანონმდებლობა ითვალისწინებს, რიგ შემთხვევაში მოიაზრებს, პატიმრის (მსჯავრდებულის) სავალდებულო შემოწმებას. ასეთ შემთხვევაში, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს პაციენტის უფლებების დაცვის შესახებ კანონის დაცვის უზრუნველყოფას სასჯელის მოხდის ადგილებში. აღსანიშნავია, რომ სოციალური მუშაის ერთ-ერთი ფუნქცია არის კონტროლზე ჰქონდეს აყვანილი მსჯავრდებულის მკურნალობის მდგომარეობა.

საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 1999 წლის 29 დეკემბრის №370 ბრძანება „მსჯავრდებულთა რეესტრისა და პირადი საქმის წარმოების შესახებ“.

ბრძანებიდან მსჯავრდებულთა რეესტრისა და პირადი საქმის წარმოების შესახებ წინამდებარე სახელმძღვანელოში განხილულია, თუ რა მასალები უნდა

განთავსდეს მსჯავრდებულის პირადი საქმის პირველ და მეორე ნაწილში. იმდენად, რამდენადაც სოციალური მუშაკი მსჯავრდებულის გაცნობას იწყებს მისი პირადი საქმის მონაცემების შესწავლით, მან უნდა იცოდეს, თუ რომელი დოკუმენტი, რომელ ნაწილში შეიძლება იყოს მოთავსებული. ასევე მას სრულად უნდა შეეძლოს პირადი საქმიდან მისთვის საჭირო ინფორმაციის მიღება. აქვე მოცემული ბრძანების განხილვისას ყურადღება ეთმობა მსჯავრდებულის სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მიღებისათვის აუცილებელ მოთხოვნებს. ამ შემთხვევაში №360 ბრძანებასთან ერთად განხილულია ამონარიდი №362 ბრძანებიდან „პატიმრობის მოხდის წესის შესახებ“, სადაც ყურადღება ეთმობა პატიმრის მიღებისათვის საჭირო მოთხოვნებს. ასევე მასალას თან ერთვის ის ფორმები, რომლებიც ხელს შეუწყობს სოციალურ მუშაკს თავისი საქმიანობის განხორციელების პროცესში, მსჯავრდებულის (პატიმრის) შესახებ ინფორმაციის მოსაძიებლად.

საქართველოს კანონი „არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის შესახებ“.

სასჯელაღსრულების სისტემიდან სასჯელის მოხდისაგან ვადამდე აღრე გათავისუფლებული პირები სასჯელაღსრულების სისტემიდან გათავისუფლების შემდგომ გადადიან პრობაციის სამსახურის კონტროლქვეშ. ამდენად, მნიშვნელოვანია სასჯელაღსრულების სისტემისა და პრობაციის ურთიერთთანამშრომლობა. სასურველია მსჯავრდებულის გათავისუფლებამდე სასჯელაღსრულების დაწესებულების სოციალური სამსახური ახდენდეს პრობაციის სამსახურების ინფორმირებას მსჯავრდებულის შესახებ, რათა პრობაციის სამსახურს ჰქონდეს საფუძველი მსჯავრდებულის რეაბილიტაციის განხორციელებისათვის და მისი უფექტურად წარმართვისათვის. ამდენად, სოციალური მუშაკი უნდა იცნობდეს იმ სტრუქტურას, რომელიც ფაქტობრივად პარტნიორ ორგანიზაციას წარმოადგენს მსჯავრდებულის სრულყოფილი რეაბილიტაციისა და რესოციალიზაციის ფარგლებში.

საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2006 წლის 26 ივნისის №620 ბრძანება „მსჯავრდებულთა და პატიმართა მიერ სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციის მოსამსახურეთა, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის ან სხვა სახელმწიფო დაწესებულების უკანონო მოქმედების გასაჩივრებისა და მათი საჩივრების განხილვის ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე“. აღნიშნული პროცედურები განხილულია იმ საფუძველზე, რომ პირველ რიგში, სოციალური მუშაკის ფუნქციებში მოთავსდება მსჯავრდებულთა (პატიმართა) განცხადებებისა და საჩივრების გაგზავნაზე კონტროლი, ამ განცხადებებისა და საჩივრების შედგენაში დახმარება და ა.შ. ასევე პატიმრობის შესახებ კანონის 26-ე მუხლში „მსჯავრდებულთა უფლებები“, რომლის უზრუნველყოფაც სწორედ სოციალური მუშაკის ძირითად ფუნქციას წარმოადგენს, ა.შ. პუნქტში განხილულია გასაჩივრების უფლება. ეს უფლება ასევე განხილულია საპროცესო კანონმდებლობაში. ამდენად, სოციალური მუშაკი სრულად უნდა ერკვეოდეს მის პროცედურებში, წინამდებარე წიგნში გასაჩივრების სტანდარტები განხილულია არა მხოლოდ ამ ბრძანების შესაბამისად, არამედ – სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით, ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსისა და „პატიმრობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიხედვით.

- ორგანული კანონი „სახალხო დამცველის შესახებ“.

მოცემული კანონი განხილულ იქნა ორი მიდგომით: პირველ რიგში, როგორც სასჯელაღსრულების სისტემის დამოუკიდებელი კონტროლის მექანიზმი, ხოლო, მეორე მხრივ, პატიმართა (მსჯავრდებულთა) უფლებების დაცვის დამოუკიდებელი მექანიზმი. ძალიან ხშირია შემთხვევები, როდესაც მსჯავრდებულები მიმართავენ სახალხო დამცველს ან ითხოვენ შეხვედრას მის წარმომადგენლებთან იმისათვის, რომ სოციალურმა მუშაკმა ხელი შეუწყოს მისი მოთხოვნების განხორციელებას. ამისათვის სოციალურ მუშაკს ხელს შეუწყობს „სახალხო დამცველის შესახებ“ კანონით გათვალისწინებული იმ სპეციფიკის ცოდნა, როგორიცაა სახალხო დამცველის ფუნქციები, მისი ამოცანები, განცხადებებისა და საჩივრების მიღების წესები და სხვა.

საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება №35.

ინსტრუქცია „სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში მომომხმელები მსჯავრდებულთა და პატიმართა მიმართ მოპყრობის წესისა და მათი შენახვის პირობების შესახებ“.

სასჯელაღსრულების დაწესებულების პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, როდესაც მსჯავრდებულები მიმართავენ პროტესტის სხვადასხვა ფორმას, მათ შორის, ხშირია ხასიათი აქვს შიმშილობის გამოცხადებას, ეს არის მსჯავრდებულების (პატიმრების) კატეგორია, რომლებიც საჭიროებენ სპეციფიკურ მიდგომას პროტესტის ამ ფორმის გამოცხადების დროს. მოცემული ბრძანება არის ერთადერთი დოკუმენტი, რომელიც არეგულირებს მომომხმელებს პირებთან დამოკიდებულებას პენიტენციურ სისტემაში.

I. „პატიმრობის შესახებ“ საქართველოს კანონი

კანონის XIII თავი, „სოციალური სამსახური“, განსაზღვრულია სამსახურის მიზანი; სოციალური მუშაკის რაობა; სოციალური უსრუენველყოფა მსჯავრდებულის მიღება-გათავისუფლების დროს და სხვა.

მუხლი 57. სოციალური სამსახურის მიზანი

1. სოციალური სამსახურის მიზანია დახმარება გაუწიოს მსჯავრდებულებს, შეინარჩუნონ და დაამყარონ საზოგადოებასთან სოციალურად, სამართლებრივად და ზნეობრივად გამართლებული კონტაქტები, გადაჭრან პირადი და ოჯახური პრობლემები. სამსახური ხელს უწყობს მსჯავრდებულთა მართლშეგნების ამაღლებას, მათ ურთიერთობას საზოგადოებრიობის წარმომადგენლებთან, რომელთაც შეუძლიათ დაეხმარონ მსჯავრდებულებს გათავისუფლების შემდგომ ცხოვრების პირობების მოწყობაში.

მუხლი 58. სოციალური სამსახურის მუშაკი

1. სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში სოციალურ საკითხებს აწესრიგებს სოციალური სამსახურის მუშაკი, რომელსაც თანამდებობაზე ნიშნავენ

სასჯელადსრულების დაწესებულების დირექტორი.

2. ზემოთ აღნიშნულ თანამდებობაზე ინიშნება პირი, რომელსაც გააჩნია სათანადო უმაღლესი სპეციალური განათლება.
3. სოციალური სამსახურის მუშაკზე ვრცელდება სასჯელადსრულების დაწესებულების თანამშრომლებისათვის დადგენილი ყველა გარანტია და შეღავათი.

მუხლი 59. სოციალური უზრუნველყოფა მსჯავრდებულის მიღებისას და გათავისუფლებისას

1. სასჯელადსრულების დაწესებულებაში მოთავსებისას მსჯავრდებულს კონსულტაციას უტარებენ სამართლებრივ საკითხებზე.
2. მსჯავრდებულის გათავისუფლებისათვის მომზადების პროცესში მას გაეწევა დახმარება იმ საკითხების გადაწყვეტაში, რომელიც დაკავშირებულია პირადი ცხოვრების მოწესრიგებასთან, ასევე სათანადო დოკუმენტების გაფორმებასთან, მსჯავრდებულს ეცნობება, რომ მას აქვს შესაძლებლობა მიიღოს დახმარება საერთო სოციალური უზრუნველყოფის ფარგლებში.
3. მსჯავრდებულის გათავისუფლებისათვის მომზადების პროცესში სოციალური მუშაკი ატყობინებს ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოებს, რომ მსჯავრდებული გათავისუფლების შემდეგ საჭიროებს სოციალურ დახმარებას. თუ არ არის ცნობილი მსჯავრდებულის ან მისი ოჯახის საცხოვრებელი ადგილი, სოციალური სამსახურის მუშაკი ინფორმაციას აწვდის ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის იმ ორგანოებს, რომელთა ტერიტორიაზეც ცხოვრობდა მსჯავრდებული.

მუხლი 60. ზედამხედველობის ორგანო

1. მსჯავრდებულის ვადამდე ადრე გათავისუფლებისათვის მომზადების პროცესში სოციალური მუშაკი ინფორმაციას მსჯავრდებულის შესახებ გზავნის ზედამხედველობის განხორციელებაზე უფლებამოსილ ორგანოში მისი ან მისი ოჯახის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.
2. თუ მსჯავრდებულის ან მისი ოჯახის საცხოვრებელი ადგილი უცნობია, ან მას არ სურს დაუბრუნდეს ყოფილ საცხოვრებელ ადგილს, სოციალური მუშაკი, მსჯავრდებულის სურვილის გათვალისწინებით, ინფორმაციას უგზავნის ზედამხედველობაზე უფლებამოსილ ორგანოს.

მუხლი 61. სარეაბილიტაციო ცენტრი

მსჯავრდებულის ადაპტაციისათვის სასჯელადსრულების დაწესებულებასთან იქმნება სარეაბილიტაციო ცენტრები, რომელთა დებულებასაც ამტკიცებს იუსტიციის მინისტრი.

თავი VI

მსჯავრდებულის უფლებები და მოვალეობები

მუხლი 26. მსჯავრდებულის უფლებები

1. მსჯავრდებულს უფლება აქვს:

ა) უზრუნველყოფილი იყოს:

ა.ა) საცხოვრებელი სადგომით, კეებით, ტანსაცმლითა და შრომის უსაფრთხოებით;

ა.ბ) სამედიცინო დახმარებითა და მომსახურებით;

ა.გ) დამცველთან შეუზღუდავი შეხვედრით;

ა.დ) სატელეფონო საუბრებით, კანონმდებლობით დადგენილი წესით ადმინისტრაციის კონტროლით, აგრეთვე მიმოწერით;

ა.ე) ბანდეროლებისა და ამანათების მიღება-გაგზავნით ადმინისტრაციის კონტროლით, გარდა დეპარტამენტის თავმჯდომარის მიერ განსაზღვრული შემთხვევებისა;¹ (28.0406 №2942);

ა.უ) ფულადი გზავნილების მიღება-გაგზავნით ადმინისტრაციის კონტროლით (28.05.05 № 2588);

ბ) შეიტანოს საჩივარი სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციის, მოსამსახურეთა, დეპარტამენტის ან სხვა სახელმწიფო დაწესებულების უკანონო მოქმედებაზე;

გ) მიიღოს ზოგადი, პროფესიული ან უმაღლესი განათლება, გაიაროს სოციალური ადაპტაციის კურსები, გაეწიოს კონსულტაციები;

დ) მიიღოს მონაწილეობა კულტურულ-აღმსრულებლობით ან რელიგიურ ღონისძიებებში, ისარგებლოს შესაბამისი ინვენტარითა და ლიტერატურით;

ე) ეწოდეს ინდივიდუალურ საქმიანობას და ადმინისტრაციის კონტროლით იქონიოს ამისათვის საჭირო ხელსაწყოები;

უ) მოსთხოვოს დაწესებულების ადმინისტრაციას ზომების მიღება მისი პირადი უსაფრთხოების დასაცავად.

2. სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციას ეკრძალება შეაჩეროს ან შეამოწმოს სასამართლოს, დეპარტამენტის, დამცველის ან პროკურორისათვის გაგზავნილი მსჯავრდებულის განცხადება.

მუხლი 27. მსჯავრდებულის მოვალეობები

1. მსჯავრდებულს ევალება:

ა) დაიცვას სასჯელაღსრულების დაწესებულების შინაგანაწესი და შეასრულოს ადმინისტრაციის კანონიერი მოთხოვნა;

ბ) დაიცვას პირადი ჰიგიენა, სუფთად და წესრიგში იქონიოს ტანსაცმელი, საწოლი და საცხოვრებელი სადგომი;

- გ) იმუშაოს ადმინისტრაციის მიერ გამოყოფილ სამუშაო ადგილზე ამ კანონითა და დაწესებულების შინაგანაწესით დადგენილი პირობებით.
1. განსაზღვრული რეჟიმის ფარგლებში, ადმინისტრაციამ შეიძლება მსჯავრდებულს დააკისროს დამატებითი მოვალეობები. აკრძალულია მსჯავრდებულისათვის ისეთი მოვალეობების დაკისრება, რომელიც ამკაცრებს დაწესებულების რეჟიმის პირობებს და ღაზავს ადამიანის პატივსა და ღირსებას.

თავი VII

მსჯავრდებულის მიმართ ადმინისტრაციული, დისციპლინური და აღმზრდელობითი ზემოქმედების ლონისძიებების გამოყენება

მუხლი 28. აღმზრდელობითი და ზემოქმედების ღონისძიებანი

სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაცია იყენებს შესაბამის სასწავლო, აღმზრდელობით და სოციალურ პროგრამებსა და მსჯავრდებულთა ინიციატივის წახალისებას გათავისუფლების შემდეგ მათ მიერ სოციალურად დადებითი საქმიანობის განსახორციელებლად.

მუხლი 29. მსჯავრდებულის წახალისება კარგი ქცევისა და სამუშაოსადმი პატიოსანი დამოკიდებულებისათვის

(29.06.2007 N5114 ამოქმედდეს 2007 წლის 1 სექტემბრიდან)

1. ადმინისტრაციას შეუძლია წახალისოს მსჯავრდებული კარგი ქცევისა და სამუშაოსადმი კეთილსინდისიერი დამოკიდებულებისათვის. წახალისების წესი განისაზღვრება სასჯელაღსრულების დაწესებულების შინაგანაწესით.
2. წახალისების სახეებია:
 - ა) მადლობის გამოცხადება;
 - ბ) დისციპლინური სასჯელის ვადაზე ადრე მოხსნა;
 - გ) დაწესებულების დირექტორის ბრძანებით მკაცრი რეჟიმის საკნის ტიპის სადგომიდან ამავე დაწესებულების ჩვეულებრივ საცხოვრებელ სადგომში გადაყვანა;
 - დ) მკაცრი რეჟიმის საერთო რეჟიმით შეცვლაზე წარდგენა;
 - ე) დარწმენილი სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლებაზე წარდგენა.

მუხლი 30. მსჯავრდებულის მიმართ დისციპლინური ღონისძიებების გამოყენება.

1. სასჯელაღსრულების დაწესებულების შინაგანაწესის დარღვევისათვის მსჯავრდებულს, თუ მისი ქმედობა არ შეიცავს დანაშაულის ან ამ კანონის 30¹ მუხლით გათვალისწინებულ ქმედობათა ნიშნებს, დაეკისრება დისციპლინური პასუხისმგებლობა.⁴

2. დისციპლინური ზომების გამოყენების უფლება აქვთ სასჯელაღსრულების დაწესებულების დირექტორსა და მის მოადგილეს.
3. დაუშვებელია ერთი და იმავე დისციპლინური გადაცდომისათვის რამდენიმე დისციპლინური სასჯელის დაკისრება.
4. მსჯავრდებულს უნდა განუმარტონ, თუ რომელი ქმედობა და რატომ იქნა მიჩნეული დისციპლინურ გადაცდომად და ჩამოართვან შესაბამისი ახსნა-განმარტება.
5. დისციპლინური პასუხისმგებლობის მასალები უნდა დაერთოს მსჯავრდებულის პირად საქმეს.
6. დისციპლინური სასჯელის სახეებია:
 - ა) გაფრთხილება;
 - ბ) საყუდური;
 - გ) კარცერში მოთავსება ვადით ოც დღემდე, ხოლო აღმზრდელობით დაწესებულებაში ვადით ათ დღემდე;
 - დ) ამანათის, ბანდეროლის და გზავნილების აკრძალვა;
 - ე) საერთო და მკაცრი რეჟიმის დაწესებულებაში მოთავსებული მსჯავრდებულის საკნის ტიპის სადგომში გადაყვანა ვადით ექვს თვემდე;
 - ვ) მკაცრი რეჟიმის დაწესებულების სამარტოო საკანში გადაყვანა ვადით ერთ წლამდე.
7. ქალებისათვის დადგენილი რეჟიმის დარღვევისათვის საკნის ტიპის სადგომში გადაყვანა ხდება ვადით სამ თვემდე.
8. მსჯავრდებულის გადაყვანა კარცერში უნდა მოხდეს სასჯელაღსრულების დაწესებულების შინაგანაწესით დადგენილი წესით.
9. დისციპლინურ სასჯელაუდებლად ითვლება პირი, რომელიც დისციპლინური სასჯელის მოხდიდან ერთი წლის განმავლობაში კვლავ არ ჩაიდენს დისციპლინურ გადაცდომას.
10. დისციპლინური სასჯელი არ უნდა იყოს მსჯავრდებულის დამამცირებელი და მისი პატივისა და ღირსების შემლახავი.
11. მსჯავრდებულს უფლება აქვს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის თავმჯდომარესთან, ან სასამართლოში გაასაჩივროს მის მიმართ გამოყენებული დისციპლინური ზომები.

მუხლი 30¹. პასუხისმგებლობა სასჯელაღსრულების დაწესებულების შინაგანაწესის უხეში დარღვევისათვის, ან სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების დროს სასჯელაღსრულების დაწესებულების მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირის კანონიერი მოთხოვნის შეუსრულებლობისათვის

(29.06.2007 N 5114 ამოქმედდეს 2007 წლის 1 სექტემბრიდან).

1. მსჯავრდებულის მიერ სასჯელაღსრულების დაწესებულების შინაგანაწესის უხეში დარღვევა, სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების დროს სასჯელაღსრულების დაწესებულების მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირის კანონიერი მოთხოვნის შეუსრულებლობა, გამოიწვევს ადმინისტრაციულ პატიმრობას არა უმეტეს 60 დღე-ღამის ვადით.
2. ამ მუხლის პირველი პუნქტით გათვალისწინებული დარღვევის გამეორებით ჩადენა გამოიწვევს ადმინისტრაციულ პატიმრობას არანაკლებ 15 და არა უმეტეს 60 დღე-ღამის ვადით.
3. დარღვევის გამეორებით ჩადენად ჩაითვლება ამ მუხლის პირველი პუნქტით გათვალისწინებული დარღვევის საქმეზე ადმინისტრაციული პატიმრობის შეფარდების შესახებ სასამართლოს გადაწყვეტილების (განჩინების) კანონიერ ძალაში შესვლის დღიდან 1 წლის განმავლობაში მსჯავრდებულის მიერ ამ მუხლის პირველი პუნქტით გათვალისწინებული დარღვევის ყოველი მომდევნო ჩადენა.
4. ერთი წლის განმავლობაში შეფარდებული ადმინისტრაციული პატიმრობის საერთო ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 90 დღე-ღამეს.
5. ამ მუხლით გათვალისწინებული ადმინისტრაციული პატიმრობა შეეფარდება მხოლოდ იმ პირს, რომელსაც დისციპლინური სასჯელი დაედო. ადმინისტრაციული პატიმრობა არ შეეფარდებათ ორსულ ქალებსა და 14 წლამდე ასაკის მსჯავრდებულებს.
6. ადმინისტრაციული პატიმრობის შეფარდების შესახებ განკარგულების გამოცემის უფლებამოსილება აქვს სასჯელაღსრულების დაწესებულების დირექტორს ან მის მიერ უფლებამოსილ პირს. ამ პუნქტით გათვალისწინებული უფლებამოსილების დელეგირება ხორციელდება ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით.
7. განკარგულება ადმინისტრაციული პატიმრობის შეფარდების შესახებ უნდა შეიცავდეს:
 - ა) უფლებამოსილი თანამდებობის პირის გვარსა და სახელს;
 - ბ) შედგენის თარიღს, დროსა და ადგილს;
 - გ) სარეგისტრაციო ნომერს;
 - დ) მითითებას იმ ნორმატიულ აქტსა და ინდივიდუალურ-ადმინისტრაციულ სამართლებრივ აქტზე, რომელთა საფუძველზედაც თანამდებობის პირი ახორციელებს აღნიშნულ უფლებამოსილებას;
 - ე) მონაცემებს დარღვევის ჩამდენი პირის შესახებ (გვარი, სახელი, დაბადების თარიღი და სხვა);
 - ვ) დარღვევის ჩადენის ადგილს, დროს (წლის, თვის, რიცხვის, საათისა და წუთის მითითებით) და დარღვევის არსს. იმ შემთხვევაში, თუ შეუძლებელია დროის განსაზღვრა, დარღვევის ჩადენის დროდ ჩაითვლება მისი გამოვლენის დრო;
 - ზ) მონაცემებს მოწმის, დასარაღებულის შესახებ, მათი არსებობის შემთხვევაში;
 - თ) მითითებას საქმის გადასაწყვეტად საჭირო სხვა მტკიცებულებებზე, მათი არსებობის შემთხვევაში;

- ვ) შუამდგომლობას სახდელის სახით ადმინისტრაციული პატიმრობის შეფარდების შესახებ, სახდელის ვადის მითითების გარეშე.
8. ადმინისტრაციული პატიმრობის შეფარდების შესახებ განკარგულების გამოცემისას მსჯავრდებულს განემარტება უფლება – გაეცნოს განკარგულებას, მისცეს ახსნა-განმარტება, წარადგინოს მტკიცებულებები, განაცხადოს შუამდგომლობა, გაასაჩივროს განკარგულება ადმინისტრაციული პატიმრობის შეფარდების შესახებ, გამოვიდეს მშობლიურ ენაზე და ისარგებლოს თარჯიმნის ან/და ადვოკატის (დამცველის) მომსახურებით. აღნიშნული განმარტებების თაობაზე აღინიშნება განკარგულებაში.
9. თარჯიმნის ან/და ადვოკატის (დამცველის) მოწვევის შესახებ უნდა აღინიშნოს ადმინისტრაციული პატიმრობის შეფარდების შესახებ განკარგულებაში.
10. დარღვევის ჩამდენ პირს, მოწმეს ან დაზარალებულს უფლება აქვთ წერილობით წარადგინონ ახსნა-განმარტებები ან/და შენიშვნები, რომლებიც დაერთვის ადმინისტრაციული პატიმრობის შეფარდების შესახებ განკარგულებას.
11. ადმინისტრაციული პატიმრობის შეფარდების შესახებ განკარგულების ერთი ეგზემპლარი გამოცემისთანავე გადაეცემა მსჯავრდებულს.
12. ადმინისტრაციული პატიმრობის შეფარდების შესახებ განკარგულება გამოცემიდან 24 საათის განმავლობაში წარედგინება უფლებამოსილ სასამართლოს, სასჯელადსრულების დაწესებულების ადგილმდებარეობის მიხედვით. მტკიცების ტვირთი ეკისრება განკარგულების გამომცემ ორგანოს (თანამდებობის პირს).
13. განკარგულებას ადმინისტრაციული პატიმრობის შეფარდების შესახებ მოსამართლე განიხილავს ერთპიროვნულად, ღია სასამართლო სხდომაზე. განკარგულების წარმოდგენიდან 48 საათის განმავლობაში. დასაბუთებული გადაწყვეტილება საქმის განხილვის შესახებ დაუყოვნებლივ უნდა იქნეს გამოტანილი, დაუშვებელია დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანის სხვა დროისათვის გადავადება.
14. სასამართლოში საქმე განიხილება საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული წესით, თუ ამ კანონით სხვა რამ არ არის დადგენილი. საქმის განხილვისას არ გამოიყენება საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსის 26^ე მუხლი.
15. სასამართლოში საქმის განხილვა წარმოებს თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის საფუძველზე. მსჯავრდებული სარგებლობს საქართველოს ადმინისტრაციული საპროცესო კოდექსით გარანტირებული ყველა უფლებით. მას სრული თანასწორობის საფუძველზე უფლება აქვს წარადგინოს მტკიცებულებები, მონაწილეობა მიიღოს მათ გამოკვლევაში, მოიწვიოს მოწმეები, მისცეს ახსნა-განმარტება, განაცხადოს შუამდგომლობა და აცილება, გამოთქვას საკუთარი აზრი საქმესთან დაკავშირებულ ნებისმიერ საკითხზე. სასამართლოში საქმის განხილვისას მსჯავრდებულს უფლება აქვს გამოვიდეს მშობლიურ ენაზე და ისარგებლოს თარჯიმნის ან/და ადვოკატის (დამცველის) მომსახურებით. თუ მსჯავრდებულს არა აქვს

ადეოკატის (დამცველის) აყვანის შესაძლებლობა, სასამართლო ვალდებუ-
ლია დაუნიშნოს მას ადეოკატი (დამცველი) სახელმწიფოს ხარჯზე.

16. ადმინისტრაციული პატიმრობის ედაში ჩაითვლება პირის სასამართლოში
წარსადგენად გამოყენებული დრო და პირველი ინსტანციის სასამართლოს
მიერ გადაწყვეტილების გამოსატანად გამოყენებული დრო.

თავი X

სასჯელადსრულების დანახაზულაგაში მსჯავრდებულთა განათლება და პროფესიული სწავლება

მუხლი 44. მსჯავრდებულთა ზოგადსაგანმანათლებლო და პროფესიული სწავლება.

სასჯელადსრულების დაწესებულების ადმინისტრაცია ვალდებულია შექმნას
პირობები, რათა მსჯავრდებულებმა მიიღონ ზოგადსაგანმანათლებლო და
პროფესიული განათლება. ადმინისტრაცია ვალდებულია დაწესებულებაში
მოაწიოს ბიბლიოთეკა, რომელშიც უნდა იყოს როგორც საგანმანათლებლო
ლიტერატურა, ასევე მსჯავრდებულთათვის გასაგებ ენაზე პატიმრობის შესახებ
კანონმდებლობა, ევროპული კენიტენციური წესები. მსჯავრდებულებს უფლება
აქვთ მონაწილეობა მიიღონ სოციალური ადაპტაციის სასწავლო ჯგუფებში,
რომელთა შექმნაც სასჯელადსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციის
მოვალეობაა.

მუხლი 45. ზოგადი განათლება

1. მსჯავრდებულს საშუალება უნდა ჰქონდეს მიიღოს ზოგადი განათლება
ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის პროგრამით.
2. არასრულწლოვანი მსჯავრდებულისათვის განათლების მიცემა
საუადლებლოა. სახელმწიფო თავის ხარჯზე უზრუნველყოფს საბაზო
განათლებას.
3. მსჯავრდებულს, რომელიც ვერ ფლობს საქართველოს სახელმწიფო ენას
უნდა შეექმნას პირობები მის დასაუფლებლად.

მუხლი 46. პროფესიული განათლება

1. სასჯელადსრულების დაწესებულებაში უნდა შეიქმნას პირობები
მსჯავრდებულთა პროფესიული დონის ასამაღლებლად.
2. პროფესიული სწავლება ნებაყოფლობითია იმ მსჯავრდებულებისათვის,
რომელთაც გააჩნიათ რაიმე სპეციალობა, აგრეთვე იმ არასრულწლოვან
და იმ მსჯავრდებულებისათვის, რომელთაც სპეციალური განათლება არ
გააჩნიათ.

3. მსჯავრდებულთა პროფესიული სწავლების დროს უპირატესობა ეძლევა იმ პროფესიებს, რომელთა შესწავლაც სასჯელაღსრულების დაწესებულების პირობებშია შესაძლებელი.
4. სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციას, მსჯავრდებულის პიროვნების გათვალისწინებით, უფლება აქვს ნება დართოს მსჯავრდებულს ექსტერნად ისწავლოს საშუალო, პროფესიულ და უმაღლეს სასწავლებლებში.
5. მსჯავრდებულის ექსტერნად სწავლების წესსა და პირობებს განსაზღვრავს იუსტიციის მინისტრი საქართველოს განათლების სამინისტროსთან შეთანხმებით.

თავი XI

ახლოვლებთან მსჯავრდებულის ურთიერთობის სახეები

მუხლი 47. ახლობლებთან მსჯავრდებულის ურთიერთობის ზოგადი პრინციპები

1. სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაცია ხელს უწყობს მსჯავრდებულს ურთიერთობა ჰქონდეს ოჯახთან, ნათესავებთან და სხვა ახლობლებთან.
2. აკრძალულია მსჯავრდებულის სრული იზოლაცია.
3. ამ მუხლით გათვალისწინებულ პირებთან მსჯავრდებულის ურთიერთობის კონტროლი უნდა განხორციელდეს მისი პატივისა და ღირსების შეულახავად.

მუხლი 48. შეხვედრა ოჯახის წევრებთან და ახლო ნათესავებთან

1. მსჯავრდებულს უფლება აქვს შეხედეს ოჯახის წევრებსა და ახლო ნათესავებს (მეუღლეს, მშობლებს, ბებიას, პაპას, შვილს, მშვილობელს, შვილობილს, დას, ძმას, აგრეთვე მათ, ვისთანაც ცხოვრობდა და ეწეოდა საერთო მეურნეობას პატიმრობამდე 2 წლის განმავლობაში). ამ უფლების შეზღუდვა დაიშვება მხოლოდ მსჯავრდებულისა და სასჯელაღსრულების დაწესებულების უსაფრთხოების, აგრეთვე სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში წესრიგის დაცვის მიზნით.
2. პაემნის უფლება ეძლევათ მსჯავრდებულის ოჯახის წევრებსა და ახლო ნათესავებს. პაემნის ხანგრძლივობა არ უნდა აღემატებოდეს ერთ საათს. მსჯავრდებულთან პაემნის მსურველი ვალდებულია ამის თაობაზე სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციას შეატყობინოს პაემნამდე, არა უგვიანეს, 5 სამუშაო დღისა.

3. საერთო რეჟიმის პირობებში პაემნის დროს სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციის წარმომადგენლის დასწრება საეკლდებულო არ არის.
4. მსჯავრდებულ ქალებს უფლება აქვთ პქონდეთ თვეში, არა უმეტეს, 3 პაემნისა, ხოლო მსჯავრდებული მამაკაცებისათვის პაემნის რაოდენობა განისაზღვრება თავისუფლების აღკვეთის რეჟიმის შესაბამისად. მსჯავრდებულის ქცევის ან შრომისადმი დამოკიდებულების გათვალისწინებით, მისი სოციალური რეაბილიტაციის მიზნით, განურჩევლად სქესისა, ასაკისა და სასჯელის მოხდის რეჟიმისა, სასჯელაღსრულების დაწესებულების დირექტორს შეუძლია მისცეს მსჯავრდებულს დამატებითი პაემანი (28.04.2006 N 2942).
- 4¹. მსჯავრდებულისათვის დამატებითი პაემნის მიცემის შესახებ გადაწყვეტილებას სასჯელაღსრულების დაწესებულების დირექტორი იღებს საკუთარი ინიციატივით, სასჯელაღსრულების დაწესებულების სოციალური სამსახურის ან ამ კანონის 93-ე მუხლით განსაზღვრული კომისიის წარდგინებით. დამატებითი პაემნის მიცემის შესახებ გადაწყვეტილება შეთანხმებული უნდა იყოს დეპარტამენტის უსაფრთხოების სამსახურთან (29.06.2007 N 5114 ამოქმედდეს 2006).
5. ყველა მსჯავრდებულს უფლება აქვს, შეხედეს დამცველს ყოველგვარი შეზღუდვის, ჩარევისა და ცენზურის გარეშე. სასჯელაღსრულების დაწესებულების თანამშრომლებს შეუძლიათ შეხედრას აკვირდებოდნენ ვიზუალურად, მაგრამ მოსმენის გარეშე.
6. მსჯავრდებულს, რომელიც უცხო ქვეყნის მოქალაქეა, უფლება აქვს შეხედეს თავისი ქვეყნის საკონსულოს წარმომადგენელს ან მისი ინტერესების დამცველ სხვა ქვეყნის უფლებამოსილ დიპლომატიურ წარმომადგენელს.

მუხლი 48. სასჯელაღსრულების დაწესებულების გარეთ ხანმოკლე გასვლა

1. მსჯავრდებულს შეიძლება მიეცეს სასჯელაღსრულების დაწესებულების გარეთ გასვლის უფლება, თუ ეს აუცილებელია მის მიერ შესასრულებელი სამუშაოს ხასიათის მიხედვით. დაწესებულების გარეთ გასვლის წესი და პირობები განისაზღვრება ამ კანონითა და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტებით, რომელთაც ამტკიცებს იუსტიციის მინისტრი.
2. სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციას შეუძლია უფლება მისცეს მსჯავრდებულს, განსაკუთრებულ პირად გარემოებებთან დაკავშირებით დროებით დატოვოს სასჯელაღსრულების დაწესებულების ტერიტორია, თუ მიღებულ იქნა სარწმუნო ცნობა ამ კანონის 48-ე მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრული პირობის გარდაცვალების ან სიცოცხლისათვის საშიში ავადმყოფობის თაობაზე (28.04.2006 N 2942).
3. დაწესებულების დროებითი დატოვების ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 7 დღეს, რომელშიც შედის მსჯავრდებულის ადგილამდე მგზავრობის დროც.

4. დაწესებულების დროებითი დატოვების ვადა შედის სასჯელის მოხდის საერთო ვადაში.
5. დეპარტამენტის თავმჯდომარის თანხმობით, სასჯელაღსრულების დაწესებულებიდან გარეთ ხანმოკლე გასვლის უფლება ეძლევათ აღმზრდელობითი, საერთო და მკაცრი რეჟიმის დაწესებულებაში მყოფ მსჯავრდებულებს სასჯელაღსრულების დაწესებულების დირექტორის წარდგინებით და მათი პიროვნებისა და მათ მიერ წადენილი დანაშაულის სიმძიმის გათვალისწინებით. საკითხის დადებითად გადაწყვეტის შემთხვევაში, სასჯელაღსრულების დაწესებულების დირექტორი ადგენს მსჯავრდებულის გამცილებელი თანამშრომლების რაოდენობას (28.04.2006 N 2942).
6. მსჯავრდებულის გარეთ გასვლის ხარჯები გადაიხდება მისი ან მისი ოჯახის სახსრებით.
7. სასჯელაღსრულების დაწესებულების დროებითი დატოვების წესს და პირობებს განსაზღვრავს იუსტიციის მინისტრი.

მუხლი 50. მიმოწერა და სატელეფონო საუბრები

1. მსჯავრდებულს უფლება აქვს შეუზღუდავი რაოდენობით გააგზავნოს და მიიღოს წერილები დადგენილი წესით და სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციის კონტროლით ისარგებლოს საერთო სარგებლობის ტელეფონით, თუ სასჯელაღსრულების დაწესებულებას ამის ტექნიკური შესაძლებლობა გააჩნია.
2. მიმოწერა და სატელეფონო საუბრები ხორციელდება მსჯავრდებულის ხარჯზე.
3. მსჯავრდებულის სახელზე შემოსული წერილების დანიშნულებისამებრ ჩაბარებას, აგრეთვე მსჯავრდებულის წერილების ადრესატისათვის გაგზავნას აწარმოებს სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაცია.

მუხლი 51. მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები

1. მსჯავრდებულს უნდა ჰქონდეს პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა გაცნობის შესაძლებლობა.
2. სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში ხდება რადიოსა და ტელევიზიის ტრანსლაცია. მსჯავრდებულთათვის რეჟიმით გათვალისწინებული შეზღუდვის შესაბამისად, მათ შეიძლება ჰქონდეთ პირადი რადიომიმღები, ტელევიზორი, ეიდეო ან აუდიო მაგნიტოფონი, საბეჭდი საშუალება, თუ მათი გამოყენება არ არღვევს დაწესებულების შინაგანაწესს და სხვა მსჯავრდებულთა სიმშვიდეს. აღნიშნული ტექნიკის გამოყენების ხარჯებს (ელექტროენერგიისა და სხვა) იხდის მსჯავრდებული.
3. მსჯავრდებულს შეუძლია საკუთარი სახსრებით გამოიწეროს სამეცნიერო, სამეცნიერო-პოპულარული, რელიგიური, მხატვრული ლიტერატურა, გაზეთები და ჟურნალები.

მსჯავრდებულთა შრომა

მუხლი 53. შრომისადმი დამოკიდებულების საერთო მოთხოვნები

1. მსჯავრდებულთა შრომითი საქმიანობა ხორციელდება ამ კანონითა და შრომის კანონმდებლობით დადგენილი წესით.
2. მსჯავრდებულთა შრომაში ჩაბმა, როგორც წესი, ხდება სასჯელაღსრულების დაწესებულების ტერიტორიაზე.
3. მსჯავრდებულს უფლება აქვს ამოირჩიოს ადმინისტრაციის მიერ შემოთავაზებული სამუშაოდან მისთვის შესაფერისი სამუშაო.
4. აკრძალულია მსჯავრდებულის იძულება, შეასრულოს ისეთი სამუშაო, რომელიც ლახავს ადამიანის პატივსა და ღირსებას.

მუხლი 54. მსჯავრდებულის მუშაობის პირობები

1. მსჯავრდებულის მუშაობის პირობები უნდა შეესაბამებოდეს შრომის კანონმდებლობითა და ამ კანონით დადგენილ მოთხოვნებს.
2. არასრულწლოვანი მსჯავრდებული მუშაობს სწავლისაგან თავისუფალ დროს, ამასთან სწავლისა და მუშაობის დრო არ უნდა აღემატებოდეს რვა საათს.
3. მსჯავრდებულს შეიძლება დაევალოს სეგანაკეთური მუშაობა, აგრეთვე მუშაობა გამოსასვლელ ან უქმე დღეებში მხოლოდ მისივე თანხმობით. ამასთან, სამუშაო დროის ხანგრძლივობა არ უნდა აღემატებოდეს დღეში 8 საათს.
4. ადმინისტრაციის ინიციატივით, როგორც გამონაკლისი, დასაშვებია მსჯავრდებულთა შრომის გამოყენება დაწესებულების ტერიტორიის გარეთ (მსჯავრდებულის თანხმობით, ზედამხედველობის ან მის გარეშე, თუ ეს ხელს შეუწყობს სასჯელაღსრულების მიზნების განხორციელებას) სტიქიური უბედურების, საწარმოო ავარიის თავიდან აცილების თუ ლიკვიდაციის დროს, ან მათი შედეგების აღმოსაფხვრელად, უბედური შემთხვევის თავიდან აცილების, აგრეთვე სასჯელაღსრულების დაწესებულების ტერიტორიისა და შენობა-ნაგებობების კეთილმოწყობისათვის.

მუხლი 55. მსჯავრდებულის შრომის ანაზღაურება

1. მსჯავრდებულის შრომის ანაზღაურების წესსა და პირობებს განსაზღვრავს საქართველოს კანონმდებლობა.
2. მსჯავრდებულის ხელფასის 15% გადაირიცხება სახელმწიფო ბიუჯეტში, 50% მიეცემა მსჯავრდებულს პირადი ხარჯებისათვის, 10%

დაირიცხება სასჯელაღსრულების დაწესებულების შესანახი ხარჯების ანაზღაურებისათვის, რომლის ხარჯისა და გამოყენების წესს განსაზღვრავს იუსტიციის მინისტრი. 25% დაექვეთქმება აღმასრულებელი ფურცლებით ან აღმასრულებელი დოკუმენტით კანონით დადგენილი წესით. არასრულწლოვანი ბავშვისათვის გადასახდელი აღმემკრტი გამოიარგარიშება მსჯერდებულის მიერ გამომუშაეებული მთელი თანიხიდან.

3. თუ მსჯერდებულს თანიხა არ დაექვეთქმება აღმასრულებელი ფურცლებით ან აღმასრულებელი დოკუმენტით, თანიხის 75% ინახება მსჯერდებულის ანგარიშზე (დეპოზიტზე) და მიეცემა მას გათავისუფლებისას. მსჯერდებულს უფლება აქვს ეს თანიხა თავისი შეხედულებისამებრ გადაუქსაენოს ოჯახის წევრებს ან სხვა პირებს.

მუხლი 56. შრომის დაცვა

1. სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მსჯერდებულზე ერცელდება ამ კანონით და შრომის კანონმდებლობით დადგენილი შრომის დაცვის წესები. დაწესებულების აღმინისტრაცია ვალდებულია მსჯერდებულს შეუქმნას სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო შრომის პირობები.
2. თუ მსჯერდებულმა სასჯელის მოხდის დროს საწარმოო საქმიანობასთან დაკავშირებით დაკარგა შრომისუნარიანობა, სასჯელისაგან გათავისუფლების შემდეგ უფლება აქვს მოითხოვოს პენსია და მიყენებული ზიანის ანაზღაურება საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილ შემთხვევაში და წესით.

მუხლი 65. სასჯელაღსრულების დაწესებულებიდან გათავისუფლების საფუძელები

1. მსჯერდებული შეიძლება გათავისუფლდეს სასჯელაღსრულების დაწესებულებიდან:
 - ა) სასჯელის მოხდის შემდეგ;
 - ბ) მძიმე და განუკურნებელი დაავადების შემთხვევაში;
 - გ) პირობით ვადამდე ადრე;
 - დ) კანონით დადგენილი წესით განაჩენის შეცვლის ან გაუქმების გამო;
 - ე) ამნისტიით ან შეწყალებით;
 - ვ) ხანდაზმულობის ასაკის მიღწევის გამო, კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში (04/07/2002 N 1633).
2. იმ მძიმე და განუკურნებელ დაავადებათა ჩამონათვალს, რომელიც წარმოადგენს სასჯელის მოხდისაგან გასათავისუფლებლად წარდგინის საფუძელს, ამტკიცებს საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის მინისტრი."
3. სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს გადაწყვეტილებით, მსჯერდებულის გათავისუფლების საკითხი წყდება სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს წესდების შესაბამისად.

მუხლი 66. გათავისუფლების საერთო წესი

1. გათავისუფლებული მსჯავრდებული ამ კანონის 65-ე მუხლის შესაბამისად, თავისუფლება სასჯელის მოხდის დამთავრების წინა დღის პირველ ნახევარში, თუ გათავისუფლების დღე ემთხვევა უქმე ან დასვენების დღეს, მსჯავრდებული თავისუფლება წინა სამუშაო დღეს. მას მიეცემა ცნობა გათავისუფლების შესახებ.
2. გათავისუფლებულს უბრუნდება პირადი ნივთები და ტანსაცმელი, რომელიც ინახებოდა სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციაში. თუ გათავისუფლებულს არა აქვს პირადი ტანსაცმელი, ან იგი არ შეუფერება წლის დროს, მას შესაფერის ტანსაცმელს ანაზღაურების გარეშე აძლევს სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაცია.
3. მსჯავრდებულს დეპოზიტზე დაგროვილი თანხა გადაეცემა გათავისუფლებისას. თუ თანხა უმუშევრობისათვის დაწესებულ შემწეობაზე ნაკლებია, გათავისუფლებულს ეძლევა ერთდროული დახმარება, მაგრამ არა უმეტეს ამ შემწეობისა.

მუხლი 67. ავადმყოფობის ან ხანდაზმულობის ასაკის გამო სასჯელისაგან გათავისუფლება

1. მიიღე ან განუკურნებელი სენით დაავადებული, აგრეთვე ხანდაზმულობის ასაკს მიღწეული (ქალები - 65 წლიდან, მამაკაცები - 70 წლიდან) მსჯავრდებული პირის გასათავისუფლებლად მსჯავრდებული ან/და სასჯელაღსრულების დაწესებულების დირექტორი, კანონით დადგენილი წესით, მსჯავრდებულის გათავისუფლების შესახებ მიმართავს სასამართლოს.
2. ხანდაზმულობის ასაკს მიღწეული პირის გათავისუფლებისას მხედველობაში მიიღება ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმე, ნასამართლობა, სასჯელის მოხდის ადგილებში მისი ქცევა, შრომისადმი დამოკიდებულება, ოჯახური პირობები და ჯანმრთელობის მდგომარეობა (14.08.2003 N 2984).

მუხლი 68. სასჯელის მოხდისაგან მსჯავრდებულის პირობით ვადამდე ადრე გათავისუფლება, ან მისთვის სასჯელის მოუხდელი ნაწილის უფრო მსუბუქი სასჯელით შეცვლა (28.04.2006 N 2942)

1. დეპარტამენტის მუდმივმოქმედი კომისია სასჯელის მოხდისაგან მსჯავრდებულის პირობით ვადამდე გათავისუფლების, ან მისთვის სასჯელის მოუხდელი ნაწილის უფრო მსუბუქი სასჯელით შეცვლის თაობაზე წარდგინებით მიმართავს სასამართლოს.
2. დეპარტამენტის მუდმივმოქმედი კომისიის წევრებს დეპარტამენტის მომსახურეთა შემადგენლობიდან დეპარტამენტის თავმჯდომარის წარდგინებით ნიშნავს იუსტიციის მინისტრი.
3. დეპარტამენტის მუდმივმოქმედი კომისიის საქმიანობის წესი განისაზღვრება კომისიის დებულებით, რომელსაც ამტკიცებს იუსტიციის მინისტრი.

4. დეპარტამენტის მუდმივმოქმედ კომისიას სასჯელის მოხდისაგან მსჯავრდებულის პირობით ვადამდე გათავისუფლების, ან მისთვის სასჯელის მოუხდელი ნაწილის უფრო მსუბუქი სასჯელით შეცვლის თაობაზე, შუამდგომლობით მიმართავს მსჯავრდებული, მისი დამცველი, კანონიერი წარმომადგენელი, ახლო ნათესავი ან სასჯელაღსრულების დაწესებულების დირექტორი.
5. დეპარტამენტის მუდმივმოქმედი კომისია უფლებამოსილია კანონით დადგენილი წესით სასამართლოს წარუდგინოს სასჯელის მოხდისაგან მსჯავრდებულის პირობით ვადამდე გათავისუფლების, ან მისთვის სასჯელის მოუხდელი ნაწილის უფრო მსუბუქი სასჯელით შეცვლის მასალები, თუ მსჯავრდებული სასჯელის მოხდის პერიოდში კეთილსინდისიერად ასრულებს თავის მოვალეობებს. კომისიის წარდგინებას უნდა ახლდეს მსჯავრდებულის პირადი საქმე.
6. ამ მუხლის მე-5 პუნქტში აღნიშნული მასალების წარდგენისას მხედველობაში მიიღება აგრეთვე მსჯავრდებულის პიროვნება, ოჯახური პირობები, მის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმე, მოხდილი სასჯელი და სხვა გარემოებანი, რომლებიც დადებითად ახასიათებს მას.
7. დეპარტამენტის მუდმივმოქმედი კომისიის უარი, წარდგინებით მიმართოს სასამართლოს სასჯელის მოხდისაგან მსჯავრდებულის პირობით ვადამდე გათავისუფლების, ან მისთვის სასჯელის მოუხდელი ნაწილის უფრო მსუბუქი სასჯელით შეცვლის თაობაზე, უნდა იყოს მოტივირებული.

მუხლი 87. ბრალდებულის პატიმრობაში მიღება

1. საპრობილში მიღების დროს პატიმარი და მისი პირადი ნივთები საგულდაგულოდ მოწმდება. პატიმრის შემოწმებას ახდენს საპრობილის იმავე სქესის თანამშრომელი.
2. საპრობილში მიღების დროს პირმა უნდა გაიაროს სამედიცინო კონტროლი, რომელსაც ატარებს საპრობილის ექიმი, 63-ე მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად ხდება მისი ფოტოგრაფირება და დაქტილოსკოპიური რეგისტრაცია.
3. საპრობილის დირექტორი ან მის მიერ უფლებამოსილი პირი დაუყოვნებლივ ატყობინებს პატიმარს მის უფლებებსა და მოვალეობებს.
4. პირის პატიმრობაში მიღების შესახებ საპრობილის დირექტორი დაუყოვნებლივ აცნობებს გამომძიებელს, პროკურორს, მოსამართლეს.

მუხლი 88. პატიმრის გადაყვანა

1. პატიმრის გადაყვანის წესს ამტკიცებს იუსტიციის მინისტრი.
2. პატიმრის გადაყვანის შესახებ მისი მიმღები პირი დაუყოვნებლივ აცნობებს გამომძიებელს, პროკურორს, მოსამართლეს.

მუხლი 89. პატიმრის პაემანი

1. პატიმარს (ბრალდებულს, განსასჯელს, ასევე ამ კანონის 85-ე მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებულ პატიმარს) შეიძლება ყოველთვიურად მიეცეს არა უმეტეს ორი პაემნის უფლება. პაემნის თაობაზე დაწესებულების ადმინისტრაციას უნდა ეცნობოს პაემნამდე არა უგვიანეს 5 სამუშაო დღისა (27.10.2006 N 3630).
- 1¹ ბრალდებულს პაემნის უფლებას აძლევს გამომძიებელი, პროკურორი. პაემნის მიცემაზე გამომძიებლის, პროკურორის დასაბუთებული უარი ბრალდებულს ეცნობება წერილობით 24 საათის განმავლობაში. უარის გასაჩივრების უფლება ბრალდებულს აქვს მისი მიღებიდან 3 წლის ვადაში რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოში, სასამართლო (მოსამართლე) საჩივარს იხილავს და გადაწყვეტილება გამოაქვს ზეპირი მოსმენის გარეშე. საჩივრის შესვლიდან არა უგვიანეს 48 საათისა. რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს (მოსამართლის) გადაწყვეტილება არ საჩივრდება (27.10.2006 N 3630).
- 1² განსასჯელის, ასევე ამ კანონის 85-ე მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებული პატიმრის პაემნის უფლება განსაკუთრებულ შემთხვევაში, საქმის ინტერესებიდან გამომდინარე, შეიძლება შეიზღუდოს პროკურორის შუამდგომლობის საფუძველზე, რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს (მოსამართლის) გადაწყვეტილებით. რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოს (მოსამართლის) გადაწყვეტილება გამოაქვს პროკურორის მიერ შუამდგომლობის დაყენებიდან (წარდგენიდან) არა უგვიანეს 48 საათისა. ეს გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება (27.10.2006 N 3630).
2. პატიმარს, რომელიც უცხო ქვეყნის მოქალაქეა, თავისი ქვეყნის საკონსულოს, ან ამ ქვეყნის უფლებამოსილ დიპლომატიურ წარმომადგენელთან შეხვედრის შეუზღუდავი უფლება აქვს.
3. პატიმარს აქვს თავის დამცველთან შეხვედრის შეუზღუდავი უფლება, რაც წარედგინება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიხედვით.
4. პატიმრის პაემანს თვალყურს ადევნებს საპრობილის თანამშრომელი. რომელიც უნდა ჩაერიოს პაემანში ან დაუყოვნებლივ შეწყვიტოს იგი, თუ პაემანი ზიანს აყენებს სისხლის სამართალწარმოებას.

მუხლი 90. პატიმრის ხანმოკლე გათავისუფლება

არსებით და გადაუდებელ პირად ან სამართლებრივ საკმევზე, რაც მოითხოვს პატიმრის უშუალო მონაწილეობას, გამომძიებლის შუამდგომლობით სასამართლოს შეუძლია გასცეს პატიმრის ხანმოკლე გათავისუფლების ნებართვა 3 დღის ვადით. პატიმარზე ზედამხედველობისა და ბადრაგირების წესს განსაზღვრავს სასამართლო. ხანმოკლე გათავისუფლებასთან დაკავშირებული ხარჯები დაეკისრება პატიმარს.

მუხლი 91. პატიმრების მიმართ გამოყენებული დისციპლინური ზემოქმედების ღონისძიებანი

1. საპრობოილის რეჟიმისა და შინაგანაწესის დარღვევა იწვევს შემდეგი სახის დისციპლინურ პასუხისმგებლობას:
 - ა) საყვედურს;
 - ბ) კარცერში გადაყვანას 10 დღემდე.
2. პატიმრის მიმართ დისციპლინური სასჯელი არ აღსრულდება, თუ იგი არ აღსრულდა ერთი თვის განმავლობაში დისციპლინური სასჯელის დადების დღიდან.

II. სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სოციალური სამსახურის დებულება

მუხლი 2

სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სოციალური სამსახური წარმოადგენს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სტრუქტურულ ქვედანაყოფს, რომლის დანიშნულებაცაა პატიმართა და მსჯავრდებულთა კანონით გათვალისწინებული უფლებების დაცვა და სოციალური სამსახურის გაწევა.

მუხლი 3

მსჯავრდებულთა სოციალური სამსახური თავისი საქმიანობის განხორციელებისას ხელმძღვანელობს საქართველოს კონსტიტუციით, საქართველოს კანონით „პატიმრობის შესახებ“, საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებებით, ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო კონვენციებით, იუსტიციის მინისტრის ბრძანებებით, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის თავმჯდომარის ბრძანებებით, წინამდებარე დებულებით და სხვა ნორმატიული აქტებით.

სამსახურის ამოცანები და ფუნქციები

მუხლი 4

1. სამსახურის ამოცანებს განეკუთვნება:

- ა) სასჯელაღსრულების სისტემის საპყრობილეებსა და დაწესებულებებში მყოფი პატიმრებისა და მსჯავრდებულების, ასევე მათი ახლობლების კანონიერი უფლებების დაცვა;
- ბ) მოშიმშილე პატიმრებთან და მსჯავრდებულებთან სასჯელაღსრულების დაწესებულებებსა და საპყრობილეებში მუშაობის წარმოება;
- გ) დახმარების გაწევა პატიმრებისა და მსჯავრდებულებისათვის, შეინარჩუნონ და დაამყარონ საზოგადოებასთან სოციალურად, სამართლებრივად და ზნეობრივად გამართლებული კონტაქტები;
- დ) ხელის შეწყობა პატიმართა და მსჯავრდებულთა მართლშეგნების ამაღლებისათვის, მათი უფლებებისათვის საზოგადოების წარმომადგენლებთან;
- ე) მსჯავრდებულების და პატიმრების პირადი თუ ოჯახური პრობლემების გადაჭრაში დახმარება;
- ვ) მსჯავრდებულთათვის გათავისუფლების შემდეგ ნორმალური ცხოვრების პირობების მოწყობაში დახმარება. გათავისუფლებისათვის მომზადების პროცესში ხელშეწყობა იმ საკითხების გადაწყვეტაში, რომლებიც დაკავშირებულია პირადი ცხოვრების მოწესრიგებასთან, ასევე სათანადო დოკუმენტების გაფორმებასთან. სამართლებრივი კონსულტაციის გაწევა.

2. სამსახურის ფუნქციებს განეკუთვნება:

- ა) პატიმართა და მსჯავრდებულთა, ასევე მათი ახლობლების სისტემური მიღება მათთვის საინტერესო საკითხებთან დაკავშირებით, კონსულტაციის გაწევა;
- ბ) პატიმართა, მსჯავრდებულთა მოქალაქეების განცხადებებისა და საჩივრების განხილვა, კოორდინაციის გაწევა და მათზე რეაგირება;
- გ) სასჯელაღსრულების დაწესებულებებისა და საპყრობილეების შემოწმება პატიმართა და მსჯავრდებულთა მიმართ მოპყრობის, მათი ყოფითი პირობების შესწავლის მიზნით;
- დ) სასჯელაღსრულების დაწესებულებებისა და საპყრობილეების ანალოგიუ-

რი სამსახურების საქმიანობაზე კოორდინაცია და კონტროლის განხორციელება;

- ე) მსჯავრდებულის გათავისუფლებისათვის მომზადების პროცესში ადგილობრივი მმართველობისა და თვითმმართველობის ორგანოებისათვის, საჭიროების შემთხვევაში, შეტყობინება, რომ მსჯავრდებული გათავისუფლების შემდეგ საჭიროებს სოციალურ დახმარებას, თუ არ არის ცნობილი მსჯავრდებულის ან მისი ოჯახის საცხოვრებელი ადგილი, ინფორმაციის მიწოდება ადგილობრივი მმართველობისა და თვითმმართველობის ორგანოებს, რომელთა ტერიტორიაზეც ცხოვრობდა მსჯავრდებული;
- ე) მსჯავრდებულისთვის დახმარების გაწევა საერთო სოციალური უსრუნველყოფის ფარგლებში;
- ი) დახმარების გაწევა მსჯავრდებულებისათვის საზოგადოებასთან ნორმალური კონტაქტის დამყარებაში, პირადი თუ ოჯახური პრობლემების გადაჭრაში;
- თ) მომართვის შემთხვევაში, მსჯავრდებულისთვის გათავისუფლებისათვის მომზადების პროცესში დახმარების გაწევა შესაბამისი დოკუმენტაციის მომზადებასა და გაფორმებაში;
- ი) სამართლებრივი კონსულტაციის გაწევა პატიმრებისა და მსჯავრდებულებისათვის;
- კ) მსჯავრდებულის სასჯელის მოხდისაგან ეადამდე ადრე გათავისუფლებისათვის მომზადების პროცესში, საჭიროების შემთხვევაში, ინფორმაციის გაგზავნა მსჯავრდებულის შესახებ ზედამხედველობის განხორციელებაზე უფლებამოსილ ორგანოში, მისი ან მისი ოჯახის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, იმ შემთხვევაში, როდესაც საცხოვრებელი ადგილი უცნობია ან მსჯავრდებულს არ სურს დაუბრუნდეს ყოფილ საცხოვრებელ ადგილს, მისი სურვილის გათვალისწინებით ინფორმაცია იგზავნება ზედამხედველობაზე უფლებამოსილ ორგანოში;
- ლ) კოორდინაციისა და კონტროლის გაწევა სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში მსჯავრდებულთა განათლებისა და პროფესიული სწავლების საკითხზე, აღნიშნული ფუნქციების განხორციელების მიზნით თანამშრომლობა განათლების სისტემის საამისოდ უფლებამოსილ პირებთან;
- მ) გამოცდილების გაზიარებასა და შემდგომი თანამშრომლობის მიზნით თავისი საქმიანობის განხორციელების პროცესში ურთიერთობის დამყარება ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროს დასაქმებულ საერთაშორისო და ადგილობრივ, სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციებთან.

სამსახურის მართვა

მუხლი 5; 6

სამსახურს ხელმძღვანელობს უფროსი, რომელიც დაკისრებული სამსახურებრივი ამოცანების შესრულებისას ანგარიშგაღებულა დეპარტამენტის ხელმძღვანელობის, კურატორი მინისტრის მოადგილისა და მინისტრის წინაშე.

მუხლი 7

სამსახურის უფროსი

- ა) ხელმძღვანელობს და წარმართავს სამსახურის საქმიანობას;
- ბ) წარუდგენს დეპარტამენტის თავმჯდომარეს დასანიშნად სოციალური სამსახურის მოხელეთა კანდიდატურას;
- გ) აკონტროლებს სამსახურის მოხელეთა მიერ სამსახურებრივი მოვალეობების შესრულების მიმდინარეობას;
- დ) აბარებს ხელმძღვანელობას სამსახურის მუშაობის ანგარიშს;
- ე) წარუდგენს დეპარტამენტის თავმჯდომარეს წინადადებებს სამსახურის მუშაობის ორგანიზაციის, მოხელეთა წახალისებისა და მათზე დისციპლინური პასუხისმგებლობის დაკისრების თაობაზე;
- ვ) შუამდგომლობს იმ სახსრებისა და მატერიალური საშუალებების გამოყოფის თაობაზე, რაც საჭიროა სამსახურის ამოცანების შესასრულებლად;
- ზ) შეიმუშავებს და დეპარტამენტის ხელმძღვანელობას წარუდგენს სამსახურის სამუშაო გეგმას;
- თ) ანაწილებს ფუნქციებს სამსახურის მოხელეთა შორის, აძლევს მათ სათანადო მითითებებს;
- ი) ასრულებს მოქმედი კანონმდებლობით, კურატორი თავმჯდომარის მოადგილისა და თავმჯდომარის მიერ განსაზღვრულ სხვა უფლებამოსილებებს;
- კ) ხელმძღვანელობს ადგილობრივი მართვისა და თვითმმართველობის ორგანოებთან ერთობლივი მუშაობის ორგანიზაციის მსჯავრდებულთა რეაბილიტაციის საქმეში;
- ლ) სამსახურის უფროსის არყოფნის შემთხვევაში მის მოვალეობას ასრულებს სამსახურის უფროსის მოადგილე.

III. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი

მუხლი 39. სასჯელის მიზანი

1. სასჯელის მიზანია სამართლიანობის აღდგენა, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება და დამნაშეის რესოციალიზაცია.
2. სასჯელის მიზანი ხორციელდება მსჯავრდებულსა და სხვა პირზე ზემოქმედებით, რათა ისინი განიმსჯელონ მართლწესრიგის დაცვისა და კანონის წინაშე პასუხისმგებლობის გრძნობით. მსჯავრდებულზე ასეთი ზემოქმედების ფორმები და საშუალებები გათვალისწინებულია საქართველოს სასჯელაღსრულების კანონმდებლობით.
3. სასჯელის მიზანი არ არის ადამიანის ფიზიკური ტანჯვა ან მისი ღირსების დამცირება.

მუხლი 40. სასჯელის სახეები (25.07.2006 №3530)

1. სასჯელის სახეებია:
 - ა) ჯარიმა;
 - ბ) თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა;
 - გ) საზოგადოებისათვის სასარგებლო სამუშაო;
 - დ) გამასწორებელი სამუშაო;
 - ე) სამხედრო პირის სამსახურებრივი შესაღუდეგო;
 - ზ) ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა;
 - თ) უვადო თავისუფლების აღკვეთა;
 - ი) ქონების ჩამორთმევა.
2. იურიდიული პირის სასჯელის სახეები განისაზღვრება ამ კოდექსის შესაბამისი ნორმებით.

მუხლი 50. ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა (28.04.2006. №2937)

1. ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა ნიშნავს მსჯავრდებულის საზოგადოებისაგან იზოლაციას და კანონით განსაზღვრულ სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მოთავსებას. თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულის, რომელსაც განაჩენის გამოტანის მომენტისათვის არ შესრულებია თერამეტრი წელი მოთავსდება არასრულწლოვანთა აღმსრულებლობით დაწესებულებაში.
2. ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა ინიშნება ექვსი თვიდან ოც წლამდე ვადით.
- 2¹. სასამართლო უფლებამოსილია დანიშნოს ამ მუხლის მე-2 ნაწილით დაწესებული სასჯელის ზომის უდაბლეს ზღვარზე ნაკლები სასჯელი, თუ მხარეებს შორის დადებულია საპროცესო შეთანხმება.
3. საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის, გამასწორებელი სამუშაოს, თავისუფლების შეზღუდვის ან ჯარიმის ვადიანი თავისუფლების აღკვეთით

შეცვლის შემთხვევაში იგი შეიძლება დაინიშნოს ექვს თვეზე მცირე ვადით.

4. ეადიანი თავისუფლების აღკვეთის მაქსიმალური ვადა დანაშაულთა ერთობლიობით სასჯელთა შეჯამებისას არ უნდა აღემატებოდეს ოცდაათ წელს, ხოლო განაჩენთა ერთობლიობით სასჯელთა შეჯამებისას – ორმოც წელს (29.12.2006. №4213).
5. ეადიანი თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნისას სასამართლო უფლებამოსილია, განაჩენით დაადგინოს სასჯელის ნაწილის მოხდა, ხოლო დანარჩენი ნაწილის პირობით მსჯავრდ ჩათვლა, თუ ბრალდებული (განსასჯელი, მსჯავრდებული) აღიარებს დანაშაულს (თუ პირი არ წაასწრეს დანაშაულის ჩადენისას ან ჩადენისთანავე), ასახელებს დანაშაულის ჩადენაში თანამონაწილეებს და თანამშრომლობს გამოძიებასთან. საპროცესო შეთანხმების დადების გარდა, თუ ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული, პირობით მსჯავრდ შეიძლება ჩათვალოს დანიშნული სასჯელის ერთი მეოთხედი, მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში – სასჯელის ერთი მესამედი, ხოლო ნაკლებად მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში – სასჯელის ნახევარი (29.12.2006 №4213).
6. ამოღებულია (4.07.2007 №5196).

მუხლი 51. უვადო თავისუფლების აღკვეთა

1. უვადო თავისუფლების აღკვეთა შეიძლება დაინიშნოს მხოლოდ განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის.
2. უვადო თავისუფლების აღკვეთა არ დაენიშნება იმას, ვისაც დანაშაულის ჩადენამდე არ შესრულებია თერაპეტი წელი, ან ვისაც განაჩენის გამოტანის მომენტისათვის შეუსრულდა სამოცი წელი.

მუხლი 72. სასჯელის მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლება

1. ის, ვინც სასჯელს იხდის გამასწორებელი სამუშაოს, სამხედრო პირის სამსახურებრივი შეზღუდვის, თავისუფლების შეზღუდვის ან თავისუფლების აღკვეთის სახით, შეიძლება პირობით ვადამდე გათავისუფლდეს, თუ სასამართლო მიიჩნევს, რომ მისი გამოსწორებისათვის საჭირო აღარ არის დანიშნული სასჯელის მთლიანად მოხდა, ამასთანავე იგი შეიძლება მთლიანად ან ნაწილობრივ გათავისუფლდეს დამატებითი სასჯელის მოხდისაგან (28.04.2006. №2937).
2. პირობით ვადამდე გათავისუფლებისას სასამართლოს შეუძლია დააკისროს მსჯავრდებულს ამ კოდექსის 64-ე მუხლით გათვალისწინებული მოვალეობა, რომელიც მან უნდა შეასრულოს სასჯელის მოუხდელი ნაწილის ვადაში.
3. პირობით ვადამდე გათავისუფლება შეიძლება მხოლოდ მაშინ, თუ მსჯავრდებულმა ფაქტობრივად მოიხადა:
 - ა) ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის დანიშნული სასჯელის ვადის არანაკლებ ნახევარი;

- ბ) მძიმე დანაშაულისათვის დანიშნული სასჯელის ვადის არანაკლებ ორი მესამედი;
 - გ) განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის დანიშნული სასჯელის ვადის არანაკლებ სამი მეოთხედი;
 - დ) სამი მეოთხედი სასჯელისა, რაც დანიშნული ჰქონდა პირს, რომელიც წინათ პირობით ვადამდე გაათავისუფლეს, ხოლო პირობით ვადამდე აღრე გათავისუფლება გაუქმდა ამ მუხლის მე-6 ნაწილის საფუძველზე.
4. მსჯავრდებულის მიერ ფაქტობრივად მოუხდელი თავისუფლების აღკვეთის ვადა არ უნდა იყოს ექვს თვეზე ნაკლები.
5. პირობით ვადამდე გათავისუფლებული მსჯავრდებულის ყოფაქცევის კონტროლს ახორციელებს საამისოდ უფლებამოსილი პრობაციის სამსახური, ხოლო სამხედრო მოსამსახურის ყოფაქცევისას კი სამხედრო ნაწილის ხელმძღვანელობა.
6. თუ მსჯავრდებულმა სასჯელის მოუხდელ ვადაში:
- ა) ჯიუტად თავი აარიდა პირობით ვადამდე გათავისუფლებისას მისთვის დაკისრებული მოვალეობის შესრულებას, სასამართლოს შეუძლია ამ მუხლის მე-5 ნაწილში აღნიშნული ორგანოების წარდგინებით დაადგინოს, რომ გაუქმდეს პირობით ვადამდე გათავისუფლება და აღსრულდეს სასჯელის მოუხდელი ნაწილი;
 - ბ) გაუფრთხილებლობითი დანაშაული ჩადინა, პირობით ვადამდე გათავისუფლების გაუქმების ან ძალაში დატოვების საკითხს წყვეტს სასამართლო;
 - გ) განზრახი დანაშაული ჩადინა, სასამართლო დაუნიშნავს მას სასჯელს ამ კოდექსის მე-60 მუხლით გათვალისწინებული წესით. ამავე წესით დანიშნება სასჯელი გაუფრთხილებლობითი დანაშაულის ჩადენისათვის, თუ სასამართლო გააუქმებს პირობით ვადამდე გათავისუფლებას.
7. მსჯავრდებული უეადო თავისუფლების აღკვეთის მოხდისაგან შეიძლება გათავისუფლდეს, თუ მან ფაქტობრივად მოიხადა თავისუფლების აღკვეთის ოცდახუთი წელი და თუ სასამართლო მიიჩნევს, რომ საჭირო აღარ არის მსჯავრდებულმა გააგრძელოს სასჯელის მოხდა.

მუხლი 73. სასჯელის მოუხდელი ნაწილის შეცვლა უფრო მსუბუქი სახის სასჯელით

- 1. სასამართლოს შეუძლია ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულს სასჯელის მოხდის დროს მისი ყოფაქცევის გათვალისწინებით შეუცვალოს სასჯელის მოუხდელი ნაწილი უფრო მსუბუქი სახის სასჯელით. ამასთანვე, იგი შეიძლება მთლიანად ან ნაწილობრივ გათავისუფლდეს დამატებითი სასჯელის მოხდისაგან (გარდა ქონების ჩამორთმევისა) (28.12.2005 №2619).
- 2. სასჯელის მოუხდელი ნაწილი უფრო მსუბუქი სახის სასჯელით შეიძლება შეიცვალოს მხოლოდ მაშინ, თუ მსჯავრდებულმა ფაქტობრივად მოიხადა დანიშნული სასჯელის ვადის არანაკლებ ერთი მესამედი.

მუხლი 74. სასჯელისაგან გათავისუფლება ავადმყოფობის ან ხანდაზმულობის ასაკის გამო (04.07.2002 №1929)

1. ამოღებულია (03.07.2007 №5181).
2. სასამართლოს შეუძლია სასჯელისაგან გაათავისუფლოს ის, ვინც დანაშაულის ჩადენამდე ან ჩადენის შემდეგ დაავადდა მძიმე ავადმყოფობით, რაც ხელს უშლის სასჯელის მოხდას (03.07.2007 №5181).
3. ამოღებულია (5.12.2000).
4. ამ მუხლის მე-2 ნაწილში აღნიშნულ პირს გამოჯანმრთელების შემთხვევაში შეიძლება კვლავ დაეკისროს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა და დაენიშნოს სასჯელი, თუ არ გასულა ამ კოდექსის 71-ე და 76-ე მუხლებით გათვალისწინებული ხანდაზმულობის ვადები (3.07.2007 №5181).
5. სასამართლოს შეუძლია სასჯელის შემდგომი მოხდისაგან გაათავისუფლოს სასჯელის მოხდის პერიოდში ხანდაზმულობის ასაკს მიუღწეველი პირი (ქალები 65 წლიდან, მამაკაცები - 70 წლიდან), თუ მისჯილი არა აქვს უვადო თავისუფლების აღკვეთა და მოხდილი აქვს სასჯელის არანაკლებ ნახევარი (04.07.2002 №1629).
6. სასჯელისაგან გათავისუფლების ამ მუხლით დადგენილი საფუძვლები არ ერცელება ამ კოდექსის მე-40 მუხლის „კ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებულ სასჯელზე (28.12.2005 №2619).

მუხლი 75. სასჯელის მოხდის გადავადება ორსული ქალისათვის ან ქალისათვის, რომელსაც ჰყავს ხუთ წლამდე შვილი

1. სასამართლოს შეუძლია გადაუადოს სასჯელის მოხდა ორსულ ქალს ან ქალს, რომელსაც ჰყავს ხუთ წლამდე შვილი, სანამ ბავშვი ხუთი წლის გახდება (05.05.2000).
2. თუ მსჯავრდებული უარს იტყვის შვილზე ან თავს აარიდებს შვილის აღზრდას მას შემდეგ, რაც იგი გააფრთხილა პრობაციის ბიურომ, სასამართლოს შეუძლია ამ ორგანოს წარდგინებით გააუქმოს სასჯელის მოხდის გადავადება და მსჯავრდებული სასჯელის მოსახდელად გააგზავნოს განაწინით დანიშნულ ადგილას (07.05.2003 №2160).
3. როდესაც შვილი ხუთი წლის ასაკს მიაღწევს, სასამართლო გაათავისუფლებს მსჯავრდებულს სასჯელის მოუხდელი ნაწილის მოხდისაგან, ან სასჯელის მოუხდელ ნაწილს შეუცვლის უფრო მსუბუქი სახის სასჯელით, ანდა მიიღებს გადაწყვეტილებას სასჯელის მოუხდელი ნაწილის მოსახდელად შესაბამის დაწესებულებაში მსჯავრდებულის უკან დაბრუნების შესახებ.
4. თუ მსჯავრდებული სასჯელის მოხდის გადავადების პერიოდში წაიდნის ახალ დანაშაულს, სასამართლო მას დაუნიშნავს სასჯელს ამ კოდექსის 61-ე მუხლით გათვალისწინებული წესით.

მუხლი 76. სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლება გამამტყუნებელი განაჩენის ხანდაზმულობის გამო

1. მსჯავრდებული თავისუფლდება სასჯელის მოხდისაგან, თუ კანონიერ ძალაში შესული გამამტყუნებელი განაჩენი არ აღსრულებულა შემდეგ ვადებში:
 - ა) ორი წელი იმ დანაშაულის ჩადენიდან, რომლისთვისაც ამ კოდექსის კერძო ნაწილის მუხლით ან მუხლის ნაწილით გათვალისწინებული მაქსიმალური სასჯელი არ აღემატება ორი წლით თავისუფლების აღკვეთას;
 - ბ) ექვს წელში სხვა, ნაკლებად მძიმე დანაშაულისათვის მსჯავრდების დროს;
 - გ) ათ წელში მძიმე დანაშაულისათვის მსჯავრდების დროს;
 - დ) თხუთმეტ წელში განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის მსჯავრდების დროს.
2. ხანდაზმულობის ვადის დინება ჩერდება, თუ მსჯავრდებულმა თავი აარიდა სასჯელის მოხდას. ამ შემთხვევაში ხანდაზმულობის ვადის დინება განახლდება მსჯავრდებულის დაკავების ან ბრალის აღიარების გამოცხადების მომენტიდან. ხანდაზმულობის ვადაში ითვლება სასჯელის მოხდისაგან თავის არიდებამდე გასული დრო.
3. საკითხს, უნდა შეეფარდოს თუ არა ხანდაზმულობის ვადა უკუადო თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულს, წვეტს სასამართლო. თუ სასამართლო შეუძლებლად მიიჩნევს ხანდაზმულობის გამოყენებას, უკუადო თავისუფლების აღკვეთა შეიცვლება თავისუფლების აღკვეთით.
4. ხანდაზმულობა არ გამოიყენება საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ შემთხვევაში.
5. ხანდაზმულობის ვადის დინება შეჩერდება იმ ვადით, რა ვადაშიც პირს იცავს იმუნიტეტი (05.05.2000).

თავი XV

ამნისტია, შეწყალება, ნასამართლობა

მუხლი 77. ამნისტია

1. ამნისტიას აცხადებს საქართველოს პარლამენტი ინდივიდუალურად განუსაზღვრელ პირთა მიმართ.
2. ამნისტიის აქტით, დამნაშავე შეიძლება გათავისუფლდეს სისხლის-სამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან, ხოლო მსჯავრდებული შეიძლება გათავისუფლდეს სასჯელისაგან, ანდა მისთვის დანიშნული სასჯელი შეიძლება შემცირდეს ან შეიცვალოს უფრო მსუბუქი სასჯელით.
3. სასჯელმოხდელს ამნისტიის აქტით შეიძლება მოეხსნას ნასამართლობა.

მუხლი 78. შეწყალება

1. შეწყალებას ახორციელებს საქართველოს პრეზიდენტი ინდივიდუალურად განსაზღვრული პირის მიმართ.
2. შეწყალების აქტით, მსჯავრდებული შეიძლება გათავისუფლდეს სასჯელის შემდგომი მოხდისაგან, ანდა მისთვის დანიშნული სასჯელი შეიძლება შემცირდეს ან შეიცვალოს უფრო მსუბუქი სასჯელით.
3. სასჯელმოხდის შეწყალების აქტით შეიძლება მოეხსნას ნასამართლობა.

მუხლი 33. შეურაცხაობა ასაკის გამო

ამ კოდექსით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო ქმედობა არ შეერაცხება ბრალად იმას, ვისაც ამ ქმედობის ჩადენამდე არ შესრულებია თოთხმეტი წელი.

(მუხლი 33. შეურაცხაობა ასაკის გამო (23.052007 №4785 ამოქმედდეს 2008 წლის 1 იელისიდან)

ამ კოდექსით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო ქმედობა არ შეერაცხება ბრალად იმას, ვისაც ამ ქმედობის ჩადენამდე არ შესრულებია თოთხმეტი წელი, ხოლო ამ კოდექსის 108-ე, 109-ე, 117-ე, 137-ე, 178-ე (გარდა პირველი ნაწილისა), 179-ე და 238¹-ე მუხლებით გათვალისწინებული რომელიმე მართლსაწინააღმდეგო ქმედობა იმას, ვისაც ამ ქმედობის ჩადენამდე არ შესრულებია თორმეტი წელი.

მუხლი 80. არასრულწლოვანი დამნაშავეის ასაკი

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებისას ან მისგან გათავისუფლებისას არასრულწლოვნად ითვლება ის, ვისაც დანაშაულის ჩადენამდე შეუსრულდა თოთხმეტი წელი, მაგრამ არ შესრულებია თერამეტი წელი.

(მუხლი 80. არასრულწლოვანი დამნაშავეის ასაკი (23.05.2007 №4785 ამოქმედდეს 2008 წლის 1 იელისიდან)

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებისას ან მისგან გათავისუფლებისას არასრულწლოვნად ითვლება ის, ვისაც დანაშაულის ჩადენამდე შეუსრულდა თოთხმეტი წელი (გარდა ამ კოდექსის 33-ე მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევებისა), მაგრამ არ შესრულებია თერამეტი წელი.

მუხლი 82. სასჯელის სახეები

არასრულწლოვანი დამნაშავეისათვის დასანიშნი სასჯელის სახეებია:

- ა) ჯარიმა;
- ბ) საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა;
- გ) საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა;
- დ) გამასწორებელი სამუშაო;
- ე) თავისუფლების შეზღუდვა;
- ვ) ამოღებულია (20.06.2003 №2458);
- ზ) კადიანი თავისუფლების აღკვეთა.

IV. საპარტეზლოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი

მუხლი 21. საპროცესო მოქმედებისა და გადაწყვეტილების გასაჩივრების თავისუფლება

1. სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილემ, აგრეთვე სხვა პირმა და ორგანომ კანონით დადგენილი წესით შეიძლება გააჩივრონ სისხლის სამართლის პროცესის მწარმოებელი ორგანოს (თანამდებობის პირის) მოქმედება და გადაწყვეტილება (25.03.2005 №1204).
2. ორგანოს, რომელიც პროცესს აწარმოებს, უფლება არა აქვს საჩივარი გამოიყენოს საჩივრის შემტანი პირის ან იმ პირის სასიანიოდ, რომლის ინტერესების დასაცავადაც იგი იყო შეტანილი, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა სხვა პირმა ან ორგანომ შეიტანა საწინააღმდეგო ხასიათის საჩივარი, ანდა საჩივრის შემწმობისას დადგინდა სხვა გარემოებები.

მუხლი 75. პირის ბრალდებულად ცნობა

1. ბრალდებულად ითვლება პირი, რომლის მიმართაც გამოტანილია გამოძიებლის ან პროკურორის დადგენილება მისი ბრალდებულად პასუხისგებაში მიცემის შესახებ. დადგენილება უნდა შეიცავდეს იმ ქმედობის აღწერას, რომლის ჩადენაც ბრალად ედება პირს და მის სისხლისსამართლებრივ კვალიფიკაციას.
2. ბრალდებულად პასუხისგებაში მიცემის შესახებ დადგენილების გამოტანა შეიძლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს მტკიცებულებები, რომლებიც შესაძლებლობას იძლევა აღბათობის მაღალი ხარისხით დამტკიცდეს, რომ ამ პირმა დანაშაული ჩაიდინა.
3. ამოღებულია (25.03.2005 №1204).
4. დანაშაულის ერთი და იმავე შემთხვევის გამო პირი ბრალდებულად სისხლის სამართლის პასუხისგებაში შეიძლება მიცემული იყოს არა უმეტეს 12 თვისა, თუ ამ ვადის გასვლამდე მისთვის დანაშაულის სხვა შემთხვევის გამო არ წაუყენებიათ ახალი ბრალდება. აღნიშნული ვადის გასვლისთანავე წდება სისხლისსამართლებრივი დევნა პირის მიმართ, ან საქმე წარიმართება სასამართლოში არსებითად განსახილველად. ასეთი ბრალდების წაყენებისას აღნიშნული ვადის დინება წდება და იგი გამოითვლება ახალი ბრალდების წაყენების დღიდან. თუ პირის მიმართ შეწყდება სისხლისსამართლებრივი დევნა ამ ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, დაუშვებელია მომავალში მისთვის იმავე ბრალდების წაყენება.
5. ამ მუხლის მე-4 ნაწილით განსაზღვრულ ვადაში არ ჩაითვლება ის დრო, რომლის განმავლობაშიც ბრალდებულის მიმართ შეუძლებელი იყო საგამოძიებო და სხვა საპროცესო მოქმედებების ჩატარება მისი ავადმყოფობის გამო (რაც დადასტურებული უნდა იყოს შესაბამისი სამედიცინო დასკვნით), ანდა იგი ემაღებოდა გამოძიებას და მის მიმართ

მუხლი 76. ბრალდებულის უფლებები

1. ბრალდებულს უფლება აქვს ყველა კანონიერი საშუალებითა და მეთოდით დაიცვას თავი წაყენებული ბრალდებისაგან, ჰქონდეს საკმაო დრო და შესაძლებლობა, რათა მოემზადოს დაცვისათვის.
2. ბრალდებულს აქვს ეჭმიტანილის ყველა საპროცესო უფლება (73-ე მუხლი). ბრალდების წაყენებისას ბრალდებულს გადაეცემა მის მშობლიურ ენაზე ან მისთვის გასაგებ ენაზე თარგმნილი ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემის შესახებ დადგენილების ასლი. ბრალდებულს უფლება აქვს, შეიტანოს საჩივარი გამოძიებლისა და პროკურორის მოქმედებებზე, ნათესაებებსა და ახლობლებს შეატყობინოს თავისი დაპატიმრების შესახებ, მიიღოს უკანონო და დაუსაბუთებელი დაპატიმრების შედეგად მიყენებული ზიანის ანაზღაურება. თუ ბრალდებული თავს არიდებს საგამოძიებო ორგანოებში გამოცხადებას, ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემის შესახებ დადგენილების ასლი გადაეცემა დამცველს (29.12.2006 №4212).
3. ბრალდებულს უფლება აქვს აგრეთვე: ხელზე მიიღოს მისი ბრალდებულად დაკავების შესახებ დადგენილების ასლი; გაეცნოს დადგენილებას ექსპერტიზის დანიშვნის შესახებ და ექსპერტის დასკვნას; განახორციელოს ექსპერტიზის ჩატარებასთან დაკავშირებით კანონით დადგენილი უფლებები; სისხლის სამართლის პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე გაეცნოს საქმეში არსებულ ყველა მტკიცებულებას და საკუთარი ხარჯით გადაიღოს საქმის მასალის ასლები (გარდა იმ მასალისა, რომელიც დაკავშირებულია სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენებისათვის); მოითხოვოს საგამოძიებო მოქმედების საველდებულო ჩატარება და გამოითხოვოს მტკიცებულებანი, რომლებიც საჭიროა ბრალდების უარსაყოფად ან პასუხისმგებლობის შესამსუბუქებლად; წარუდგინოს გამოძიებელს, პროკურორსა და სასამართლოს კერძო გამოძიების მონაცემები, რომლებიც აუცილებლად უნდა დაერთოს სისხლის სამართლის საქმეს; სისხლისსამართლებრივი დევნის ან/და წინასწარი გამოძიების შეწყვეტის დროს, დამოუკიდებლად ან დამცველთან ერთად გაეცნოს საქმის მთელ მასალას, ამოიწეროს საქმიდან ყველა საჭირო ცნობა, გადაიღოს ასლები გამოძიების შედეგების თაობაზე განაცხადოს შუამდგომლობა, რომლის განხილვაც საველდებულოა; საქმის საბრალდებო დასკვნით სასამართლოში გადაგზავნის შემდეგ დამოუკიდებლად ან დამცველთან ერთად გაეცნოს საქმის მთლიანი მასალის ასლს და ნიუთიერ მტკიცებულებებს; უარი თქვას დამცველზე და თავი დაიცვას დამოუკიდებლად, გარდა ამ კოდექსის 81-ე მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევებისა; არ დაეთანხმოს სისხლისსამართლებრივი დევნის ან/და წინასწარი გამოძიების შეწყვეტას წინასწარი გამოძიების სტადიაზე და მოითხოვოს საქმის სასამართლო განხილვა; სასამართლოში მოითხოვოს მის მიმართ გამოყენებული სისხლის სამართლის საპროცესო იძულების ყველა ღონისძიების კანონიერებისა და დასაბუთებულობის შემოწმება; მონაწილეობა მიიღოს სამართალში მიცემისა და სასამართლო განხილვაში და ისარგებლოს მხარის ყველა უფლებით; გამოვიდეს სასამართლო კამათში, თუ საქმეში არ მონაწილეობს დამცველი; გამოვიდეს საბოლოო სიტყვით; გაეცნოს სასამართლო სხდომის

ოქმს და გამოთქვას მასზე შენიშვნები; გაასაჩივროს განაჩენი და სხვა სასამართლო გადაწყვეტილებანი; მიიღოს გასაჩივრების გადაწყვეტილებათა ასლები; იცნობდეს საქმის გამო შეტანილ საჩივრებს და მათ შესახებ გამოთქვას საწინააღმდეგო მოსასრებები; მონაწილეობა მიიღოს სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციების სასამართლოთა სხდომებში და დაიცვას იქ თავისი ინტერესები დამოუკიდებლად ან დამცველის მეშვეობით; პროცესის მწარმოებელი ორგანოსაგან მიიღოს წერილობითი შეტყობინება თავისი უფლებების შესახებ და მათი განმარტება; დაკითხვის შესახებ შუამდგომლობის განცხადებიდან, არა უგვიანეს, ერთი კვირისა დაიკითხოს (16.12.2005 №2265).

მუხლი 77. ბრალდებულის მოვალებები

ბრალდებულს ეკისრება ისეთივე მოვალებები, როგორიც ეჭვმიტანილს (74-ე მუხლი). თუ მან ბრალდების წაყენების მომენტიდან ისინი არ შეასრულა, ბრალდებულის მიმართ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სისხლის სამართლის საპროცესო იძულების ღონისძიებები.

მუხლი 162. პატიმრობის ვადა (28.04.2006 №2936)

1. ბრალდებულისა და განსასჯელის პატიმრობის საერთო ვადა არ აღემატება 9 თვეს და აითვლება დაკავების მომენტიდან, ხოლო თუ დაკავება არ მომხდარა - ამ აღკვეთის ღონისძიების შეჩერების მომენტიდან.
2. პატიმრობის ვადის დინება წყდება პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ განაჩენის გამოტანისთანავე.
3. ბრალდებულის პატიმრობის პირველადი ვადაა 2 თვე. ეს ვადა შესაძლებელია გაგრძელდეს 1 თვით, მაგრამ არა უმეტეს ორჯერ, თუ არსებობს ამ კოდექსის 151-ე მუხლით გათვალისწინებული გარემოებები ან/და:
 - ა) თუ პატიმრობის ვადის ამოწურვის შემდეგ ბრალდებულმა დაარღვია მისთვის შერჩეული ნაკლებად მკაცრი აღკვეთის ღონისძიება;
 - ბ) თუ ბრალდებულს უფრო მძიმე ბრალდება წარედგინა;
 - გ) საქმის სირთულის გამო.
4. საქმის დამატებითი გამოძიებისათვის დაბრუნებისას იმავე სასამართლოს მოსამართლეს ან მოსამართლეს გამოძიების ადგილის მიხედვით, პროკურორის მოტივირებული შუამდგომლობით, შეუძლია ბრალდებულის პატიმრობის ვადა გააგრძელოს კიდევ 60 დღემდე. ამ ვადის ამოწურვისთანავე ბრალდებული დაუყოვნებლივ თავისუფლდება პატიმრობიდან. ამ ნაწილით გათვალისწინებულ უფლებამოსილებას ახორციელებს რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს მოსამართლე.
5. საქართველოში ექსტრადიციას დაქვემდებარებული პირის უცხო სახელმწიფოში დაპატიმრების შემთხვევაში, მისი პატიმრობის ვადები აითვლება საქართველოს შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოსათვის მისი ფაქტობრივი გადმოცემის მომენტიდან. საქართველოში ექსტრადიციას დაქვემდებარებული პირის უცხო სახელმწიფოში პატიმრობის ვადა ჩაითვლება სასამართლოს მიერ დანიშნული სასჯელის საერთო ვადაში.

6. ამ მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევაში გამოძიებლის წარდგინების საფუძველზე, პროკურორის მიერ შედგენილი მოტივირებული შუამდგომლობით, ბრალდებულის პატიმრობის ვადა შეიძლება გააგრძელოს რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს მოსამართლემ.
7. საქართველოში ექსტრადიციის მიზნით უცხო სახელმწიფოში დაპატიმრების დრო არ ჩაითვლება პატიმრობის ვადაში (29.12.2006 №4212).
8. სასამართლოში საქმის შესვლიდან 24 საათში მოსამართლე ჯეპირი მოსმენის გარეშე იხილავს განსასჯელის აღკვეთის ღონისძიების საკითხს.
9. რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოში პროკურორის მიერ სასამართლოში საქმის ჩაბარებიდან შემაჯამებელი გადაწყვეტილების გამოტანამდე აითვლება განსასჯელის პატიმრობის ვადა, რომელიც უნდა იყოს გონივრული, მაგრამ ბრალდებულისა და განსასჯელის პატიმრობის საერთო ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 9 თვეს.

მუხლი 164. პატიმრობიდან გათავისუფლება

1. წინასწარი გამოძიების სტადიაზე სისხლისსამართლებრივი დევნის ან/და წინასწარი გამოძიების შეწყვეტის შემთხვევაში ბრალდებული პატიმრობიდან თავისუფლდება სისხლისსამართლებრივი დევნის ან/და წინასწარი გამოძიების შეწყვეტის დღეს (25.03.2005 №1204).
2. გამამართლებელი განაჩენის გამოტანისას განსასჯელი პატიმრობიდან თავისუფლდება დაუყოვნებლივ სასამართლო დარბაზიდან.
3. სასამართლოს მიერ სისხლისსამართლებრივი დევნის ან/და წინასწარ გამოძიების შეწყვეტის, აღკვეთის ღონისძიების შეცვლის ან ისეთი სასჯელის დანიშვნის დროს, რომელიც დაკავშირებული არ არის თავისუფლების აღკვეთასთან, განსასჯელი პატიმრობიდან თავისუფლდება დაუყოვნებლივ სასამართლო დარბაზიდან, ხოლო თუ იგი სასამართლო სხდომაში არ მონაწილეობდა არა უგვიანეს იმ დღისა, როცა საპატიმრო ადგილის ადმინისტრაცია მიიღებს ოფიციალურ ცნობას პატიმრობიდან პირის გათავისუფლების შესახებ (25.03.2005 №1204).
4. სასამართლო საპატიმრო ადგილის ადმინისტრაციას უგზავნის განაჩენს, დადგენილებას ან განჩინებას, რომლითაც შეიცვალა ან გაუქმდა პატიმრობის სახით აღკვეთის ღონისძიება.
5. პატიმრობის სახით აღკვეთის ღონისძიების შეცვლის ან გაუქმების თაობაზე ოფიციალურად დამოწმებული შეტყობინება, რომელიც კავშირგაბმულობის ტექნიკური საშუალებით გადაიცა, სასამართლო განაჩენის, დადგენილების ან განჩინების მიღებიდან გათავისუფლების საფუძველია.
6. პროკურორის დადგენილებით და ბრალდებულის თანხმობით, შესაძლებელია ბრალდებულის დროებითი გამოყვანა საპატიმრო ადგილიდან მის მიერ საგამოძიებო მოქმედებაში მონაწილეობის მისაღებად. ბრალდებულს საგამოძიებო მოქმედების დასრულებისთანავე, დაუყოვნებლივ აბრუნებენ საპატიმრო ადგილას (28.04.2006 №2936).

მუხლი 234. სისხლის სამართლის პროცესის განმახორციელებელი ორგანოს და თანამდებობის პირის მოქმედების ან გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლება (25.03.2005 №1204)

გამომძიებლის, გამოძიების ორგანოს უფროსის, პროკურორის, მოსამართლის ან სასამართლოს მოქმედების ან გადაწყვეტილების გასაჩივრება შეუძლიათ პროცესის მონაწილეებს, სხვა ფიზიკურ და იურიდიულ პირებს ამ კოდექსით დადგენილი წესით.

მუხლი 235. საჩივრის შეტანა

1. საჩივარი შეაქვთ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებისათვის პასუხისმგებელ სახელმწიფო ორგანოში ან იმ თანამდებობის პირთან, რომელიც კანონით უფლებამოსილია განიხილოს შესაბამისი საჩივარი და მიიღოს გადაწყვეტილება. დასაშვებია საჩივრის შეტანა იმ პირთან ან იმ ორგანოში, რომლის მოქმედება ან გადაწყვეტილებაც საჩივრდება. ამ შემთხვევაში საჩივარი დაუყოვნებლივ უნდა გაეგზავნოს ადრესატს.
2. საჩივარი გამომძიებლის მოქმედების ან გადაწყვეტილების გამო უნდა გადაეცეს შესაბამის პროკურორს. საჩივარი პროკურორის მოქმედების ან გადაწყვეტილების გამო უნდა გადაეცეს ზემდგომ პროკურორს. თანამდებობის პირმა, რომელმაც მიიღო საჩივარი თავისი მოქმედების ან გადაწყვეტილების გამო, ადრესატისათვის მისი გაგზავნისას უნდა დაურთოს საკუთარი განმარტებები (25.03.2005 №1204).
3. საჩივარი შეიძლება იყოს ზეპირი ან წერილობითი. ზეპირი საჩივარი შეტანილ უნდა იქნეს ოქმში, რომელსაც ხელს აწერენ განმცხადებელი და საჩივრის მიმღები თანამდებობის პირი. საჩივარს შეიძლება დაერთოს მისი დამადასტურებელი მასალები.

მუხლი 236. საჩივრის შეტანის გადა

1. გამომძიებლის, გამოძიების ორგანოს უფროსის ან პროკურორის მოქმედების ან გადაწყვეტილების გამო საჩივრის შეტანა შეიძლება წინასწარი გამოძიების მთელი წარმოების განმავლობაში (25.03.2005 №1204).
2. სასამართლოს (მოსამართლის) მოქმედების ან გადაწყვეტილების გამო საჩივრის შეტანა შეიძლება ამ კოდექსის კერძო ნაწილში დადგენილ ვადებში.
3. საპატიო მიზეზით საჩივრის შეტანის გაცდენილი დროის აღდგენა შეუძლია სახელმწიფო ორგანოს ან თანამდებობის პირს, რომელიც უფლებამოსილია მიიღოს გადაწყვეტილება ამ საჩივრის გამო.
4. მოსამართლის დადგენილება გაშვებული ვადის აღდგენაზე უარის თქმის

შესაბამისად შეიძლება გასაჩივრდეს საერთო წესით, ერთჯერადად ზემდგომ სასამართლოში. სასამართლოს უფლება აქვს ადადგინოს გააშვებული ვადა და არსებითად განიხილოს საქმე საჩივრის საფუძველზე (28.04.2006 №2936).

მუხლი 237. გადაწყვეტილების აღსრულების შეჩერება საჩივრის შეტანასთან დაკავშირებით

კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში საჩივრის შეტანა აჩერებს გასაჩივრებული გადაწყვეტილების აღსრულებას. სხვა შემთხვევაში საჩივრის შეტანა გასაჩივრებული გადაწყვეტილების აღსრულებას აჩერებს, თუ ამას საჭიროდ ჩათვლის საჩივრის განმხილველი პირი.

მუხლი 238. საჩივრის განხილვის ზოგადი წესი

1. საჩივრის განხილვა არ შეიძლება დაეწიოს იმ ორგანოს ან თანამდებობის პირს, რომლის მოქმედებაც საჩივრდება, აგრეთვე იმ ორგანოს ან პირს, რომელმაც დაამტკიცა გასაჩივრებული გადაწყვეტილება.
2. ორგანო ან პირი, რომელიც საჩივარს განიხილავს, შეზღუდული არ არის საჩივარში ჩამოყალიბებული მოსაზრებებით და უფლება აქვს შეამოწმოს გასაჩივრებული გადაწყვეტილების კანონიერება და დასაბუთებულობა, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში – საქმის მთელი წარმოება.
3. საჩივრის განხილვისას პროკურორი და სასამართლო ეალდებული არიან ყოველმხრივ შეამოწმონ მასში ჩამოყალიბებული მოსაზრებები, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში გამოითხოვონ დამატებითი მასალები და განმარტებები.
4. ორგანო ან პირი, რომელიც საჩივარს განიხილავს, ეალდებულია თავისი უფლებამოსილების ფარგლებში დაუყოვნებლივ მიიღოს ზომები სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილეთა, სხვა პირთა, აგრეთვე დაწესებულების, საწარმოებისა და ორგანოების დარღვეული უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების აღსადგენად.

მუხლი 239. საჩივრის განხილვის ვადა

საჩივრის განხილვის ვადები განისაზღვრება ამ კოდექსით დადგენილი წესით.

მუხლი 240. გადაწყვეტილება საჩივრის გამო

1. საჩივრის განხილვის შედეგად შეიძლება მიღებულ იქნეს ერთ-ერთი შემდეგი გადაწყვეტილება: გასაჩივრებული გადაწყვეტილების ან მისი ნაწილის გაუქმების ან შეცვლის შესახებ; სისხლისსამართლებრივი დევნის სრული ან ბრალდების ნაწილში შეწყვეტის შესახებ; გასაჩივრებული მოქმედების იურიდიული ძალის არმქონედ ცნობის შესახებ; საჩივრის უარყოფის შესახებ (25.03.2005 №1204).

2. საჩივრის გამო გადაწყვეტილების მიმღებ ორგანოს ან თანამდებობის პირს შეუძლია შეცვალოს გასაჩივრებული გადაწყვეტილება, ანდა მიიღოს ახალი გადაწყვეტილება, თუ ამას არ მოჰყვება საჩივრის შემტანი პირის ან იმ პირის მდგომარეობის გაუარესება, რომლის ინტერესებისთვისაც იყო იგი შეტანილი, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა საჩივარი იმავე საფუძველზე შეიტანა საპირისპირო მხარემ (საქართველოს 1999 წლის 13 მაისის №1958 კანონი, „საქართველოს რესპუბლიკა“ №130 18.05.99წ.).

მუხლი 241. საჩივრის გამო გადაწყვეტილების შესახებ შეტყობინება

1. საჩივრის შემტან პირს უნდა შეატყობინონ, რომ მიღებულია გადაწყვეტილება საჩივრის გამო და განუმარტონ გასაჩივრების შემდგომი წესი. საჩივრის დაკმაყოფილებაზე უარი დასაბუთებული უნდა იყოს.
2. თუ გასაჩივრებული მოქმედების ან გადაწყვეტილების გამო პირს არამართლზომიერი მორალური, ფიზიკური ან ქონებრივი ზიანი მიადგა, მას უნდა განემარტოს ამ ზიანის ანაზღაურების უფლება.
3. საჩივარი და მასზე პასუხის ასლი, აგრეთვე საჩივრის შემოწმების მასალები უნდა დაერთოს სისხლის სამართლის საქმეს.

მუხლი 242. გამოძიებლის ან პროკურორის მოქმედებისა და გადაწყვეტილების გასაჩივრება სასამართლოში (25.03.2005 №1204)

1. ამ კოდექსით დადგენილი წესით სასამართლოში შეიძლება გასაჩივრდეს გამოძიებლის ან პროკურორის მოქმედება და გადაწყვეტილება, რომლებიც, მომჩივნის აზრით, უკანონო და დაუსაბუთებელია, კერძოდ:
 - ა) სისხლის სამართლებრივი დევნის ან/და წინასწარი გამოძიების შეწყვეტის შესახებ პროკურორის დადგენილება;
 - ბ) ექსპერტიზის დანიშვნაზე უარის თქმის შესახებ გამოძიებლის ან პროკურორის დადგენილება (73-ე მუხლი) (17.06.2005 №1681).
2. ამ კოდექსით დადგენილი წესით სასამართლოსთვის საჩივრით მიმართვის უფლება აქვს პროცესის ყოველ მონაწილეს, რომელიც იცავს საკუთარ ან მარწმუნებლის ინტერესს, კერძოდ, გვმჩიებილს, ბრალდებულს, დამცველს, კანონიერ წარმომადგენელს, აგრეთვე დაზარალებულს, სამოქალაქო მოსარჩელეს, სამოქალაქო მოპასუხეს, მათს წარმომადგენლებს.
3. ამ მუხლით დადგენილი წესით პროცესის მონაწილეს უფლება აქვს გამოძიებლის მოქმედების ან გადაწყვეტილების გამო საჩივრით მიმართოს სასამართლოს მას შემდეგ, რაც ეს საჩივარი უარყო პროკურორმა, ანდა უშუალოდ სასამართლოს (25.03.2005 №1204).
4. საჩივარს განიხილავს სასამართლო გამოძიების ადგილის მიხედვით. საჩივარი შეიტანება არა უგვიანეს 15 დღისა მას შემდეგ, რაც მომჩივნისათვის ცნობილი გახდა მოქმედება თუ გადაწყვეტილება, რომელიც მას უკანონოდ და დაუსაბუთებლად მიაჩნია. გასაჩივრების ვადის საპატიო მიზეზით გაცდენის შემთხვევაში მისი აღდგენა შეუძლია სასამართლოს. მიღებულ საჩივარს სასამართლო განიხილავს 15 დღის ვადაში (28.06.2000 №411).

5. საჩივრის განხილვის შემდეგ მოსამართლეს გამოაქვს დადგენილება საჩივრის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის ან საჩივრის დაკმაყოფილების შესახებ. ამ მუხლის პირველი ნაწილის „ა“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებულ შემთხვევაში მოსამართლე აუქმებს დადგენილებას სისხლისსამართლებრივი დევნის ან/და წინასწარი გამოძიების შეწყვეტის შესახებ, ხოლო სისხლის სამართლის საქმეს უგზავნის პროკურორს საქმეზე წინასწარი გამოძიების განსახილველად (25.03.2005 №1204).
6. ამ მუხლის მე-5 ნაწილში აღნიშნული მოსამართლის დადგენილება შეიძლება 10 დღის ედაში გასაჩივრდეს სააპელაციო სასამართლოს საგამოძიებო კოლეგიაში, სადაც საჩივარი განიხილება 15 დღის ედაში, ამ კოდექსის 243-ე მუხლით დადგენილი წესით (23.06.2005 №1736).
7. განმცხადებელი თავისუფლდება ბაჟის გადასახადისაგან.
8. სასამართლო (მოსამართლე) უფლებამოსილია ამ მუხლით გათვალისწინებული საჩივრები განიხილოს ზეპირი მოსმენის გარეშე. ზეპირი მოსმენის შემთხვევაში მოსამართლე აცხადებს გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილს (28.04.2006 №2936).

მუხლი 243. წინასწარი გამოძიების სტადიაზე აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების, შეცვლის ან გაუქმების, ასევე პატიმრობის ვადის გაგრძელების შესახებ მოსამართლის ბრძანების (დადგენილების), გასაჩივრების წესი (28.04.2006 № 2936)

1. წინასწარი გამოძიების სტადიაზე აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების, შეცვლის ან გაუქმების, ასევე პატიმრობის ვადის გაგრძელების შესახებ მოსამართლის ბრძანება (დადგენილება) მისი გაცემიდან (გამოტანიდან) 48 საათის ედაში შეიძლება ერთჯერადად გაასაჩივროს ბრალდებულმა, მისმა დამცველმა, პროკურორმა სააპელაციო სასამართლოს საგამოძიებო კოლეგიაში.
- 1¹. დამცველის (წარმომადგენლის) მიერ საგამოძიებო კოლეგიისათვის საჩივრით მიმართვა დასაშვებია მხოლოდ მისი დაცვის ქვეშ მყოფის თანხმობით, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც იგი არასრულწლოვანია, ან აქვს ისეთი ფსიქიკური ან ფიზიკური ნაკლი, რომელიც შეუძლებელს ხდის მისგან თანხმობის მიღებას (22.06.2007 №5032).
- 1². საჩივარში უნდა აღინიშნოს, თუ რა მოთხოვნები იქნა დარღვეული გასაჩივრებული გადაწყვეტილების გამოტანისას, რაში გამოიხატება გასაჩივრებული გადაწყვეტილების დებულებათა მცდარობა. აღკვეთის ღონისძიებასთან დაკავშირებულ საჩივარში ასევე მითითებული უნდა იყოს, თუ რა არსებითი მნიშვნელობის მქონე საკითხები და მტკიცებულებები არ გამოიკვლია პირველი ინსტანციის სასამართლომ, რომლებსაც შეეძლო შეგავლენა მოეხდინა პირისათვის აღკვეთის ღონისძიების შეფარდების მართლზომიერებაზე. საჩივარს უნდა დაერთოს მომჩივნის პოზიციის დამადასტურებელი მტკიცებულებანი (მასალები) იმ ახალ გარემოებათა შესახებ, რომლებიც უცნობი იყო პირველი ინსტანციის სასამართლოსათვის (22.06.2007 №5032).

2. საწივარი შეიტანება ბრძანების (დადგენილებების) გამცემ (გამომტან) მოსამართლესთან, რომელიც ამ საწივარს და საქმის მასალებს დაუყოვნებლივ უგზავნის შესაბამის სასამართლოს განსჯადობის მიხედვით. გასაჩივრება არ აწერებს ბრძანების (დადგენილებების) აღსრულებას და საქმის გამოძიებას.
3. საგამოძიებო კოლეგიის მოსამართლე საწივარს განიხილავს საქმის მასალების მიღებიდან არა უგვიანეს 72 საათისა.
4. საგამოძიებო კოლეგიის მოსამართლე საწივარს განიხილავს ერთპიროვნულად, პროკურორისა და მხარეთა მონაწილეობით. მხარეთა გამოცხადებლობა არ აბრკოლებს საწივრის განიხილვას. საწივრის განიხილვაში მონაწილეობის უფლება აქვთ ბრალდებულს, მის დამცველსა და კანონიერ წარმომადგენელს, აგრეთვე დაზარალებულსა და მის წარმომადგენელს. საწივრის განიხილველ მოსამართლეს უფლება აქვს გამოიძიოს და დაკითხოს პირი, რომლის ჩვენებასაც არსებითი მნიშვნელობა აქვს საწივრის გადაწყვეტილებისთვის, წინადადება მისცეს მხარეებს, წარმოადგინონ საწივრის დასაბუთებულობის შემოწმებისათვის საჭირო დოკუმენტები და სხვა მტკიცებულებანი. მოსამართლე ხსნის სასამართლო სხდომას და აცხადებს, რა საწივარი განიხილება, ასახელებს მხარეებს, არკვევს, არის თუ არა აცილებები. აცილების საკითხი წყდება ამ კოდექსით დადგენილი წესით. თუ სასამართლო სხდომაში მონაწილეობენ მხარეები, მათ შესაძლებლობა ეძლევათ, განმარტებანი მისცენ სასამართლოს და ჩამოაყალიბონ თავიანთი საწინააღმდეგო მოსაზრებანი.
5. საწივრის განიხილვისას მოსამართლე ამოწმებს, აღკვეთის ღონისძიების გამოყენების, შეცვლის ან გაუქმების შესახებ ბრძანების (დადგენილებების) გაცემისას (გამოტანისას) დაიცვა თუ არა მოსამართლემ ამ კოდექსის 151-ე, 172-ე მუხლებით გათვალისწინებული მოთხოვნები.
6. საწივრის განიხილვის შემდეგ მოსამართლე იღებს ერთ-ერთ შემდეგ გადაწყვეტილებას:
 - ა) გასაჩივრებული ბრძანების (დადგენილებების) ძალაში დატოვებისა და საწივრის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის შესახებ;
 - ბ) გასაჩივრებული ბრძანების (დადგენილებების) გაუქმებისა (შეცვლის) და საწივრის დაკმაყოფილების შესახებ.
7. საწივრის შემტან მხარეს უფლება აქვს სასამართლოში მისი განიხილვისას უკან გაითხოვოს თავისი საწივარი; ასეთ შემთხვევაში საწივრის განმეორებით შეტანა დაუშვებელია (22.06.2007 №5032).
8. საწივრის განიხილვის შედეგად გამოტანილი დადგენილების ასლები გადაეცემა მხარეებს, ეგზავნება ბრძანების (დადგენილებების) გამცემ მოსამართლეს და ამ გადაწყვეტილების აღმსრულებელ ორგანოს.
9. ამ მუხლით დადგენილი წესის შესაბამისად გამოტანილი გადაწყვეტილება საბოლოოა და გასაჩივრებას არ ექვემდებარება (22.06.2007 №5032).
10. მოსამართლე ზეპირი მოსმენის გარეშე წვევტის აღკვეთის ღონისძიებასთან დაკავშირებული საწივრის ამ მუხლის 1^ლ და 1^ლ ნაწილებით გათვალისწინებულ მოთხოვნებს. საწივრის დასაშვებობის თაობაზე მოსამართლეს გამოაქვს

დადგენილება. საჩივრის დასაშვებად ცნობის შემთხვევაში მოსამართლე ატარებს ზეპირ მოსმენას ამ კოდექსით დადგენილ ეადაში და დადგენილი წესით (22.06.2007 №5032).

11. ამ კოდექსის 140-ე მუხლის მე-17 ნაწილით გათვალისწინებული წესით შუამდგომლობის დაუშვებლად ცნობის შესახებ დადგენილებაზე შეტანილ საჩივარს მოსამართლე განიხილავს ზეპირი მოსმენის გარეშე (22.06.2007 №5032).
12. მოსამართლე უფლებამოსილია ამ მუხლით გათვალისწინებული საჩივრები, გარდა აღკვეთის ღონისძიებასთან დაკავშირებული საჩივრისა, განიხილოს ზეპირი მოსმენის გარეშე. ზეპირი მოსმენის შემთხვევაში მოსამართლე აცხადებს გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილს (22.06.2007 №5032).

მუხლი 244. ამოღებულია (28.04.2006. №2936).

მუხლი 279. გამომძიებლისა და პროკურორის მოქმედებისა და გადაწყვეტილების გასაჩივრება

1. გამომძიებლის მოქმედებისა და გადაწყვეტილების გამო საჩივარი წარედგინება შესაბამის პროკურორს (25.03.2005 №1204).
2. პროკურორის მოქმედება და გადაწყვეტილება საჩივრდება შემდგომ პროკურორთან, ან – სასამართლოში ამ კოდექსით დადგენილ შემთხვევაში და წესით.

მუხლი 518. სააპელაციო გასაჩივრების სუბიექტი

1. სააპელაციო საჩივრის შეტანის უფლება აქვთ სახელმწიფო ბრალდებულს, შემდგომ პროკურორს, დაზარალებულს, მსჯავრდებულს, დამცველს, მსჯავრდებულისა და დაზარალებულის კანონიერ წარმომადგენლებს (3.07.2007 №5182).
2. სააპელაციო წარმოება ტარდება მხარეთა შეჯიბრებითობისა და თანასწორობის საფუძველზე.
3. სამოქალაქო მოსარჩელეს, სამოქალაქო მოპასუხესა და მათ წარმომადგენლებს უფლება აქვთ გაასაჩივრონ განაჩენი მხოლოდ სარჩელის საფუძველზე და თანხის ნაწილში.
4. დამცველსა და წარმომადგენელს უფლება აქვთ შეიტანონ სააპელაციო საჩივარი მხოლოდ განსასჯელის, დაზარალებულისა და მარწმუნებლის თანხმობით, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა დაზარალებული, განსასჯელი ან მარწმუნებელი არასრულწლოვანია, ან აქვს ფიზიკური და ფსიქიკური ნაკლი.

მუხლი 519. სააპელაციო გასაჩივრების საგანი (28.04.2006 №2936)

სააპელაციო წესით შეიძლება გასაჩივრდეს რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს განაჩენი და სხვა გადაწყვეტილება, რომელიც აპელანტის

აზრით, დაუსაბუთებელია. განაჩენის, სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების დაუსაბუთებლობაში იგულისხმება ის, რომ არ არის დამტკიცებული საქმის ფაქტობრივი გარემოებები. სააპელაციო საჩივარი შეიძლება შეტანილ იქნეს და იგი უნდა განიხილოს სააპელაციო ინსტანციის სასამართლომ, თუ სადავო ხდება განაჩენის დასაბუთებულობა ან/და კანონიერება.

მუხლი 520. სააპელაციო საჩივრის განხილვის სავალდებულობა

1. სააპელაციო საჩივრის შეტანა სავალდებულო წესით იწვევს სააპელაციო ინსტანციის სასამართლოს მიერ საქმის განხილვას და ახალი სასამართლო გამოძიების ჩატარებას. დაუშვებელია სასამართლოს მიერ საქმის განხილვაზე უარის თქმა.
2. ამოღებულია (28.04.2006. №2936).

მუხლი 521. სააპელაციო საჩივრის განმხილველი სასამართლო

1. რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს განაჩენისა თუ სხვა გადაწყვეტილებაზე შეტანილ საჩივარს სააპელაციო წესით განიხილავს სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატა (23.06.2005. №1736).
2. სააპელაციო სასამართლო სააპელაციო საჩივრის საფუძველზე საქმეს განიხილავს 3 მოსამართლის შემადგენლობით. სააპელაციო სასამართლოში საქმის განმხილველ მოსამართლეთა შემადგენლობის თავმჯდომარედ ინიშნება ამ შემადგენლობის ერთ-ერთი მოსამართლე.

მუხლი 522. სააპელაციო სასამართლოში საქმის განხილვის საფუძველი

სააპელაციო სასამართლოში საქმის განხილვის საფუძველია რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს განაჩენისა თუ სხვა გადაწყვეტილების როგორც დასაბუთებულობის, ისე კანონიერების თაობაზე შეტანილი საჩივარი.

მუხლი 523. სააპელაციო გასაჩივრების ვადები

1. მხარეებს შეუძლიათ შეიტანონ სააპელაციო საჩივარი პირველი ინსტანციის სასამართლოს განაჩენის გამოცხადებიდან 1 თვის ვადაში იმავე სასამართლოში (28.04.2006 №2936).
2. საქმის განმხილველმა სასამართლომ შეიძლება დადგენილებით ადასტუროს საპატიო მიზეზით გაცდენილი გასაჩივრების ვადა.
3. სააპელაციო საჩივრის ფოსტითა და კავშირგაბმულობის სხვა ტექნიკური საშუალებებით გაგზავნისას საჩივარი შეტანილად ითვლება იმ დღიდან, როცა იგი გადაეცა ფოსტის ან კავშირგაბმულობის სხვა ორგანოს.
4. მსჯავრდებულს, რომლის მიმართ სასამართლო გამამტყუნებელი განაჩენი გამოტანილ იქნა მის დაუსწრებლად, უფლება აქვს, განაჩენი გაასაჩივროს

მუხლი 524. სააპელაციო საჩივრის შეტანა

1. განაჩენის გამოტანის სასამართლოში შეაკეთ სააპელაციო საჩივრის იმდენი ეგზემპლარი, რამდენიც საჭიროა იმისათვის, რომ იგი ამ სასამართლომ გადასცეს პროცესის მონაწილეს, რომელსაც მხარის საპროცესო მდგომარეობა უკავია.
2. ზემდგომ სასამართლოში საქმის გაგზავნისას მას უნდა დაერთოს განაჩენის იმდენი ეგზემპლარი, რამდენი პირის მიმართაც იქნა განაჩენი დადგენილი.

მუხლი 525. კერძო სააპელაციო საჩივარი

1. პირველი ინსტანციის სასამართლოს ყოველი შემაჯამებული გადაწყვეტილება, განაჩენის გარდა შეიძლება გასაჩივრდეს სააპელაციო წესით, კერძო სააპელაციო საჩივრის შეტანის გზით.
2. რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს განჩინება (დადგენილება), რომელიც გამოტანილია საქმის განხილვისას და არ არის შემაჯამებული ხასიათისა, შეიძლება სააპელაციო წესით სასამართლოს განაჩენთან ერთად გასაჩივრდეს.

მუხლი 526. დამატებითი სააპელაციო საჩივარი

სააპელაციო გასაჩივრებისათვის კანონით დადგენილ ვადაში ძირითადი საჩივრის ხარვეზის შესავსებად შეიძლება დამატებითი სააპელაციო საჩივრის შეტანა 524-ე მუხლში აღნიშნული პირობების დაცვით.

1. მხარეს უფლება აქვს მიიღოს სააპელაციო საჩივრის ასლი მისი შეტანიდან არა უგვიანეს 5 დღისა, ხოლო მომდევნო 5 დღის ვადაში იმავე სასამართლოს წარუდგინოს შესაგებელი. შესაგებელი საჩივარსა და საქმესთან ერთად იგზავნება სააპელაციო ინსტანციის სასამართლოში.
2. სააპელაციო ინსტანციაში საქმის გაგზავნამდე აპელანტს უფლება აქვს სასამართლოსაგან მიიღოს საჩივრის შესაგებელი ასლი.

მუხლი 528. სააპელაციო ინსტანციაში საქმის განხილვის ვადები

1. საქმე, საჩივარი და მისი შესაგებელი რაიონული (საქალაქო) სასამართლოდან სააპელაციო სასამართლოში უნდა გაიგზავნოს განაჩენის გამოტანიდან არა უგვიანეს ერთი თვისა.
2. სააპელაციო ინსტანციამ საქმე უნდა განიხილოს მისი მიღებიდან არა უგვიანეს 3 თვისა (28.04.2006 №2936).

მუხლი 529. სააპელაციო საჩივარი

1. სააპელაციო საჩივარი უნდა იყოს დასაბუთებული. მასში აღინიშნება (28.04.2006 №2936):
 - ა) სასამართლოს სახელწოდება, სადაც იგზავნება საჩივარი;
 - ბ) საჩივრის შემტანი პირის სახელი და გვარი, საცხოვრებელი ადგილის მისამართი, საპროცესო მდგომარეობა;
 - გ) გასაჩივრებული განაჩენის ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების გამოტანი სასამართლო, მისი გამოტანის თარიღი;
 - დ) განაჩენის ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების გასაჩივრებული დებულებანი;
 - ე) გასაჩივრებულ დებულებათა მცდარობა და კერძოდ, რაში გამოიხატება მათი მცდარობა;
 - ვ) მომჩივნის პოზიციის დამადასტურებელი მტკიცებულებანი;
 - ზ) მტკიცებულება, მათ შორის, ახლად აღმოჩენილი, რომელიც უნდა გამოიყენოს სააპელაციო ინსტანციის სასამართლომ;
 - თ) დამატებით წარმოდგენილი მასალები.
2. სააპელაციო საჩივარს უნდა დაერთოს იმ პირთა სია, რომელთა გამოძახებასაც აპელანტი მოითხოვს.
3. თუ საჩივარი არ შეესაბამება ამ მუხლის პირველ ნაწილში ჩამოყალიბებულ მოთხოვნებს, სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლე აპელანტს აძლევს დროს 5 დღის ვადით საჩივრის ხარვეზის შესაყესებად. ან ამავე მიზნით ნიშნავს დამცველს. თუ აპელანტი არ შეასრულებს აღნიშნულ მოთხოვნებს, სააპელაციო საჩივარი არ განიხილება, ხოლო გასაჩივრებული განაჩენი და სხვა სასამართლო გადაწყვეტილება შედის კანონიერ ძალაში და მიეცევა აღსასრულებლად ამ კოდექსით დადგენილი წესით. ასეთ შემთხვევაში სააპელაციო სასამართლოს გამოაქვს განჩინება სააპელაციო საჩივრის განხილვაზე უარის თქმის შესახებ, რომელიც საბოლოოა და არ გასაჩივრდება.
4. აპელანტს უფლება აქვს სათათბირო ოთახში შემაჯამებელი გადაწყვეტილების გამოსატანად სასამართლოს გასულამდე უკან გაითხოვოს თავისი საჩივარი. ასეთ შემთხვევაში საჩივრის განმეორებით შეტანა არ დაიშვება, ხოლო სასამართლოს მიერ ამ საკითხზე გამოტანილი განჩინება არ გასაჩივრდება.
5. მომჩივანი სახელმწიფო ბაჟს არ იხდის.
6. სააპელაციო საჩივრის განმხილველი სასამართლო უფლებამოსილია საჩივრის მიღებიდან 2 კვირის ვადაში, ზეპირი მოსმენის გარეშე განიხილოს მხარის საჩივარი ნაკლებად მძიმე კატეგორიის დანაშაულთა საქმეებზე, ასევე საჩივარი მხოლოდ სასჯელის შემცირების თაობაზე. ზეპირი მოსმენის გარეშე მოსამართლე (სასამართლო) უფლებამოსილია დანიშნული სასჯელი შეამციროს, არა უმეტეს, ერთი მეოთხედით (28.04.2006 №2936).

მუხლი 546. საკასაციო გასაჩივრების სუბიექტები

1. საკასაციო გასაჩივრების სუბიექტები არიან 518-ე მუხლში მითითებული პირები.

მუხლი 547. საკასაციო წესით გასაჩივრების საგანი (23.06.2005 №1736)

1. საკასაციო წესით შეიძლება გასაჩივრდეს სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის მიერ გამოტანილი განაჩენი, განჩინება და სხვა გადაწყვეტილება, რომელიც, კასატორის აზრით, უკანონოა. განაჩენის, განჩინებისა და სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების უკანონობაში იგულისხმება: სათანადო სამართლებრივი პროცედურის არსებითი დარღვევა, რომელიც არ გამოუვლენია პირველი ინსტანციის ან სააპელაციო ინსტანციის სასამართლოს, ან რომელიც მან დაუშვა საქმის განხილვისა და გადაწყვეტის დროს; მსჯავრდებულის ქმედობის არასწორი კვალიფიკაცია ან სამოქალაქო სარჩელის გადაწყვეტის დროს სამოქალაქო სამართლის ნორმების გამოყენებისას დაშვებული შეცდომა; სასჯელის ისეთი სახის ან ზომის გამოყენება, რომელიც აშკარად არ შეესაბამება მსჯავრდებულის ქმედობის ხასიათსა და პიროვნებას (28.04.2006 №2936).
2. საკასაციო საჩივარი დაიშვება, თუ:
 - ა) საქმე მნიშვნელოვანია სამართლის განვითარებისა და ერთგეაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებისათვის;
 - ბ) სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილება განსხვავდება ამ კატეგორიის საქმეებზე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მანამდე არსებული პრაქტიკისაგან;
 - გ) სააპელაციო სასამართლოს მიერ საქმე განხილულია მნიშვნელოვანი სამართლებრივი და საპროცესო დარღვევით, რომელსაც შეეძლო არსებითად ემოქმედა საქმის განხილვის შედეგზე.

მუხლი 548. ამოღებულია (23.06.2005 №1736)

მუხლი 549. საკასაციო საჩივრის განმხილველი სასამართლო

1. საკასაციო საჩივარს განიხილავს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატა 3 მოსამართლის შემადგენლობით.
2. საქმის საკასაციო წესით განხილულ შემადგენლობას „უზენაესი სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-9 მუხლის მე-3 პუნქტით გათვალისწინებულ შემთხვევებში მოტივირებული განჩინებით შეუძლია საქმე განსახილველად გადასცეს უზენაესი სასამართლოს დიდ პალატას.
3. უზენაესი სასამართლოს დიდ პალატაში საქმე საკასაციო წესით განიხილება ამ კოდექსისა და „უზენაესი სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის შესაბამისად (08.06.2001 №920).

მუხლი 550. საკასაციო გასაჩივრების ვადა (23.06.2005 №1736)

1. მხარეებს შეუძლიათ შეიტანონ საკასაციო საჩივარი სააპელაციო სასამართლოს განაჩენის გამოცხადებიდან 1 თვის ვადაში იმავე სასამართლოში (28.04.2006 №2936).
2. საქმის განმხილველმა სასამართლომ შეიძლება დადგენილებით აღადგინოს საპატიო მიზეზით გაცდენილი გასაჩივრების ვადა.
3. საკასაციო საჩივრის ფოსტით, კაეშირგაბმულობით და სხვა ტექნიკური საშუალებებით გაგზავნისას საჩივარი შეტანილად ითვლება იმ დღიდან, როცა იგი გადაეცა ფოსტას ან კაეშირგაბმულობის სხვა ორგანოს.

მუხლი 551. საკასაციო საჩივრის შეტანისა და განხილვის ვადები (28.04.2006 №2936)

1. საკასაციო საჩივრის შეტანასთან დაკავშირებით მოქმედებს ამ კოდექსის 524-ე მუხლით დადგენილი წესები.
2. საკასაციო სასამართლოში გადაწყვეტილების გამოტანის ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 6 თვეს.

მუხლი 552. საკასაციო საჩივარი

1. საკასაციო საჩივარში აღინიშნება:
 - ა) იმ სასამართლოს დასახელება, რომელშიც შედის საჩივარი;
 - ბ) მონაცემები იმ პირის შესახებ, რომელსაც შეაქვს საჩივარი (სახელი, გვარი, საცხოვრებელი ადგილი, საპროცესო მდგომარეობა);
 - გ) გასაჩივრებული განაჩენის ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილება, მისი გამოიტანის სასამართლო და გამოტანის თარიღი;
 - დ) მომჩივნის აზრით, რა სამართლებრივი საკითხები გადაწყდა არასწორად და რა ადასტურებს ამას;
 - ე) რაში მდგომარეობს სასამართლოს მიერ დანიშნული სასჯელის უსამართლობა;
 - ვ) საპროცესო ნორმების რა მოთხოვნები დაირღვა და არსებითია თუ არა ეს დარღვევები;
 - ზ) დამატებით წარმოდგენილი მასალები.
2. თუ საჩივარი არ შეესაბამება ამ მუხლის პირველ ნაწილში ჩამოყალიბებულ მოთხოვნებს, საკასაციო სასამართლოს მოსამართლე კასატორს აძლევს დროს 5 დღის ვადით, რომელიც საჭიროა საჩივრის ხარვეზის შესავსებად, ხოლო თუ მომჩივანს უჭირს ამის გაკეთება, უნიშნავს მას დამცველს. თუ კასატორი არ შესრულებს აღნიშნულ მოთხოვნას, საკასაციო საჩივარი არ განიხილება, ხოლო გასაჩივრებული განაჩენი და სხვა სასამართლო გადაწყვეტილება შედის კანონიერ ძალაში და მიექცევა აღსასრულებლად ამ კოდექსით დადგენილი წესით. ასეთ შემთხვევაში საკასაციო სასამართლოს გამოაქვს განჩინება საკასაციო საჩივრის განხილვაზე უარის თქმის შესახებ, რომელიც საბოლოოა და არ გასაჩივრდება.

3. კასატორს უფლება აქვს სათათბირო ოთახში შემაჯამებელი გადაწყვეტილების გამოსატანად სასამართლოს გასელამდე უკან გაითხოვოს თავისი საჩივარი. ასეთ შემთხვევაში საჩივრის განმეორებით შეტანა არ დაიშვება, ხოლო სასამართლოს მიერ ამ საკითხზე გამოტანილი განჩინება არ გასაჩივრდება.
4. მომჩივანი სახელმწიფო ბაჟს არ იხდის.
5. საკასაციო საჩივრის განმხილველი სასამართლო უფლებამოსილია საქმე განიხილოს ზეპირი მოსმენის გარეშე (23.06.2005. №1736).

მუხლი 553. კერძო საკასაციო საჩივარი

1. კერძო საკასაციო საჩივარი შეაქვთ 547-ე მუხლში მითითებული სასამართლოების ყველა შემაჯამებელი გადაწყვეტილების მიღებისას დაშვებული კანონის დარღვევაზე, გარდა განჩინებისა.
2. 547-ე მუხლში მითითებული სასამართლოების მიერ საქმის განხილვისას გამოტანილი განჩინებები და დადგენილებები, რომელთაც არა აქვთ შემაჯამებელი ხასიათი, შეიძლება საკასაციო წესით გასაჩივრდეს განაჩენთან ერთად.

მუხლი 554. დამატებითი საკასაციო საჩივარი

დამატებითი საკასაციო საჩივარი, 526-ე მუხლით დადგენილი წესით, შეაქვთ მხოლოდ სამართლის საკითხებზე.

მუხლი 594. საჩივრის შეტანა ახლად აღმოჩენილ და ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო განაჩენის ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების გადასინჯვის შესახებ (13.05.99 №1958)

1. ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო განაჩენის ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების გადასინჯვის შესახებ საჩივარი შეაქვთ:
 - ა) საქართველოს გენერალურ პროკურორთან – საქართველოს საერთო სასამართლოების მიერ გამოტანილ და კანონიერ ძალაში შესულ განაჩენებსა და სხვა სასამართლო გადაწყვეტილებებზე;
 - ბ) აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების პროკურორებთან, შესაბამისად, ამ რესპუბლიკების სასამართლოების მიერ გამოტანილ და კანონიერ ძალაში შესულ განაჩენებსა და სხვა სასამართლო გადაწყვეტილებებზე.
2. ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო განაჩენის ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების გადასინჯვის შესახებ უშუალოდ შეაქვთ:
 - ა) საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა (16.03.2001 №815) პალატაში – საქართველოს საერთო სასამართლოების მიერ გამოტანილ და კანონიერ ძალაში შესულ განაჩენებსა და სხვა სასამართლო გადაწყვეტილებებზე;
 - ბ) ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმში

შესაბამისად ამ რესპუბლიკის სასამართლოების მიერ გამოტანილ და კანონიერ ძალაში შესულ განაჩენებსა და სხვა სასამართლო გადაწყვეტილებებზე (25.03.2005. №1204).

3. ახლად აღმოჩენილ და ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო განაჩენის ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების გადასინჯვის შესახებ საჩივრის შეტანის უფლება აქვთ მხარეებს, ხოლო მსჯავრდებულის გარდაცვალების შემთხვევაში – მის ნათესავებს, დამცველს, ან სხვა დაინტერესებულ პირს (23.07.1999 №2354).
4. სასამართლო და პროკურატურა ვალდებული არიან ხელი შეუწყონ დაინტერესებულ პირებს იმ დოკუმენტების ასლების მიღებაში, რომლებიც ადასტურებენ ახლად აღმოჩენილ და ახლად გამოვლენილ გარემოებათა არსებობას.

მუხლი 595. საჩივარი ახლად აღმოჩენილ და ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო საქმის გადასინჯვის შესახებ

1. ახლად აღმოჩენილ ან ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო საქმის გადასინჯვის შესახებ საჩივარი უნდა შეიცაუდეს 552-ე მუხლში აღნიშნულ მონაცემებს, აგრეთვე დასკვნებს, რომლებიც ასაბუთებენ კანონიერ ძალაში შესული განაჩენისა და შემდგომი სასამართლო გადაწყვეტილების გაუქმების აუცილებლობას.
2. საჩივარს უნდა დაერთოს საპროცესო ან სხვა დოკუმენტები და მასალები, რომლებიც ადასტურებენ ახლად აღმოჩენილ ან ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო განაჩენის გაუქმების აუცილებლობას.

მუხლი 596. ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო წარმოების აღძვრა და გამოძიება

1. საქართველოს გენერალურ პროკურორთან, ავტონომიური რესპუბლიკის პროკურორთან შეტანილი საჩივრის საფუძველზე ქვემდგომი პროკურორები გამოითხოვენ შესაბამის სისხლის სამართლის საქმეს და სხვა სასამართლო გადაწყვეტილებას. საჩივრის საფუძველიანობის შემთხვევაში საქართველოს გენერალური პროკურორი ან ავტონომიური რესპუბლიკის პროკურორი აღძრავს წარმოებას და გამოძიებას აეაღებს პროკურორს ან გამომძიებელს, ხოლო თუ არ არსებობს ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო წარმოების აღძვრის საფუძველი, პროკურორს ან გამომძიებელს გამოაქვს დადგენილება წარმოების აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ, რომელიც შეიძლება გასაჩივრდეს ამ კოდექსის 242-ე მუხლით დადგენილი წესით (25.03.2005 №1204).
2. საჩივრის შემოწმება ხდება ამ კოდექსით გათვალისწინებულ საგამოძიებო მოქმედებათა ჩატარების გზით.
3. თუ ვერ დადგინდა საქმის გადასინჯვის საფუძველი, პროკურორი ან გამომძიებელი წყვეტს წარმოებას მოტივირებული დადგენილებით, რომელსაც ამტკიცებს, შესაბამისად, საქართველოს გენერალური პროკურორი ან ავტონომიური რესპუბლიკის პროკურორი. დადგენილების ასლი ეგზავნება

მომჩივანს, რომელსაც უფლება აქვს მისი მიღებიდან 10 დღის ვადაში გაასაჩივროს საჩივრის დაკმაყოფილებაზე უარი საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატაში (25.03.2005 №1204).

4. თუ დადგინდა საქმის გადასინჯვის შემაპირობებელი საფუძველი, რომელიც მითითებულია 593-ე მუხლის მე-2 ნაწილში, პროკურორი ან გამომძიებელი, რომელმაც გამოძიება ჩაატარა, ადგენს მოტივირებულ დასკვნას ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის გადასინჯვის აუცილებლობის შესახებ. დასკვნაში აღინიშნება აგრეთვე:
 - ა) დასკვნის შედგენის დრო და ადგილი;
 - ბ) გამოძიების ჩამტარებული პირის გვარი და თანამდებობა;
 - გ) სისხლის სამართლის საქმის მონაცემები, რომელთა გადასინჯვისაც მოითხოვს მომჩივანი;
 - დ) გამოძიებით დადგენილი ახლად აღმოჩენილი გარემოებები;
 - ე) ამ გარემოებათა დამადასტურებელი მტკიცებულებები.
5. ამ კოდექსის 593-ე მუხლის მე-2 ნაწილში მითითებულ გარემოებათა არსებობის გამო საქმის გადასინჯვის შესახებ დასკვნას ამტკიცებს საქართველოს გენერალური პროკურორი ან ავტონომიური რესპუბლიკის პროკურორი, რომლებიც დასკვნის დამტკიცებიდან, არა უგვიანეს 10 დღისა, წარდგინებით მიმართავენ, შესაბამისად, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატას ან ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმს. წარდგინებასთან ერთად პალატასა და პრეზიდიუმს გადაეცემა გამოძიების მასალები, პროკურორის მიერ დამტკიცებული დასკვნა და გადასინჯი სისხლის სამართლის საქმე. საქართველოს გენერალურ პროკურორს უფლება აქვს, თუ არსებობს შესაბამისი საფუძველი, ასეთი წარდგინებით მიმართოს აგრეთვე ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმს.
6. საქართველოს გენერალურ პროკურორს, აგრეთვე ავტონომიური რესპუბლიკის პროკურორს, თუ არსებობს შესაბამისი საფუძველი, ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო უფლება აქვთ საკუთარი ინიციატივითაც, წარდგინებითაც მიმართონ შესაბამისად საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატას ან ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმს სახელმწიფოსა და მოქალაქის უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დასაცავად. თუ ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმი უარყოფს საქართველოს გენერალური პროკურორის ან ამ ავტონომიური რესპუბლიკის პროკურორის მიერ შეტანილ წარდგინებას, საქართველოს გენერალური პროკურორი უფლებამოსილია იმავე საქმეზე წარდგინებით მიმართოს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატას (17.06.2005 №1681).
7. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატისა და ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმის სხდომაზე, ამ მუხლის მე-2 ნაწილში აღნიშნულ წარდგინებასთან დაკავშირებით, მოხსენებით გამოდის პროკურორი. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატისა და ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმის

სხდომებზე ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო წარდგინება განიხილება ამ კოდექსის 560-ე – 573-ე მუხლებით დადგენილი წესით (25.03.2005 №1204).

მუხლი 597. ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო საჩივრის შეტანა

593-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული საფუძვლის არსებობისას მხარეს საჩივარი უშუალოდ შეაქვს:

- ა) საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა (16.03.2001 №815) პალატაში საქართველოს საერთო სასამართლოების მიერ გამოტანილ და კანონიერ ძალაში შესულ განაჩენებსა და სხვა სასამართლო გადაწყვეტილებებზე;
- ბ) ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმში ამ რესპუბლიკის საერთო სასამართლოების მიერ გამოტანილ და კანონიერ ძალაში შესულ განაჩენებსა და სხვა სასამართლო გადაწყვეტილებებზე (25.03.2005 №1204).

მუხლი 598. ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო საჩივრის განხილვა ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმში (25.03.2005 №1204)

1. ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო შეტანილ საჩივარს ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს თავმჯდომარე შესასწავლად გადასცემს ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმის წევრ ერთ-ერთ მოსამართლეს, რომელიც დაუყოვნებლივ გამოითხოვს იმ სისხლის სამართლის საქმეს, რომლის თაობაზედაც საჩივარი იქნა შეტანილი (25.03.2005 №1204).
2. საქმის შესწავლის შემდეგ, საჩივრის შემოსვლიდან არა უგვიანეს 30 დღისა, მოსამართლე ადგენს დასკვნას და გამოთხოვს საქმესთან ერთად განსახილველად წარუდგენს პრეზიდიუმს. ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს თავმჯდომარე მოსამართლის დასკვნის მიღებიდან არა უგვიანეს ერთი თვისა ნიშნავს პრეზიდიუმის სხდომას საჩივრის არსებითად განხილვისათვის. პრეზიდიუმში საჩივარს განიხილავს და გადაწყვეტილებას იღებს 560-573-ე მუხლებით დადგენილი წესით. პრეზიდიუმის გადაწყვეტილება გამოაქვს დადგენილების სახით, ხმათა უმრავლესობით. ხმების თანაბრად გაყოფის შემთხვევაში გადაწყვეტილება არ მიიღება და საჩივარი არ დაკმაყოფილდება.
3. ამ მუხლის მე-2 ნაწილში მითითებული ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმის დადგენილება მისი გამოტანიდან არა უგვიანეს 7 დღისა ეგზავნება მხარეს. მას უფლება აქვს აღნიშნული დადგენილება, მისი მიღებიდან არა უგვიანეს 14 დღისა გაასაჩივროს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა (16.03.2001 №815) პალატაში.

მუხლი 599. ახლად გამოვლენილ და ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საჩივრის განხილვა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატაში (16.03.2001 №815)

1. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა (16.03.2001 №815) პალატაში ახლად გამოვლენილ და ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო განაჩენის, განჩინებისა, თუ სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების გადასინჯვის შესახებ შეტანილი საჩივარი განიხილება 598-ე მუხლის პირველი და მე-2 ნაწილებით დადგენილი წესით.
2. საჩივრის განხილვის შედეგად სისხლის სამართლის საქმეთა (16.03.2001 №815) პალატა იღებს გადაწყვეტილებას 561-ე მუხლის შესაბამისად.
3. სისხლის სამართლის საქმეთა (16.03.2001 №815) პალატის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ გასაჩივრდება.
4. პალატის გადაწყვეტილებას ხელს აწერს საქმის განხილვაში მონაწილე ყველა მოსამართლე.
5. ამოღებულია (16.03.2001 №815).
6. პალატაში საჩივრის განხილვისას მოსამართლეს, რომელიც არ ეთანხმება უმრავლესობას, უფლება აქვს წერილობით ჩამოაყალიბოს თავისი განსხვავებული აზრი. იგი უნდა დაერთოს სისხლის სამართლის საქმეს.
7. გადაწყვეტილების ასლი მისი გამოტანიდან, არა უგვიანეს 10 დღისა, უნდა გადაეზიდოს საჩივრის ავტორს.

მუხლი 600. ამოღებულია

მუხლი 601. ახლად აღმოჩენილ და ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო სასამართლო გადაწყვეტილების გასაჩივრების ვადები

1. ახლად აღმოჩენილ და ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო სასამართლო გადაწყვეტილების მსჯავრდებულის სასარგებლოდ გასაჩივრების ვადა შეუსლუდავია.
2. გამამართლებელი ან გამამტყუნებელი განაჩენის თუ სხვა სასამართლო გადაწყვეტილების გამართლებულის ან მსჯავრდებულის საზიანოდ გასაჩივრება დასაშვებია ერთი წლის განმავლობაში იმ მომენტიდან, როცა პირი საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სახედამხედველო პალატას, ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმს ან საქართველოს გენერალურ პროკურორს მიმართავს შესაბამისად საჩივრით ან თხოვნით, დაადგინონ ახლად აღმოჩენილ და ახლად გამოვლენილ გარემოებათა პარსებობა.

მუხლი 605. შეტყობინება განაჩენის აღსასრულებლად მიქცევის შესახებ

1. განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლისა და აღსასრულებლად მიქცევის შემდეგ, რომლითაც მსჯავრდებულს სასჯელად დაენიშნა თავისუფლების აღკვეთა, საპატიმრო ადგილის ადმინისტრაცია ვალდებულია სასამართლოს და მსჯავრდებულის ოჯახს შეატყობინოს, სად გაიგზავნა იგი სასჯელის მოსახდელად, ხოლო შემდგომ აცნობოს მათ სასჯელის მოხდის ადგილის შეცვლის შესახებ.
2. სასამართლოს ნებართვით, პატიმრობაში მყოფი მსჯავრდებულის ნახვის უფლება აქვთ ახლო ნათესაებს, მსჯავრდებულის მეუღლესა და სხვა პირებს.

მუხლი 606. მსჯავრდებულის უფლებათა უზრუნველყოფა განაჩენის აღსასრულებლად მიქცევამდე

1. განაჩენის აღსასრულებლად მიქცევამდე უზრუნველყოფილი უნდა იყოს მსჯავრდებულის იმ უფლებათა სასამართლო დაცვა, რომლებიც დაკავშირებულია განაჩენის აღსასრულებლად მიქცევასა და აღსრულებასთან.
2. პირველი ინსტანციის სასამართლოს განჩინება და მოსამართლის დადგენილება, რომლის გასაჩივრება არ დაიშვება, კანონიერ ძალაში შედის და აღსრულება დაუყოვნებლივ, მისი გამოტანის შემდეგ.
3. მსჯავრდებულს უფლება აქვს მიმართოს განაჩენის დამდგენ სასამართლოს განცხადებით: განაჩენის აღსრულების გადავადების, ავადმყოფობის, ინვალიდობის, ხანდაზმულობის ასაკის (04.07.2002 №1631) ან გადავადების დროის გასვლის მიზეზით სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლების, პირობით ვადამდე გათავისუფლების, სასჯელის ნაწილის უფრო მსუბუქი სასჯელით შეცვლის, სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში ყოფნის პირობების შეცვლისა და ამ კოდექსით გათვალისწინებული სხვა საკითხების გადაწყვეტის შესახებ.
4. განაჩენის აღსრულებასთან დაკავშირებული საკითხების სასამართლო განხილვისას მსჯავრდებულს უფლება აქვს მონაწილეობა მიიღოს სასამართლო სხდომაში და მისცეს ჩვენება, წარმოადგინოს მტკიცებულება, განაცხადოს შუამდგომლობა და აცილება, გაეცნოს საქმის ყველა მასალას, შეიტანოს საჩივრები სასჯელაღსრულებითი დაწესებულების ადმინისტრაციის მოქმედებისა და გადაწყვეტილების გამო.
5. მსჯავრდებულს შეუძლია თავისი უფლებები განახორციელოს პირადად ან დამცველის დახმარებით. დამცველის მონაწილეობა სავალდებულოა, თუ სასამართლო განიხილავს სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულებასთან დაკავშირებულ საკითხს მსჯავრდებულის მიმართ, რომელიც არასრულწლოვანია, აქვს ფიზიკური ან ფსიქიკური ნაკლი, ანდა არ იცის სამართალწარმოების ენა.

მუხლი 642. არასრულწლოვნის ფსიქოლოგიური და კომპლექსური ფსიქოლოგიურ-ფსიქიატრიული ექსპერტიზა

თუ წამოიჭრა საკითხი, შეენიშნება თუ არა არასრულწლოვანის განვითარების ანომალია ან ფსიქიკური დაავადება და აქვს თუ არა უნარი, მთლიანად ან ნაწილობრივ, უწევდეს ანგარიშს თავის მოქმედებას და განაგებდეს მას, ინიშნება ფსიქოლოგიური ან კომპლექსური ფსიქოლოგიურ-ფსიქიატრიული ექსპერტიზა.

მუხლი 643. არასრულწლოვნის ცხოვრებისა და აღზრდის პირობების გამოკვლევა

არასრულწლოვნის ცხოვრებისა და აღზრდის პირობების გამოკვლევისას უნდა გაირკვეს:

- ა) ოჯახური ვითარება, ოჯახის შემადგენლობა, მატერიალური უზრუნველყოფა, საბინაო პირობები, ოჯახის უფროს წევრთა ერთმანეთთან ურთიერთობა, უფროსებისა და ბავშვების ურთიერთობა, თავისუფალი დროის გამოყენების პირობები ოჯახში, მშობლების დამოკიდებულება შეილების აღზრდისადმი, ბავშვების ქცევისადმი მშობელთა კონტროლის ფორმები;
- ბ) ვითარება სკოლაში, ლიცეუმში, სხვა სასწავლებელში ან წარმოებაში, სადაც სწავლობს ან მუშაობს არასრულწლოვანი, მისი დამოკიდებულება სწავლისა და შრომისადმი, საზოგადოებრივ დავალებათა შესრულებისადმი, ურთიერთობა აღმზრდელებსა და დამრიგებლებთან, თანატოლებთან, არასრულწლოვნის მიმართ ადრე გამოყენებული აღმზრდელობითი ღონისძიების ხასიათი და ეფექტურობა;
- გ) არასრულწლოვნის ურთიერთობები და ქცევა სახლისა და სამუშაოს გარეთ; სხვადასხვა ფორმალური თუ არაფორმალური ჯგუფის ან გაერთიანების საქმიანობაში მონაწილეობა და მისი ურთიერთობა აღნიშნული ჯგუფის სხვა წევრებისადმი.

მუხლი 10. საქვეყნობა

1. ყველას აქვს უფლება გაეცნოს ადმინისტრაციულ ორგანოში არსებულ საჯარო ინფორმაციას, აგრეთვე მიიღოს მათი ასლები, თუ ისინი არ შეიცავენ სახელმწიფო, პროფესიულ, კომერციულ ან პირად საიდუმლოებას.
2. ადმინისტრაციული ორგანო ვალდებულია უზრუნველყოს საკითხის საჯაროდ განხილვა, თუ ამას ითვალისწინებს კანონი.

მუხლი 11. საიდუმლოება (2.03.2001 №772)

ადმინისტრაციულ წარმოებაში მონაწილე საჯარო მოხელეს უფლება არ აქვს გაამჟღავნოს ან არასამსახურებრივი მიზნით გამოიყენოს ადმინისტრაციული წარმოების დროს მიღებული ან შექმნილი საიდუმლო ინფორმაცია. პასუხისმგებლობა ასეთი სახის ინფორმაციის გამჟღავნების ან გამოყენებისათვის დგება კანონით განსაზღვრული წესით. ეს არ შეიძლება გახდეს ამ კოდექსის მე-10 მუხლით გათვალისწინებული მოვალეობის შესრულებაზე უარის თქმის საფუძველი.

მუხლი 12. ადმინისტრაციული ორგანოსათვის მიმართვის უფლება

1. ნებისმიერ პირს უფლება აქვს მიმართოს ადმინისტრაციულ ორგანოს ამ უკანასკნელის უფლებამოსილებას მიკუთვნებული იმ საკითხის გადასაწყვეტად, რომელიც უშუალოდ და პირდაპირ ეხება პირის უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს.
2. თუ კანონით სხვა რამ არ არის დადგენილი, ადმინისტრაციული ორგანო ვალდებულია განიხილოს მის უფლებამოსილებას მიკუთვნებულ საკითხზე შეტანილი განცხადება და მიიღოს შესაბამისი გადაწყვეტილება.

მუხლი 27¹. პირადი საიდუმლოება (2.03.2001 №772)

პერსონალური მონაცემების პირად საიდუმლოებად მიჩნევის საკითხს, გარდა კანონით გათვალისწინებული შემთხვევებისა, წყვეტს პირი, რომლის შესახებაც არსებობს ინფორმაცია.

მუხლი 27². კომერციული საიდუმლოება (2.03.2001 №772)

1. კომერციული საიდუმლოება – ინფორმაცია კომერციული ფასეულობების მქონე გეგმის, ფორმულის, პროცესის, საშუალების თაობაზე, ან ნებისმიერი სხვა ინფორმაცია, რომელიც გამოიყენება საქონლის საწარმოებლად, მოსამზადებლად, გადასამუშავებლად ან მომსახურების გასაწევად, ან/და რომელიც წარმოადგენს სიახლეს ან ტექნიკური შემოქმედების მნიშვნელოვან შედეგს, აგრეთვე სხვა ინფორმაციას, რომლის გამჟღავნებამ შესაძლოა ზიანი მიაყენოს პირის კონკურენტუნარიანობას.

2. ინფორმაცია ადმინისტრაციული ორგანოს შესახებ არ წარმოადგენს კომერციულ საიდუმლოებას.
3. ინფორმაციის წარდგენისას პირი ვალდებულია მიუთითოს, რომ ინფორმაცია მისი კომერციული საიდუმლოებაა. საჯარო დაწესებულება ვალდებულია 10 დღის ვადაში კომერციულ საიდუმლოებად მიიჩნიოს ამ მუხლის 1 ნაწილით გათვალისწინებული ინფორმაცია, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ინფორმაციის ღიაობის ვალდებულება დადგენილია კანონით. თუ ინფორმაციის წარდგენისას საჯარო დაწესებულება არ ცნობს ამ ინფორმაციას კომერციულ საიდუმლოებად, იგი იღებს გადაწყვეტილებას მისი ღიაობის თაობაზე, რასაც დაუყოვნებლივ აცნობებს შესაბამის პირს. გადაწყვეტილების მიღებიდან 15 დღის შემდეგ ინფორმაცია ხდება ღია, თუ პირმა, რომლის საკუთრებასაც წარმოადგენს ეს ინფორმაცია, ამ ვადის გასვლამდე შემდგომ ადმინისტრაციულ ორგანოში ან სასამართლოში არ გაასაჩივრა ინფორმაციის ღიაობის თაობაზე მიღებული გადაწყვეტილება, რაც დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს საჯარო დაწესებულებას.
4. ნებისმიერ პირს უფლება აქვს შემდგომ ადმინისტრაციულ ორგანოში ან სასამართლოში გაასაჩივროს ინფორმაციის კომერციულ საიდუმლოებად მიჩნევის საკითხი.
5. საჯარო დაწესებულება ვალდებულია საჯარო რეესტრში შეიტანოს ინფორმაცია მესამე პირის ან საჯარო დაწესებულების მიერ კომერციული საიდუმლოს მოთხოვნის, მოთხოვნის თარიღის, მოთხოვნის ეინაობისა და მისამართის შესახებ.

მუხლი 27³. პროფესიული საიდუმლოება (2.03.2001 №772)

პროფესიულ საიდუმლოებას მიეკუთვნება ინფორმაცია, რომელიც წარმოადგენს სხეის პირად ან კომერციულ საიდუმლოებას და პირისათვის ცნობილი გახდა პროფესიული მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით. პროფესიული საიდუმლოება არ შეიძლება იყოს ისეთი ინფორმაცია, რომელიც არ წარმოადგენს სხვა პირის პირად ან კომერციულ საიდუმლოებას.

მუხლი 27⁴. პროფესიული საიდუმლოება (2.03.2001 №772)

სახელმწიფო საიდუმლოებას მიეკუთვნებული ინფორმაცია განისაზღვრება სახელმწიფო საიდუმლოების შესახებ კანონმდებლობით.

მუხლი 28. საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა (2.03.2001 №772)

საჯარო ინფორმაცია ღიაა, გარდა კანონით გათვალისწინებული შემთხვევებისა და დადგენილი წესით სახელმწიფო, კომერციულ და პირად საიდუმლოებას მიეკუთვნებული ინფორმაცია.

მუხლი 30. გადაწყვეტილება საჯარო ინფორმაციის გასაიდუმლოების შესახებ

გადაწყვეტილება საჯარო ინფორმაციის გასაიდუმლოების შესახებ შეიძლება

მიღებულ იქნეს იმ შემთხვევაში, თუ კანონი აწესებს მისი გამხელისაგან დაცვის პირდაპირ მოთხოვნას, ადგენს ინფორმაციის გამხელისაგან დაცვის კონკრეტულ კრიტერიუმებს და შეიცავს საიდუმლოდ დასაცავი ინფორმაციის ამომწურავ ჩამონათვალს.

მუხლი 30. საჯარო ინფორმაციის გასაიდუმლოების ვადა (2.03.2001 №772)

1. კანონით გათვალისწინებული შემთხვევების გარდა, პროფესიული და კომერციული ინფორმაცია გასაიდუმლოდება უკუაღოდ: კომერციული საიდუმლოება ღიად უნდა გამოცხადდეს, თუ მას აღარ გააჩნია ის ღირებულება, რის გამოც ასეთად იქნა მიჩნეული. პირადი საიდუმლოება დახურულია პირის სიცოცხლის მანძილზე, თუ კანონით სხვა რამ არ არის დადგენილი.
2. გადაწყვეტილება საჯარო ინფორმაციის გასაიდუმლოებისა და მისი ვადის გაგრძელების შესახებ შეაქვთ საჯარო რეესტრში.

მუხლი 33. საიდუმლო ინფორმაციის გამოქვეყნების წესი

საიდუმლოებას მიკუთვნებული ინფორმაციის ამოღების შემდეგ საიდუმლო საჯარო ინფორმაციის, აგრეთვე კოლეგიური საჯარო დაწესებულების დახურული სხდომის ოქმის გონიერულ ფარგლებში გამოცალკეებადი ნებისმიერი ნაწილი უნდა გამოქვეყნდეს. ასეთ შემთხვევაში ინფორმაციის გამოქვეყნებისას მიეთითება პირი, რომელმაც გაასაიდუმლოვა ინფორმაცია, ინფორმაციის საიდუმლოდ მიჩნევის საფუძველი და გასაიდუმლოების ვადა (2.03.2001 №772).

მუხლი 36. საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა

საჯარო დაწესებულება ვალდებულია დაადგინოს საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფაზე პასუხისმგებელი საჯარო მოსამსახურე.

მუხლი 37. საჯარო ინფორმაციის მოთხოვნა

1. ყველას აქვს უფლება მოითხოვოს საჯარო ინფორმაცია მისი ფიზიკური ფორმისა და შენახვის მდგომარეობის მიუხედავად და აირჩიოს საჯარო ინფორმაციის მიღების ფორმა, თუ იგი სხვადასხვა სახით არსებობს, აგრეთვე გაეცნოს ინფორმაციას დედანში. თუ არსებობს დედნის დაზიანების საფრთხე, საჯარო დაწესებულება ვალდებულია უზრუნველყოს ზედამხედველობის ქვეშ მისი გაცნობის შესაძლებლობა ან წარუდგინოს სათანადო წესით დამოწმებული ასლი.
2. საჯარო ინფორმაციის მისაღებად პირი წარადგენს წერილობით განცხადებას. განცხადებაში აუცილებელი არ არის მიეთითოს საჯარო ინფორმაციის მოთხოვნის მოტივი ან მიზანი. სხვისი პერსონალური მონაცემების ან კომერციული საიდუმლოების მოთხოვნის თაობაზე განცხადების შეტანისას განმცხადებელი, გარდა კანონით გათვალისწინებული შემთხვევებისა, წარადგენს შესაბამისი პირის სანოტარო წესით ან დამინისტრაციული ორგანოს მიერ დამოწმებულ თანხმობას (2.03.2001 №772).

მუხლი 38. საჯარო ინფორმაციის ასლის ხელმისაწვდომობა

საჯარო დაწესებულება ვალდებულია უზრუნველყოს საჯარო ინფორმაციის ასლების ხელმისაწვდომობა. დაუშვებელია დაწესდეს რაიმე სახის საფასური საჯარო ინფორმაციის გაცემისათვის, გარდა ასლის გადაღებისათვის აუცილებელი თანხის ანაზღაურებისა.

მუხლი 39. პერსონალური ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა

პირს არ შეიძლება უარი ეთქვას იმ საჯარო ინფორმაციის გაცემაზე, რომელიც იძლევა ამ პირის იდენტიფიცირების შესაძლებლობას და ამ კოდექსის თანახმად, სხვა პირებისათვის ხელმისაწვდომი არ უნდა იყოს. პირს აქვს უფლება გაეცნოს მის შესახებ საჯარო დაწესებულებაში არსებულ პერსონალურ მონაცემებს და უსასყიდლოდ მიიღოს ამ მონაცემების ასლი.

მუხლი 40. საჯარო ინფორმაციის გაცემა (2.03.2001 №772)

1. საჯარო დაწესებულება ვალდებულია გასცეს საჯარო ინფორმაცია დაუყოვნებლივ, ან არა უგვიანეს 10 დღისა, თუ საჯარო ინფორმაციის მოთხოვნაზე პასუხის გაცემა მოითხოვს:
 - ა) სხვა დასახლებულ პუნქტში არსებული მისი სტრუქტურული ქვედანაყოფიდან ან სხვა საჯარო დაწესებულებიდან ინფორმაციის მოძიებასა და დამუშავებას;
 - ბ) მნიშვნელოვანი მოცულობის ერთმანეთთან დაკავშირებული ცალკეული დოკუმენტების მოძიებასა და დამუშავებას;
 - გ) სხვა დასახლებულ პუნქტში არსებულ მის სტრუქტურულ ქვედანაყოფთან ან სხვა საჯარო დაწესებულებასთან კონსულტაციას.
2. თუ საჯარო ინფორმაციის გაცემისათვის საჭიროა 10-დღიანი ვადა, საჯარო დაწესებულება ვალდებულია მოთხოვნისთანავე აცნობოს ამის შესახებ განმცხადებელს (2.03.2001 №772).

მუხლი 41. საჯარო ინფორმაციის გაცემაზე უარის თქმა

1. საჯარო დაწესებულების უარი საჯარო ინფორმაციის გაცემაზე განმცხადებელს უნდა ეცნობოს დაუყოვნებლივ (2.03.2001 №772).
2. საჯარო ინფორმაციის გაცემაზე უარის თქმის შემთხვევაში საჯარო დაწესებულება ვალდებულია გადაწყვეტილების მიღებიდან 3 დღის ვადაში პირს წერილობით განუმარტოს მისი უფლებები და გასაჩივრების წესი, ასევე მიუთითოს ის სტრუქტურული ქვედანაყოფი ან საჯარო დაწესებულება, რომელთანაც წარმოებდა კონსულტაცია ინფორმაციის გაცემაზე უარის თქმის გადაწყვეტილების მიღებისას (2.03.2001 №772).

მუხლი 41'. გადაწყვეტილება საჯარო ინფორმაციის გაცემის ან გაცემაზე უარის თქმის შესახებ (2.03.2001 №772)

ამ კოდექსის 27^ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევაში საჯარო დაწესებულება საჯარო ინფორმაციის გაცემის ან გაცემაზე უარის თქმის შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს ამ მუხლში მითითებული ვადების გასვლისთანავე.

მუხლი 42. ინფორმაცია, რომლის გასაიდუმლოება დაუშვებელია

ყველას აქვს უფლება იცოდეს:

- ა) ინფორმაცია გარემოს შესახებ, აგრეთვე მონაცემები იმ საშიშროების თაობაზე, რომელიც ემუქრება მათ სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას;
- ბ) საჯარო დაწესებულების საქმიანობის ძირითადი პრინციპები და მიმართულებები;
- გ) საჯარო დაწესებულების სტრუქტურის აღწერა, მოსამსახურეთა ფუნქციის განსაზღვრისა და განაწილების, აგრეთვე გადაწყვეტილებათა მიღების წესი;
- დ) საჯარო დაწესებულების იმ საჯარო მოსამსახურეთა ვინაობა და სამსახურებრივი მისამართი, რომელთაც უკავიათ თანამდებობა ან ევალუბათ საჯარო ინფორმაციის გასაიდუმლოება ან საზოგადოებასთან ურთიერთობა და მოქალაქეთათვის ინფორმაციის მიწოდება (2.03.2001 №772);
- ე) კოლეგიურ საჯარო დაწესებულებაში გადაწყვეტილების მისაღებად გამართული ღია კენჭისყრის შედეგები;
- ვ) არჩევით თანამდებობაზე პირის არჩევასთან დაკავშირებული ყველა ინფორმაცია;
- ზ) საჯარო დაწესებულების საქმიანობის შესახებ აუდიტორული დასკვნებისა და რევიზიების შედეგები, აგრეთვე სასამართლოს მასალები იმ საქმეებზე, რომელშიც საჯარო დაწესებულება მხარეს წარმოადგენს;
- თ) საჯარო დაწესებულების გამგებლობაში არსებულ საჯარო მონაცემთა ბაზის სახელწოდება და ადგილსამყოფელი, აგრეთვე საჯარო მონაცემთა ბაზისათვის პასუხისმგებელი პირის ვინაობა და სამსახურებრივი მისამართი;
- ი) საჯარო დაწესებულების მიერ მონაცემთა შეგროვების, დამუშავების, შენახვისა და გაერცელების მიზნები, გამოყენების სფეროები და სამართლებრივი საფუძვლები;
- კ) საჯარო მონაცემთა ბაზაში მისი პერსონალური მონაცემების არსებობა, აგრეთვე მათი გაცნობის წესი, მათ შორის, იმ პროცედურისა, რომელთაც მოხდება პირის იდენტიფიკაცია, თუ პირმა (მისმა წარმომადგენელმა) შეიტანა მოთხოვნა თავის შესახებ მონაცემების გაცნობის ან მათში ცვლილებების თაობაზე;

ლ) იმ პირთა კატეგორია, რომელთაც კანონით უფლება აქვთ გაეცნონ საჯარო მონაცემთა ბაზაში არსებულ პერსონალურ მონაცემებს;

მ) საჯარო მონაცემთა ბაზაში არსებულ მონაცემთა შემადგენლობა, წყაროები და იმ პირთა კატეგორია, რომელთა შესახებ გროვდება, მუშავდება და ინახება ინფორმაცია;

ნ) ყველა სხვა ინფორმაცია, რომელიც კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში და დადგენილი წესით არ არის მიჩნეული სახელმწიფო, კომერციულ ან პირად საიდუმლოებად (2.03.2001 №772).

მუხლი 43. პერსონალური მონაცემების დამუშავების წესი

საჯარო დაწესებულება ეკლდებულია:

ა) შეაგროვოს, დაამუშაოს და შეინახოს მხოლოდ ის მონაცემები, რომელთა შეგროვების უფლებას მას პირდაპირ და უშუალოდ ანიჭებს კანონი და, რომლებიც აუცილებელია ამ საჯარო დაწესებულების მიერ საკუთარ უფლობამოსილებათა განსახორციელებლად;

ბ) არ დაუშვას საჯარო დაწესებულების მიერ ისეთი სახის პერსონალური მონაცემების შეგროვება, დამუშავება, შენახვა ან გაცემა, რომელიც დაკავშირებულია პირის რელიგიურ, სექსუალურ ან ეთნიკურ კუთვნილებასთან, პოლიტიკურ ან მსოფლმხედველობრივ შეხედულებებთან (2.03.2001 №772);

გ) შეიმუშაოს და დაინერგოს მონაცემთა შეგროვების, დამუშავების, შენახვისა და შემადგენლობის კანონით განსაზღვრულ მიზნებთან და ყაღებთან შესაბამისობის კონტროლის პროგრამა;

დ) პირის მოთხოვნით ან სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე გაანადგუროს კანონით განსაზღვრული მიზნებით გაუთვალისწინებელი, აგრეთვე არაზუსტი, არასარწმუნო, არასრული და საქმესთან დაკავშირებული მონაცემები და შეცვალოს ისინი ზუსტი, სარწმუნო, დროული და სრული მონაცემებით;

ე) შეინახოს შესწორებული მონაცემები, მათი გამოყენების დროის მითითებით, შესაბამის მონაცემებთან ერთად მათი არსებობის მანძილზე, მაგრამ არანაკლებ 5 წლის განმავლობაში;

ვ) პერსონალური მონაცემების შეგროვებისას მიმართოს იმ პირს, რომელზეც გროვდება ინფორმაცია, აგრეთვე სხვა წყაროებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი ამოიწურა პირველწყაროდან პერსონალური მონაცემების მიღების ყველა შესაძლებლობა, გარდა ამ კოდექსის 28-ე მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევებისა და მხოლოდ მაშინ, როდესაც კანონი მას პირდაპირ და უშუალოდ ანიჭებს განსაზღვრული კატეგორიის პირების შესახებ პერსონალური მონაცემების შეგროვების, დამუშავებისა და შენახვის უფლებას;

ზ) საჯარო რეესტრში შეიტანოს ინფორმაცია პერსონალური მონაცემების შეგროვებისა და დამუშავების, აგრეთვე მესამე პირის ან საჯარო

დაწესებულების მიერ პერსონალური მონაცემების მოთხოვნის, მოთხოვნის თარიღის, მომთხოვნის ეინაობისა და მისამართის შესახებ;

- თ) დაუყოვნებლივ აცნობოს შესაბამის პირს მის უკანასკნელ, ცნობილ მისამართზე მესამე პირის ან საჯარო დაწესებულების მიერ მისი პერსონალური მონაცემების მოთხოვნის შესახებ, გარდა ამ კოდექსის 28-ე მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევებისა;
- ი) პერსონალური მონაცემების სხვისთვის გადაცემამდე კიდევ ერთხელ მიიღოს ყველა გონივრული ზომა იმის გადასამოწმებლად, არის თუ არა ისინი ზუსტი, საკმესთან კავშირში მყოფი, დროული და სრული;
- კ) პერსონალური მონაცემების შეგროვების, დამუშავებისა და შენახვისას აცნობოს შესაბამის პირს პერსონალურ მონაცემთა დამუშავების მიზნები და სამართლებრივი საფუძვლები, საელდებულოა თუ ნებაყოფლობითი მისთვის მონაცემების მიცემა, პერსონალურ მონაცემთა წყაროები და შემადგენლობა, აგრეთვე იმ მესამე პირების შესახებ, რომელთაც შეიძლება გადაეცეთ პერსონალური მონაცემები.

მუხლი 44. პერსონალური მონაცემების საიდუმლოება (2.03.2001 №772)

- 1. საჯარო დაწესებულება ეალდებულია არ გაახმაუროს პირად საიდუმლოებას მიკუთვნებული ინფორმაცია თვით ამ პირის თანხმობის ან კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში სასამართლოს დასაბუთებული გადაწყვეტილების გარეშე, თანამდებობის პირთა (აგრეთვე თანამდებობაზე წარდგენილ კანდიდატთა) პერსონალური მონაცემების გარდა.
- 2. პირს უფლება აქვს პერსონალური მონაცემების ხელმისაწვდომობაზე უარის თქმის შესახებ საჯარო დაწესებულების გადაწყვეტილება გაასაჩივროს ერთი თვის ვადაში.
- 3. სასამართლო უფლებამოსილია გამოიტანოს გადაწყვეტილება პერსონალური მონაცემების განსაიდუმლოების შესახებ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ შეუძლებელია სხვა მტკიცებულებებით საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენა და ამოიწურა სხვა წყაროდან ამ ინფორმაციის მიღების ყველა სხვა შესაძლებლობა.

მუხლი 45. პერსონალური მონაცემების ხელმისაწვდომობა

პერსონალური მონაცემები შეიძლება ხელმისაწვდომი იყოს სამეცნიერო კვლევის ჩასატარებლად მხოლოდ პირის იდენტიფიკაციის გამორიცხებით ფორმით.

მუხლი 46. მონაცემებში შესწორების შეტანა ან მისი განადგურება

პირს უფლება აქვს მოითხოვოს მონაცემებში შესწორების შეტანა ან უკანონოდ მოპოვებული მონაცემების განადგურება. პერსონალური ინფორმაციის შეგროვების კანონიერების თაობაზე მტკიცების ტვირთი ეკისრება საჯარო დაწესებულებას. საჯარო ინფორმაციაში შესწორების შეტანამდე პირის განცხადება საჯარო ინფორმაციის უზუსტობის შესახებ წარმოადგენს საჯარო ინფორმაციას და თან

უნდა დაერთოს მას. აღნიშნულ საკითხზე საჯარო დაწესებულება ან საჯარო მოსამსახურე გადაწყვეტილებას იღებს 10 დღის ვადაში.

ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტი (2.03.2001 №772)

მუხლი 51. ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის ფორმა

1. ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტი გამოიცემა წერილობით ან ზეპირად.
2. დაინტერესებული მხარის მოთხოვნით, აგრეთვე იმ შემთხვევაში, თუ ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტი ზღუდავს პირის კანონიერ უფლებებსა და ინტერესებს, ასევე კანონით პირდაპირ გათვალისწინებულ სხვა შემთხვევაში ზეპირი ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტი მიღებიდან 3 დღის ვადაში უნდა გამოიცეს წერილობით.

მუხლი 52. ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის რეკვიზიტები

1. ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტი უნდა შეიცავდეს:
 - ა) ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის სახეს;
 - ბ) ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის გამომცემ ორგანოს;
 - გ) ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის სათაურს;
 - დ) უფლებამოსილი თანამდებობის პირის გვარს, სახელსა და ხელმოწერას;
 - ე) გამოცემის დროსა და ადგილს;
 - ვ) ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის გამომცემი ორგანოს მიერ მინიჭებულ სარეგისტრაციო ნომერს.
2. წერილობითი ფორმით გამოცემულ ინდივიდუალურ ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ აქტში უნდა მიეთითოს ის ორგანო, რომელშიც შეიძლება ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის გასაჩივრება, მისი მისამართი და საჩივრის წარდგენის ვადა.
3. საქართველოს სახელმწიფო ორგანოს მიერ გამოცემულ ინდივიდუალურ ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ აქტზე გამოსახული უნდა იყოს საქართველოს სახელმწიფო გერბი, ხოლო ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოს მიერ გამოცემულ ინდივიდუალურ ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ აქტზე – შესაბამისი ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოს გერბი, მისი არსებობის შემთხვევაში (24.06.2005. №1801).

მუხლი 52. ნორმატიული ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის რეკვიზიტები

1. თითოეულ ნორმატიულ ინდივიდუალურ ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ აქტს უნდა ჰქონდეს შემდეგი რეკვიზიტები:
 - ა) ნორმატიული აქტის სახე;
 - ბ) ნორმატიული აქტის სათაური;
 - გ) ნორმატიული აქტის მიღების (გამოცემის) თარიღი და ადგილი (თუ ნორმატიულ აქტში შეტანილია ცვლილება ან დამატება, მათი შეტანის თარიღიც);
 - დ) ნორმატიული აქტის ძალაში შესვლის თარიღი და აქტის მოქმედების ვადა (თუ განსაზღვრული ვადით არის მიღებული);
 - ე) უფლებამოსილი თანამდებობის პირის ხელმოწერა;
 - ვ) ნორმატიული აქტის მიმღები (გამომცემი) ორგანოს მიერ მინიჭებული სარეგისტრაციო ნომერი, ხოლო ნორმატიული აქტების სახელმწიფო რეესტრში შეტანის შემდეგ - აგრეთვე სახელმწიფო სარეგისტრაციო კოდი.
2. საქართველოს უმაღლეს სახელმწიფო ორგანოთა (თანამდებობის პირთა) ნორმატიულ აქტებზე გამოსახული უნდა იყოს საქართველოს სახელმწიფო გერბი (24.06.2005. №1801).

მუხლი 181. ადმინისტრაციული საჩივრის შინაარსი

1. ადმინისტრაციულ საჩივარში აღნიშნული უნდა იყოს:
 - ა) ადმინისტრაციული ორგანოს დასახელება, რომელშიც შეიტანება ადმინისტრაციული საჩივარი;
 - ბ) ადმინისტრაციული საჩივრის წარმდგენი პირის ვინაობა და მისამართი;
 - გ) იმ ადმინისტრაციული ორგანოს დასახელება, რომლის ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტი ან მოქმედება საჩივრდება;
 - დ) გასაჩივრებული ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის დასახელება;
 - ე) მოთხოვნა;
 - ვ) გარემოებანი, რომელთაც ეფუძნება მოთხოვნა;
 - ზ) ადმინისტრაციულ საჩივარზე დართული საბუთის ნუსხა, თუ საჩივარს რაიმე დოკუმენტი დაერთვის.
2. თუ ადმინისტრაციული საჩივრის წარმდგენ პირს გადაეცა ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტი, ადმინისტრაციულ საჩივარს დაერთვება მისი ასლი.

მუხლი 182. ადმინისტრაციული საჩივრის მიღებაზე ან განხილვაზე უარის თქმა

1. ადმინისტრაციული ორგანო არ განიხილავს ადმინისტრაციულ საჩივარს, თუ:
 - ა) არსებობს სასამართლოს გადაწყვეტილება ან განჩინება იმავე დავის საგანზე მოსარჩელის მიერ სარჩელზე უარის თქმის, მოპასუხის მიერ სარჩელის ცნობის, ან მხარეთა მორიგების დამტკიცების შესახებ;

- ბ) სასამართლო წარმოებაშია საქმე დავაზე იმავე მხარეებს შორის, იმავე საგანზე და იმავე საფუძველით;
 - გ) არსებობს ამ ორგანოს ან ზემდგომი ადმინისტრაციული ორგანოს გადაწყვეტილება იმავე საკითხზე;
 - დ) ზემდგომ ადმინისტრაციულ ორგანოში მიმდინარეობს ადმინისტრაციული წარმოება იმავე ადმინისტრაციულ საჩივართან დაკავშირებით;
 - ე) საჩივარი შეიტანა ქმედუნარო პირმა;
 - ვ) ადმინისტრაციული საჩივარი შეტანილია არაუფლებამოსილი პირის მიერ;
 - ზ) გასულია ადმინისტრაციული საჩივრის წარდგენის კანონით დადგენილი ვადა.
- 2) ადმინისტრაციული ორგანო ვალდებულია ადმინისტრაციული საჩივრის მიღებასა ან განხილვაზე უარის თქმის შესახებ გადაწყვეტილების გამოტანამდე მისცეს ადმინისტრაციული საჩივრის წარმდგენ პირს აღნიშნულ საკითხზე საკუთარი მოსაზრების წარდგენის შესაძლებლობა. ადმინისტრაციული ორგანო ადმინისტრაციული საჩივრის მიღების თაობაზე გადაწყვეტილებას იღებს 5 დღის ვადაში (2.03.2001 №772).

მუხლი 183. ადმინისტრაციული საჩივრის განხილვის ვადა

1. თუ კანონით ან მის საფუძველზე გამოცემული კანონქვემდებარე აქტით სხვა რამ არ არის დადგენილი, უფლებამოსილი ადმინისტრაციული ორგანო ვალდებულია ადმინისტრაციული საჩივარი განიხილოს და შესაბამისი გადაწყვეტილება მიიღოს ერთი თვის ვადაში.
2. კანონმდებლობით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, თუ საქმისათვის არსებითი მნიშვნელობის მქონე გარემოებათა დადგენისათვის აუცილებელია ადმინისტრაციული საჩივრის განსახილველად კანონმდებლობით დადგენილ ვადაზე მეტი, ადმინისტრაციული ორგანო უფლებამოსილია გამოიტანოს დასაბუთებული გადაწყვეტილება ადმინისტრაციული საჩივრის განხილვის ვადის გაგრძელების შესახებ.
3. ადმინისტრაციული ორგანო ვალდებულია მიიღოს ამ მუხლის მე-2 ნაწილში აღნიშნული გადაწყვეტილება ადმინისტრაციული წარმოების დაწყებიდან არა უგვიანეს 7 დღისა და ამის შესახებ დაუყოვნებლივ აცნობოს ადმინისტრაციული საჩივრის წარმდგენ პირს.
4. თუ კანონით ან მის საფუძველზე გამოცემული ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული, ადმინისტრაციული საჩივრის განხილვის ვადა შეიძლება გაგრძელდეს არა უმეტეს ერთი თვით.

მუხლი 1

ამ კანონის მიზანია მოქალაქის უფლებების დაცვა ჯანმრთელობის დაცვის სფეროში, აგრეთვე მისი პატივისა და ღირსების ხელშეუხებლობის უზრუნველყოფა.

მუხლი 5

საქართველოს თითოეულ მოქალაქეს უფლება აქვს სამედიცინო მომსახურების ყველა გამწვევისაგან მიიღოს ქვეყანაში აღიარებული და დანერგილი პროფესიული და სამომსახურეო სტანდარტების შესაბამისი სამედიცინო მომსახურება.

მუხლი 6

1. პაციენტის დისკრიმინაცია რასის, კანის ფერის, ენის, სქესის, გენეტიკური მემკვიდრეობის, რწმენისა და აღმსარებლობის, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებების, ეროვნული, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილების, წარმოშობის, ქონებრივი და წოდებრივი მდგომარეობის, საცხოვრებელი ადგილის, დაავადების სექსუალური ორიენტაციის ან პირადული უარყოფითი განწყობის გამო აკრძალულია.
2. ამა თუ იმ დაავადებასთან დაკავშირებით პაციენტის უფლებების შესაღწევად პირობებს განსაზღვრავს საქართველოს კანონმდებლობა.

მუხლი 7

პაციენტს უფლება აქვს მეორე აზრის მოსაძიებლად, დაუბრკოლებლად მიმართოს სხვა ექიმს ან სამედიცინო დაწესებულებას.

მუხლი 12

1. სახელმწიფო იცავს პაციენტის უფლებას სამედიცინო მომსახურებაზე, რომლის გადაუდებლად განხორციელების გარეშე გარდაუვალია პაციენტის სიკვდილი, დაინვალიდება ან ჯანმრთელობის მდგომარეობის მნიშვნელოვანი გაუარესება.
2. თუ პაციენტი გადაუდებლად საჭიროებს სამედიცინო მომსახურებას, რომლის გარეშე გარდაუვალია პაციენტის სიკვდილი, დაინვალიდება ან ჯანმრთელობის მდგომარეობის მნიშვნელოვანი გაუარესება, ხოლო სამედიცინო მომსახურების გამწვევს არა აქვს შესაძლებლობა აღმოუჩინოს პაციენტს ასეთი მომსახურება, იგი ვალდებულია მიაწოდოს პაციენტს, მის ნათესავს ან კანონიერ წარმომადგენელს სრული ინფორმაცია, თუ სად შეიძლება გადაუდებელი სამედიცინო მომსახურების მიღება.

მუხლი 13

1. სახელმწიფო უზრუნველყოფის იშვიათი დაავადებების მქონე პაციენტებს ქვეყანაში აღიარებული და დანერგილი პროფესიული და სამომსახურეო სტანდარტების შესაბამისი სამედიცინო მომსახურებით.
2. იშვიათი დაავადებების ჩამონათვალს განსაზღვრავს საქართველოს ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო.

მუხლი 17

1. პაციენტს, ხოლო მისი თანხმობის ან ქმედუწარობის შემთხვევაში, ნათესაეს ან კანონიერ წარმომადგენელს უფლება აქვთ:
 - ა) გაეცნონ სამედიცინო ჩანაწერების ნებისმიერი ნაწილის ასლს;
 - ბ) სამედიცინო ჩანაწერების გაცნობის, აგრეთვე მათი ასლების მიღების შესახებ მოთხოვნა წერილობით წარედგინება სამედიცინო დაწესებულებას.

მუხლი 21

ქმედუნარიან პაციენტს უფლება აქვს გადაწყვიტოს, მიიღოს თუ არა ვინმემ ინფორმაცია მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ. დადებითი გადაწყვეტილების მიღებისას მანვე უნდა დაასახელოს ის პირი, რომელსაც ეს ინფორმაცია უნდა მიეწოდოს. გადაწყვეტილება და პირის ვინაობა ფიქსირდება სამედიცინო დოკუმენტაციაში.

თავი V პირადი ცხოვრების კონფიდენციალუბა და ხელშეუხებლობა

მუხლი 27

სამედიცინო მომსახურების გამწვევი ვალდებულია პაციენტის შესახებ მის ხელთ არსებული ინფორმაციის კონფიდენციალუბა დაიცვას როგორც პაციენტის სიცოცხლეში, ისე მისი სიკვდილის შემდეგ.

მუხლი 28

1. სამედიცინო მომსახურების გამწვევის მიერ კონფიდენციალური ინფორმაციის გამჟღავნება დასაშვებია, თუ:
 - ა) მიღებულია პაციენტის თანხმობა;
 - ბ) ინფორმაციის გაუმჟღავნებლობა საფრთხეს უქმნის მესამე პირის (რომლის ვინაობაც ცნობილია) სიცოცხლეს ან/და ჯანმრთელობას;
 - გ) სასწავლო ან სამეცნიერო მიზნით, პაციენტის შესახებ ინფორმაციის გამოყენებისას მონაცემები ისეა წარდგენილი, რომ შეუძლებელია პიროვნების იდენტიფიკაცია;
 - დ) ამას ითვალისწინებს საქართველოს კანონმდებლობა.

2. სამედიცინო მომსახურების გაძეგვის მიერ სამედიცინო მომსახურებაში მონაწილე სხვა პირებისათვის პაციენტის ჯანმრთელობის მდგომარეობასთან დაკავშირებული კონფიდენციალური ინფორმაციის გაძეგვანებაზე პაციენტის თანხმობა ნაგულისხმევად შეიძლება ჩაითვალოს.

მუხლი 40

1. მშობელს ან კანონიერ წარმომადგენელს უფლება აქვს მკურნალი ექიმისაგან მიიღოს სრული, ობიექტური, დროული და გასაგები ინფორმაცია არასრულწლოვნის ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ, მათ შორის, ამ კანონის მე-18 მუხლის პირველი პუნქტით გათვალისწინებული ინფორმაცია.
2. მშობელს ან კანონიერ წარმომადგენელს ამ მუხლის პირველი პუნქტით გათვალისწინებული ინფორმაცია არ მიეწოდება, თუ ინფორმაციის მიწოდების წინააღმდეგია:
 - ა) არასრულწლოვანი პაციენტი, რომელიც საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით ქმედუნარიანად ითვლება;
 - ბ) 14-დან 18 წლამდე ასაკის არასრულწლოვანი პაციენტი, რომელიც სამედიცინო მომსახურების გაძეგვის შეხედულებით, სწორად აფასებს საკუთარი ჯანმრთელობის მდგომარეობას და რომელმაც ექიმს მიმართა სპეციალური გადაწყვეტილებები დაადგების ან ნარკოზის მიღების, კონტრაცეფციის არაქირურგიული მეთოდების შესახებ კონსულტაციის მიღების ან ორსულობის ხელგონებად შეწყვეტის მიზნით.

მუხლი 41

1. 14-დან 18 წლამდე ასაკის არასრულწლოვან პაციენტს, რომელიც სამედიცინო მომსახურების გაძეგვის შეხედულებით სწორად აფასებს საკუთარი ჯანმრთელობის მდგომარეობას, უფლება აქვს განაცხადოს ინფორმირებული თანხმობა სამედიცინო მომსახურებაზე, თუ მან სამედიცინო მომსახურების გაძეგვს მიმართა ამ კანონის მე-40 მუხლის მე-2 პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებულ მიზეზთა გამო.
2. 16 წლამდე ასაკის არასრულწლოვან პაციენტს სამედიცინო მომსახურება უტარდება მხოლოდ მშობლის ან კანონიერ წარმომადგენლის თანხმობით, გარდა ამ კანონის მე-40 მუხლის მე-2 პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული შემთხვევებისა. ამასთან, სამედიცინო მომსახურების გაძეგვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას აუცილებელია პაციენტის მონაწილეობაც ასაკისა და გონებრივი განვითარების გათვალისწინებით.
3. არასრულწლოვან პაციენტს, რომლის ასაკი აღემატება 16 წელს, უფლება აქვს ინფორმირებული თანხმობა ან უარი განაცხადოს სამედიცინო მომსახურებაზე, თუ იგი სამედიცინო მომსახურების გაძეგვის შეხედულებით სწორად აფასებს საკუთარი ჯანმრთელობის მდგომარეობას. პაციენტის გადაწყვეტილების შესახებ ეცნობება მის ნათესავს ან კანონიერ წარმომადგენელს.

მუხლი 2. არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ქვემდებარე სამართლებრივი აქტები

1. ამ კანონით დადგენილი წესითა და პირობებით აღსრულებას ექვემდებარება არასაპატიმრო სასჯელთა სახის შემდეგი სამართლებრივი აქტები:
 - ა) სასჯელის სახით თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის შესახებ;
 - ბ) სასჯელის სახით იურიდიული პირისათვის საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის შესახებ;
 - გ) სასჯელის სახით საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის დანიშვნის შესახებ;
 - დ) სასჯელის სახით გამასწორებელი სამუშაოს დანიშვნის შესახებ.
2. ამ კანონით დადგენილი წესითა და პირობებით აღსრულებას ექვემდებარება პრობაციის სახის შემდეგი სამართლებრივი აქტები:
 - ა) პირობითი მსჯავრის დანიშვნის შესახებ;
 - ბ) სასჯელის მოხდისგან პირობით ევადმდე გათავისუფლების შესახებ;
 - გ) სასჯელის მოხდის გადავადების შესახებ (ორსული ქალისთვის და ქალისთვის, რომელსაც ჰყავს 5 წლამდე შვილი).
3. ამ მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებული სამართლებრივი აქტები სასჯელის სახით განსაზღვრებასთან ერთად შესაძლოა შეიცავდეს აღმსრულებლობითი ზემოქმედების ან/და სამედიცინო ხასიათის მოთხოვნებს. მათი გამოყენება დასაშვებია მხოლოდ კანონით დადგენილი წესით.

მუხლი 21. დადგენილი რეჟიმის დარღვევა მსჯავრდებულის მიერ

1. პირობით მსჯავრდებულისა და პირობით გათავისუფლებული პირის მიმართ კანონით დადგენილი რეჟიმი მოიცავს პრობაციის ოფიცრის მიერ დადგენილ დროს და ადგილის გამოცხადების ვალდებულებას, ასევე შესაძლოა მოიცავდეს საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული სხვა მოვალეობების შესრულებას.
2. პრობაციის ოფიცრის მიერ დადგენილ დროსა და ადგილას, არა უმეტეს კვირაში ერთხელ, გამოცხადების ვალდებულება ეკისრება:
 - ა) არასრულწლოვან მსჯავრდებულს;
 - ბ) მსჯავრდებულს, რომელსაც სასამართლომ დააკისრა შესაბამისი ვალდებულება.
3. მსჯავრდებულის არასაპატიო მიზეზით გამოუცხადებლობა გამოიწვევს მსჯავრდებულის დაჯარიმებას 30 ლარის ოდენობით.

სამართლებრივი აქტის აღსრულების წესი

მუხლი 16. აღსასრულებელი სამართლებრივი აქტის აღრიცხვა, განაწილება და მისი აღსრულების კონტროლი

1. სამართლებრივი აქტი აღსასრულებლად წარედგინება პრობაციის ბიუროს და მას საამისოდ უფლებამოსილი პირი 3 სამუშაო დღის ვადაში არეგისტრირებს სპეციალურ სარეგისტრაციო ჟურნალში.
2. სარეგისტრაციო ჟურნალში აღინიშნება:
 - ა) სამართლებრივი აქტის რეგისტრაციის ნომერი;
 - ბ) სამართლებრივი აქტის პრობაციის ბიუროში შესვლის თარიღი (სააღსრულებო წარმოებაში მიღების თარიღი);
 - გ) სამართლებრივი აქტის სახე, მისი მიმღები (გამომცემი) ორგანოს დასახელება, აქტის ძალაში შესვლის თარიღი;
 - დ) სამართლებრივი აქტის სარეზოლუციო ნაწილის მოკლე შინაარსი;
 - ე) მსჯავრდებულის შესახებ მონაცემები (სახელი, გვარი, დაბადების თარიღი და ადგილი, საცხოვრებელი ადგილი, ოჯახური მდგომარეობა, სამუშაო ადგილი ან სასწავლებელი, ხოლო იურიდიული პირის შემთხვევაში – იურიდიული პირის დასახელება და იურიდიული მისამართი);
 - ზ) პრობაციის ოფიცერი, რომელსაც აღსასრულებლად გადაეცა სამართლებრივი აქტი და პრობაციის ოფიცრის ხელმოწერა;
 - თ) მონაცემები წარდგინების შესახებ;
 - ი) სააღსრულებო წარმოების დამთავრების თარიღი.
3. პრობაციის ბიუროს უფროსი სამართლებრივ აქტს აღსასრულებლად გადასცემს პრობაციის ოფიცერს მსჯავრდებულის საცხოვრებელი ადგილის (იურიდიული მისამართის) და პრობაციის ბიუროს სამოქმედო ტერიტორიის მიხედვით.
4. პრობაციის ოფიცერი აწარმოებს სათანადო ჟურნალს ამ მუხლის მე-2 პუნქტის მოთხოვნათა დაცვით.
5. სამართლებრივი აქტის აღსრულების და პრობაციის ბიუროს თანამშრომლებისათვის დაკისრებული სამსახურებრივი მოვალეობების შესრულების კონტროლს ახორციელებს პრობაციის ბიუროს უფროსი.

თავი X

**მსჯავრდებულის მიმართ პრობაციის ღონისძიებების
გამოყენების (პირობითი მსჯავრის დანიშვნის, სასჯელის
მოხდისაგან პირობით ვადამდე გათავისუფლებისა
და სასჯელის მოხდის გადავადების) შესახებ
სამართლებრივი აქტის აღსრულების წესი**

**მუხლი 40. პრობაციის ოფიცრისა და სოციალური მუშაკის
უფლებამოსილებანი პრობაციის სახით სამართლებრივი აქტების
აღსრულების პროცესში**

1. პრობაციის ოფიცერი ამ კანონის მე-2 მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებული სამართლებრივი აქტების აღსრულების პროცესში:
 - ა) აკონტროლებს სასამართლოს მიერ მსჯავრდებულისათვის დაკისრებულ მოვალეობების შესრულებას;
 - ბ) აკონტროლებს მსჯავრდებულის ყოფაქცევას და დახმარებას უწევს მას;
 - გ) მსჯავრდებულთან ატარებს აღმზრდელობითი ხასიათის ღონისძიებებს;
 - დ) შეძლებისდაგვარად ეხმარება მსჯავრდებულს შრომით მოწყობაში;
 - ე) ახორციელებს სხვა ღონისძიებებს, რომლებიც ხელს შეუწყობს მსჯავრდებულის რესოციალიზაციას, რისთვისაც, საჭიროების შემთხვევაში, ამყარებს საქმიან ურთიერთობებს ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებთან, სხვა სახელმწიფო და არასახელმწიფო ორგანოებთან.
2. პრობაციის ოფიცერს სასამართლოს მიერ მსჯავრდებულისათვის დაკისრებული მოვალეობების შესრულების დროს მისი ყოფაქცევის კონტროლის განხორციელებისას უფლება აქვს:
 - ა) ამ კანონით დადგენილ შემთხვევებში და დადგენილი პერიოდულობით დაიბაროს მსჯავრდებულ ადრინციისათვის;
 - ბ) ჩამოართვას მსჯავრდებულს ახსნა-განმარტება;
 - გ) მსჯავრდებულის ყოფაქცევის შესახებ ინფორმაცია მიიღოს მისი ნათესავისაგან, ნაცნობებისაგან, სამუშაო ადგილიდან და სასწავლო დაწესებულებიდან;
 - დ) გამოითხოვოს მსჯავრდებულის შესახებ შესაბამის სახელმწიფო და სამკურნალო დაწესებულებებში არსებული ინფორმაცია.
3. ამ მუხლის პირველი პუნქტის „გ“ და „ე“ ქვეპუნქტებით გათვალისწინებული ღონისძიებები პრობაციის ეროვნულ სამსახურთან დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე შეიძლება აგრეთვე განახორციელოს სოციალურმა დაწესებულებამ, სოციალურმა მუშაკმა ან შესაბამისი განათლების მქონე ცალკეულმა პირმა.

VIII. საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო, გრძანება №620 „სასჯელსადაც და პატიმართა მიერ სასჯელალსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციის, მოსამსახურეთა, სასჯელალსრულების დაპარტამენტის ან სხვა სახელმწიფო დაწესებულების უკანონო მოქმედების გასაჩივრების და მათი საჩივრების განხილვის ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე“

გასაჩივრების და მათი საჩივრების განხილვის პროცედურები

1. სასჯელალსრულების დაწესებულებაში (საპრობილეში) მოხვედრილ თითოეულ პატიმარს პასუხისმგებელი პირის მიერ დაუყოვნებლივ უნდა გადაეცეს წერილობითი ინფორმაცია მისი უფლებებისა და მოვალეობების შესახებ, მისი კატეგორიის პატიმრებთან მოპყრობის წესები, ინფორმაციის შეტანისა და გასაჩივრების კანონით გათვალისწინებული საშუალებები.
2. წერა-კითხვის უცოდინარ პატიმრებს ინფორმაცია უნდა მიეწოდოს ზეპირი ფორმით, რის შესახებაც უფლებამოსილი პირის მიერ დეკლარაცია, რასაც ხელმოწერით ადასტურებს პატიმარი.
3. სამუშაო დღეებში თითოეულ პატიმარს უნდა აქონდეს იმის საშუალება, რომ განცხადებით ან საჩივრით მიმართოს სასჯელალსრულების დაწესებულების (საპრობილის) დირექტორს ან მის უფლებამოსილ წარმომადგენელს, გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევაში, განცხადებითა და საჩივრით ადმინისტრაციასთან მიმართვის შესაძლებლობა პატიმარს უნდა აქონდეს არასამუშაო დღეებსა და საათებში.
4. თითოეულ პატიმარს უნდა აქონდეს საშუალება მიმართოს განცხადებით ან საჩივრით სასჯელალსრულების დეპარტამენტს, სასამართლოს ან სხვა კომპეტენტურ ორგანოს.
5. განცხადებები და საჩივრები, რომლებიც მოიცავენ სასჯელალსრულების თანამშრომელთა ქმედობას, განიხილება:
დაწესებულების დირექტორის მიერ განცხადებებისა და საჩივრების მიღებიდან 5 დღის ვადაში (თუ 5 დღის ვადა არ არის საკმარისი საჩივრის ან განცხადების განსახილველად და ობიექტური ჭეშმარიტების დასადგენად, განსაკუთრებულ შემთხვევაში, დირექტორი უფლებამოსილია გააგრძელოს განხილვის ვადა, არა უმეტეს 1 თვის ვადისა, რის შესახებაც წერილობით ეცნობება განმცხადებელს); დირექტორი არაა უფლებამოსილი განიხილოს ის საჩივრები, რომლებიც შეეხება მისი ან მისი მოადგილის მიერ ჩადენილ დარღვევას;
სასჯელალსრულების დეპარტამენტის თავმჯდომარის მიერ, განცხადებებისა და საჩივრების მიღებიდან 1 თვის ვადაში, როცა საჩივარი ეხება დაწესებულების თანამშრომელთა დარღვევას, მაგრამ არ ყოფილა განხილული დაწესებულების დირექტორის მიერ ან მიღებული გადაწყვეტილება იქნა გასაჩივრებული (თუ 1-თვიანი ვადა არ არის საკმარისი საჩივრის ან განცხადების განსახილველად და ობიექტური ჭეშმარიტების დასადგენად, თავმჯდომარე უფლებამოსილია გააგრძელოს განხილვის ვადა გონივრული ვადით, რის შესახებაც წერილობით ეცნობება განმცხადებელს);
საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ან მის მიერ უფლებამოსილი

ორგანოების მიერ, მათთვის პირდაპირი მიმართვის ან გასაჩივრების შემთხვევაში.

6. განცხადებები და საჩივრები, რომლებიც არ შეეხება სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის თანამშრომელთა ქმედობას ჰდლის ვადაში უნდა გადაეგზავნოს ადრესატს, რის შესახებაც წერილობით, გადაგზავნიდან არა უგვიანეს მეორე დღისა, ეცნობება მსჯავრდებულს.
7. განცხადებები და საჩივრები განსახილველად არ ეგზავნება იმ ხელმძღვანელს პირს ან მისადმი დაქვემდებარებულ პირებს, რომელთა ქმედობასაც მოიცავს აღნიშნული განცხადება ან საჩივარი.
8. ადმინისტრაციას ეკრძალება შეაჩეროს ან შეამოწმოს პრეზიდენტის, პარლამენტის თავმჯდომარის, პარლამენტის წევრის, სასამართლოს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს, საქართველოს მიერ რატიფიცირებული ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო ხელშეკრულებების საფუძველზე შექმნილი საერთაშორისო/არასამთავრობო ორგანიზაციის, იუსტიციის სამინისტროს, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის, სახალხო დამცველის დამცველის ან პროკურორისათვის გაგზავნილი მსჯავრდებულთა კორესპონდენცია.
ადმინისტრაცია ვალდებულია, არა უგვიანეს სამი დღის ვადისა, გააგზავნოს იგი დაინიშნულებისამებრ. ეს განცხადებები და საჩივრები არ ექვემდებარება შემოწმებას და დადგენილი წესით ეგზავნება ადრესატს (25.10.2006 №746).
9. საქართველოს მოქალაქე მსჯავრდებულებს შეუძლიათ წარადგინონ განცხადებები და საჩივრები საქართველოს სახელმწიფო ენაზე, საზღვარგარეთის ქვეყნის მოქალაქე ან მოქალაქეობის არმქონე მსჯავრდებულებს შეუძლიათ წარადგინონ განცხადებები და საჩივრები მშობლიურ ენაზე, რომელსაც ისინი ფლობენ, გასაგებ ენაზე ან ისარგებლონ თარგმანის მომსახურებით.
10. მსჯავრდებულს პასუხი გაეცემა მიმართვის ენაზე, ხოლო ასეთი შესაძლებლობის არარსებობისას – სახელმწიფო ენაზე, პასუხის მიმართვის ენაზე გადათარგმნით, რომელსაც უზრუნველყოფს ადმინისტრაცია.
11. სხვა ქვეყნის მოქალაქე მსჯავრდებულებს და მოქალაქეობის არმქონე მსჯავრდებულებს უფლება აქვთ იქონიონ ურთიერთობები (მიმოწერა) თავიანთი ქვეყნების დიპლომატიურ და საკონსულო დაწესებულებებთან. იმ სახელმწიფოთა მოქალაქეებს, რომელთაც საქართველოში დიპლომატიური და საკონსულო დაწესებულებები არ გააჩნიათ უფლება აქვთ იქონიონ ურთიერთობები (მიმოწერა) იმ სახელმწიფოთა დიპლომატიურ და საკონსულო დაწესებულებებთან, რომლებსაც თავიანთ თავზე აქვთ აღებული მათი ინტერესების დაცვა, ან სახელმწიფოთაშორისო ორგანოებთან, რომლებიც ამ მსჯავრდებულთა ინტერესებს იცავენ.
12. მსჯავრდებულს უფლება აქვს წარადგინოს განცხადებები და საჩივრები მხოლოდ საკუთარი სახელით.
13. თითოეულ მსჯავრდებულს უფლება აქვს წარადგინოს განცხადებები და საჩივრები ზეპირად ან წერილობით. ზეპირი განცხადების წარდგენის შემთხვევაში დგება ოქმი, რომელიც მოწმდება პატიმრის ხელმოწერით. პატიმარს უფლება აქვს მოითხოვოს პირადი შეხვედრა დაწესებულების დირექტორთან ზეპირი საჩივრის წარდგენის მიზნით, რაც უნდა დაკმაყოფილდეს.

14. წერილობითი განცხადებები და საჩივრები იგზავნება ადმინისტრაციის საშუალებით. ისინი რეგისტრირდება დაწესებულების კანცელარიაში, სპეციალურ ანბანურ ჟურნალში და არა უგვიანეს სამი დღის ვადისა ეგზავნება ადრესატს.
15. ის განცხადებები და საჩივრები, რომლებიც შეეხება გზავნილების, ამანათების მიღების, ფულის ხარჯვის, ხელფასის ჩარიცხვის, შრომასთან დაკავშირებულ სამედიცინო დახმარების, მატერიალური უზრუნველყოფის, აგრეთვე ამ ხასიათის სხვა საკითხებს, რომელთა გადაწყვეტა ადმინისტრაციის მიერ ადგილზე შეიძლება, გადაწყდება იმ ორგანოსა და პირის მიერ, მათი შედეგების დალოდების გარეშე, რომელთაც ისინი გაეგზავნა.
16. მსჯავრდებულთა და პატიმართა განცხადებებსა და საჩივრებს, სასჯელის მოხდისაგან ვადაზე ადრე გათავისუფლების და სხვა დაწესებულებაში გადაყვანის თხოვნის თაობაზე, დაწესებულების ადმინისტრაცია თან ურთავს განმცხადებელთა (მსჯავრდებულთა) დახასიათებებს (25.10.2006 №746).
17. მოსული პასუხები განცხადებებისა და საჩივრების განხილვის შედეგების თაობაზე, მსჯავრდებულს ხელწერილით გაეცნობა მათი მიღებიდან არა უგვიანეს სამი დღის ვადისა და დაერთვის მსჯავრდებულის პირად საქმეს.
18. სასჯელაღსრულების დაწესებულების (საპრობილის) ხელმძღვანელობა მოეალევა უზრუნველყოს განცხადებებისა და საჩივრების ადმინისტრაციისათვის შეუფერხებელი მიწოდება, რისთვისაც აღნიშნული მოვალეობის შესრულება უნდა დაეკისროს კონკრეტულ მუშაკს.
19. ადმინისტრაციას ეკრძალება გამოიყენოს დისციპლინური სასჯელი პატიმრის მიმართ იმ მოტივით, რომ მან გაასაჩივრა სასჯელაღსრულების დაწესებულების თანამშრომელთა ქმედობა.
20. განსაკუთრებულ შემთხვევებში, მათ შორის, ჯგუფური საჩივრების წარდგენის დროს, საჩივარი განიხილება შემთხვევის ადგილზე სემდგომი ორგანოს წარმომადგენლის მეშვეობით.
21. თუ განცხადებები და საჩივრები შედგენილია გაურკვეველად ან ადრესატი განსაზღვრულია არასწორად, სოციალური მუშაკი ვალდებულია უზრუნველყოს მსჯავრდებულის მიერ აღნიშნული საჩივრის ან განცხადების სწორი ფორმულირება.
22. განხილულ უნდა იქნეს განცხადებასა და საჩივარში მითითებული ყოველი კონკრეტული პრეტენზია და ყოველ მათგანზე უნდა გაიცეს კომპეტენტური პასუხი.
23. ყოველ 6 თვეში სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის მიერ ხდება სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში შემოსული განცხადებებისა და საჩივრების განხილვა-ანალიზი, რის შესახებაც მზადდება ანგარიში და წარედგინება სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის თავმჯდომარეს, ანალოგიური ანალიზი დაწესებულების ხელმძღვანელობის მიერ ტარდება 3 თვეში ერთხელ.

IX. საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო, №370
„ბრძანება მსჯავრდებულთა რეესტრისა და პირადი
საქმის წარმოების შესახებ“

მუხლი 31. მსჯავრდებულის პირადი საქმე

1. მსჯავრდებულის პირადი საქმე დგება მისი დაპატიმრებიდან გათავისუფლებამდე, გათავისუფლების შემდეგ პირადი საქმე ინახება სასჯელაღსრულების დაწესებულების არქივში. პირად საქმეზე დასართავი დოკუმენტების ჩამონათვალს და არქივში მისი შენახვის ვადას განსაზღვრავს იუსტიციის მინისტრი.
2. პირად საქმეში უნდა იყოს მონაცემები მსჯავრდებულის წახალისებისა და დისციპლინური პასუხისმგებლობის, აგრეთვე შრომისადმი მისი დამოკიდებულების შესახებ.
3. პირადი საქმის შეესებაზე კონტროლს და ზედამხედველობას ახორციელებს სასჯელაღსრულების დაწესებულების დირექტორი (28.04.2006 N 2942).
4. მსჯავრდებულის სხვა სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში გადაყვანისას, მისი პირადი საქმე უნდა გადაეგზავნოს ამ დაწესებულებას.
5. მსჯავრდებულის პირადი საქმის გაცნობის უფლება აქვს მხოლოდ სპეციალურად უფლებამოსილ პირს. ასეთ პირთა ნუსხას ამტკიცებს იუსტიციის მინისტრი.

პირადი საქმე

I ნაწილი

პირადი საქმის პირველ ნაწილში ჩაიკერება შემდეგი დოკუმენტები: დაკავების ოქმი, დადგენილება ბრალდებულის მიმართ აღმკვეთი ღონისძიების პატიმრობის შეფარდების შესახებ, პირადი ჩხრეკის ოქმი, დაკავებულის ანკეტა, დაქტილოსკოპიის ბარათი, ქეითრების ასლი ამოღებულ ფულზე, ძვირფასეულობაზე, ორდენებზე, მედლებზე, ნიუთებზე და სხვა საგნებზე, ცნობა ნასამართლობაზე, საბუთები პატიმრობაზე, ვადის გაგრძელებაზე, წინასწარ პატიმრობის სხვა ადგილებში გადაყვანაზე, პატიმრის გადარიცხვაზე, განაჩენები; დადგენილება ან განსაზღვრა სასამართლო ორგანოებისა ან მისი ასლები; სასამართლო შეტყობინება განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლაზე, საბუთები საქართველოს ნორმატიული აქტებით განსაზღვრულ შეწყალებაზე; დადგენილება, ამონაწერი ოქმიდან და სხვა დოკუმენტები ამნისტიის შესახებ; წერილების ასლები გათავისუფლებაზე ან განაჩენის შეცვლის შესრულებაზე; სამედიცინო საბუთი სიკვდილის თაობაზე; ოქმი უზედურ შემთხვევაზე (რომელიც იყო სიკვდილის მიზეზი), სასამართლო სამედიცინო ოქმი გაკვეთაზე; ოქმი მიცვალებულის დასაფლავებაზე ან ნათესაებზე მის გადაცემაზე, ასლები სიკვდილის შეტყობინებაზე, რომელიც გაიგზავნა სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის განყოფილებასა და ნათესაებთან, შეტყობინება პატიმრის გაქცევაზე; ცნობის

ასლი გათავისუფლებას; საბუთები პირადი ნივთების არსებობის თაობაზე; დადუქული პატიმრის ფული და ფასეულობანი, ოქმი და სხვა საბუთები საწარმოო ტრავმატიზმის თაობაზე; ინვალიდობის დამადასტურებელი საბუთები, როცა ეს მოხდა იქ. სადაც პატიმარი იხდიდა სასჯელს.

ყველა ეს საბუთი აღირიცხება და ჩაირიცხება პირად საქმეში მიღებისთანავე.

აკრძალულია პირად საქმეს დაეურთოთ გაუფორმებელი საბუთების ასლები ან ამონაწერები, დოკუმენტების პროექტები ან სამუშაო ფურცლები.

აღწერა საბუთებისა, რომლებიც იმყოფება პირადი საქმის პირველ ნახევარში

№	საბუთის დასახელება	ფურცლების დასახელება	შენიშვნები

პირადი საქმე

II ნაწილი

პირადი საქმის II ნაწილში ჩაიკერება შემდეგი დოკუმენტები: ტალონები პატიმრის გადაადგილებაზე, დაკითხვაზე გამოძახების ბლანკები, მოთხოვნა გამოძახებაზე, განაცხადი ამანათზე, შეხვედრის თაობაზე, სხვა დოკუმენტები, რომლებიც დაკავშირებულია პატიმრობაში მყოფ პირებთან (გარდა იმ საბუთებისა, რომლებიც იკერება პირადი საქმის პირველ ნაწილში), ცნობა-ორიენტირი პატიმრობაზე, თუ მას ესაჭიროება განსაკუთრებული ყურადღება (როდესაც უნდა გაქცევა, ნარკოტიკების მიღება, თვითმკვლელობა, თავდასხმა თანამშრომლებზე და ა.შ.), პატიმრის დახასიათება, საბუთები პატიმრის წარდგინების თაობაზე, პირობით და პირობით ვადამდე ადრე გათავისუფლებაზე, დარჩენილი სასჯელის შედარებით მსუბუქი სასჯელით შეცვლის თაობაზე, საბუთები წახალისებაზე და დასჯაზე, დადგენილება პატიმრის ბადრაგირებაზე და მის მოხსნაზე და მასზე შესაბამისი მასალები, თანდართული წერილების ასლები საჩივრის განცხადებისა და სხვა შეკითხვების გადაგზავნის თაობაზე, პასუხები საჩივრების განცხადებებისა და სხვა შეკითხვების გადაგზავნის თაობაზე, პასუხები საჩივრებისა და განცხადებებზე, გამოკითხვის ოქმები, ხელწერილი იმ ინფორმაციის გაუქმებლობის შესახებ, რომელიც წარმოადგენს სახელმწიფოს საიდუმლოს, სხვა საბუთები, რომელსაც კავშირი აქვს პატიმართან.

ყველა ეს საბუთი აღირიცხება და ჩაირიცხება პირად საქმეში მიღებისთანავე.

მუხლი 15. განცხადებების, საჩივრებისა და წინადადებების განხილვა

1. სპეცნაწილი თავის კომპეტენციას მიკუთვნებული საკითხების შესაბამისად იხილავს საჩივრებს, განცხადებებსა და წერილებს, რომლებიც შეტანილია მსჯავრდებულის მიერ ღია სახით და შემოსულია სხვა მოქალაქეებისაგან.
2. სახელმწიფო ორგანოებისადმი, საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისადმი და თანამდებობის პირებისადმი მიმართულ საჩივრებს, განცხადებებსა და წერილებს სპეცნაწილი გადასცემს კანცელარიას მათი დანიშნულებისამებრ გასაგზავნად.
3. თუ სხვადასხვა განცხადებები, საჩივრები და წერილები განკუთვნილია სახელმწიფო ორგანოებისადმი, საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისადმი და თანამდებობის პირებისადმი, ხოლო ეს უკანასკნელი არ არის კომპეტენტური და არა აქვს უფლებამოსილება გადაწყვიტოს მის წინაშე დასმული საკითხი (მაგ.: სასამართლოს განსჯადობის საკითხი, საქმის გადახედვა ან სხვა), მაშინ წერილები ადრესატს არ ეგზავნება. ამის შესახებ მსჯავრდებულს ეცნობება ხელწერილით და ასევე, იმაედროულად, განემარტება თუ სად შეიძლება გაიგზავნოს ზემოაღნიშნული საჩივარი, განცხადება ან წერილი. თუ მსჯავრდებული არ დაეთანხმება მისი საჩივრების, განცხადებებისა და წერილების გაუგზავნელობას, მას შეუძლია გაასაჩივროს აღნიშნული უარი.
4. იმ შემთხვევაში, თუ მსჯავრდებული გაასაჩივრებს განაჩენს, მაშინ სპეცნაწილის მოსამსახურე ამ საჩივრის უსწრაფესი განხილვის მიზნით, რეკომენდაციას იძლევა, რომ საჩივარს დაერთოს სასამართლოს განაჩენის, დადგენილებისა და გადაწყვეტილების ასლები, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ მსჯავრდებული წინააღმდეგია ზემოაღნიშნული დოკუმენტის საჩივარზე დართვაზე, მაშინ იგი იგზავნება მის გარეშე.
5. თუ მსჯავრდებულს არა აქვს განაჩენის, დადგენილებისა და გადაწყვეტილების ასლები, მაშინ მას განემარტება, თუ ვის უნდა მიმართოს, რომელ სასამართლოს. სასამართლოს მსჯავრდებულის განცხადება ეგზავნება კონვერტით, სახელმწიფო ბაჟის გადახდით (ქვითარი), რომლის ლირებულებაც ამოიღება მსჯავრდებულის პირადი ანგარიშიდან. იმ მსჯავრდებულს, რომელსაც არა აქვს პირადი ანგარიშზე სახსრები, განცხადება იგზავნება ქვითრის გარეშე და მასზე კეთდება აღნიშვნა, რომ მსჯავრდებულს არა აქვს სახელმწიფო ბაჟის გადახდის სახსრები.
6. სასამართლოსა და პროკურატურის ორგანოებისადმი მსჯავრდებულთა პირველად საჩივრებს სასჯელის ვადის შემცირების მოთხოვნით, ასევე ერთი სასჯელაღსრულების დაწესებულებიდან მეორეში გადაყვანის განცხადებებს თან ერთვის დახასიათება (ფორმა 27).
7. მსჯავრდებულთან საჩივრებს, რომლებიც მიმართულია სასამართლოსა და პროკურატურის ორგანოებისადმი, თანმხლებ წერილებში მიეთითება მათზე სისხლის სამართლის საქმის საკასაციო და სააპელაციო წესით განხილვის შედეგები, თანმხლებ წერილებში ხელმეორედ განმეორებულ

ასეთ საჩივრებზე მიეთითება შემდეგი მონაცემები: რომელ სასამართლოს, როდის, სისხლის სამართლის კოდექსის რა მუხლებით და სასჯელის რა ვადა აქვს მისჯილი პირს, რომელმაც გაგზავნა საჩივარი, ასევე მიეთითება იმის შესახებ, განიხილება თუ არა სისხლის სამართლის საქმე საკასაციო და სააპელაციო წესით და განხილვის შედეგები, როდის და სად იგზავნებოდა ადრე საჩივრები (საქმესთან დაკავშირებით) და რა გადაწყვეტილებები იქნა მიღებული მათ შესახებ.

8. მსჯავრდებულთან ადგილმდებარეობის შესახებ მოქალაქეებს ეცნობებათ შემდეგი:

ა) სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში დაკავებულებზე – მისამართი და პირობითი დასახელება;

ბ) აღმზრდელობით დაწესებულებაში მოთავსებულებზე – იმ დაწესებულების მისამართი, სადაც გაგზავნეს მსჯავრდებული;

გ) გათავისუფლებულებზე – გათავისუფლების თარიღი და სად გაგზავნეს საცხოვრებლად;

დ) გარდაცვლილებზე – გარდაცვალების თარიღი და სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის რომელ განყოფილებაში მოხდა გარდაცვალების ფაქტის დარეგისტრირება.

9. გაქცეულ მსჯავრდებულებთან დაკავშირებით, განცხადებები გადაეცემა დაწესებულების უსაფრთხოების სამსახურს.

11. მსჯავრდებულთან ქორწინების შესახებ განცხადების მიღების შემთხვევაში იგი გადაეცემა ამ უკანასკნელს იმ ნაწილის შესახებად, რომელიც მას შეეხება. განცხადებაში ნაკლული მონაცემების შევსების შემდგომ, სპეცნაწილი ადარებს მასში შემავალ მონაცემებს მსჯავრდებულზე წარმოებული პირადი საქმის დოკუმენტებს და მოახსენებს დაწესებულების დირექტორს მოცემული ცნობებისა და მსჯავრდებულის ხელმოწერის ნამდვილობის დადასტურების თაობაზე. შემდეგ ერთობლივი განცხადება დაქორწინების თაობაზე წარედგინება სასჯელაღსრულების დაწესებულების კანცელარიას (მდივანს) მათი სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის განყოფილებაში (დაწესებულების მდებარეობის მიხედვით) წარდგენა-გაგზავნისათვის. თუ მსჯავრდებულზე წარმოებულ პირად საქმეში არ არის ან არასრულია მონაცემები მისი ოჯახური მდგომარეობის თაობაზე, მაშინ მიიღება ზომები მისი გამოთხოვისა და არასრული მონაცემების შევსების დაზუსტების მიზნით.

12. იმ შემთხვევაში, თუ ქორწინდება თვითონ მსჯავრდებული, მაშინ მასზე გაიცემა დადგენილი ფორმის განცხადების ბლანკი, იმ ნაწილის შევსების შედეგად, რომელიც ეხება მსჯავრდებულს. სპეცნაწილი ამოწმებს მასში შესულ მონაცემებს და ადარებს მას მსჯავრდებულზე არსებული პირადი საქმის დოკუმენტებს, რის შესახებაც მოახსენებს დაწესებულების დირექტორს მოცემული ცნობებისა და მსჯავრდებულის ხელმოწერის ნამდვილობის დადასტურების თაობაზე. ამის შემდეგ, განცხადება წარედგინება სასჯელაღსრულების დაწესებულების კანცელარიას,

რომელიც გაუგზავნის მას იმ პირს, რომელიც აპირებს დაქორწინებას. ამავე დროს, მოცემულ პირს ეცნობება სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის იმ განყოფილების (დაწესებულების შესაბამისად) მისამართი, სადაც უნდა მოხდეს ქორწინების რეგისტრაცია.

13. საჩივრები, განცხადებები და წერილები იგზავნება ჩვეულებრივი ფოსტით. საიდუმლო წესით იგზავნება მხოლოდ საჩივრები, განცხადებები და წერილები, რომლებიც შეიცავენ საიდუმლო ხასიათის მონაცემებს.
14. საჩივრებისა და განცხადებების გაგზავნის ხარჯები ანაზღაურდება მსჯავრდებულთა პირადი ანგარიშებიდან, ხოლო ამის არარსებობის შემთხვევაში, იმ სახსრების ხარჯზე, რომელიც გამოყოფილია, როგორც დაწესებულების შენახვის ხარჯები.
15. საჩივრებზე, განცხადებებზე და წერილებზე გაცემული პასუხები მსჯავრდებულებს ეცნობებათ შესაბამისი ხელმოწერით, რომელიც ერთეის მათზე არსებულ პირად საქმეებს. თუ პასუხის ნაცვლად დაბრუნებულია იგივე საჩივარი, განცხადება ან წერილი, ისინიც ერთიან პირად საქმეს.
16. სპეცნაწილის მოსამსახურეები პირადად აწარმოებენ მსჯავრდებულთა მიღებას დაწესებულებაში დამტკიცებული გრაფიკის შესაბამისად. მიღების დროს მსჯავრდებულებს გამოეცხადებათ როდის და სად იყო მიმართული საჩივარი, განცხადებები და წერილები. ისინი ეცნობიან მოსულ პასუხებს. მსჯავრდებულებს აგრეთვე ეცნობებათ სპეცნაწილის კომპეტენციაში შემავალი საკითხების შესახებ ინფორმაცია.

მუხლი 12. სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მსჯავრდებულის მიღების წესი

1. სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მსჯავრდებულის მიღების საფუძველია კანონიერ ძალაში შესული სასამართლოს განაჩენი.
2. სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაცია მოვალეა განაჩენის გამომტან სასამართლოს და მსჯავრდებულის ოჯახს დუყოვნებლივ აცნობოს მსჯავრდებულის სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მითავესების შესახებ.
3. მსჯავრდებულის სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მიღების დროს ადმინისტრაცია მოვალეა:
 - ა) მიიღოს მსჯავრდებულის პირადი საქმე და გამყოლი ფურცელი;
 - ბ) გადასაყვან მსჯავრდებულთა სიაში აღნიშნული რაოდენობა შეადაროს შემოსულ მსჯავრდებულთა რაოდენობას და შეამოწმოს, არის თუ არა ყველა მსჯავრდებულზე შემოსული პირადი საქმე;
 - გ) დაადგინოს პირადი საქმის კუთვნილება კონკრეტულ მსჯავრდებულთან მისი გამოკითხვისა და პირადი საქმის მონაცემების შედარებით;
 - დ) ზემოაღნიშნული პუნქტების შესრულების შემდეგ, ხელი მოაწეროს მსჯავრდებულთა და მათი პირადი საქმის მიღებას.

4. თითოეულ მსჯავრდებულზე მონაცემები ჩაიწერება სპეციალურ ჟურნალში, რომელიც ასახავს მათ გადაადგილებას და პირადი საქმეების რეგისტრაციას.
5. მსჯავრდებულებზე, რომლებიც სასამართლოს გადაწყვეტილებით ეალდებულნი არიან აანაზღაურონ მატერიალური ზიანი ან გადაიხადონ ალიმენტი, დგება სია ორ ეგზემპლარად მსჯავრდებულთა სახელის, გერის, მამის სახელისა და იმ სასამართლოს დასახელებისა და მისამართის მითითებით, რომელმაც გამოიტანა ეს გადაწყვეტილება. სიის პირველი ეგზემპლარი გადაეცემა ბუღალტერიას და ხელი მოეწერება ასლებზე.

მუხლი 6. პატიმრის მიღებისათვის საჭირო დოკუმენტები (დებულება პატიმრობის მოხდის წესის შესახებ)

1. განყოფილებაში პატიმრის მიღებისათვის საჭიროა:

- ა) პირადობის დამადასტურებელი დოკუმენტი;
- ბ) მოსამართლის ბრძანება ან სხვა სასამართლო გადაწყვეტილება პირის მიმართ აღკვეთის ღონისძიების სახით დაპატიმრების გამოყენების თაობაზე.

2. განყოფილებაში პატიმრის მისაღებად საჭირო დოკუმენტი უნდა იყოს ხელმოწერილი უფლებამოსილი თანამდებობის პირის მიერ და დამოწმებული შესაბამისი ბეჭდით.

თუ საპრობოილის ადმინისტრაციას სასამართლოს გადაწყვეტილებიდან ამონაწერი ეგზავნება, მასში უნდა მიეთითოს იმ პირის სრული მონაცემები, რომლის მიმართაც გამოყენებულია დაპატიმრება. ამონაწერი უნდა დამოწმდეს ბეჭდით და ხელი მოეწეროს შესაბამისი თანამდებობის პირის მიერ.

ამონაწერი სასამართლოს გადაწყვეტილებიდან უნდა შეიცვალოს გადაწყვეტილების სრული ასლით სამი დღის ვადაში.

მუხლი 13. მსჯავრდებულთა რეესტრის წარმოების წესი

1. სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მსჯავრდებულთა რეესტრის წარმოების მიზანია მსჯავრდებულთა აღრიცხვა პერსონალურად და რაოდენობრივად.
2. პერსონალური რეესტრი წარმოებს:
 - ა) ჟურნალის მიხედვით;
 - ბ) სააღრიცხვო ბარათის მიხედვით;
 - გ) მსჯავრდებულის პირადი საქმის მიხედვით (დანართი 1).
3. რაოდენობრივი რეესტრი წარმოებს:
 - ა) მსჯავრდებულის მოძრაობის შესახებ ყოველი 5 დღის მონაცემების მიხედვით;
 - ბ) სტატისტიკური აღრიცხვის მიხედვით დადგენილი ფორმების შესაბამისად.

4. სააღრიცხვო ბარათების შევსება ხდება მსჯავრდებულთა პირად საქმეებში არსებული დოკუმენტების საფუძველზე. ამ ბარათების მიხედვით ღებება მსჯავრდებულთა ანბანური კარტოთეკა.
5. აღრიცხვიდან მოხსნილი მსჯავრდებულის სააღრიცხვო ბარათი ამოიღება კარტოთეკიდან, რომელზეც კეთდება აღნიშვნა, თუ რა საფუძველით მოიხსნა მსჯავრდებულის აღრიცხვიდან. ასეთი ბარათებით ღებება საარქივო ანბანური კარტოთეკა.
6. იმ მსჯავრდებულზე, რომელმაც შეიცვალა გვარი, ივსება სასიგნალო ბარათი ახლად არჩეული გვარის მიხედვით. სააღრიცხვო ბარათში კეთდება შესაბამისი ჩანაწერი ახალ გვარზე სასიგნალო ბარათის არსებობის შესახებ. თუ მსჯავრდებულის ისევ დაიბრუნებს თავის უწინდელ გვარს, სასიგნალო ბარათი, მასში შესაბამისი ჩანაწერის გაკეთების შემდეგ მოთავსდება საარქივო ანბანურ კარტოთეკაში.
7. დროული გათავისუფლების, ასევე ვადების დადგომისას, რომელთა გასვლის შემთხვევაშიც შესაძლებელია პირობით გათავისუფლებაზე წარდგენა, პირობით ვადამდე გათავისუფლების, სასჯელის მოუხდელი ვადის შეცვლით, თავისუფლების აღკვეთის უფრო მსუბუქი ზომებით, კონტროლის განხორციელების მიზნით, ყოველ მსჯავრდებულზე, რომელიც მიდის დაწესებულებაში, ივსება სასჯელის ვადის საკონტროლო ბარათი (დანართი №27). ასეთი სახის ბარათებისაგან ღებება სასჯელის ვადის საკონტროლო კარტოთეკა. ყოველი წლის ბოლოს გამოიყოფა იმ მსჯავრდებულების ბარათები, რომლებიც უნდა გათავისუფლდნენ მომავალ წელს. ასეთი ბარათები ივსება სასჯელის ვადის დასრულების თარიღებში (თვე, დღე). თავისუფლების აღკვეთის სხვა აღგებში გადაყვანის შემთხვევაში, ასევე მსჯავრდებულის გათავისუფლების, ან სიკვდილის შემთხვევაში, ბარათი ამოიღება კარტოთეკიდან და დაერთება ამ პირის პირად საქმეს.
8. მსჯავრდებულზე, რომელსაც მიმდინარე წელს უსრულდება 18 წელი, ივსება საკონტროლო ბარათი (დანართი 25), რომლისგანაც ღებება კარტოთეკა. ბარათი ივსება 18 წლის შესრულების თარიღის მიხედვით. არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის სხვა დაწესებულებაში გადაყვანის შემთხვევაში ბარათი დაერთება მის პირად საქმეს, ხოლო სხვა შემთხვევაში, ბარათი ამოიღება კარტოთეკიდან და ნადგურდება.
9. ბარათი ინახება სპეციალურად ამ შემთხვევისათვის მოწყობილ კარტოთეკასა და სათავსებში.
10. სასჯელსუფლების დეპარტამენტის გადაწყვეტილების ასლის მიღებისას მსჯავრდებულისათვის გვარის ან სხვა მონაცემების შეცვლის თაობაზე, კანონით დადგენილი წესით, აცნობებს მსჯავრდებულს, ადგენს მასზე ახალ სააღრიცხვო და სასჯელის ვადის საკონტროლო ბარათს, ასევე შეაქვს სხვა სააღრიცხვო დოკუმენტებში შესაბამისი ცვლილებები. ბევრ სააღრიცხვო ბარათში შესაბამისი ცვლილებების შეტანის შემდეგ იგი თავსდება საარქივო კარტოთეკაში, ხოლო სასჯელის ვადის ბარათი კი ნადგურდება.

11. მსჯავრდებულზე, სასჯელის ვადის შეცვლის დამადასტურებელი დოკუმენტების მიღების შემთხვევაში, მის სააღრიცხვო და სასჯელის ვადის საკონტროლო ბარათში შეიტანება შესაბამისი ჩანაწერი. ასეთ შემთხვევაში, დოკუმენტში იწერება შესაბამისი ცვლილებები თარიღისა და სპეცნაწილის მოსამსახურის გეარის მითითებით.
12. მსჯავრდებულთა გადაადგილებისა და სხვა ინფორმაციის შესახებ დგება ყოველდღიური მონაცემები 24 საათის მდგომარეობით, რომელთა ძირითადი საფუძველიც არის აღრიცხვაზე მდგომ პირთა მონაცემები და გასულ ღამეს გასული დოკუმენტები. მიღებული მონაცემები შეედარება მსჯავრდებულთა მდგომარეობის შედეგებს. ეს მონაცემები აისახება მსჯავრდებულთა გადაადგილების ჟურნალში. მსჯავრდებულთა რაოდენობრივი მანქანებლები უნდა შეესაბამებოდეს პერსონალური აღრიცხვის დოკუმენტების რიცხვს და დაწესებულებაში ფაქტობრივად მყოფი მსჯავრდებულების რაოდენობას.
13. სააღრიცხვო დოკუმენტები და ცნობები მსჯავრდებულებზე დგება და გადაეცემა დეპარტამენტის სპეციალურ განყოფილებას.
14. მსჯავრდებულზე, რომელსაც კანონით დადგენილი წესით, აღდგენილი ან შეცვლილი აქვს გეარი, ან სხვა მონაცემები, სააღრიცხვო-სარეგისტრაციო მასალები იგზავნება დეპარტამენტის სპეციალურ განყოფილებაში და დაკავების ადგილას. ამ მონაცემებს თან უნდა ერთოდეს ამ საკითხთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების ასლი.
15. ქორწინების გამო გვარშეცვლილ მსჯავრდებულზე დეპარტამენტის სპეციალურ განყოფილებაში და ამ პირის დაკავებისა და გასამართლების ადგილას იგზავნება შეტყობინება, რომელშიც წინა სააღრიცხვო მონაცემებიდან მიეთითება სრული მონაცემები პირის ნასამართლობის შესახებ, ასევე სად და როდის არის რეგისტრირებული ქორწინება და რა გეარი აქვს არსებული მსჯავრდებულს. რამდენჯერმე ნასამართლევ პირებზე ასეთი შეტყობინებები იგზავნება საინფორმაციო ცენტრში იმ ტერიტორიაზე, სადაც ისინი აღრე იყვნენ ნასამართლევნი.
16. მსჯავრდებული ქალის მიერ ბავშვის დაბადების შემთხვევაში, მისი რეგისტრაცია წარმოებს უახლოეს სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის განყოფილებაში დედის განცხადებასა და ექიმის ცნობის საფუძველზე, რომელიც უნდა გაიცეს ბავშვის დაბადებიდან არა უგვიანეს ერთი თვისა.
17. დედის განცხადებაში მითითებული უნდა იყოს ბავშვის სახელი და მამის სახელი, ასევე პირადი სახელი, მამის სახელი და გვარი, ეროვნება და ასაკი. განმცხადებლის ხელმოწერა და მონაცემების სისწორე მოწმდება დაწესებულების ადმინისტრაციის მიერ. მამის შესახებ მონაცემები მიეთითება კანონმდებლობის შესაბამისად.
18. ბავშვის დაბადების მოწმობას იღებს სპეციალური ნაწილის მოსამსახურე, რომელმაც დედის განცხადება ჩააბარა სამოქალაქო აქტების რეგისტრაციის განყოფილებას. იგი ინახება კონვერტში მსჯავრდებულის პირად საქმესთან ერთად და გათავისუფლებისას გადაეცემა დედას.

19. თავისუფლების აღკვეთის სხვა ადგილებში გადაადგილებული, გარდაცვლილი, გათავისუფლებული ან გაქცეული მსჯავრდებულები იხსნებიან აღრიცხვიდან.
20. მსჯავრდებულები, რომლებიც გაგზავნილნი არიან სამკურნალოდ ჯანმრთელობის დაცვის დაწესებულებაში, ასევე აქვთ დაწესებულების დროებით დატოვების ნებართვა, აღრიცხვიდან არ იხსნებიან.

დანართი 1

საკნის ბარათი

პირადი საქმე № _____

იზოლაციის სია _____

1. გვარი _____
2. სახელი _____ მამის სახელი _____
3. დაბადებული _____
4. პასუხისმგებლობაში მიცემულია სსკ მუხლი _____
5. ადრე ნასამართლეია _____ ჯერ, მუხლი _____
— მუხლი _____
6. საგამოძიებო იზოლატორში შემოსვლის თარიღი _____
7. გასამართლებულია _____ „____“ _____ წ. _____ ვადით - _____
8. განსაზღვრული დაწესებულების სახე (რეჟიმი) _____
9. საგამოძიებო იზოლატორში წარდგენისას ჩხრეკა _____

- ჩაუტარდა _____

შესანახად ჩაბარებული ნივთები (ფასეულობა)

ამოწერილი ქვითარი № _____

როდის და სად წაეიდა საგამოძიებო იზოლატორიდან

იხდიდა თუ არა სასჯელს თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში

კი არა

პატიმრის გადაადგილება		
საკნის №	თარიღი	პატიმრის გადაზიდვით დასრულებული პირის ხელმოწერა

გადასაკეცი ხაზი

წახალისება	სახელი

დანართი №5

საცნობარო ბარათი № _____

1. გვარი _____
 2. სახელი, მამის სახელი _____
 3. დაბადების წელი _____
 4. მოთავსებულ იქნა საკანში № _____
განყოფილება № _____ “ _____ წ.
- მორიგე _____

გადაადგილებისა და დატოვების აღნიშვნა
ა) საპატიმროში გადაადგილება

თარიღი					
საენის №					
განყოფილება №					

ბ) დატოვება
საპატიმრო დატოვება „ “ —————წ.

ამანათისა და პაემნის აღნიშვნა

1. ამანათი

თარიღი						
თარიღი						
თარიღი						

2. პაემანი

თარიღი						
თარიღი						
თარიღი						

გადასაკეცი ხაზი

წახალისება	სასჯელი

№ რიგზე	გვარი, სახელი, მამის სახელი	დაბადების წელი	პირადი საქმის ნომერი	შენიშვნა

დაწესებულების დირექტორის მორიგე

თანაშემწე _____

(გვარი, ხელმოწერა)

„_____“ _____ 200 ____ წ

შენიშვნა: იმ პირის პირადი საქმის ფურცლებზე, რომელიც ბრალდებულია
ჯგუფურ დანაშაულში და ექვემდებარება განცალკევებას ეწერება:
ბრალდებულია ჯგუფურ დანაშაულში

განცალკევების სია № _____.

მოთხოვნა გამოძახებაზე

№ _____

ოთახი _____

გთხოვთ გამოიძახოთ დაკითხვაზე

ბრალდებული _____

რომელიც ირიცხება _____

ვინ ეძახის _____

მიმართვა № _____ „_____“ _____ 2 ____ წ.

მიეცა _____ უფლება ჩაატაროს გამოძიება

დაკითხვის ნებართვა _____

ხელმოწერა _____

„_____“ _____ 2 ____ წ.

ბრალდებულის ხელმოწერა _____

საკანი № _____

მივიღე _____ საათზე _____

„ _____ ” _____ 2 წ.

ხელმოწერა პიროვნების, რომელმაც მიიღო ზედამხედველისაგან დაკითხვაზე
წარსადგენად

წარსადგენად _____

დაკითხვის დამთაყრების შემდეგ _____

ბრალდებული

მივიღე საკანში _____ საათი _____ წამი „ _____ “

„ _____ ” _____ 2 წ.

ხელმოწერა პიროვნების, რომელმაც
მიიღო ბრალდებული _____

დანართი №16

გამოძახების ტალონი

№ _____ დაწესებულების უფროსი

წარადგინეთ № _____ ოთახში

დაკითხვაზე, შეხვედრაზე _____

(გვარი, სახელი, მამის სახელი)

რომელიც იმყოფება № _____ საკანში

(ხელმოწერა)

ბრალდებული _____
(გვარი)

№ _____ საკნიდან

მივიღე _____ საათსა და _____ წუთზე

„ _____ ” _____ წ.

„იმ პირის ხელმოწერა,ვისთანაც გამოძახებულ იქნა ბრალდებული“

დაკითხვის დამთავრების შემდეგ _____

მივიღე საკანში _____ საათსა და _____ წუთზე

„ _____ ” _____ წ.

(იმ პირის ხელმოწერა,ვინც მიიღო ბრალდებული)

დანართი 17

გაცნობებთ, რომ ბრალდებულ _____

_____ პატიმრობაში ყოფნის დაწესებული

ვადა გადის 2 წლის _____

ვადის გაგრძელებაზე მოსამართლის დადგენილება არ შემოსულა.
გთხოვთ, სასწრაფოდ გამოგვიგზავნოთ შემოადინებული

დაწესებულების უფროსი _____

სპეცგანყოფილების უფროსი _____

(გეარი, სახელი, მამის სახელი ან ინიციალები)

(მისამართი)

შეტყობინება

გაცნობებთ, რომ თქვენი _____

(მსჯავრდებულთან ნათესაობის აღნიშვნა, მსჯავრდებულის სახელი, გეარი)

მოთავსებულ იქნა _____
(სასჯელაღსრულების დაწესებულების დასახელება)

_____ - ს მისამართი _____

(რიცხვი) (თვე) (წელი) (დაწესებულების მისამართი)

დაწესებულების დირექტორი _____
(ხელმოწერა გეარი, სახელი)

(თარიღი)

დანართი №24

ვადების საკონტროლო ბარათი

პირადი საქმის № _____

1. გეარი _____

2. სახელი _____

3. მამის სახელი _____

4. (სსკ-მუხლი, სასჯელის ვადა) _____

5. სასჯელის ვადის დასაწყისი _____

სასჯელის ვადის დასასრული _____

6. შესაძლებელია წარდგენილ იქნეს სასჯელის მოხდისაგან ვადამდე ადრე გასათავისუფლებლად

(1/3, 1/2, 2/3, 3/4 ვადის მოხდით) რიცხვი თვე წელი

7. გადაწყვეტილება

თარიღი	კომისია	სასამართლო

ბარათი შეავსო _____
(თანამდებობა, დაწესებულების დასახელება, გვარი, ხელმოწერა)

„_____“ _____

ბარათში მოთაესებული მონაცემების სისწორე

შევაიწმე _____
საკენაწილის უფროსის გვარი, ხელმოწერა

შენიშვნა: მე-7 აღინიშნება მხოლოდ უარი და უარის კონკრეტული მიზეზები.

დანართი №25

საკონტროლო ბარათი

„_____“ _____
(რიცხვი, თვე, 18 წლის შესრულების წელი)

1. _____
(გვარი)

2. _____
(სახელი)

3. _____
(მამის სახელი)

ბარათი შეავსო _____
(თანამდებობა, დაწესებულების დასახელება, გვარი, ხელმოწერა)

„_____“ _____
რიცხვი თვე წელი

ცნობა-დახასიათება

1. გვარი, სახელი, მამის სახელი _____

2. დაბადების თარიღი _____

(წელი, თვე, რიცხვი)

3. დაბადების ადგილი _____

(რაიონი, ქალაქი, სოფელი, დაბა)

4. საცხოვრებელი ადგილი _____

(რაიონი, ქალაქი, სოფელი, დაბა, კორპუსი, ბინა)

5. ამ საქმეზე მსჯავრდებულია „_____“ _____

რიცხვი

თვე

წელი

_____ მიერ _____ -ით

(სასამართლოს დასახელება)

(ს.ს.ს. მუხლი)

და მისჯილი აქვს თავისუფლების აღკვეთა _____ -ით

(თ/აღკვეთის ვადა)

_____ მოხდით

(დაწესებულების დასახელება)

6. ადრინდელი ნასამართლობა _____

7. განხილულია თუ არა საქმე საკასაციო ან სააპელაციო წესით და თუ განხილულია მისი შედეგები _____

8. სად იქნა ადრე შეტანილი საჩივრები ან განცხადებები და მათი განხილვის შედეგები _____

9. გამოყენებულ იქნა თუ არა ამნისტია, შეწყალება, ვადამდე პირობით გათავისუფლება, პირობითი მსჯავრი, სასჯელის მოუხდელი ნაწილის უფრო მსუბუქით შეცვლა და თუ იქნა გამოყენებული, მათი შედეგები _____

10. შუამდგომლობის შინაარსი კონკრეტულად _____

11. მსჯავრდებულის დახასიათება _____

12. დაწესებულების ადმინისტრაციის მოსაზრება განცხადებასთან (საჩივართან)
დაკავშირებით _____

დაწესებულების დირექტორი _____
(ხელმოწერა, გვარი, სახელი)

(თარიღი)

დანართი 27

პირველი გვერდი

1. გვარი _____

2. სახელი _____

3. მამის სახელი _____

4. დაბადების თარიღი _____

პირადი საქმის ნომერი

5. დაბადების ადგილი _____

6. მისამართი _____

არასრულწლოვანი

7. სამუშაო ადგილი, თანამდებობა _____

8. სოციალური მდგომარეობა _____

9. პარტიულობა _____

10. ეროვნება, მოქალაქეობა _____

დაპატიმრებულია _____

11. მსჯავრდებულია _____

„_____“
რიცხვი თვე წელი

12. აღნიშვნები თ/აღკვეთის ვადის ცვლილებების შესახებ _____

(ორგანოს დასახელება)

13. სასჯელის დასაწყისი _____

სასჯელის დასასრული _____

14. ძველი თანამდებობა _____

15. განათლება (პროფესიული, სპეციალური, უმაღლესი) _____

16. აღნიშვნები მსჯავრდებულის გადაადგილების შესახებ _____

17. გათავისუფლებულია _____

(გათავისუფლების თარიღი, საფუძველი, პირობითად გათავისუფლების შემთხვევაში – აღინიშნება თ/აღკვეთის შემცველი ღონისძიება)

(ბარათის შემესები პირის, დაწესებულების დასახელება, გვარი, ხელმოწერა)

„_____“
რიცხვი თვე წელი

1. მსჯავრდებულის
გვარი, სახელი, მამის სახელი _____
2. დაბადების წელი, ადგილი
(სრული მისამართი) _____
3. საცხ. ადგილის მისამართი
(დაპატიმრებად, სრულად) _____
4. სად.ვის განკარგულებაში მიდის
(ქალაქის და დაწესებულების
სრული მისამართი) _____
5. სად ექვემდებარება ჩაბარებას
ბაღრაგის მიერ (სადგურის დასახ.)
და რომელი პუნქტის გავლით _____
6. ბაღრაგირების საფუძველი
(განკარგულება, ბრძანება) _____
7. კატეგორიები (ძიებაში მყოფი,
მსჯავრდებული) _____
8. რომელი სასამართლოს
მიერაა გასამართლ. (როდის, სსკ-ის
რომელი მუხლით, რა ვადით, რეჟიმში) _____
9. საჭიროებს თუ არა
გაძლიერებულ დაცვას _____
10. მსჯავრდებულის განსაკუთრებული
ნიშნები _____
11. ექიმის ცნობა _____ ა) მსჯ. ჯანმრთელობის მდგომარეობა
(შეიძლება თუ არა მისი ეტაპირება) _____

ბ) მსჯ. მიერ სან. დამუშავების გავლის შესახებ (თარიღი)

გ) თ/ადკეუთის ადგილებში, სანიტარული მდგომარეობის შესახებ

ექიმის _____ (ხელის მოწერა)

ბაღრაგის უფროსის ადინიშენა _____

უფროსი _____

სურათის ადგილი
ბ.ა.

X. სამოქალაქო სამართლის კოდექსი

თავი პირველი

ფიზიკური პირები

მუხლი 11. უფლებაუნარიანობა

1. ფიზიკური პირის უფლებაუნარიანობა — უნარი, აქონდეს სამოქალაქო უფლებები და მოვალეობები, წარმოიშობა დაბადების მომენტიდან.
2. მემკვიდრედ ყოფნის უფლება წარმოიშობა ჩასახვისთანავე. ამ უფლების განხორციელება დამოკიდებულია დაბადებაზე.
3. ფიზიკური პირის უფლებაუნარიანობა წყდება მისი გარდაცვალებით. გარდაცვალების მომენტად ითვლება თავის ტვინის ფუნქციონირების შეწყვეტა.
4. არ შეიძლება ფიზიკურ პირს წაერთვას უფლებაუნარიანობა.

მუხლი 12. ქმედუნარიანობა

1. ფიზიკური პირის უნარი, თავისი ნებითა და მოქმედებით სრული მოცულობით შეიძინოს და განახორციელოს სამოქალაქო უფლებები და მოვალეობები (ქმედუნარიანობა), წარმოიშობა სრულწლოვანების მიღწევისთანავე.
2. სრულწლოვანი პირი, რომელმაც მიაღწია თერამეტი წლის ასაკს.
3. ქმედუნარიანად ითვლება პირი, რომელიც იქორწინებს თერამეტი წლის ასაკის მიღწევამდე.
4. შეიდ წლამდე ასაკის არასრულწლოვანი (მცირეწლოვანი) არის ქმედუნარი.
5. ქმედუნარიოდ მიიჩნევა ასევე პირი, რომელიც ჰკუასუსტობის ან სულით ავადმყოფობის გამო სასამართლოს მიერ ასეთად იქნება აღიარებული. ამ პირის უფლებებს ახორციელებს მისი კანონიერი წარმომადგენელი (მეურვე).
6. ქმედუნარიოდ აღიარებული პირის განკურნების ან ჯანმრთელობის მნიშვნელოვნად გაუმჯობესების შემთხვევაში სასამართლო აღიარებს მას ქმედუნარიანად.

მუხლის 13. ქმედუნარიანობის შეზღუდვის დაუშვებლობა გარეგნით

ქმედუნარიანობის შეზღუდვა დაიშვება მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში. დაუშვებელია ქმედუნარიანობის შეზღუდვა გარეგნით

მუხლი 3

1. საქართველოს სახალხო დამცველი ზედამხედველობას უწევს საქართველოს ტერიტორიაზე ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვას, ავლენს მათი დარღვევების ფაქტებს, ხელს უწყობს დარღვეული უფლებების აღდგენას
2. საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს კონსტიტუციით, ამ კანონით და საკანონმდებლო აქტებით დადგენილ ფარგლებში, ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვისა და სახელმწიფოს მიერ მათი უზრუნველყოფის მიზნით, ზედამხედველობს სახელმწიფო ხელისუფლების, ადგილობრივი მმართველობის და თვითმმართველობის ორგანოების, თანამდებობისა და იურიდიულ პირთა საქმიანობას, აფასებს მათ მიერ მიღებულ აქტებს, აძლევს რეკომენდაციებსა და წინადადებებს.
3. საქართველოს სახალხო დამცველი ეწევა საგანმანათლებლო საქმიანობას ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის სფეროში.

თავი III.

საქართველოს სახალხო დამცველის უფლებამოსილებანი

მუხლი 12

საქართველოს სახალხო დამცველი დამოუკიდებლად აწარმოებს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობას, მათი დარღვევის ფაქტებს, როგორც მიღებული განცხადებისა და საჩივრის საფუძველზე, ასევე საკუთარი ინიციატივით, თუ მისთვის ცნობილი გახდა ეს დარღვევები.

მუხლი 13

საქართველოს სახალხო დამცველი განიხილავს საქართველოს მოქალაქეთა, საქართველოში მყოფ უცხოელთა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა, არასამთავრობო ორგანიზაციათა განცხადებებსა და საჩივრებს, რომლებიც ეხება სახელმწიფო ხელისუფლებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოთა, სახელმწიფო და არასახელმწიფო ორგანიზაციათა, დაწესებულებათა და საწარმოთა, თანამდებობისა და იურიდიულ პირთა ქმედობებს ან აქტებს საქართველოს კონსტიტუციითა და კანონით დადგენილ უფლებათა და თავისუფლებათა, აგრეთვე იმ საერთაშორისო ხელშეკრულებათა და შეთანხმებებით, რომელთა მონაწილეც არის საქართველო.

მუხლი 14

1. განცხადებებს და საჩივრებს საქართველოს სახალხო დამცველი განიხილავს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ განმცხადებელი სადაოდ ხდის ზემდგომი ორგანოს, ადმინისტრაციული ორგანოს ან სასამართლოს კანონიერ ძალაში

შესუღლ გადაწყვეტილებას და როდესაც განცხადება ან საჩივარი ეხება საკითხის განხილვის დროს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დარღვევას.

2. საქართველოს სახალხო დამცველს უფლება აქვს არ განიხილოს განცხადება ან საჩივარი, რომლის თაობაზეც მას მიტოვებული ჰქონდა გადაწყვეტილება, თუ არ წარმოიქმნება ახალი გარემოებანი.
3. საქართველოს სახალხო დამცველის მიერ განცხადებებისა და საჩივრის განხილვამ არ შეიძლება დააბრკოლოს ანალოგიური განცხადების ან საჩივრის განხილვა შესაბამის საერთაშორისო ორგანიზაციაში.

მუხლი 15

დაკავების, წინასწარი პატიმრობისა და თავისუფლების შეზღუდვის სხვა ადგილებში მყოფ პირთა მიერ საქართველოს სახალხო დამცველისათვის გაგზავნილი განცხადებები, საჩივრები და წერილები კონფიდენციალურია, მათი გახსნა და ცენზურა აკრძალულია. ისინი დაუყოვნებლივ უნდა გადაეცეს საქართველოს სახალხო დამცველს.

მუხლი 16

1. განცხადება და საჩივარი არ იბეგრება სახელმწიფო გადასახადით.
2. საქართველოს სახალხო დამცველის მიერ დაინტერესებული პირისათვის გაწეული სამსახური უფასოა.

მუხლი 17

1. განცხადებისა და საჩივრის მიღების შემდეგ საქართველოს სახალხო დამცველი დამოუკიდებლად იღებს გადაწყვეტილებას შემოწმების თაობაზე.
2. მიღებული გადაწყვეტილების შესახებ საქართველოს სახალხო დამცველი აცნობებს განმცხადებელს და მის სახელმწიფო ორგანოს, თანამდებობის ან იურიდიულ პირს, რომლის ქმედობა ან გადაწყვეტილება არის გასაჩივრებული.
3. საქართველოს სახალხო დამცველი ეალდებულია, აცნობოს განმცხადებელს საჩივრის შემოწმების შედეგები კანონით დადგენილი წესით.

მუხლი 18

შემოწმების ჩატარებისას საქართველოს სახალხო დამცველს უფლება აქვს:

- ა) დაუბრკოლებლად შევიდეს სახელმწიფო ხელისუფლებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ნებისმიერ ორგანოში, საწარმოში, ორგანიზაციაში და დაწესებულებაში, მათ შორის, სამხედრო ქვედანაყოფში, დაკავების წინას-

წარი დაკავებისა და თავისუფლების შეზღუდვის სხვა სფეროში;

ბ) მოსთხოვოს და მიიღოს სახელმწიფო ხელისუფლებისა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების, სახელმწიფო და არასახელმწიფო საწარმოების, ორგანიზაციისა და დაწესებულებებისაგან, აგრეთვე თანამდებობის და იურიდიულ პირთაგან შემოწმებისათვის აუცილებელი ყველა ცნობა, საბუთი და სხვა მასალა;

გ) მიიღოს ახსნა-განმარტება გამოსაკელევე საკითხებზე ნებისმიერი თანამდებობის პირისაგან;

დ) სახელმწიფო და/ან არასახელმწიფო დაწესებულებების მეშვეობით ჩაატაროს საექსპერტო გამოკვლევები და მოამზადოს დასკვნები; მოიწვიოს სპეციალისტები საექსპერტო და საკონსულტაციო სამუშაოთა შესასრულებლად.

ე) გაცნოს სისხლის სამართლის, სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ საქმეებს, რომელთა თაობაზე მიღებული გადაწყვეტილებებიც კანონიერ ძალაშია შესული.

მუხლი 19

საქართველოს სახალხო დამცველი ამოწმებს დაკავების წინასწარი პატიმრობისა და თავისუფლების შეზღუდვის სხვა ადგილებში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობას. პირადად ხედება და ესაუბრება დაკავებულს, წინასწარ პატიმრობაში მყოფს და მსჯავრდებულებს, ამოწმებს აღნიშნულ დაწესებულებაში მათი ყოფნის დამადასტურებელ დოკუმენტაციას;

მუხლი 20

1. სახელმწიფო, კომერციული ან კანონით დაცული სხვა საიდუმლოს შეცვლის ინფორმაცია საქართველოს სახალხო დამცველს გადაეცემა კანონით დადგენილი წესით.

2. საქართველოს სახალხო დამცველი ეალდებულია არ გაამჟღავნოს საიდუმლო და კონფიდენციალურად აღიარებული ინფორმაცია.

მუხლი 21

შემოწმების შედეგების მიხედვით, საქართველოს სახალხო დამცველი უფლებამოსილია:

ა) ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა უზრუნველყოფის მიზნით, წინადადებები წარუდგინოს პარლამენტს კანონმდებლობის სრულყოფის შესახებ;

ბ) ადამიანის დარღვეულ უფლებათა და თავისუფლებათა აღსადგენად რეკომენდაციები გაუგზავნოს იმ სახელმწიფო ორგანოს, თანამდებობის პირს, რომლის მოქმედებამაც გამოიწვია ადამიანის უფლებათა დარღვევა;

- გ) დანაშაულის ნიშნების გამოვლენის შემთხვევაში, მის ხელთ არსებული მასალები გადაეცეს საგამოძიებო ორგანოს (20.04.2005 № 1343);
- დ) შეიტანოს წინადადებები შესაბამის ორგანოში იმ პირთა დისციპლინური ან ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობის შესახებ, რომელთა მოქმედებამაც გამოიწვია ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დარღვევა;
- ე) რეკომენდაციით მიმართოს შესაბამის სასამართლო ინსტანციას ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერი შემოწმების თაობაზე, თუკი შემოწმების შედეგად მიიჩნეეს, რომ სასამართლო წარმოების პროცესში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დარღვევას შეუძლო არსებითად ემოქმედა სასამართლო გადაწყვეტილების მიღებაზე;
- ვ) აცნობოს მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დარღვევასთან დაკავშირებით ჩატარებული შემოწმების შედეგები;
- ზ) შემოწმების შედეგების საფუძველზე მიღებული გადაწყვეტილებები გამოაქვეყნოს სპეციალურ მოხსენებებსა და ყოველწლიურ ანგარიშებში;
- თ) წერილობით მიმართოს საქართველოს პრეზიდენტს და მოხსენებით წარდგეს საქართველოს პარლამენტის წინაშე ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა უხეშ და ან მასობრივ დარღვევათა შემთხვევაში, თუკი მის განკარგულებაში არსებული რეაგირების საშუალებები არასაკმარისი იქნება;
- ი) კონსტიტუციური სარჩელით მიმართოს საკონსტიტუციო სასამართლოს, თუ ამომრჩეველთა მოთხოვნის მიუხედავად არ დაინიშნა რეფერენდუმი;
- კ) განსაკუთრებულ შემთხვევაში მიმართოს საქართველოს პარლამენტს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დარღვევის ფაქტთან დაკავშირებით პარლამენტის დროებითი საგამოძიებო კომისიის შექმნისა და საქართველოს პარლამენტის მიერ საკითხის განხილვის მოთხოვნით.

მუხლი 22

ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის სფეროში არსებული მდგომარეობის შესახებ საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტს წარუდგენს სპეციალურ მოხსენებას.

საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში ქვეყნდება პარლამენტის ოფიციალურ ბეჭდვით ორგანოში. სპეციალური მოხსენება შეიძლება გამოქვეყნდეს საქართველოს სახალხო დამცველის გადაწყვეტილებით.

**სასჯელადსრულების დაწესებულებაში მოშიშრილ
მსჯავრდებულთა და პატიმართა მიმართ მოპყრობის წესის
და მათი შენახვის პირობების შესახებ**

მუხლი 1. ზოგადი დებულებანი

ეს ინსტრუქცია აწესრიგებს სასჯელადსრულების დაწესებულებებში მსჯავრდებულთა და პატიმართა მიერ შიმშილობის გამოცხადების შემთხვევაში მათ მიერ მოპყრობის წესსა და მათი შენახვის პირობებს.

მუხლი 2. შიმშილობის დაწყება

1. შიმშილობის დაწყების შემთხვევაში, მოშიშრილ მსჯავრდებულის ან პატიმრის (შემდგომში – მოშიშრილ), სასჯელადსრულების დაწესებულების მოსამსახურის ან სხვა პირის წერილობითი ან ზეპირი ინფორმაციის საფუძველზე, სასჯელადსრულების დაწესებულების დირექტორი (შემდგომში – დირექტორი) მოშიშრილისა და ექიმის თანდასწრებით ადგენს ოქმს, სადაც მიეთითება შიმშილობის დაწყების თარიღი, ასევე მოშიშრილის მოთხოვნები და აცნობებს ამის თაობაზე სასჯელადსრულების დეპარტამენტს და შესაბამის ზედამხედველ პროკურორს.
2. დაუშვებელია მოშიშრილ მსჯავრდებულის ან პატიმრის „პატიმრობის შესახებ“ კანონით, დაწესებულების შინაგანაწესითა და კანონმდებლობით დადგენილი უფლებების შესლუღვა.
3. შიმშილობის დაწყება არ ათავისუფლებს მოშიშრილს „პატიმრობის შესახებ“ კანონით, დაწესებულების შინაგანაწესითა და კანონმდებლობით განსაზღვრული მოვალეობებისაგან და დისციპლინური პასუხისმგებლობისაგან. მოშიშრილს დისციპლინური დარღვევების ჩადენისას ეკისრება პასუხისმგებლობა საერთო წესით.

მუხლი 3. სასჯელადსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციის მოვალეობები

1. სასჯელადსრულების დაწესებულების ადმინისტრაცია (შემდგომში – ადმინისტრაცია) მოშიშრილს დაუყოვნებლივ, ექიმის თანდასწრებით, განუმარტავს შიმშილობის დროს მის მიმართ მოპყრობის წესის, შენახვის პირობების და შიმშილობის გაგრძელების შემთხვევაში სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის შესაძლო მძიმე შედეგების თაობაზე.
2. დირექტორი ვალდებულია გამოარქეივოს მოშიშრილის მიერ შიმშილობის დაწყების მიზეზები. მისი მოთხოვნების საფუძველიანობა და ამის თაობაზე მოახსენოს სასჯელადსრულების დეპარტამენტს და შესაბამის ზედამხედველ პროკურორს.

3. თუ მოშიმშილის კანონიერი მოთხოვნების დაკმაყოფილება შედის ადმინისტრაციის კომპეტენციაში, ადმინისტრაცია დაუყოვნებლივ იღებს ზომებს მათი დაკმაყოფილების უზრუნველსაყოფად და ამის თაობაზე აცნობებს სასაჯელაღსრულების დეპარტამენტს, ასევე შესაბამის ზედამხედველ პროკურორს.
4. თუ მოშიმშილის მოთხოვნების დაკმაყოფილება სცილდება ადმინისტრაციის კომპეტენციას, ადმინისტრაცია ამის თაობაზე აცნობებს სასაჯელაღსრულების დეპარტამენტს, შესაბამის ზედამხედველ პროკურორს, ასევე იმ ორგანოს, რომლის უფლებამოსილებების სფეროსაც განეკუთვნება მოშიმშილის მოთხოვნების დაკმაყოფილება.

მუხლი 4. მოშიმშილის მიმართ მოპყრობის წესი და მისი შენახვის პირობები

1. მოშიმშილის ჯანმრთელობის მდგომარეობის გათვალისწინებით, საექიმო დასკვნის საფუძველზე, ღირექტორის ბრძანებით იგი შეიძლება მოთავსდეს სასაჯელაღსრულების დაწესებულების სტაციონარულ სამკურნალო ან საექიმო-სამედიცინო პუნქტში.
2. თუ მოშიმშილის ჯანმრთელობის მდგომარეობიდან გამომდინარე, შეუძლებელია მისი გაჩერება სასაჯელაღსრულების დაწესებულების სტაციონარულ სამკურნალო ან საექიმო-სამედიცინო პუნქტში, იგი ღირექტორის ბრძანებით, საექიმო დასკვნის საფუძველზე, დაუყოვნებლივ გადაიყვანება სასაჯელაღსრულების დეპარტამენტის სამკურნალო დაწესებულებაში და ამის თაობაზე ეცნობება სასაჯელაღსრულების დეპარტამენტს, ასევე შესაბამის ზედამხედველ პროკურორსა და მოშიმშილის ოჯახის წევრს.
3. მოშიმშილეს მიეწოდება საუზმე, სადილი და ვახშირი დადგენილი ნორმების მიხედვით, ექიმის რეკომენდაციების გათვალისწინებით. საკვების მიწოდებისას მოშიმშილეს განემატება მისი მიღების აუცილებლობის შესახებ. საკვების მიღებაზე უარის თქმის შემთხვევაში, მისი მიწოდებიდან 2 საათის გასვლის შემდეგ კეთდება შესაბამისი აღრიცხვა მოშიმშილე მსჯავრდებულისათვის (პატიმრისათვის) მიწოდებული საკვების აღრიცხვის ბარათში (დანართი №1).
4. მოშიმშილე იმყოფება ექიმის მკაცრი მეთვალყურეობის ქვეშ და გადის ყოველდღიურ შემოწმებას, რის შესახებაც აღინიშნება მოშიმშილის სამედიცინო ბარათში.
5. სამი დღე-ღამის განმავლობაში საკვების მიუღებლობის შემთხვევაში, მოშიმშილე ექვემდებარება საექიმო გასინჯვას მისი ფსიქიკური მდგომარეობის დადგენის მიზნით, რის შესახებაც აღინიშნება მოშიმშილის სამედიცინო ბარათში.
6. თუ შიმშილობის გაგრძელების შემთხვევაში მოშიმშილის ჯანმრთელობას ან სიცოცხლეს აშკარა საფრთხე ემოქრება, ადმინისტრაცია მოვალეა აღმოუჩინოს მას გადაუღებელი სამედიცინო დახმარება და ამის შესახებ

აცნობოს სასჯელალსრულების დეპარტამენტს, ასევე შესაბამის ზედამხედველ პროკურორს. მეურნალობის პროცესი წყდება მოშიმშილის ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუმჯობესების შემთხვევაში, რის თაობაზეც ექიმის მიერ მოშიმშილის სამედიცინო ბარათში კეთდება მოტივირებული დასკვნა.

ინსტრუქციის
დანართი №1

მოშიმშილე მსჯავრდებულისათვის (პატიმრისათვის) საკვების მიწოდების აღრიცხვის ბარათი

№	თარიღი	საუზმე			სადილი			ვახშამი		
		საკვები მიწოდა (დრო)	საკვები აღება (დრო)	საკვები მიწოდა (ხელმო წერა)	საკვები მიწოდა (დრო)	საკვები აღება (დრო)	საკვები მიწოდა (ხელმო წერა)	საკვები მიწოდა (დრო)	საკვები აღება (დრო)	საკვები მიწოდა (ხელმო წერა)

შენიშვნა: ბარათი თან ერთვის მოშიმშილე პირის სამედიცინო ბარათს.

(ევროპის საბჭო, მინისტრთა კომიტეტი)

მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია
Rec(2006)2 წვერი სახელმწიფოებისადმი
ევროპულ ციხის წესებთან დაკავშირებით

(მიღებულია მინისტრთა კომიტეტის მიერ 2006 წლის 11
იანვარს მინისტრთა მოადგილეების 952-ე შეხვედრაზე)

მინისტრთა კომიტეტი, თანახმად ევროპის
საბჭოს წესდების მე-15 „ბ“ მუხლის პირობებისა).

ევროპული ციხის წესები

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და ადამიანის უფლებათა ევროპის სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის გათვალისწინებით;

ასევე წამების, არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობისა თუ სასჯელის აღკვეთის ევროპული კომიტეტის მუშაობისა და განსაკუთრებით, მის ანგარიშებში შემუშავებული სტანდარტების გათვალისწინებით;

იმის გამეორებით, რომ არავის არ უნდა აღკვეთოს თავისუფლება, გარდა უკიდურესი შემთხვევისა და კანონით დადგენილი პროცედურის გათვალისწინებით;

იმის ხაზგასმით, რომ საპატიმრო სასჯელების აღსრულება და პატიმრებთან მოპყრობა საჭიროებს უსაფრთხოების, უშიშროებისა და დისციპლინის საკითხების გათვალისწინებას, ასევე ციხის ისეთი პირობების უზრუნველყოფას, რომელიც არ ხელყოფს ადამიანის ღირსებას, არამედ იძლევა პატიმართათვის სარეაბილიტაციო პროგრამებში მონაწილეობისა და დასაქმების საშუალებას, რითაც მათ ამზადებს საზოგადოებაში რეინტეგრაციისათვის;

მნიშვნელოვნად მიიჩნევს რა, რომ ევროპის საბჭოს წევრმა ქვეყნებმა განაგრძონ პენიტენციურ პოლიტიკასთან დაკავშირებული საერთო პრინციპების განახლება და დაცვა;

უფრო მეტიც, იმის გათვალისწინებით, რომ ამგვარი საერთო პრინციპების დაცვა და შესრულება გააძლიერებს საერთაშორისო თანამშრომლობას ამ სფეროში;

აღნიშნავს რა სოციალურ ცვლილებებს, რომელთაც შეგავლენა მოახდინეს ევროპაში პენიტენციურ სფეროში მიმდინარე მნიშვნელოვან მოვლენებზე ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში;

ხელახლა ადასტურებენ რა ევროსაბჭოს მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაციებში მოცემულ სტანდარტებს, რომლებიც ეხება პენიტენციური პოლიტიკისა და პრაქტიკის სპეციფიკურ ასპექტებს და განსაკუთრებით ქო. ღ (89) 12 ციხეებში განათლების შესახებ, ქო. ღ (93) 6, რომელიც შეეხება ციხეს და ციხეში გადამდები დაავადებების, მათ შორის, შიდსის და სხვა პრიობლემების კონტროლის კრიმინოლოგიურ ასპექტებს, ქო. ღ (97) 12 კადრების შესახებ, რომელიც ასრულებს სანქციებს და ზომებს, ქო. ღ (98) 7, რომელიც ეხება ციხეებში ჯანდაცვის ეთიკურ და ორგანიზაციულ ასპექტებს, ქო. ღ (99) 22, რაც შეეხება ციხეების გადატვირთულობას და ციხის მოსახლეობის ინფლაციას, ღეც (2003) 22, პირობით ვადამდე გათავისუფლებას და ღეც (2003) 33 - ციხეების ადმინისტრაციის მიერ უეადო პატიმრობამისჯილებისა და სხვა გრძელვადიანი სასჯელმისჯილების მართვას;

გაეროს პატიმრებთან მოპყრობის მინიმალური სტანდარტული წესების გათვალისწინებით;

იმის გათვალისწინებით, რომ მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია, ქო. ღ (87) 3 ევროპული ციხის წესების შესახებ საჭიროებს არსებით დამუშავებასა და განახლებას, რათა ასახოს პენიტენციურ პოლიტიკაში, სასჯელის მისჯის პრაქტიკაში და ევროპაში ციხეების მართვის სისტემაში მომხდარი ცვლილებები და განვითარებები;

რეკომენდაციას იძლევა, რომ წევრმა სახელმწიფოებმა:

- საკუთარ კანონმდებლობაში, პოლიტიკასა და პრაქტიკაში იხელმძღვანელონ იმ წესებით, რომლებიც მოცემულია ამ რეკომენდაციის დანართში და იკავებს მინისტრთა კომიტეტის ევროპული ციხის წესებზე რეკომენდაცია ღ. (87) 3-ის ადგილს;
- უზრუნველყონ, რათა ეს რეკომენდაცია და ტექსტს თანდართული კომენტარები ითარგმნოს და გაერცვლდეს, რაც შეიძლება ფართოდ და

უფრო კონკრეტულად მის სასამართლო ხელისუფლების წარმომადგენლებს შორის, ციხეების პერსონალსა და პატიმრებში.

რეკომენდაცია ღეც(2006)2 -ის დანართი

ნაწილი I

ძირითადი პრინციპები

1. ყველა თავისუფლებააღკვეთილ ადამიანს უნდა მოეპყრონ მისი უფლებების პატივისცემით.
2. თავისუფლებააღკვეთილი პირები ინარჩუნებენ ყველა უფლებას, რომელიც კანონიერად არ ერთმევათ იმ გადაწყვეტილების საფუძველზე, რომლითაც მათ უსჯიან სასჯელს ან უფარდებენ პატიმრობას.
3. თავისუფლებააღკვეთილ პირთა მიმართ დაწესებული შეზღუდვები უნდა იყოს მინიმალურად აუცილებელი და იმ ლეგიტიმური ამოცანის თანაზომიერი, რომლისთვისაც ხდება მათი დაწესება.
4. ადამიანის უფლებების შემლახავი ციხის პირობების არსებობა არ არის გამართლებული რესურსების ნაკლებობით.
5. ცხოვრება ციხეში შეძლებისდაგვარად უნდა უახლოვდებოდეს საზოგადოებაში ცხოვრების პოზიტიურ ასპექტებს.
6. პატიმრობის მართვა ისე უნდა მოხდეს, რომ ხელი შეუწყოს თავისუფლებააღკვეთილ პირთა რეინტეგრაციას თავისუფალ საზოგადოებაში.
7. სამოქალაქო საზოგადოების შეძლებისდაგვარი ჩართვა ციხის ცხოვრებაში და თანამშრომლობა სოციალურ სამსახურებთან.
8. ციხის პერსონალი ახორციელებს მნიშვნელოვან საზოგადოებრივ სამსახურს და მათი დასაქმება, პროფესიული მომზადება და მუშაობის პირობები უნდა აძლევდეს მათ საშუალებას პატიმრებზე ზრუნვის მაღალი სტანდარტები შეინარჩუნონ.
9. ყველა ციხე უნდა ექვემდებარებოდეს რეგულარულ სამთავრობო ინსპექტირებას და დამოუკიდებელ მონიტორინგს.

არეალი და გამოყენება

- 10.1 ევროპული ციხის წესები გამოიყენება იმ პირთა მიმართ, რომელთა მოთავესა მოხდა საპატიმროში სასამართლო ხელისუფლების მიერ, ან რომელთაც გამამტყუნებელი განაჩენის საფუძველზე აღეკვეთათ თავისუფლება.
- 10.2 პრინციპში, პირები, რომელთა მოთავესაც მოხდა საპატიმროში, ან რომლებსაც აღეკვეთათ თავისუფლება გამამტყუნებელი განაჩენის საფუძველზე, მხოლოდ სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში უნდა იყვნენ მოთავესუფლნი, ანუ ამ ორი კატეგორიის პირთათვის განკუთვნილ დაწესებულებებში.

10.3 ეს წესები აგრეთვე ეხება იმ პირებს:

- ა) რომლებიც იმყოფებიან ციხეში ნებისმიერი სხვა მიზეზის გამო; ან
- ბ) რომლებიც მოთავსდნენ საპატიმრო დაწესებულებაში სასამართლო ხელისუფლების მიერ ან თავისუფლება აღუკვეთათ გამამტყუნებელი განაჩენის საფუძველზე და რომლებიც, რაიმე მიზეზის გამო, სხვაგან არიან მოთავსებულნი.

10.4 ყველა პირი, რომელიც მოთავსებულია ციხეში, ან 10.3-ე პარაგრაფში მითითებული წესისამებრ არის დაკავებული, ამ წესების მიხედვით იწოდება პატიმრად.

11.1 18 წლამდე ასაკის ბავშვები არ უნდა იყვნენ მოთავსებულნი მოსრდილთა ციხეში, არამედ მათთვის სპეციალურად განკუთვნილ დაწესებულებაში.

11.2 თუ იშვიათ შემთხვევებში ბავშვები მაინც არიან მოთავსებულნი ასეთ დაწესებულებაში, უნდა არსებობდეს სპეციალური დებულებები, რომლებიც ითვალისწინებს მათს სტატუსს და საჭიროებებს.

12.1 პირები, რომლებიც ფსიქიკურად დაავადებულები არიან და რომელთა ფსიქიკური მდგომარეობა შეუთავსებელია ციხეში პატიმრობასთან, უნდა მოთავსდნენ სპეციალურად მათთვის განკუთვნილ დაწესებულებაში.

13. ამ წესების გამოყენება უნდა მოხდეს მიუკერძოებლად, დისკრიმინაციის გარეშე სქესის, რასის, კანის ფერის, ენის, რელიგიის, პოლიტიკური თუ სხვა მოსაზრების, ეროვნული ან სოციალური წარმომავლობის, ეროვნული უმცირესობისადმი კუთვნილების, საკუთრების, წარმომავლობის ან სხვა მდგომარეობის საფუძველზე.

ნაწილი II

მიღება

14. არც ერთი პირის მიღება ან მოთავსება საპატიმრო დაწესებულებაში არ უნდა მოხდეს შესაბამისი სათანადო აქტის გარეშე ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად.

15.1 მიღებისას თითოეულ პატიმართან დაკავშირებით უნდა მოხდეს შემდეგი დეტალების დაუყოვნებლივი დაფიქსირება:

- ა) პატიმრის პირადობის დამადასტურებელი ინფორმაცია;
- ბ) დაპატიმრების მიზეზი და პასუხისმგებელი პირი, რომელმაც გასცა შესაბამისი განკარგულება;
- გ) მიღების დღე და საათი;
- დ) პატიმრის პირადი ნივთების ნუსხა, რომელიც უნდა მოთავსდეს საპატიმრო დაწესებულების შემნახველ განყოფილებაში 31-ე წესის შესაბამისად;
- ე) ყოველი ხილული დაზიანება და საჩივარი მოყვანამდე განცდილ ცუდად მოპყრობასთან დაკავშირებით;

- ე) სამედიცინო საიდუმლოებას დაქვემდებარებული ნებისმიერი ინფორმაცია პაციენტის ჯანმრთელობასთან დაკავშირებით, რომელსაც მნიშვნელობა აქვს პაციენტის ან სხვათა ფიზიკური ან ფსიქიკური კეთილდღეობისათვის.

15.2 მიღებისას ყველა პაციენტს უნდა მიაწოდონ ინფორმაცია 30-ე წესის შესაბამისად.

15.3 მიღების შემდეგ დაუყოვნებლივ უნდა გაიცეს შეტყობინება პაციენტის საპაციენტო დაწესებულებაში მოთავსების შესახებ 24.9-ე წესის შესაბამისად.

მიღებიდან შემძლებისდაგვარად მალე:

- ა) პაციენტის ჯანმრთელობის შესახებ ინფორმაციას უნდა დაემატოს 42-ე მუხლის შესაბამისად სამედიცინო შემოწმების ჩატარება;
- ბ) პაციენტისათვის უსაფრთხოების სათანადო დონე უნდა განისაზღვროს 51-ე წესის შესაბამისად;
- გ) უსაფრთხოებისადმი საშიშროება, რომელსაც პაციენტი წარმოადგენს უნდა განისაზღვროს 52-ე მუხლის შესაბამისად;
- დ) პაციენტის სოციალური მდგომარეობის შესახებ არსებული ნებისმიერი ინფორმაცია უნდა შეფასდეს, რათა მოხდეს მისი პირადი საჭიროებების გადაწყვეტა; და
- ე) მსჯავრდებულების შემთხვევაში საჭირო ზომების გათვალისწინება უნდა მოხდეს იმ პროგრამების განსახორციელებლად, რომლებიც გათვალისწინებულია ამ წესების VIII ნაწილით.

განაწილება და განთავსება

17.1 პატიმრების განთავსება უნდა მოხდეს, შემძლებისდაგვარად, ახლოს მათ სახლებთან ან სოციალური რეაბილიტაციის ადგილებთან.

17.2 განთავსება ასევე უნდა ითვალისწინებდეს სისხლის სამართლის საქმის გამოძიების გაგრძელების მოთხოვნებს, ასევე უსაფრთხოებისა და უშიშროების საჭიროებებს და ყველა პატიმართათვის სათანადო რეჟიმების უზრუნველყოფის საჭიროებებს.

17.3 რამდენადაც შესაძლებელია, პატიმრებთან უნდა ჩატარდეს კონსულტაცია მათი საწყისი განთავსების ადგილის შესახებ, ასევე ერთი დაწესებულებიდან სხვა დაწესებულებაში შემდგომი გადაყვანისას.

18.1 პატიმრებისთვის უზრუნველყოფილი შენობა, განსაკუთრებით კი, საძინებელი კორპუსი, უნდა შეესაბამებოდეს ადამიანის ღირსების პატივისცემის და შემძლებისდაგვარად, ასევე განმარტების მოთხოვნებს. ასევე დაცული უნდა იყოს ჯანმრთელობისა და ჰიგიენის მოთხოვნები, კლიმატური პირობებისა და განსაკუთრებით ფართის ოდენობის, ჰაერის მოცულობის, განათების და ვენტილაციის პირობების გათვალისწინებით.

18.2 ყველა შენობაში, სადაც პატიმრები ცხოვრობენ, მუშაობენ ან იკრიბებიან:

- ა) ფანჯრები უნდა იყოს საკმარისად დიდი, რათა საშუალება მისცეს პატიმრებს იკითხონ ან იმუშაონ ბუნებრივი განათებისას ნორმალურ პირობებში, ასევე მოხდეს სუფთა ჰაერის მოძრაობა, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა არსებობს ჰაერის კონდიციონერების სისტემა;
 - ბ) ხელოვნური განათება უნდა აკმაყოფილებდეს მიღებულ ტექნიკურ სტანდარტებს; და
 - გ) უნდა არსებობდეს სიგნალიზაციის სისტემა, რომელიც საშუალებას მისცემს პატიმრებს დაუყოვნებლივ დაუკავშირდნენ პერსონალს.
- 18.3 კონკრეტული მინიმალური მოთხოვნები 1-ელ და მე-2 პარაგრაფებში მოცემული საკითხების გათვალისწინებით მოცემული უნდა იყოს ეროვნულ კანონმდებლობაში.
- 18.4 ეროვნული კანონმდებლობა უნდა ითვალისწინებდეს მექანიზმებს, რომლებიც უზრუნველყოფს იმას, რომ ამ მოთხოვნების დარღვევა არ მოხდეს ციხეების გადატვირთულობით.
- 18.5 პატიმრების განთავსება ღამით ჩვეულებრე უნდა მოხდეს ინდივიდუალურ საკნებში, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა უმჯობესია მათი მოთავსება საერთო საძინებელში.
- 18.6 საცხოვრებლის საერთო გამოყენება უნდა იყოს შესაძლებელი მხოლოდ მაშინ, თუ ეს ამ მიზნის შესაბამისია და პატიმრებიც ეთანხმებიან ერთმანეთს.
- 18.7 პატიმრებს, შეძლებისდაგვარად, უნდა მიეცეთ არჩევანის შესაძლებლობა, სანამ მიეთითებათ საძინებლის ერთობლივი გამოყენება.
- 18.8 პატიმრების კონკრეტულ დაწესებულებაში მოთავსების ან სასჯელ-აღსრულების დაწესებულების კონკრეტულ განყოფილებებში განთავსების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას უნდა მოხდეს საპატიმროში მოთავსების შემდეგი პირობების სათანადო გათვალისწინება:
- ა) მიუსჯელი პატიმრების მისჯილებისაგან ცალკე მოთავსება;
 - ბ) მამაკაცი პატიმრების ქალი პატიმრებისაგან განცალკევებით მოთავსება; და
 - გ) ახალგაზრდა მოზრდილი პატიმრების შედარებით ასაკიანი პატიმრებისაგან ცალკე მოთავსება.
- 18.9 მე-8 პარაგრაფში მოცემული განცალკევებით მოთავსების მოთხოვნების მიმართ შეიძლება გამონაკლისების დაშვება, რათა პატიმრებს ღონისძიებებში ერთობლივი მონაწილეობის საშუალება მიეცეთ. მაგრამ ეს ჯგუფები განცალკევებით უნდა მოათავსონ ღამით, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ისინი თანხმობას აცხადებენ ერთად მოთავსებაზე და ციხის ადმინისტრაციით თვლის, რომ ყველა პატიმრისთვის ეს საუკეთესო ვარიანტი იქნება.
- 18.10 ყველა პატიმრის სადგომი უნდა იყოს იმ პირობებში, რომელიც შეესაბამება მათი გაქცევის, საკუთარი თავისათვის ან სხვისთვის ზიანის მიყენების შესაძლო რისკს და მოიცავს ყველაზე ნაკლებად შემზღუდავ უსაფრთხოების ზომებს.

პიგიენა

- 19.1 ციხის ყოველი ნაწილი უნდა იყოს შენახული სათანადო სუფთა მდგომარეობაში.
- 19.2 როდესაც პატიმრები მოჰყავთ ციხეში, საკნები და სხვა განყოფილებები, რომლებშიც პატიმართა განთავსება ხდება, უნდა იყოს სუფთა.
- 19.3 პატიმრებს იოლად უნდა მიუწვდებოდეთ ხელი სანიტარული სადგომები-სადმი, რომლებიც პიგიენურია და განმარტობის საშუალებას იძლევა.
- 19.4 ადეკვატური სამყოფლის უზრუნველყოფა უნდა მოხდეს, რათა ყოველმა პატიმარმა შეძლოს შხაპით ან აბაზანით სარგებლობა კლიმატისადმი შესატყვისი ტემპერატურის პირობებში, თუ ეს შესაძლებელია დღიურად, ან კვირაში ორჯერ მაინც (თუ საჭიროა უფრო ხშირადაც) ზოგადი პიგიენის ინტერესებიდან გამომდინარე.
- 19.5 პატიმრებმა სუფთად და მოწესრიგებულად უნდა იქონიონ ტანსაცმელი და საძინებელი, ასევე პირად პიგიენას უნდა მიაქციონ ყურადღება.
- 19.6 ამისათვის ციხის ადმინისტრაციამ უნდა უზრუნველყოს ისინი შესაბამისი საშუალებებით, ტუალეტის და პიგიენური საშუალებებითა და მასალებით.
- 19.7 ქალთა სანიტარული საჭიროებებისათვის სპეციალური უზრუნველყოფა უნდა მოხდეს.

ტანსაცმელი და ქვეშაგები

- 20.1 პატიმრები, რომელთაც არა აქვთ სათანადო ტანსაცმელი ან არ გააჩნიათ საკუთარი სამოსი, უზრუნველყოფილნი უნდა იქნენ კლიმატის შესაბამისი ტანსაცმლით.
- 20.2 ამგვარი ტანსაცმელი არ უნდა იყოს შეურაცხყოფელი ან ღირსების დამამცირებელი.
- 20.3 ყველა ტანსაცმელი კარგ მდგომარეობაში უნდა იყოს შენარჩუნებული და საჭიროებისამებრ, შეიცვალოს.
- 20.4 პატიმრებს, რომელთაც ეძლევათ ციხიდან გასვლის ნებართვა, არ უნდა მოეთხოვოთ ისეთი ტანსაცმლის ტარება, რომელიც შესაძინეეს გახდის მათ სტატუსს.
21. ყოველი პატიმარი უზრუნველყოფილი უნდა იყოს ცალკე საწოლით და ცალკე სათანადო ქვეშაგებით, რომელიც მოწესრიგებულ მდგომარეობაში უნდა იქონიოს და შეიცვალოს იმდენად ხშირად, რომ მისი სისუფთავე იქნეს დაცული.

კვება

- 22.1 პატიმრები უნდა იყვნენ უზრუნველყოფილნი სათანადო საკვებით, მათი ასაკის, ჯანმრთელობის და ფიზიკური მდგომარეობის, რელიგიის, კულტურის და მუშაობის ხასიათის გათვალისწინებით.
- 22.2 საკვები რაციონის მოთხოვნები, როგორცაა კალორიულობა და ცილების შემცველობა, გათვალისწინებული უნდა იყოს ეროვნული კანონმდებლობით.
- 22.3 საკვების მომზადება და საჭმელად გამოტანა უნდა ხდებოდეს პიგიერურ პირობებში.
- 22.4 გათვალისწინებული უნდა იყოს სამჯერადი კვება, გორიერულ ინტერვალებში.
- 22.5 პატიმრებისათვის სუფთა სასმელი წყალი უნდა იყოს ნებისმიერ დროს ხელმისაწვდომი.
- 22.6 ექიმმა ან კვალიფიციურმა მედდამ უნდა მოითხოვოს საკვები რაციონის შეცვლა კონკრეტული პატიმრისათვის, როდესაც ეს საჭიროა სამედიცინო მოსაზრებით.

იურიდიული კონსულტაცია

- 23.1 ყოველ პატიმარს აქვს იურიდიული კონსულტაციის მიღების უფლება და ციხის ადმინისტრაციამ უნდა უზრუნველყოს სათანადო ფართი ასეთი დახმარების ხელმისაწვდომობისათვის.
- 23.2 პატიმრებს საკუთარი შეხედულებისამებრ ნებისმიერ იურიდიულ საკითხზე შეუძლიათ მიმართონ მათ მიერვე შერჩეულ იურისტ-კონსულტანტს საკუთარი ხარჯებით.
- 23.3 თუ არსებობს უფასო იურიდიული კონსულტაციის პროგრამა, ციხის ადმინისტრაციამ ამის თაობაზე უნდა აცნობოს ყველა პატიმარს.
- 23.4 კონსულტაციები და სხვა კომუნიკაციები, ასევე კორესპონდენცია სამართლებრივ საკითხებზე პატიმრებს შორის და მათსა და იურიდიულ კონსულტანტებს შორის უნდა იყოს კონფიდენციალური.
- 23.5 სასამართლო ხელისუფლებას შეუძლია გამონაკლის შემთხვევებში შეზღუდვები დააწესოს ასეთ კონფიდენციალობაზე სერიოზული დანაშაულის ან ციხის უსაფრთხოებისა და უშიშროების დარღვევის თავიდან ასაცილებლად.
- 23.6 პატიმრებს ხელი უნდა მიუწვდებოდეთ ან თვითონ ინახავდნენ მათი საქმის სამართალწარმოებასთან დაკავშირებულ დოკუმენტებს.

კონტაქტი გარე სამყაროსთან

- 24.1 პატიმრებს ნებართვა უნდა მიეცეთ, რაც შეიძლება ხშირად იქონიონ ურთიერთობა წერილით, ტელეფონით თუ კომუნიკაციის სხვა საშუალებით თავიანთ ოჯახებთან, სხვა პირებთან და გარე ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან, ასევე დაენიშნონ პაემნები ამ ადამიანებთან.
- 24.2 კომუნიკაციები და პაემნები შეიძლება დაექვემდებაროს შესაფერის და მონიტორინგს, რომელიც საჭირო იქნება სისხლის სამართლის გამოძიების გასაგრძელებლად, წესრიგის შესანარჩუნებლად, უსაფრთხოებისა და უშიშროების უზრუნველსაყოფად და სისხლის სამართლის დანაშაულთა აღსაკვეთად, დანაშაულის მსხვერპლთა დასაცავად, მაგრამ სასამართლო ხელისუფლების მიერ დაწესებული ასეთი შესაფერისი, მათ შორის, კონკრეტული შესაფერისი, მაინც უნდა იძლეოდეს კონტაქტის დასაშვებ მინიმალურ დონეს.
- 24.3 ეროვნული კანონმდებლობა უნდა აკონკრეტებდეს ეროვნულ და საერთაშორისო ორგანოებს და თანამდებობის პირებს, რომლებთანაც კომუნიკაცია პატიმრებს არ უნდა შეეზღუდოთ.
- 24.4 პაემნების ორგანიზება ისე უნდა განხორციელდეს, რომ საშუალება მიეცეთ პატიმრებს შეინარჩუნონ და განავითარონ ოჯახური ურთიერთობები, შეძლებისდაგვარად, ნორმალურ გარემოში.
- 24.5 ციხის ადმინისტრაცია უნდა დაეხმაროს პატიმრებს გარე სამყაროსთან ადეკვატური კონტაქტის შენარჩუნებაში და უნდა უზრუნველყოს ისინი შესაბამისი მხარდაჭერით.
- 24.6 ნებისმიერი ინფორმაცია პატიმრის ახლო ნათესავის გარდაცვალების ან სერიოზული ავადმყოფობის შესახებ დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს პატიმარს.
- 24.7 როდესაც გარემოებები იძლევა ამის საშუალებას, პატიმარს უფლება უნდა მიეცეს დატოვოს ციხე, ან ბაღრავის თანხლებით, ან მარტომ, ავადმყოფი ნათესავის მოსანახულებლად, დაკრძალვაზე მისასვლელად ან სხვა ჰუმანიტარული მოსაზრებებით.
- 24.8 პატიმრებს უნდა მიეცეთ საშუალება დაუყოვნებლივ შეატყობინონ თავიანთ ოჯახებს და პატიმრებისა, ან სხვა დაწესებულებაში გადაყვანის შესახებ, ან სერიოზული დაავადებისა თუ დაზიანების შესახებ, რომელიც მათ აწუხებთ.
- 24.9 ციხეში პატიმრის მოყვანისას, ასევე პატიმრის გარდაცვალებისას, ან მისი მიმღე ავადმყოფობისას, ან საავადმყოფოში პატიმრის გადაყვანისას, ციხის ადმინისტრაციამ დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს მის მეუღლეს ან პარტნიორს, ან თუ პატიმარი დაუოჯახებელია, მის უახლოეს ნათესავს ან პატიმრის მიერ სახელდებულ პირს, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც პატიმარმა თვითონ ითხოვა შეუტყობინებლობა.
- 24.10 პატიმრებს უნდა მიეცეთ საშუალება რეგულარულად შეიტყონ საზოგადოებრივი საქმეების შესახებ და ამისათვის გამოიწვიონ და იკითხონ გაზეთები, პერიოდული გამოცემები და სხვა პუბლიკაციები, მოუსმინონ

რადიოს ან სატელევიზიო გადაცემებს, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც კონკრეტული აკრძალვაა დაწესებული სასამართლო ხელისუფლების მიერ გარკვეული პერიოდის განმავლობაში ინდივიდუალურ შემთხვევაში.

24.11 ციხის ხელმძღვანელობამ უნდა უზრუნველყოს, რომ პატიმრებს შეეძლოთ მონაწილეობის მიღება არჩევნებში, რეფერენდუმში და სასოგადოებრივი ცხოვრების სხვა ასპექტებში, თუკი ასეთი უფლება არ არის შესაძლებელი ეროვნული კანონმდებლობით.

24.12 პატიმრებს უნდა მიეცეთ მასშტაბისთან ურთიერთობის ნებართვა, თუკი არ არსებობს ასეთი კომუნიკაციის აკრძალვის ანგარიშგასაწევი მიზეზი უსაფრთხოებისა და უშიშროების მოსაზრებიდან გამომდინარე, რომელიც განპირობებულია სასოგადოებრივი ინტერესით ან დაზარალებულის, თუ სხვა პატიმრების ან პერსონალის დაცვის ინტერესებით.

ციხის რეჟიმი

25.1 ნებისმიერი პატიმრისთვის განკუთვნილი რეჟიმი უნდა შეიცავდეს ღონისძიებების ბალანსირებულ პროგრამას.

25.2 ეს რეჟიმი საშუალებას უნდა აძლევდეს ყველა პატიმარს ყოველდღიურად თავიანთი საკნების გარეთ გაატარონ, რაც შეიძლება, მეტი დრო, რაც საჭიროა ადამიანური და სოციალური ურთიერთობების ადეკვატური დონის შესანარჩუნებლად.

25.3 რეჟიმი ასევე უნდა პასუხობდეს პატიმრის სოციალურ საჭიროებებს.

25.4 განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იმ პატიმრების საჭიროებებს, რომელთაც გადაიტანეს ფიზიკური, მორალური ან სექსუალური შეურაცხყოფა.

სამუშაო

26.1 სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში პატიმრის მუშაობა უნდა აღიქმებოდეს, როგორც ციხის რეჟიმის პოზიტიური ელემენტი და არასდროს არ უნდა იქნეს გამოყენებული სასჯელის სახით.

26.2 ციხის ხელმძღვანელობა უნდა ცდილობდეს სასარგებლო ხასიათის საკმარისი სამუშაოთი პატიმრების უზრუნველყოფას.

26.3 პატიმრისათვის განკუთვნილი სამუშაო უნდა იყოს შეძლებისდაგვარად იმგვარი, რომ უნარჩუნებდეს ან ავითარებდეს პატიმრის მიერ გათავისუფლების შემდგომ თავის რჩენის უნარს.

26.4 მე-13 წესის თანახმად, უზრუნველყოფილი სამუშაოს ტიპთან მიმართებით, გენდერულ საფუძველზე, არ უნდა არსებობდეს დისკრიმინაცია.

26.5 სამუშაო, რომელიც ასევე მოიცავს პროფესიულ სწავლებას, უნდა მიეცეს პატიმრებს, რომლებსაც შეუძლიათ მისგან სარგებლობის მიღება და განსაკუთრებით, ახალგაზრდა პატიმრებს.

- 26.6 პატიმრებს უნდა შეეძლოს იმ საქმიანობის ტიპის შერჩევა, რომელშიც მათ სურვილი აქვთ მონაწილეობის – არსებული სამუშაოს ლიმიტის ფარგლებში.
- 26.7 სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში მუშაობის ორგანიზაცია და მეთოდები შეძლებისდაგვარად მიახლოებული უნდა იყოს საზოგადოებაში არსებულ სამუშაო სტანდარტებთან, რათა მოხდეს პატიმართა მომზადება ჩვეულებრივი პროფესიული ცხოვრებისათვის.
- 26.8 მიუხედავად იმისა, რომ სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში სამრეწველო კომპანიების მიერ ფინანსური მოგების მიღების მიზნით საქმიანობების განხორციელება შეიძლება მნიშვნელოვანი იყოს სტანდარტების გაუმჯობესებისა და წვრთნის ხარისხის ამაღლებისათვის, მაგრამ პატიმართა ინტერესები არ უნდა დაექვემდებაროს ამ მიზანს.
- 26.9 სამუშაოს პატიმრებისათვის უზრუნველყოფს სასჯელაღსრულების დაწესებულების ხელმძღვანელობა ან საკუთარი სახსრებით ან კერძო კონტრაქტორებთან თანამშრომლობით როგორც სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში, ისე მის გარეთ.
- 26.10 ყველა შემთხვევაში უნდა ხდებოდეს პატიმართა სამუშაოს სამართლიანი ანაზღაურება.
- 26.11 პატიმრებს შესაძლებლობა უნდა აქვინდეთ, რომ მათ მიერ გამოიმუშავებული ანაზღაურების ნაწილი მაინც დახარჯონ საკუთარი მოხმარებისათვის დაშვებული საგნების შესაძენად, ასევე ანაზღაურების ნაწილი გამოუყონ საკუთარ ოჯახს.
- 26.12 შეიძლება პატიმრების წახალისება, რომ მათ გამოიმუშავებული ანაზღაურების ნაწილი დაზოგონ, რომელიც გათავისუფლებისას გადაეცემათ ან გამოყენებული იქნება სხვა შეთანხმებული მიზნებისათვის.
- 26.13 პატიმრების შრომისას ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების მოსაზრებები უნდა იცავდეს მათ ადეკვატურად და არ უნდა იყოს ნაკლებად დაცული, ვიდრე ციხის გარეთ მომუშავე მუშაკი.
- 26.14 პატიმართათვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს გარანტია სამრეწველო ტრენინგის ანაზღაურების შესახებ, მათ შორის, პროფესიული დაავადების, რომლის პირობებიც არ უნდა იყოს ნაკლებად ხელსაყრელი, ვიდრე კანონმდებლობითაა გათვალისწინებული ჩვეულებრივ მომუშავე მუშაკათათვის.
- 26.15 პატიმართა მაქსიმალური დღიური და ყოველკვირეული სამუშაო საათები უნდა იყოს დაფიქსირებული ადგილობრივი წესების ან ჩვეულებების მიხედვით, რომლებიც არ ეგუილირებს თავისუფალ მუშაკთა დასაქმების პირობებს.
- 26.16 პატიმრებს უნდა აქვინდეთ მინიმუმ ერთი დასვენების დღე კვირაში და საკმარისი დრო განათლებისა და სხვა საქმიანობისათვის.
- 26.17 მომუშავე პატიმრები, შეძლებისდაგვარად, უნდა ჩართონ ეროვნული სოციალური უსაფრთხოების სისტემებში.

გარჯიში და დასვენება

- 27.1 ყოველ პატიმარს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა ყოველდღიურად, მინიმუმ ერთი საათი მაინც, ივარჯიშოს სუფთა პაერსე, თუ ამინდი იძლევა ამის საშუალებას.
- 27.2 აედრის პირობებში პატიმრებს ალტერნატიული შესაძლებლობა უნდა მიეცეთ სავარჯიშოდ.
- 27.3 სათანადოდ ორგანიზებული ღონისძიებები, რომლებიც ხელს უწყობს სიჯანსაღეს და უზრუნველყოფს ფიზიკურ ვარჯიშსა და დასვენებას, უნდა წარმოადგენდეს რეჟიმის განუყოფელ ნაწილს.
- 27.4 სასჯელაღსრულების დაწესებულებების ხელმძღვანელობა ხელს უნდა უწყობდეს მსგავს ღონისძიებებს შესაბამისი აღჭურვილობისა თუ ბაზის უზრუნველყოფის მეშვეობით.
- 27.5 დაწესებულების ადმინისტრაციამ უნდა მოაგვაროს სპეციალური ღონისძიებების ორგანიზების საკითხები იმ პატიმართათვის, რომლებიც ამას საჭიროებენ.
- 27.6 დასვენების საშუალებები, მათ შორის სპორტი, თამაშები, კულტურული ღონისძიებები, ჰობი და თავისუფალი დროის გატარების სხვა ხერხები, უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი და პატიმრებს, შეძლებისდაგვარად, მიეცეთ მათი ორგანიზების შესაძლებლობა.
- 27.7 პატიმრებს ერთმანეთთან ურთიერთობის შესაძლებლობა უნდა მიეცეთ ვარჯიშის დროს და სარეკრეაციო ღონისძიებებში მონაწილეობისას.

განათლება

- 28.1 ყოველი სასჯელაღსრულების დაწესებულება უნდა ცდილობდეს, რომ პატიმრები უზრუნველყოს საგანმანათლებლო პროგრამების ხელმისაწვდომობით, რომლებიც იქნება შეძლებისდაგვარად მრავალმხრივი და უპასუხებს პატიმართა ინდივიდუალურ საჭიროებებს მათი მისწრაფებების გათვალისწინებით.
- 28.2 პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს პატიმრებს, რომელთაც სჭირდებათ წერა-კითხვისა და ანგარიშის სწავლება და რომელთაც აკლიათ საბაზისო და პროფესიული განათლება.
- 28.3 განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ახალგაზრდა და სპეციალური საჭიროებების მქონე პატიმრების განათლებას.
- 28.4 განათლებას არ უნდა მიენიჭოს ნაკლები სტატუსი, ვიდრე მუშაობას ციხის რეჟიმის ფარგლებში და პატიმრები არ უნდა ჩააყენონ ფინანსურად ან სხვაგვარად არახელსაყრელ პირობებში საგანმანათლებლო პროგრამაში მონაწილეობის მიღების გამო.
- 28.5 ყოველ დაწესებულებას უნდა ჰქონდეს ბიბლიოთეკა, რომელიც სათანადოდ იქნება აღჭურვილი როგორც რეკრეაციული ისე საგანმანათლებლო რესურსებით, წიგნებით და სხვა საშუალებებით.

28.6 სადაც შესაძლებელია, ციხის ბიბლიოთეკა უნდა მოეწიოს სასოგადოებრივი ბიბლიოთეკის სამსახურებთან თანამშრომლობით.

28.7 რამდენადაც განხორციელდება, პატიმართა განათლება უნდა:

- ა) იყოს ინტეგრირებული ქვეყნის საგანმანათლებლო და პროფესიული განათლების სისტემასთან, იმგვარად, რომ პატიმართა გათავისუფლების შემდგომ მათ შეძლონ სწავლის ან პროფესიული განათლების გაგრძელება დაუბრკოლებლად; და
- ბ) მიმდინარეობდეს გარე საგანმანათლებლო დაწესებულებების ეგიდით.

აზრის, სინდისის და რელიგიის თავისუფლება

29.1 პატიმართა აზრის, სინდისის და რელიგიის თავისუფლებას პატივი უნდა ეცეს.

29.2 ციხეების რეჟიმი ისე უნდა იყოს ორგანიზებული, რომ, შეძლებისდაგვარად, საშუალება მისცეს პატიმრებს მისდინოთ თავიანთ რელიგიასა და რწმენას, დაესწრონ რელიგიის და სარწმუნოების აკრედიტებული წარმომადგენლების მიერ ჩატარებულ ღვთისმსახურებას და შეხვედრებს, კერძოდ, შეხედნენ თავიანთი რელიგიის წარმომადგენლებს და საკუთრებაში იქონიონ საკუთარ რელიგიასთან ან მრწამსთან დაკავშირებული ლიტერატურა.

29.3 პატიმრებს არ უნდა აიძულებდნენ მისდინო რელიგიას ან სარწმუნოებას, დაესწრონ ღვთისმსახურებას ან შეხვედრებს, მიიღონ მონაწილეობა რელიგიურ ცერემონიაში ან შეხედნენ რომელიმე რელიგიის ან სარწმუნოების წარმომადგენლებს.

ინფორმაცია

30.1 მიღებისას და შემდგომ, საჭიროებისამებრ, პატიმრებს ხშირად უნდა ეცნობოთ წერილობით და ზეპირად, მათთვის გასაგებ ენაზე თავიანთი უფლებების, მოვალეობებისა და ციხის დისციპლინის მარეგულირებელი წესების შესახებ.

30.2 პატიმრებს უნდა მიეცეთ საშუალება საკუთრებაში იქონიონ მათთვის მიწოდებული ინფორმაციის წერილობითი ვერსია.

30.3 პატიმრებს უნდა შეატყობინონ მათთან დაკავშირებით მიმდინარე სამართალწარმოებისა თუ საპროცესო მოქმედებების შესახებ, ან მსჯავრდებულების შემთხვევაში – მოსახდელი ვადისა და პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლების შესაძლებლობების შესახებ.

პატიმრის საკუთრება

31.1 პატიმრის საკუთრებაში არსებული ნებისმიერი ნივთი, რომელიც აკრძალულია ციხის შიდა რეგულაციებით (ნორმატიული აქტებით) შენახული უნდა იქნეს პატიმრის დაწესებულებაში მიღებისას.

31.2 პატიმარმა, რომლის საკუთრებაში არსებული ნივთები ინახება დაწესებულებაში,

სებულებაში, ხელი უნდა მოაწეროს ამ ნიეთების ჩამონათვალს.

- 31.3 ამ საკუთრების კარგ მდგომარეობაში შესანარჩუნებლად უნდა გატარდეს ზომები.
- 31.4 თუ საჭიროდ იქნა ცნობილი ასეთი საკუთრების განადგურება, ეს უნდა დაფიქსირდეს და პატიმარს ეცნობოს ამის შესახებ.
- 31.5 პატიმრებს უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა შეიძინონ ან სხვაგვარად მიიღონ საკონფლი, საკვების და სასმელის ჩათვლით საკუთარი გამოყენებისთვის, ჰიგიენის, წესრიგისა და უსაფრთხოების საკითხების გათვალისწინებით, იმ ფასებში, რომლებიც ბევრად არ აღემატება თავისუფალ საზოგადოებაში არსებულ ფასებს.
- 31.6 თუ პატიმარი შემოიტანს მედიკამენტებს, ექიმმა უნდა გადაწვიტოს, თუ როგორ უნდა მოხდეს მათი გამოყენება.
- 31.7 თუ პატიმრებს უფლება ეძლევათ საკუთრებაში არსებული ნიეთები თან იქონიონ, დაწესებულების ხელმძღვანელობამ ზომები უნდა მიიღოს მათ დასაცავად.

პატიმართა გადაყვანა

- 32.1 პატიმრების გადაყვანისას ციხეში და ციხიდან, ან სხვა ადგილას, როგორცაა სასამართლო ან საავადმყოფო, ისინი, რაც შეიძლება ნაკლებად უნდა ეჩვენონ საზოგადოებას და სათანადო დამცავი საშუალებები უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი მათი ანონიმურობის დასაცავად.
- 32.2 პატიმართა ტრანსპორტირება საბადრაგო მიწიდან, რომელსაც არა აქვს ადეკვატური ვენტილაცია ან განათება, ან რომელიც მათ ზედმეტ ფიზიკურ დისკომფორტს ან უხერხულობას უქმნის, აკრძალული უნდა იქნეს.
- 32.3 პატიმართა ბადრაგირება უნდა განხორციელდეს საჯარო ხელისუფლების ხარჯებით და მითითებებით.

პატიმართა გათავისუფლება

- 33.1 ყველა პატიმარი დაუყოვნებლივ უნდა გათავისუფლდეს პატიმრობის შესახებ სასამართლო ბრძანების ვადის გასვლის შემდგომ, ან როცა სასამართლო ან სხვა ორგანო მათ გათავისუფლების შესახებ აქტს გამოსცემს.
- 33.2 გათავისუფლების თარიღი და დრო უნდა დაფიქსირდეს.
- 33.3 ყველა პატიმარს უნდა გაეწიოს შედეგადად მათი მომზადებისას გათავისუფლების შემდგომ თავისუფალ საზოგადოებაში დასაბრუნებლად.
- 33.4 გათავისუფლებისას ყველა ნიეთი და ფული, რომელიც პატიმარს ეკუთვნის და რომელიც ჩამოერთვა შესანახად, უნდა დაუბრუნდეს მას, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ფულის გამოტანა ხორციელდებოდა ნებაართვით, ან ის გაიგზავნა დაწესებულებიდან, ან საჭიროდ იქნა მიჩნეული ჰიგიენური მოსაზრებებიდან გამომდინარე ზოგიერთი ნიეთის განადგურება.
- 33.5 პატიმრისათვის მისი კუთვნილი ნიეთების დაბრუნებისას ის ხელს აწერს ქვითარს.

33.6 როდესაც გათავისუფლება წინასწარ ორგანიზებულია, პატიმარს უნდა შესთავაზონ სამედიცინო შემოწმება 42-ე წესის მიხედვით გათავისუფლებამდე რაც შეიძლება ახლო ხანებში.

33.7 ზომები უნდა იქნეს მიღებული იმის უზრუნველსაყოფად, რომ გათავისუფლებისას პატიმრებს საჭიროებისამებრ ქონდეთ სათანადო დოკუმენტები და პირადობის დამადასტურებელი ქაღალდები და დახმარება გაეწიოს შესაბამისი ბინისა და სამსახურის მოძებნაში.

33.8 ზომები უნდა იქნეს გატარებული იმის უზრუნველსაყოფად, რომ გათავისუფლებისას პატიმრებს გააჩნდეთ არსებობის საშუალებები, კლიმატისა და სეზონის შესაბამისი ტანსაცმელი, ასევე დანიშნულების ადგილამდე მისაღწევი სახსრები.

ქალები

34.1 გარდა სპეციფიკური დებულებებისა, რომლებიც მოცემულია ამ წესებში და ეხება ქალ პატიმრებს, სასჯელაღსრულების დაწესებულების ხელმძღვანელობა ქალთა პატიმრობის რაიმე ასპექტთან მიმართებით მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღებისას ასევე განსაკუთრებულ ყურადღებას უნდა აქცევდეს ქალთა საჭიროებებს, როგორცაა მათი ფიზიკური, პროფესიული, სოციალური და ფსიქოლოგიური საჭიროებები.

34.2 განსაკუთრებული ძალისხმევა უნდა გატარდეს იმ ქალ პატიმართათვის სპეციალური სამსახურების უზრუნველყოფისათვის, რომელთაც აქვთ 25.4 წესში მოცემული საჭიროებები.

34.3 პატიმარ ქალებს უნდა მიეცეთ საშუალება იმშობიარონ ციხის გარეთ, მაგრამ თუ ბავშვის დაბადება ხდება ციხეში, ხელმძღვანელობამ უნდა უზრუნველყოს საჭირო დახმარება და ბაზა.

პატიმარი არასრულწლოვნები

35.1 როცა გამონაკლის შემთხვევებში 18 წლამდე ასაკის არასრულწლოვნები მოთავსებული არიან მოზრდილებისათვის განკუთვნილ ციხეში, ხელმძღვანელობამ უნდა უზრუნველყოს, რომ ყველა პატიმრისათვის გაწეული მომსახურების გარდა, არასრულწლოვან პატიმრებს აგრეთვე გაეწიოს სოციალური, ფსიქოლოგიური და საგანმანათლებლო მომსახურება, რელიგიური მზრუნველობა და გაჯანსაღების ღონისძიებები, ან საზოგადოებაში ბავშვებისათვის არსებული მსგავსი პროგრამების ეკვივალენტური ღონისძიებები.

35.2 ყოველ არასრულწლოვან პატიმარს, რომელიც ექვემდებარება სავალდებულო განათლებას, ხელი უნდა მიუწვდებოდეს ასეთ განათლებას.

35.3 დამატებითი დახმარება უნდა გაეწიოს ბავშვებს, რომელთა გათავისუფლებაც ხდება ციხიდან.

35.4 თუ არასრულწლოვნები მოთავსებულნი არიან ციხეში, ისინი უნდა იმყოფებოდნენ ცალკე განყოფილებაში, რომელიც გამოყოფილია მოზრდილი პატიმრებისათვის განკუთვნილი ნაწილისაგან, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ მიჩნეულ იქნება, რომ ეს ბავშვის ინტერესებს ეწინააღმდეგება.

ჩველი ბაეშეები

- 36.1 ჩველი ბაეშეები შეიძლება დატოვებულ იქნან მშობლებთან ციხეში, მხოლოდ მაშინ, თუ ეს ბაეშის აუცილებელ ინტერესებში შედის. მათ არ უნდა მოეპყრონ ისე, როგორც პატიმრებს.
- 36.2 როდესაც ჩველებს უფლება აქვთ ციხეში მშობლებთან ერთად იმყოფებოდნენ, განსაკუთრებულად უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი მათთვის ბაგის არსებობა, რომელიც დაკომპლექტებული იქნება კეალიფიცირებული მომვლელიებით, სადაც ჩველ ბაეშეთა მოთავსება მოხდება იმ შემთხვევაში, როდესაც მშობელი მონაწილეობს ღონისძიებებში, რომლებზეც ბაეშეთა დასწრება არ არის შესაძლებელი.
- 36.3 სპეციალური სადგომი უნდა იქნეს გამოყოფილი ჩველების კუთვნილების უზრუნველსაყოფად.

უცხოელი მოქალაქეები

- 37.1 უცხო ქვეყნის მოქალაქე პატიმრებს დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოთ, რომ უფლება აქვთ მოითხოვონ კონტაქტი და სათანადო საშუალებები თავიანთი სახელმწიფოს დიპლომატიურ ან საკონსულო წარმომადგენლებთან.
- 37.2 პატიმრები, რომლებიც არიან იმ ქვეყნის მოქალაქეები, რომელსაც არ გააჩნია აღნიშნულ სახელმწიფოში დიპლომატიური ან საკონსულო წარმომადგენლობა, ან არიან დევნილები ან მოქალაქეობის არმქონე პირები, უნდა იქნენ უზრუნველყოფილი მსგავსი საკომუნიკაციო საშუალებით იმ სახელმწიფოს დიპლომატიურ წარმომადგენლობასთან დასაკავშირებლად, რომელიც იცავს მათ ინტერესებს, ან ეროვნულ ან საერთაშორისო ხელმძღვანელობასთან, რომლის ამოცანაა ასეთი კატეგორიის პირების ინტერესების დაცვა.
- 37.3 ციხეში მყოფი უცხოელი მოქალაქეების ინტერესებიდან გამომდინარე, რომელთაც შეიძლება გააჩნდეთ განსაკუთრებული საჭიროებები, ციხის ადმინისტრაციამ უნდა სრულად ითანამშრომლოს ამ პატიმართა დიპლომატიურ ან საკონსულო წარმომადგენლებთან.
- 37.4 იურიდიულ დახმარებასთან დაკავშირებით კონკრეტული ინფორმაცია უნდა მიეწოდოს პატიმრებს, რომლებიც უცხო ქვეყნის მოქალაქეები არიან.
- 37.5 პატიმრებს, რომლებიც უცხო ქვეყნის მოქალაქეები არიან, უნდა ეცნობოთ იმის შესახებ, რომ მათ აქვთ თავიანთი სასჯელების სხვა ქვეყანაში აღსრულების მოთხოვნის შესაძლებლობა.

ეთნიკური ან ენობრივი უმცირესობები

- 38.1 ეთნიკური ან ენობრივი უმცირესობების წარმომადგენლების საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად სპეციალური ღონისძიებები უნდა გატარდეს.
- 38.2 სხვადასხვა ჯგუფის კულტურული პრაქტიკა შეძლებისდაგვარად უნდა გაგრძელდეს ციხეში.

38.3 ენასთან დაკავშირებული საჭიროებების დაკმაყოფილება უნდა მოხდეს კომპეტენტური თარჯიმნების გამოყენებით და კონკრეტულ ციხეში გამოყენებული სხვადასხვა ენაზე შესრულებული წერილობითი ინფორმაციის მიწოდებით.

ნაწილი III

ჯანმრთელობა

ჯანდაცვა

39. ციხის ხელმძღვანელობამ უნდა დაიცვას მისი მზრუნველობის ქვეშ მყოფი პატიმრების ჯანმრთელობა.

ციხეში ჯანდაცვის ორგანიზაცია

40.1 ციხეში სამედიცინო სამსახური უნდა იყოს ორგანიზებული სახელმწიფოს ან საზოგადოების ზოგადი ჯანდაცვის ადმინისტრაციასთან ახლო თანამშრომლობით.

40.2 ციხეებში ჯანდაცვის პოლიტიკა უნდა იყოს ინტეგრირებული და ეთაესებოდეს ეროვნული ჯანდაცვის პოლიტიკას.

40.3 პატიმრებს ხელი უნდა მიუწვდებოდეთ ქვეყანაში არსებული ჯანდაცვის სამსახურზე, მათი სამართლებრივი მდგომარეობის საფუძველზე დისკრიმინაციის გარეშე.

40.4 ციხეში სამედიცინო სამსახურები უნდა ცდილობდნენ გამოიკელიონ და უმკურნალონ ფიზიკურ და ფსიქიკურ დაავადებებს ან დეფექტებს, რომელიც პატიმრებს აწუხებთ.

40.5 ყველა საჭირო სამედიცინო, ქირურგიული და ფსიქიატრიული მომსახურება, მათ შორის ისეთიც, რომელიც საზოგადოებრივი ჯანდაცვის ფარგლებში ტარდება, უნდა გაეწიოთ პატიმრებს.

სამედიცინო და ჯანდაცვის პერსონალი

41.1 ყოველი ციხე უნდა სარგებლობდეს მინიმუმ ერთი კვალიფიცირებული თერაპევტის მომსახურებით.

41.2 ღონისძიებები უნდა გატარდეს იმის უზრუნველსაყოფად, რომ კვალიფიცირებული მედიცინის მუშაკი მუდმივად იყოს დაუყოვნებლივ ხელმისაწვდომი გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევებში.

41.3 თუ პატიმრებს არ ჰყავთ სრულ განაკვეთზე მომუშავე ექიმი, რეგულარულად უნდა დადიოდეს ნახევარ განაკვეთზე მომუშავე მედიცინის მუშაკი.

41.4 ყოველ ციხეს უნდა ჰყავდეს ჯანდაცვის სფეროში სათანადოდ მომზადებული სამედიცინო პერსონალი.

41.5 ყოველი პატიმრისათვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს კვალიფიცირებული სტომატოლოგიისა და ოკულისტის დახმარება.

- 42.1 მედიცინის მუშაკი ან კვალიფიცირებული მედლა, რომელიც ანგარიშ-
ვალდებულია ექიმის წინაშე, უნდა ნახულობდეს პაციმრებს მათი მიღებიდან,
შეძლებისდაგვარად, მალე და ჩაუტაროს მათ სამედიცინო გამოკვლევა, გარ-
და იმ შემთხვევისა, როცა ეს აშკარად არ წარმოადგენს აუცილებლობას.
- 42.2 მედიცინის მუშაკი ან კვალიფიცირებული მედლა, რომელიც ანგარიშ-
ვალდებულია ექიმის წინაშე, უნდა სინჯავდეს პაციმრებს თხოვნისამებრ
გათავისუფლებისას, სხვა შემთხვევებში კი საჭიროებისამებრ ეწოდეს
პატიმართა გასინჯვას.
- 42.3 პატიმრის გასინჯვისას მედიცინის მუშაკი ან კვალიფიცირებული მედლა
განსაკუთრებული გულისხმიერებით უნდა მოეპყროს შემდეგ საკითხებს:
- სამედიცინო საიდუმლოების ნორმალური წესების დაცვა;
 - ფიზიკური ან ფსიქიატრიული დაავადების დიაგნოზირება და მის
სამკურნალოდ საჭირო ზომების მიღება, ასევე მიმდინარე სამედიცინო
მკურნალობის გაგრძელება;
 - პატიმართა მიმართ ძალადობრივი მოპყრობის ნებისმიერი ნიშნის ან
გამოვლინების დაფიქსირება და შესაბამისი ხელმძღვანელობისთვის
შეტყობინება;
 - ნარკოტიკების, მედიკამენტებისა და ალკოჰოლის გამოყენების შედეგად
გამოვლენილი აბსტინენციის სიმპტომების მკურნალობა;
 - თავისუფლების აღკვეთის ფაქტით გამოწვეული ნებისმიერი ფსიქოლოგიური
ან სხვა სტრესული ნიშნების გამოვლენა;
 - იმ პატიმრების იზოლირება, რომელთაც, სავარაუდოდ, აქვთ ინფექციური ან
გადამდებო დაავადებები ინფექციის პერიოდის განმავლობაში და მათთვის
სათანადო მკურნალობის უზრუნველყოფა;
 - იმის უზრუნველყოფა, რომ აიე ინფექციით დაავადებული პაციმრების
იზოლირება არ ხდება მხოლოდ ამ ნიშნით;
 - იმ ფიზიკური და ფსიქიკური დეფექტების შენიშვნა, რომლებმაც შეიძლება
შეაფერხონ გათავისუფლების შემდგომი ადაპტაციის პროცესი.
 - ყოველი პატიმრის მდგომარეობის მუშაობისა და ვარჯიშისათვის
შესაბამისობის დადგენა;
 - საზოგადოებრივ ორგანიზაციებთან შეთანხმებების მიღწევა ნებისმიერი
აუცილებელი სამედიცინო და ფსიქიატრიული მკურნალობის გაგრძელების
შესახებ გათავისუფლების შემდგომ, თუ პაციმრები თანხმობას განაცხა-
დებენ ასეთ შეთანხმებაზე.
- 43.3 ექიმმა უნდა აცნობოს ციხის დირექტორს თუ მიიწვევს, რომ პატიმრის
ფიზიკური ან ფსიქიკური ჯანმრთელობა სერიოზულ რისკს ექვემდებარება
პატიმრობის გაგრძელების ან მისი რომელიმე პირობის გამო, სამართლო
პატიმრობის ჩათვლით.
44. ექიმი ან სხვა კომპეტენტური პირი რეგულარულად უნდა ამოწმებდეს,
აგროვებდეს ინფორმაციას სხვა სათანადო წყაროებიდან და რეკომენდაციას
უწევდეს დირექტორს შემდეგზე:
- საკვების და წყლის რაოდენობა, ხარისხი, მომზადება და მიწოდება;
 - დაწესებულების და პატიმრების პიგიენა და სისუფთავე;

- გ. სასჯელაღსრულების დაწესებულების სანიტარული მდგომარეობა, გათბობა, განათება და ვენტილაცია; და
დ. პატიმართა ტანსაცმლისა და ქვეშაგების სისუფთავე და გამოსადეგობა.

45.1 დირექტორმა უნდა განიხილოს ანგარიშები და რჩევა, რომელთაც მას წარუდგენენ ექიმი და სხვა კომპეტენტური პირი, 43-ე და 44-ე წესების შესაბამისად, გაწეული რეკომენდაციების თანახმად, მიიღოს გადაუდებელი ზომები მათ განსახორციელებლად.

45.2 თუ სამედიცინო მუშაკის რეკომენდაციები არ შედის დირექტორის კომპეტენციაში, ან თუ დირექტორი მათ არ ეთანხმება, მან დაუყოვნებლივ უნდა გადასცეს აღნიშნული რჩევები და პირადი ანგარიში ზემდგომ ორგანოს.

ჯანდაცვის უზრუნველყოფა

46.1 ავადმყოფი პატიმრები, რომლებიც საჭიროებენ სპეციალისტთან მეურნალობას უნდა გადაყვანილ იქნენ სპეციალიზებულ დაწესებულებებში ან სამოქალაქო საავადმყოფოში, თუკი ასეთი მეურნალობის შესაძლებლობა არ არსებობს ციხეში.

46.2 თუ სასჯელაღსრულების სამსახურს გააჩნია საკუთარი სტაციონარი, ის სათანადოდ უნდა იყოს დაკომპლექტებული და აღჭურვილი პატიმართათვის შესაბამისი მზრუნველობისა და მეურნალობის გასაწევად.

ფსიქიკური ჯანმრთელობა

47.1 სამედიცინო კონტროლს დაქვემდებარებული სპეციალიზებული სასჯელაღსრულების დაწესებულებები ან განყოფილებები ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ფსიქიკური დაავადების ან გადახრების მქონე იმ პატიმართა გამოსაკვლევად და სამეურნალოდ, რომლებიც მე-12 წესის დებულებებს არ ექვემდებარება.

47.2 ციხის სამედიცინო სამსახურმა უნდა უზრუნველყოს ფსიქიატრიული მეურნალობა ასეთი საჭიროების მქონე ყველა პატიმართათვის და განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციოს თვითმკვლელობების (სუიციდი) თავიდან აცილებას.

სხვა საკითხები

48.1 პატიმრები არ უნდა გახდნენ ექსპერიმენტის ობიექტი მათივე თანხმობის გარეშე.

48.2 ექსპერიმენტები პატიმრებზე, რომლებიც იწვევს ფიზიკურ დაზიანებას, ფსიქიკურ აშლილობას ან ჯანმრთელობის სხვაგვარ დაზიანებას, უნდა აიკრძალოს.

ზოგადად წესრიგის საკითხების შესახებ

49. ციხეში წესრიგის შენარჩუნება უნდა მოხდეს უსაფრთხოების, უშიშროების და დისციპლინის მოთხოვნების გათვალისწინებით, ამავე დროს პატიმართათვის ისეთი საცხოვრებელი პირობების უზრუნველყოფა უნდა ხდებოდეს, რომლებიც ადამიანის ღირსებას პატივს სცემს, სთავაზობს მათ 25-ე წესის შესაბამისად ღონისძიებებით დატვირთულ პროგრამას.
50. წესრიგის, უსაფრთხოებისა და უშიშროების საჭიროებების გათვალისწინებით პატიმრებს უნდა მიეცეთ საშუალება განიხილონ საკითხები, რომლებიც შეეხება პატიმრობის ზოგად პირობებს და ხელი უნდა შეეწყოს ხელმძღვანელობასთან ამ საკითხების განხილვაში.

უშიშროება

- 51.1 ინდივიდუალური პატიმრების მიმართ გამოყენებული უშიშროების ზომები უნდა იყოს მინიმალური, რაც კი საჭიროა მათი უსაფრთხო პატიმრობისათვის.
- 51.2 უშიშროება, რომელიც დაცულია ფიზიკური ბარიერებით და სხვა ტექნიკური საშუალებებით, განმტკიცებული უნდა იყოს დინამიკური უსაფრთხოების მეშვეობით, რომელსაც უზრუნველყოფს პერსონალი, რომელიც კარგად იცნობს მათს კონტროლქვეშ მყოფ პატიმრებს.
- 51.3 მიღებიდან შეძლებისდაგვარად მალე პატიმართა შეფასება უნდა მოხდეს, რათა განისაზღვროს: რისკი, რომელსაც ისინი წარმოადგენენ საზოგადოებისაგან გაქცევის შემთხვევაში;
- ბ. რისკი იმისა, რომ ისინი შეეცდებიან გაქცევას ან დამოუკიდებლად ან გარეშე დახმარებით.
- 51.4 ამის შედეგად ყოველი პატიმარი უნდა იმყოფებოდეს იმგვარი უშიშროების პირობებში, რომელიც შეესაბამება სათანადო რისკის დონეს.
- 51.5 საჭირო უშიშროების დონე უნდა გადაისინჯოს რეგულარული ინტერვალებით პირის პატიმრობის მთელი ვადის განმავლობაში.

უსაფრთხოება

- 52.1 მიღებიდან შეძლებისდაგვარად მალე, პატიმრების შეფასება უნდა მოხდეს, რათა განისაზღვროს, უქმნიან თუ არა საფრთხეს სხვა პატიმართა, ასევე ციხის პერსონალის ან ამ დაწესებულებაში მომუშავე ან ვიზიტად მყოფი პირების უსაფრთხოებას, ან რამდენადაა მოსალოდნელი მიიყენონ თვითდაზიანება.

- 52.2 უნდა არსებობდეს და მოქმედებდეს პროცედურები, რომლებიც უზრუნველყოფს პატიმართა, ციხის პერსონალის და ყველა ვიზიტორის უსაფრთხოებას და მინიმუმამდე შეამციროს ძალადობის რისკი ან უსაფრთხოების ხელმოკლე სხვა ინციდენტები.
- 52.3 ყოველნაირი ძალისხმევა უნდა გატარდეს, რათა ყველა პატიმარს საშუალება მიეცეს უსაფრთხოდ სრული მონაწილეობა მიიღოს ყოველდღიურ ღონისძიებებში.
- 52.4 პატიმრებს უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა დაუკავშირდნენ ციხის თანამშრომლებს დღე-ღამის ნებისმიერ დროს;
- 52.5 ციხეების უსაფრთხოება უნდა რეგულირდებოდეს ეროვნული კანონმდებლობით.

უსაფრთხოების გაძლიერებული ღონისძიებები

- 53.1 უსაფრთხოების გაძლიერებული ღონისძიებები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში.
- 53.2 დაწესებულებაში უნდა არსებობდეს პროცედურები, რომელიც დაცული უნდა იქნეს ნებისმიერი პატიმრის მიმართ უსაფრთხოების გაძლიერებული ღონისძიებების გამოყენების შემთხვევაში.
- 53.3 უსაფრთხოების გაძლიერებული ღონისძიების ხასიათი, ხანგრძლივობა და საფუძველი, რომლის გამოც შეიძლება იქნეს გამოყენებული სპეციალური ზომები, განისაზღვრება ეროვნული კანონმდებლობით.
- 53.4 უსაფრთხოების გაძლიერებული ღონისძიებების გამოყენება ყველა შემთხვევაში უნდა იყოს ნებადართული შესაბამისი თანამდებობის პირის მიერ დროის განსაზღვრული პერიოდისათვის.
- 53.5 ნებისმიერი გადაწყვეტილება 53.4 წესში აღნიშნული დროის გაგრძელების შესახებ დადასტურებული უნდა იყოს შესაბამისი კომპეტენტური თანამდებობის პირის მიერ.
- 53.6 უსაფრთხოების გაძლიერებული ღონისძიებები პატიმრების მიმართ გამოყენებული უნდა იყოს ინდივიდუალურად და არა ჯგუფურად.
- 53.7 ნებისმიერი პატიმარი, რომლის მიმართაც გამოყენებულ იქნა ასეთი სახის ღონისძიება, უნდა სარგებლობდეს საჩივრის უფლებით, რომელიც მოცემულია 70-ე წესში.

ჩხრეკა და კონტროლი

- 54.1 ეროვნული კანონმდებლობა დეტალურად უნდა განსაზღვრავდეს პროცედურებს, რომელიც უნდა გამოიყენონ დაწესებულების თანამშრომლებმა შემდეგ ადგილებში ჩხრეკის ჩატარების დროს:

- პატიმრის ყველა საცხოვრებელი ადგილი, სამუშაო და შეხვედრის ადგილები;
- ბ. პატიმრების სხეული;
- გ. მსჯავრდებულის ახლობლები და მათი საკუთრება; და
- დ. დაწესებულების თანამშრომლები.
- 54.2 სიტუაცია, რომელშიც ასეთი ჩხრეკის ჩატარება აუცილებელია, აგრეთვე ასეთი ღონისძიების ხასიათი, უნდა განისაზღვროს ეროვნული კანონმდებლობით.
- 54.3 დაწესებულების თანამშრომლებმა უნდა აითვისონ ჩხრეკის ჩატარების ის სპეციფიკა, რომელიც უზრუნველყოფს გაქცევის ნებისმიერი მცდელობის პრევენციას ან კონტრაბანდის დამალვას, ამავდროულად დაცული უნდა იყოს იმ ადამიანების ღირსების პატივისცემა, რომლებსაც უტარდებათ ჩხრეკა.
- 54.4 პირები, რომელთაც უტარდებათ ჩხრეკა არ შეიძლება მოცემულ პროცესში იყვნენ შეურაცხყოფილნი.
- 54.5 პირებს შეიძლება ჩხრეკა ჩაუტარდეთ მხოლოდ დაწესებულების იმავე სქესის თანამშრომლის მიერ.
- 54.6 არ შეიძლება პატიმრების შიდა სხეულის ჩხრეკა ჩატარებულ იქნეს დაწესებულების თანამშრომლის მიერ.
- 54.7 სხეულის ჩხრეკა შეიძლება ჩატარდეს მხოლოდ პრაქტიკოსი ექიმის მიერ.
- 54.8 პატიმრები უნდა ესწრებოდნენ მათი პირადი ნივთების ჩხრეკის პროცესს. გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც დაწესებულების ადმინისტრაცია კრძალავს ამას საგამოძიებო ტექნიკის მიზეზებით ან პოტენციური საფრთხის არსებობის გამო.
- 54.9 უსაფრთხოებისა და უშიშროების დაცვის ვალდებულება არ შეიძლება არღვევდეს ეიზიტორების პირად ხელშეუხებლობას.
- 54.10 პროფესიული ვიზიტების კონტროლთან დაკავშირებით, ისეთი როგორცაა, დამცველის, სოციალური მუშაის, ექიმისა და ა.შ. გადაწყვეტილება უნდა იქნეს მიღებული მათი პროფესიულ ორგანიზაციებთან კონსულტაციის შემდეგ, რათა დაბალანსებულ იქნეს უსაფრთხოება და უშიშროება კონფიდენციალურ პროფესიულ ხელმისაწვდომობასთან.

სისხლის სამართლის დანაშაულები

55. ციხეში ჩადენილი დანაშაული უნდა იქნეს გამოძიებული იმავე პროცედურებით, როგორც ეს იქნებოდა ჩვეულებრივ სასოგადოებაში ჩადენილი დანაშაულისას და გამოძიების პროცედურები ჩატარებულ უნდა იქნეს ეროვნული კანონმდებლობის შესაბამისად.

დისციპლინა და დასჯა

- 56.1 დისციპლინური სასჯელი გამოყენებულ უნდა იქნეს როგორც უკიდურესი საშუალება.
- 56.2 ციხის ადმინისტრაციამ უნდა გამოიყენოს მედიაციის ყველა შესაძლებლობა, რათა გადაჭრას კამათი პატიმრებთან და პატიმრებს შორის.
- 57.1 მხოლოდ ქმედობა, რომელიც საფრთხეს უქმნის წესრიგს, უსაფრთხოებასა და უშიშროებას, შეიძლება ჩაითვალოს როგორც დისციპლინური გადაცდომა.
- 57.2 ეროვნული კანონმდებლობა უნდა განსაზღვრავდეს, რომ:
- ა. პატიმარი დაუყოვნებლივ იყოს ინფორმირებული იმ ენაზე, რომელიც გასაგებია მისთვის და დეტალურად ჰქონდეს მიწოდებული ინფორმაცია იმ დანაშაულის შესახებ, რომელშიც ედება ბრალი;
 - ბ. პატიმარს გააჩნდეს ადეკვატური დრო და შესაძლებლობა, რათა მოემზადოს დასაცავად;
 - გ. პატიმარი იყოს უფლებამოსილი დაიცვას თავი თვითონ ან ადვოკატის მეშვეობით, როდესაც სამართლიანობის ინტერესები ამას მოითხოვს;
 - დ. პატიმარი იყოს უფლებამოსილი მოითხოვოს დამსწრეების დასწრება და მოითხოვოს მათი დაკითხვა; და
 - ე. პატიმარს გააჩნდეს თავისუფალი ხელმისაწვდომობა თარჯიმანზე, თუ მას არ შეუძლია გაიგოს ან ისაუბროს იმ ენაზე, რომელიც გამოიყენება სასამართლო მოსმენისას.
- 60.1 ნებისმიერი სასჯელი, რომელიც შეფარდებული აქვს მსჯავრდებულს სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენის შემდეგ, შესაბამისობაში უნდა იყოს ეროვნულ კანონმდებლობასთან.
- 60.2 ნებისმიერი სასჯელის სიმკაცრე უნდა იყოს პროპორციული ჩადენილ დანაშაულთან.
- 60.3 დასჯის თვალსაზრისით აკრძალულია: კოლექტიური და სხეულებრივი სასჯელი, დასჯა, რომელიც ითვალისწინებს ბნელ საკანში პირის მოთავსებას, ან დასჯის თვალსაზრისით სხვა არაადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობა აკრძალულია.
- 60.4 სასჯელი არ შეიძლება მოიცავდეს ოჯახთან კონტაქტის სრულად აკრძალვას.
- 60.5 სასჯელის სახით კარცერში მოთავსება პატიმარს შეიძლება შეეფარდოს მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში და მხოლოდ დროის განსაზღვრული პერიოდისათვის, რომელიც უნდა იყოს, რაც შეიძლება, ხანმოკლე.
- 60.6 დაუშვებელია უშიშროების ღონისძიების გამოყენება სასჯელის სახით.
- 61.1 პატიმარს, რომელსაც შეფარდებული აქვს დისციპლინური სასჯელი, უნდა გააჩნდეს შესაძლებლობა მიმართოს კომპეტენტურ და დამოუკიდებელ უმაღლეს ორგანოს.

61.2 ციხეში მყოფი პატიმარი არ შეიძლება იყოს დაწესებულების თანამშრომელი, ან გააჩნდეს სპეციალური უფლებამოსილება მოცემული დაწესებულების ადმინისტრაციის მიერ რაიმე დისციპლინური დამსახურების საფუძველზე.

ორმაგი საშიშროება/საფრთხე

პატიმარი არ შეიძლება დაისაჯოს ორჯერ ერთი და იმავე ქმედობისათვის.

ძალის გამოყენება

64.1 ციხის ადმინისტრაციამ არ შეიძლება ძალა გამოიყენოს პატიმრების წინააღმდეგ, გარდა თავდაცვის ან გაქცევის მცდელობის შემთხვევისას, აგრეთვე აქტიური ან პასიური ფიზიკური წინააღმდეგობისას კანონის ფარგლებში და ყოველთვის როგორც უკანასკნელი ღონისძიება.

64.2 გამოყენებული ძალის ხარისხი უნდა იყოს საჭიროების მინიმუმი და გამოყენებულ იქნეს დროის ძალზე მცირე პერიოდში.

65. უნდა არსებობდეს დეტალური პროცედურები ძალის გამოყენების შესახებ შემდეგი პირობების ჩათვლით:

- ა. სხვადასხვა ძალა, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს;
- ბ. გარემოებები, რომელშიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს კონკრეტული სახეობის ძალა;
- გ. ციხის თანამშრომლები, რომლებიც უფლებამოსილნი არიან გამოიყენონ სხვადასხვა სახის ძალა;
- დ. რომელი დონის თანამდებობის პირი გასცემს ნებართვას ძალის გამოყენების წინ ძალის გამოყენებაზე; და
- ე. ანგარიში ძალის გამოყენების შესახებ უნდა შედგეს მისი დასრულებისთანავე.

66. ციხის თანამშრომლები, რომლებიც უშუალოდ პატიმრებთან მუშაობენ, უნდა გადიოდნენ სპეციალურ წვრთნას იმ ტექნიკურ საჭიროებებში, რომელიც უზრუნველყოფს ძალის შემდგომ გამოყენებას გარკვეული შესაძლებლობის მიზნით იმ პატიმრების მიმართ, რომლებიც არიან აგრესიულნი.

67.1 სხვა სამართალდამცავი სახელმწიფო ორგანოს წარმომადგენელი შეიძლება ჩაერიოს ციხის შიგნით პატიმრებთან ურთიერთობაში მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში.

67.2 ასეთი სახის ურთიერთობა უნდა იყოს რეგულირებული ციხის ადმინისტრაციასა და სამართალდამცავი სახელმწიფო ორგანოს შორის დადებული შეთანხმებით, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ასეთი ურთიერთობა უკვე აღარ რეგულირდება ეროვნული კანონმდებლობით.

67.3 ასეთი შეთანხმება უნდა მოიცავდეს:

- ა. იმ გარემოებებს, რომლის არსებობის შემთხვევაშიც შეიძლება სამართალდამცავი სახელმწიფო ორგანოს წარმომადგენლები შევიდნენ ციხეში კონკრეტული კონფლიქტის გადასაწყვეტად;

- ბ. უფლებამოსილების ხარისხს, რომელიც უნდა გააჩნდეთ ასეთი სამართალდამცავი სახელმწიფო ორგანოს წარმომადგენლებს მათი ციხეში ყოფნისას;
- გ. სხვადასხვა სახის ძალას, რომელიც შეიძლება გამოიყენოს ასეთი ორგანოს წარმომადგენელმა;
- დ. ის გარემოებები, რომლის არსებობისას შეიძლება იქნეს გამოყენებული კონკრეტული სახის ძალა;
- ე. თანამდებობის პირი, რომელიც გასცემს ძალის გამოყენების ნებართვას; და
- ვ. ანგარიში ძალის გამოყენების შესახებ უნდა შედგეს ძალის გამოყენების დასრულებისთანავე.

უშიშროების ღონისძიებები

68.1 უნდა აიკრძალოს ჯაჭვებისა და გაზის გამოყენება.

68.2 ხელბორკილები, დამაწნარებელი პერანგი და შეზღუდვის სხვა საშუალებები არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს გარდა შემდეგი შემთხვევებისა:

როდესაც აუცილებელია მათი გამოყენება როგორც უსაფრთხოების ზომა გაქცევის საწინააღმდეგოდ პატიმართა სასამართლოში ან სხვა ადმინისტრაციულ სტრუქტურაში გადაყვანისას, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ციხის ადმინისტრაცია მიიღებს სხვაგვარად გადაწყვეტილებას;

ციხის დირექტორის ბრძანებით თუ კონტროლის სხვა ღონისძიებები ეერ უსრუნველყოფს პატიმრის დაცვას თვითდაზიანებისაგან ან პატიმრის მიერ გარშემოემყოფთა დაზიანებას, აგრეთვე იმისათვის, რომ აღკვეთილ იქნეს საკუთრების დაზიანება. ასეთ შემთხვევებში ციხის დირექტორი დაუყოვნებლივ აცნობებს ექიმს და ციხის ადმინისტრაციას.

68.3 უშიშროების ღონისძიებები არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს იმაზე უფრო მეტ ხანს, ვიდრე ეს აუცილებელია.

68.4 უშიშროების ღონისძიების გამოყენების წესი უნდა იყოს განსაზღვრული ეროვნული კანონმდებლობით.

იარაღი

69.1 გადაუდებელი საჭიროების შემთხვევების გარდა, ციხის თანამშრომელმა არ უნდა ატაროს სასიკედილო იარაღი ციხის შიდა პერიმეტრზე.

69.2 ციხის პერიმეტრზე უნდა აიკრძალოს იარაღის ღია ტარება, ხელკეტის ჩათვლით, იმ პირების მიერ, რომლებიც კონტაქტში იმყოფებიან პატიმრებთან, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ეს აუცილებელია უსაფრთხოებისა და უშიშროების მოსაზრებებით კონკრეტული ინციდენტის არსებობისას.

69.3 ციხის თანამშრომლები არ უნდა ატარებდნენ იარაღს, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც მათ გაეღილი აქვთ სპეციალური მომზადება.

- 70.1 პატიმრებს უნდა ჰქონდეთ საკმარისი შესაძლებლობა ინდივიდუალურად ან ჯგუფურად მიმართონ საჩივრით ან მოთხოვნით ციხის დირექტორს ან სხვა კომპეტენტურ ორგანოს.
- 70.2 თუ, საეარაუდოდ, ჩანს, რომ მედიაცია ამართლებს, იგი უნდა გამოყენებულ იქნეს პირველ რიგში.
- 70.3 თუ მოთხოვნა ან საჩივარი უარყოფილ იქნა, პატიმარს უნდა განემარტოს მიზეზები და მიეცეს შესაძლებლობა მიმართოს საჩივრით დამოუკიდებელ ორგანოს.
- 70.4 პატიმარი არ შეიძლება დაისაჯოს მოთხოვნით ან საჩივრით მიმართვის გამო.
- 70.5 შესაბამისმა კომპეტენტურმა ორგანომ უნდა გაითვალისწინოს პატიმრის ახლობელთა საჩივრები, როდესაც მათ აქვთ საფუძველი იფიქრონ, რომ დარღვეულ იქნა პატიმრის უფლებები.
- 70.6 არ შეიძლება პატიმრის ადვოკატმა ან ორგანიზაციამ, რომელიც ზრუნავს პატიმრის კეთილდღეობაზე, შეიტანოს საჩივარი პატიმრის ნაცვლად მისი თანხმობის გარეშე.
- 70.7. პატიმრებს შეუძლიათ მოითხოვონ სამართლებრივი რჩევა საჩივრებზე და საჩივრებით მიმართულების პროცედურებთან მიმართებით, აგრეთვე სამართლებრივი დახმარება, როდესაც ამას მოითხოვს სამართლიანობა.

ნაწილი V

მენეჯმენტი (ციხის მართვა) და დანახაზების თანამშრომლები

ციხე, როგორც საჯარო სამსახური

71. ციხეებს უნდა გააჩნდეთ დამოუკიდებელი პასუხისმგებლობა და გამოყოფილი იყვნენ საჯარისო, საპოლიციო და სხვა სისხლის სამართლის საგამომიებო სამსახურებიდან.
- 72.1 ციხეები უნდა იმართებოდეს შესაბამისი ეთიკური ნორმებით, რომელიც აღიარებს ეალდებულებას პატიმრებს მოეპყრონ ადამიანურად და პატივი სცენ მის ადამიანურ ღირსებას.
- 72.2 ციხის თანამშრომლებმა უნდა გამოაცხადონ გარკვეული, ზუსტი მიზანი ციხის სისტემისა. მენეჯმენტმა უნდა განსაზღვროს, თუ როგორ შეიძლება მიღწეულ იქნეს მიზანი.
- 72.3 ციხის თანამშრომლების ეალდებულებანი გაზრდილია და გათვალისწინებული უნდა იქნეს იმის საჭიროება, რომ დაეხმარონ პატიმრებს საზოგადოებრივ რეინტეგრაციაში, მათ მიერ სასჯელის მოხდის შემდეგ დახმარებისა და სხვა პოზიტიური უზრუნველყოფის პროგრამების საშუალებით.

- 72.4 ციხის თანამშრომლები უნდა მოქმედებდნენ მაღალი პროფესიონალიზმის სტანდარტებით.
73. ციხის ადმინისტრაციის პრიორიტეტი უნდა იყოს, ზუსტად შეასრულოს ციხის თანამშრომლებთან დაკავშირებული წესები.
74. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა ექცეოდეს ურთიერთობების მართვას ციხის მმართველ და მათ დაქვემდებარებულ თანამშრომლებს შორის.
75. ციხის თანამშრომლები ყოველთვის უნდა იქცეოდნენ და ასრულებდნენ საკუთარ ვალდებულებებს ისე, რომ გავლენა მოახდინონ პატიმრებზე და იყონ კარგი მაგალითი, აგრეთვე დაიმსახურონ პატივისცემა.

ციხის თანამშრომელთა შერჩევა

76. ციხის თანამშრომლები უნდა იყვნენ სათანადოდ შერჩეულნი და გაწვრთნილნი, ორივე, როგორც საწყის, ასევე შემდგომ სტადიაზე. თანამშრომლებს უნდა გააჩნდეთ პროფესიონალი მუშაკების შესაბამისი ანაზღაურება და პქონდეთ ისეთი სტატუსი, რომელსაც სამოქალაქო საზოგადოება პატივს სცემს.
77. როდესაც ხდება ახალი თანამშრომლების შერჩევა, ციხის ადმინისტრაციამ ყურადღება უნდა გაამახვილოს ინტეგრაციის, ადამიანურობისა და პროფესიონალიზმის მხარეებზე, აგრეთვე პერსონალურ შესაბამისობაზე კომპლექსურ სამუშაოსთან, რომელიც მათ უნდა შეასრულონ შემდგომში.
78. ციხის პროფესიონალი თანამშრომლები, როგორც წესი, უნდა ინიშნებოდნენ მუდმივ საწყისებზე და პქონდეთ საჯარო მოსამსახურის სტატუსი შესაბამისი დაცვის უზრუნველყოფით. აგრეთვე უნდა იყოს კარგი ქცევის, აქტიური, კარგი ფიზიკური და გონებრივი ჯანმრთელობის და ადეკვატური განათლების მქონე.
- 79.1 ციხის თანამშრომელთა ხელფასები უნდა იყოს ადეკვატური იმისათვის, რომ მიიზიდოს და შეინარჩუნოს შესაბამისი თანამშრომლები.
- 79.2 სამსახურის პირობები და სარგებელი უნდა ასახავდეს სამსახურის, როგორც სამართალდამცავი ორგანოს ზუსტ ბუნებას.
80. როდესაც საჭიროა ნახევარ განაკვეთზე მომუშავე თანამშრომლები, ეს კრიტერიუმი უნდა იქნეს გამოყენებული შესაბამისად.

დაწესებულების თანამშრომელთა ტრენინგები

- 81.1 ციხის შერჩეულმა თანამშრომლებმა სამსახურის დაწყებამდე უნდა გაიარონ სპეციალური მომზადება მათს ზოგადსა და სპეციფიკურ ვალდებულებებში, აგრეთვე უნდა მოეთხოვოთ, ჩააბარონ თეორიული და პრაქტიკული გამოცდები.
- 81.2 მენეჯმენტი ისე უნდა იყოს წარმართული, რომ თანამშრომლებმა შეძლონ

საკუთარ პროფესიონალიზმზე ზრუნვა, განიმტკიცონ საკუთარი ცოდნა და პროფესიული დონე სხვადასხვა ტრენინგში მონაწილეობით.

81.3 ციხის თანამშრომლები, რომლებმაც საეარაუდოდ, უნდა იმუშაონ პატიმართა სპეციფიკურ ჯგუფებთან, როგორიცაა: უცხოელი პატიმრები, ქალები, არასრულწლოვანი ან გონებრივი შეზღუდულობის მქონე პატიმრები და ა.შ. უნდა მომზადებულ იქნენ იმ სპეციფიკურ საკითხებში, რომლებიც გამომდინარეობს მათი სამუშაოს ხასიათიდან.

81.4 ციხის თანამშრომელთა ტრენინგები უნდა მოიცავდეს ინსტრუქციებს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა საერთაშორისო და რეგიონული სტანდარტების შესახებ, განსაკუთრებით ციხის ევროპულ წესებს.

ციხის მართვა

82. ციხის თანამშრომლები შერჩეულნი უნდა იქნენ და დაინიშნონ თანასწორობის პრინციპის დაცვით, მიუხედავად მათი კანის ფერისა, რასისა, სქესისა, ენისა, რელიგიისა, ეროვნული და ეთნიკური წარმომადგომლობისა, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებისა, სოციალური მდგომარეობისა, საკუთრებისა, დაბადებისა და სხვა სტატუსისა.

83. ციხის ადმინისტრაციამ ისე უნდა მართოს ციხე, რომ:

ა. უზრუნველყოფილი იყოს ციხეების მართვა საერთაშორისო და რეგიონულ სტანდარტებთან შესაბამისობაში, და

ბ. უზრუნველყოფილი იყოს კარგი დამოკიდებულება ციხეებსა და სხვადასხვა დონის თანამშრომელთა შორის შესაბამის ციხეში. აღნიშნული, თავის მხრივ, უნდა უზრუნველყოფდეს პატიმართათვის ციხეებში მათზე ზრუნვას და პატიმართა რეინტეგრაციას.

84.1 ყველა ციხეს უნდა ჰყავდეს დირექტორი, რომელიც იქნება შესაბამისი კვალიფიკაციის, ადმინისტრაციული და ორგანიზაციული თვისებებით, შესაბამისი პროფესიული თვისებებით და გამოცდილებით.

84.2 დირექტორი უნდა დაინიშნოს მუდმივ სამუშაო განაკვეთზე და მან უნდა მიუძღვნას საკუთარი სამუშაო საათები ოფიციალურად დაკისრებულ ვალდებულებებს.

84.3 ციხის სისტემის ხელმძღვანელობა უნდა დარწმუნდეს, რომ ყველა ციხეს ჰყავს დირექტორი, რომელიც შესაბამისად მუშაობს, აგრეთვე დირექტორის მოადგილეები და სხვა ოფიციალური ხელმძღვანელობა.

84.4 თუ დირექტორს აკისრია პასუხისმგებლობა ერთზე მეტ ციხეზე, უნდა არსებობდნენ ადამიანები, რომელთაც ექნებათ პასუხისმგებლობა თითოეულ კონკრეტულ ციხეზე ამავდროულად.

85. ციხის თანამშრომლებში განხილულ უნდა იქნეს გენდერული ბალანსი.

86. ციხის მენეჯმენტთან დაკავშირებით ზოგადი საკითხები განხილულ უნდა იქნეს ციხის თანამშრომლებთან ერთად იმ სპეციფიკურ საკითხებთან

მიმართებით, რომელსაც ისინი ასრულებენ.

- 87.1 ასეთი ტიპის განხილვები უნდა იქნეს მოწყობილი ისე, რომ პერსონალი წაახალისოს ურთიერთთანამშრომლობაზე, აგრეთვე სხვა ციხის თანამშრომლებთან, დაწესებულებებთან და პატიმრებთან ურთიერთობის გაღრმავებაზე.
- 87.2 ციხის დირექტორი, ციხის მმართველები და სხვა თანამშრომლები უნდა საუბრობდნენ ციხეში მოთავსებულ პატიმართა უმრავლესობის ენაზე, ან იმ ენაზე, რომელიც მათ ესმით.
88. იმ ქვეყნებში, სადაც არსებობს პირადი/კომერციული ციხეები, ციხის ევროპული წესები უნდა მოქმედებდეს ერთპიროვნულად.

სპეციალიზებული თანამშრომლები

- 89.1 რომელ ციხეშიც შესაძლებელია, ციხის თანამშრომლები უნდა არსებობდნენ სხვადასხვა სპეციალიზაციით: ფსიქიატრები, ფსიქოლოგები, სოციალური მუშაკები, მასწავლებლები, აგრეთვე ფიზიკულტურის, სპორტისა და სხვა საგანმანათლებლო პროგრამების ინსტრუქტორები.
- 89.2 რომელ ციხეშიც შესაძლებელია, ნახევარ განაკვეთზე მომუშავე თანამშრომლები წახალისებულ უნდა იქნენ, რათა შეიტანონ საკუთარი წვლილი პატიმართა აქტიურობაში.

საზოგადოებრივი ცნობიერება

- 90.1 ციხის სისტემის ხელმძღვანელობამ მუდმივად უნდა მიაწოდოს ინფორმაცია საზოგადოებას ციხის სისტემის მიზნებისა და სამუშაოს შესახებ, რომელსაც ასრულებენ ციხის თანამშრომლები. აღნიშნული უნდა განხორციელდეს იმისათვის, რომ ამაღლდეს საზოგადოებრივი ცნობიერება ციხის სისტემასთან მიმართებით და მის როლზე საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.
- 90.2 ციხის სისტემათა ხელმძღვანელობამ უნდა წაახალისოს საზოგადოების წევრები, რათა ენთუზიაზმით შეასრულონ გარკვეული სამუშაოები ციხეში, სადაც ეს შესაძლებელია.

კვლევა და შეფასება

91. ციხის სისტემათა ხელმძღვანელობამ მხარი უნდა დაუჭიროს კვლევისა და შეფასების პროგრამებს ციხეებში, რომლებიც ხორციელდება ციხის სისტემის გაძლიერებისა და მისი როლის ამაღლების მიზნით დემოკრატიულ საზოგადოებაში. აგრეთვე, უნდა გააფართოოს მისი მანდატი გამოკვლევისა და შეფასების სრულად განხორციელების მიზნით.

ინსპექცია და მონიტორინგი

სახელმწიფო ინსპექცია

92. ციხეები მუდმივად უნდა იყენენ ინსპექტირებული სახელმწიფო ორგანოს მიერ, რათა შეფასდეს ციხის მართვა და ადმინისტრირება საერთაშორისო სტანდარტებისა და ეროვნული კანონმდებლობის მოთხოვნათა შესაბამისად.

დამოუკიდებელი მონიტორინგი

93.1 თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში და პატიმართა მოპყრობაზე უნდა ხორციელდებოდეს მონიტორინგი დამოუკიდებელი ორგანოს ან ორგანოების მიერ, რომლებიც უნდა საჯაროდ აცხადებდნენ აღმოჩენილი გარემოებების შესახებ.

93.2 ასეთი დამოუკიდებელი ორგანო ან ორგანოები უნდა წახალისდნენ და თანამშრომლობდნენ საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, რომლებიც აგრეთვე, უფლებამოსილი არიან განახორციელონ მონიტორინგის ვიზიტები ციხეებში.

ნაწილი VII

მიუსჯელი პატიმრები (პრალაპულაბი)

მიუსჯელი პატიმრების სტატუსი

94.1 ციხის ევროპული წესების მიზნებისათვის მიუსჯელი პატიმრები არიან ის პირები, რომლებიც იმყოფებიან ციხეში სახამართლოს მიერ საბოლოო განაჩენის გამოტანამდე.

94.2 სახელმწიფოს შეუძლია ჩათვალოს პატიმრები მიუსჯელად იმ შემთხვევაშიც, თუ მათ მიმართ სააპელაციო/საკასაციო სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილება არ გამოუტანია.

მიუსჯელი პატიმრებისადმი მიდგომა

95.1 მიუსჯელი პატიმრებისთვის არსებული რეჟიმი არ უნდა ექცეოდეს იმ გაელენის ქვეშ, რომ პატიმრები შესაძლოა იყენენ მსჯავრდებულები მომავალში.

95.2 ციხის წესების ამ ნაწილში მოცემული დებულებები წარმოადგენს დამატებითი უსაფრთხოების გარანტიებს მიუსჯელი პატიმრებისათვის.

95.3 წინასწარი პატიმრობის ციხეების ადმინისტრაციამ უნდა იხელმძღვანელოს ამ წესებით და გამოიყენოს ისინი, რათა ნება დართოს პატიმრებს მონაწილეობა მიიღონ სხვადასხვა აქტივობაში, რომელიც მოცემულია წინამდებარე წესებში.

განთავსება

96. იმის გათვალისწინებით, თუ როგორ შეიძლება ამის პრაქტიკაში გატარება, მიუსჯელ პატიმარს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა აირჩიოს, სურს თუ არა ოთახში მარტო ცხოვრება, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც შეიძლება უკეთესი იყოს მისი მიუსჯელ პატიმართან ერთად ცხოვრება ან სასამართლოს მიღებული აქვს ამასთან დაკავშირებით სპეციალური გადაწყვეტილება, თუ როგორ უნდა იქნეს მიუსჯელი პატიმარი განთავსებული.

ტანსაცმელი

97.1 მიუსჯელი პატიმრები უნდა იყვნენ უფლებამოსილნი, ატარონ საკუთარი ტანსაცმელი, თუ ეს შესაბამისია კონკრეტულ ციხეში ყოფნისათვის.

97.2 ის მიუსჯელი პატიმრები, რომელთაც არ გააჩნიათ საკუთარი ტანსაცმელი, უზრუნველყოფილნი უნდა იყვნენ ციხის ადმინისტრაციის მიერ უნიფორმით, რომელიც, თავის მხრივ, უნდა იყოს ისეთივე, როგორსაც ატარებენ მისჯილი პატიმრები ციხეებში.

სამართლებრივი რჩევა

98.1 მიუსჯელი პატიმრები უნდა იყვნენ ზუსტად ინფორმირებულნი მათი უფლების შესახებ სამართლებრივი რჩევის მიღების თაობაზე.

98.2 ყველა ციხის შენობა უნდა იყოს უზრუნველყოფილი იმისათვის, რომ დაეხმარონ მიუსჯელ პატიმრებს, მოემზადონ დასაცავად და შეხედნენ საკუთარ წარმომადგენლებს/იურისტებს.

კონტაქტი გარე სამყაროსთან

99. გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც არსებობს სასამართლოს სპეციალური გადაწყვეტილება დროის განსაზღვრულ პერიოდზე და კონკრეტულ შემთხვევებში მიუსჯელ პატიმრებს:

უნდა ჰქონდეთ ვიზიტები და იყვნენ უფლებამოსილნი იკონტაქტონ საკუთარ ოჯახთან და სხვა პირებთან ისეთივე წესების დაცვით, როგორიც აქვთ მისჯილ პატიმრებს;

- ბ. უნდა ჰქონდეთ დამატებითი ვიზიტები და დამატებითი ხელმისაწვდომობა სხვა სახის კომუნიკაციაზე; და
- გ. უნდა გააჩნდეთ ხელმისაწვდომობა წიგნებს, გაზეთებსა და სხვა საინფორმაციო საშუალებებს.

სამუშაო

- 100.1 მიუსჯელ პატიმრებს უნდა შესთავაზონ სამუშაო, მაგრამ არ შეიძლება მოეთხოვოთ მუშაობა.
- 100.2 თუ მიუსჯელი პატიმრები გადაწყვეტენ იმუშაონ, ამ წესების 26-ე წესი უპირობოდ გამოიყენება მათ მიმართ, რაც მოიცავს პატიმრებისათვის შესრულებული სამუშაოსათვის გადახდას.

მისჯილი პატიმრების ხელმისაწვდომობა რეჟიმებზე

101. თუ მიუსჯელი პატიმარი მოითხოვს, რომ ნება დაერთოს ისარგებლოს იმავე რეჟიმით, რაც დადგენილია მისი პატიმრებისათვის, ციხის ადმინისტრაციამ, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, უნდა დააკმაყოფილოს მოთხოვნა.

ნაწილი VIII

რეჟიმის მიზნები მისჯილი პატიმრებისათვის

- 102.1 იმ წესების გარდა, რომლებიც ვრცელდება ყველა პატიმარსზე, მისჯილი პატიმრებისათვის რეჟიმი ისე უნდა იყოს შემუშავებული, რომ მათ შესაძლებლობა მიეცეთ პასუხისმგებლობა აიღონ დანაშაულის ჩადენის გარეშე ცხოვრებაზე.
- 102.2. პატიმრობა თავისთავად არის თავისუფლების აღკვეთა სასჯელის სახით და აქედან გამომდინარე, რეჟიმი მისჯილი პატიმრებისათვის არ უნდა იყოს დამამძიმებელი გარემოება გამომწვეული პატიმრობის გამო.

რეჟიმის იმპლემენტაცია მისჯილი პატიმრებისათვის

- 103.1** მისჯილი პატიმრებისათვის რეჟიმში უნდა იწყებოდეს იმ მომენტიდან, როდესაც იგი ციხეში მოთავსდება მისჯილ/მსჯავრდებულის სტატუსით, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც რეჟიმში იწყება უფრო ადრე.
- 103.2** ასეთი ნებართვის მიღებისთანავე (დაწყებულ იქნეს რეჟიმის აღსრულება) უნდა იქნეს შემუშავებული და გაწერილი ანგარიში თითოეული პატიმრისათვის, მათი პიროვნული მდგომარეობის შესახებ, შემოთავაზებული უნდა იქნეს პერსონალური გეგმა თითოეული პატიმრის სასჯელის მოხდის შესახებ და აგრეთვე სტრატეგია პატიმართა გათავისუფლებისათვის მომზადებისა და მათი საზოგადოებაში დაბრუნების შესახებ.
- 103.3** მისჯილი პატიმრები უნდა იყვნენ წახალისებულნი მონაწილეობა მიიღონ სასჯელის მოხდის შესახებ მათი ინდივიდუალური გეგმის შემუშავებაში.
- 103.4** ასეთი გეგმა, რამდენადაც მისი პრაქტიკაში გატარება შესაძლებელია, უნდა მოიცავდეს:
- a. სამუშაოს;
 - b. განათლებას;

გ. სხვა აქტივობებს; დ. გათავისუფლებისათვის მომზადებას.

- 103.5 სოციალური სამუშაო, სამედიცინო და ფსიქოლოგიური დახმარება წარმოადგენს მთლიანი გეგმის განუყოფელ ნაწილს, რომელიც შემუშავებულია თითოეული პატიმრისათვის.
- 103.7 პატიმრები, რომელთაც თანხმობა გამოთქმეს ასეთ სამუშაოში მონაწილეობაზე, ჩართულნი უნდა იყვნენ სამართლიანობის აღდგენის პროგრამებში და აგრეთვე, რეპარაციის განხორციელებაში მათ მიერ ჩადენილ დანაშაულებზე.
- 103.8 განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, რომ შემუშავდეს სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა უკუადოდ თავისუფლებადაცემითი პირებისა და გრძელვადიანი პატიმრებისათვის.

მისჯილი პატიმრებისათვის სასჯელის მოხდის ორგანიზაციული ასპექტები

- 104.1 რამდენადაც შესაძლებელია, აგრეთვე ეს მოთხოვნას წარმოადგენს ამ წესების მე-17 წესისა, ცალკე ციხე ან ცალკე შენობა გამოყენებულ უნდა იქნეს რეუიმის მართვისათვის სხვადასხვა კატეგორიის პატიმრის მიმართ.
- 104.2 შემუშავებულ უნდა იქნეს პროცედურები სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის რეგულარული გადახედვის შესახებ, სადაც შესაბამისი ანგარიშის მიღებისა და განხილვისას, აგრეთვე შესაბამისი თანამშრომელთა და პატიმართა შორის კონსულტაციებისას პატიმრები მონაწილეობას უნდა იღებდნენ მასში, რამდენადაც ეს შესაძლებელია.
- 104.3 ასეთი ანგარიშები, როგორც წესი, მოიცავს იმ თანამშრომელთა მიერ მომზადებულ ანგარიშებს, რომლებიც პირდაპირ შეხებაში არიან პატიმრებთან.

მისჯილ პატიმართა შრომა

- 105.1 შრომის სისტემატური პროგრამები ისე უნდა იყოს შემუშავებული, რომ შეესაბამებოდეს მისჯილი პატიმრებისათვის სასჯელის მოხდის მიზნებს.
- 105.2 მისჯილ პატიმრებს, რომლებსაც არ მიუღწევიათ შესაბამისი საპენსიო ასაკისათვის, უნდა მოეთხოვოთ, იმუშაონ მათი ფიზიკური და გონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით, რაც აგრეთვე დადასტურებული უნდა იყოს შესაბამისი სამედიცინო სამსახურის წარმომადგენლის მიერ.
- 105.3 თუ მისჯილ პატიმრებს მოეთხოვებათ იმუშაონ, მათი სამუშაო პირობები უნდა შეესაბამებოდეს სტანდარტებს და კონტროლდებოდეს ისე, როგორც ეს ხდება გარე საზოგადოებაში.
- 105.4 მისჯილ პატიმარს უნდა უნაზღაურდებოდეს ის სამუშაო, რომელსაც იგი ასრულებს სამუშაო საათების განმავლობაში და ამავდროულად, მონაწილეობას იღებს სხვადასხვა საგანმანათლებლო პროგრამაში.
- 105.5 იმ შემთხვევაში, როდესაც მისჯილ პატიმარს უნაზღაურდება თანხა და ენახება მის ანგარიშზე, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს რეპარაციის

მიზნებისათვის, თუ ეს განსაზღვრულია სასამართლოს მიერ ან პატიმრის თანხმობა არსებობს.

მისჯილი პატიმრების განათლება

- 106.1 განათლების სისტემატური პროგრამები უნარ-ჩვევების ტრენინგების ჩათვლით, პატიმართა საერთო განათლების გაღრმავებისა და პატიმრების წახალისებისათვის დანაშაულის გარეშე ცხოვრების თაობაზე უნდა იყოს რეკიმების ძირითადი ნაწილი.
- 106.2 ყველა მისჯილი პატიმარი უნდა წახალისდეს, რათა მონაწილეობა მიიღოს საგანმანათლებლო პროგრამებში.
- 106.3 საგანმანათლებლო პროგრამები მისჯილი პატიმრებისათვის უნდა იყოს განხორციელებული მათი ციხეში ყოფნის დროის განმავლობაში.

მისჯილი პატიმრების გათავისუფლება

- 107.1 მისჯილ პატიმრებს უნდა დაეხმარონ, რათა მათ მონაწილეობა მიიღონ სხვადასხვა პროცედურასა და სპეციალურ პროგრამაში, რომელიც დაეხმარება მათ მოახდინონ ტრასფორმაცია ციხეში ცხოვრებიდან სამართალმორჩილ ცხოვრებაში, ნორმალურ საზოგადოებაში.
- 107.2 იმ პატიმართა შემთხვევაში, რომლებიც დიდი ვადით რჩებიან ციხეში, მიღებულ უნდა იქნეს ზომები, რომლებიც თანდათანობით მოახდენს მათ დაბრუნებას თავისუფალ, ჩვეულებრივ საზოგადოებაში.
- 107.3 ეს მიზანი შეიძლება მიღწეულ იქნეს ციხეებში გათავისუფლების წინა პროგრამების არსებობით ციხეებში, ან ნაწილობრივ, ან პირობითი გათავისუფლებით ზედამხედველობის ქვეშ ძლიერ სოციალურ დახმარებასთან კომბინაციაში.
- 107.4 ციხის ადმინისტრაციამ შეიძლება მჭიდროდ ითანამშრომლოს სხვადასხვა სააგენტოსა და ორგანოსთან, რომლებიც ასორციელებენ ზედამხედველობას და ეხმარებიან გათავისუფლებულ პატიმრებს საზოგადოებაში მათი ადგილის დამკვიდრებაში, განსაკუთრებით კი, საყოფაცხოვრებო და სამსახურებრივ სფეროში.
- 107.5 ასეთი სოციალური სამსახურების, ან სააგენტოების წარმომადგენლებს უნდა პქონდეთ შესაძლებლობა შევიდნენ ციხეში და დაეხმარონ მათ გათავისუფლებისათვის მომზადებაში, აგრეთვე, გათავისუფლების შემდეგ უზრუნველყოფის გეგმის შემუშავებაში.

ნაწილი IX

წესების განახლება/ახალი რედაქციით შემუშავება

108. ციხის ევროპული წესები შესაძლებელია განახლებულ იქნეს რეგულარულად.

სოციალური სამუშაოს რაობა

სოციალური სამსახურის რაობის განხილვის დროს ნათლად ჩანს, რომ აქ საუბარია ზოგადად სოციალური მუშაობის რაობაზე და არა კონკრეტულად პენიტენციური სისტემის სოციალურ სამუშაოზე, თუმცა ამ შემთხვევაში ჩვენ შესაძლებელია ამ საკითხის განხილვა გავამართლოთ ორი საფუძველით: პირველ რიგში, სოციალური მუშაკი, რომელ სფეროშიც არ უნდა იყოს იგი დასაქმებული, საჭიროა იცნობდეს ზოგადად სოციალური მუშაობის საფუძვლებს, მის მიზნებს, ამოცანებს, იმ მიმართულებებს, რომლის მიხედვითაც შეიძლება იმუშაოს სოციალურმა მუშაკმა და რა ფუნქციები უნდა განახორციელოს მან. მეორე მხრივ, როცა განიხილება სოციალური სამუშაოს ტიპები, კერძოდ, ინდივიდუალური შემთხვევები – კლიენტების ჩამონათვალში დაფიქსირებულია ისეთი კატეგორიები, რომლებიც ციხის სოციალური მუშაკის კლიენტების ქვეშ მოიაზრებიან, როგორიცაა სამართალდამრღვევ პირებთან მუშაობა, ასევე კატეგორია, რომელიც ხშირ შემთხვევაში გეხდება თავისუფლებადაცემითი პირთა შორის. ასეთია შეზღუდვებისა და ფსიქიკური აშლილობის მქონე ინდივიდებთან მუშაობა. ასევე, როდესაც განიხილება სოციალური სამუშაოს მიმართულებები, აქ აღნიშნულია, რომ სოციალური სამუშაო სამი ძირითადი მიმართულებით ხორციელდება, რომელთა შორის ორ ძირითად მიმართულებად მოიაზრება: პრევენცია და რეაბილიტაცია, რაც ციხის სოციალური მუშაკის სამუშაოს და ზოგადად პენიტენციური სისტემის სამუშაოს ძირითად მიმართულებებს წარმოადგენს.

ასევე ხაზი უნდა გაესვას სოციალური სამუშაოს ამოცანებს, სადაც განხილულია „აღამიანების დახმარება საკუთარი პოტენციალის გაუმჯობესებაში, მათი პრობლემის გადაჭრის, შეგუებისა და ზოგადი განვითარების უნარების გაუმჯობესებისათვის ხელის შეწყობა“, რაც ერთ-ერთ აუცილებელ და გარდაუვალ საჭიროებას წარმოადგენს პენიტენციურ სისტემაში განთავსებული აღამიანებისათვის.

აქვე, ხაზი უნდა გაესვას სტანდარტებს, რომლებიც განხილულია სოციალური მუშაკის ეთიკურ მოვალეობებში: „კლიენტსა და სოციალურ მუშაკს შორის უნდა არსებობდეს მხოლოდ მკაცრად პროფესიული ურთიერთდამოკიდებულება“, რაც ციხის სოციალური მუშაკისათვის და არა მხოლოდ მისთვის, არამედ მთელი პერსონალისათვის აუცილებელ მოთხოვნას წარმოადგენს.

აქვე, სხვა საკითხებთან ერთად განხილულია მუშაობა სხვადასხვა მიზნობრივ ჯგუფთან, როგორიცაა აივ-შიდსი, ნარკოტიკებსა და ალკოჰოლზე დამოკიდებულება, რაც ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრობლემას წარმოადგენს სწორედ ისეთ დახურულ ინსტიტუტებში, როგორიცაა ციხე.

მასალა ასევე შეიცავს სოციალური მუშაობის თეორიებისა და სხვა იმ მნიშვნელოვანი საკითხების განხილვას, რომლის ცოდნა ხელს შეუწყობს ციხის სოციალური მუშაკების საქმიანობის ეფექტურ განხორციელებას.

სოციალური სამუშაოს რაობა, სოციალური სამუშაოს საფუძვლები, ინდივიდუალიზაცია, ჯგუფები და ოჯახები

სოციალური სამუშაო არის პროფესია, რომელიც ხელს უწყობს ინდივიდების, ჯგუფებისა და საზოგადოებების **სოციალური ფუნქციონირების** ამაღლებას და მიზნად ისახავს ისეთი გარემოებების ჩამოყალიბებას, რომელიც ინდივიდებს, ჯგუფებსა და საზოგადოებებს პოტენციალის სრული რეალიზაციის საშუალებას აძლევს.

სოციალური სამუშაოს ფოკუსია:

- სოციალური ცვლილების მიღწევა;
- პრობლემათა გადაწყვეტის ფასილიტაცია;
- კეთილდღეობის გაზრდა გაძლიერებითა და გათავისუფლებით.

სოციალური სამუშაოს მიზნები:

- სოციალური ფუნქციონირების ამაღლება;
- აუცილებელ რესურსებთან დაკავშირება;
- სოციალური მომსახურების გაუმჯობესება;
- სასურველი სოციალური ცვლილების მიღწევა.

„გენერალისტური“ (ზოგადი) სოციალური სამუშაოს სამოქმედო არეალი:

- ინდივიდები;
- ოჯახები;
- ჯგუფები;
- ორგანიზაციები;
- თემები.

„გენერალისტური“ სოციალური სამუშაო:

- განიხილავს ადამიანის მიმართებას გარემოსთან;
- სისტემის ნებისმიერ დონეზე ხედავს პოტენციალს ცვლილებისათვის.

სოციალური სამუშაო უპირისპირდება საზოგადოებაში არსებულ უთანასწორობებსა და უსამართლობას. სოციალური მუშაკები მუშაობენ ყოველდღიური სოციალური პრობლემების დასაძლევად ისევე, როგორც კრიზისული და გადაუდებელი შემთხვევების დროს საუკეთესო გამოსავლის მოსაძიებლად. სოციალური სამუშაო გამოიყენებს სხვადასხვა უნარს, მიდგომასა და აქტივობას, რომლებიც შეესაბამებიან **ადამიანზე და მის გარემოზე ორიენტაციას**. სოციალური სამუშაოს ინტერვენციები მრავალგვარია, დაწყებული პიროვნებაზე ორიენტირებული ფსიქოსოციალური მიდგომიდან, სოციალური პოლიტიკის დაგეგმვითა და განვითარებით დამთავრებული. ეს მოიცავს კლინიკურ მუშაობას, თერაპიას, ჯგუფურ მუშაობას, პედაგოგიურ მუშაობას, ოჯახთან მუშაობასა და ინდივიდის დახმარებას გარემოში არსებული რესურსების გამოსაყენებლად. სოციალური მუშაკები ხელმძღვანელობენ აგრეთვე სააგენტოებს, ახდენენ სათემო მობილიზაციას და ერთვებიან პოლიტიკურ პროცესებში, რათა ზეგავლენა მოახდინონ სოციალურ პოლიტიკასა და ეკონომიკურ განვითარებაზე.

სოციალური სამუშაო თავისი სხვადასხვა ფორმით, მიმართულია შეისწავლის ადამიანისა და მისი გარემოს ურთიერთქმედება და ურთიერთმიმართება. სოციალურ სამუშაოს საფუძვლად უდევს ლოგიკა, რომლითაც ადამიანი მუდმივად ურთიერთქმედებს გარემოსთან, ცვლის მას და იცვლება მისი უმჯობესებით. სოციალური სამუშაოს მისიაა ყოველი ინდივიდის პოტენციალის სრული რეალიზაცია და დისფუნქციების თავიდან აცილება. პროფესიონალური სოციალური სამუშაო იყოფა შემდეგ კატეგორიებად:

მიკრო-, მეზო- და მაკრო- პრაქტიკის სოციალური სამუშაო

მიკროპრაქტიკის სოციალური სამუშაო გულისხმობს უშუალო მუშაობას ინდივიდთან, მისი პირადი თუ სოციალური პრობლემების მოსაგვარებლად.

მეზოპრაქტიკის სოციალური სამუშაო გულისხმობს მუშაობას სისტემათა ურთიერთქმედების დონეზე, როდესაც სოციალური მუშაკი ახდენს ინდივიდის დაკავშირებას მისთვის აუცილებელ რესურსებთან.

მაკროპრაქტიკის სოციალური სამუშაო მოწოდებულია შეიმუშაოს ეფექტური სოციალური პოლიტიკა მოწყველადი ინდივიდებისა და ჯგუფების სასარგებლოდ.

მიკროსისტემა - სისტემური ანალიზის ყველაზე მცირე ერთეული, ძირითადად, ინდივიდი.

მეზოსისტემა - მცირე ჯგუფი, რომელშიც ინდივიდი არის ჩართული (მაგალითად, ოჯახი, მეგობართა წრე, თანამშრომლების წრე).

მაკროსისტემა - ანალიზის დიდი ერთეული, მაგალითად, საზოგადოება, კულტურა, სოციალური ინსტიტუტები, თემები და ორგანიზაციები.

სოციალური სამუშაოს ტიპები

- **ინდივიდუალური შემთხვევები** - ასეთ დროს სოციალური მუშაკი ინდივიდუალურად ეხმარება კლიენტებს პირადი და სოციალური პრობლემების მოგვარებაში. ინდივიდუალური მუშაობა შეიძლება მიზნად ისახავდეს, დაეხმაროს კლიენტს გარემოსთან შეგუებაში, ან სოციალური და ეკონომიკური ცვლილებებისაგან გამორჩეული პრობლემების გადალახვაში (მაგალითად, საჭირო სოციალური დახმარების მოძიება კლიენტისათვის, ფსიქიკური შეზღუდვებისა და ფსიქიკური აშლილობის მქონე ინდივიდებთან მუშაობა, სამართალდამრღვევ პირებთან მუშაობა, ბავშვების შეილობილობასა და შეილად აყვანის პროცესზე მუშაობა და ა.შ.). ინდივიდუალურ შემთხვევათა მენეჯერები მუშაობენ ორგანიზაციებში და კლიენტების სახელთ კლიენტთათვის აუცილებელი დახმარების მოძიებას ახდენენ;
- **ჯგუფური მუშაობა** ხდება კონკრეტული პრობლემის ირგვლივ. სოციალური მუშაკი ჯგუფთან მუშაობის დროს მიზნად ისახავს ამა თუ იმ საკითხთან/პრობლემასთან დაკავშირებით მოცემული ჯგუფის დამოკიდებულების

გაგებას და პრობლემის მოსაგვარებლად შესაძლებელი გზების მოძიებას (მაგ., ბაეშეთა დეინსტიტუციონალიზაციის პროცესთან დაკავშირებით მშობელთა ჯგუფთან მუშაობა);

- **სათემო მობილიზაცია** არის პროცესი, რომლის დროსაც სოციალური მუშაი ეხმარება ადგილობრივ თემს შეაფასოს საკუთარი რესურსები, დასახოს სამოქმედო გეგმა და ძალისხმევა მიმართოს თემისათვის აუცილებელი პრობლემების მოგვარებისაკენ. სოციალურ მუშაკს ამ პროცესში ბევრნაირი როლის შესრულება შეუძლია: სხვადასხვა მხარეს შორის ურთიერთობის კოორდინირება, მოქალაქეთა ამ პროცესში ჩართვისა და მონაწილეობისათვის ხელის შეწყობა, გამოკვლევა, დაგეგმვა და თემის სამოქმედო გეგმის შემუშავება თემის წევრებთან ერთად;
- **ადმინისტრაცია** არის სოციალური მუშაკის ერთ-ერთი როლი, რომლის დროსაც სოციალური მუშაი რაიმე სოციალურ პროგრამას ან სოციალურ სააგენტოს ხელმძღვანელობს.

სოციალური სამუშაოს მიმართულებები

სოციალური სამუშაო სამი ძირითადი მიმართულებით ხორციელდება. ეს არის პრევენცია, რეაბილიტაცია და რემედიაცია. პრევენცია მოიცავს კლიენტისათვის სოციალური მომსახურების მიწოდებას, რათა თავიდან აეცილოს შემდგომი გართულებები (ოჯახის დაგეგმარება, მომსახურების გაუმჯობესება, მშობლების განათლება და ა.შ.). რეაბილიტაცია ეხმარება იმ კლიენტებს, რომელთა ფუნქციონირება ფიზიკური თუ ფსიქიკური პრობლემების გამო უკვე დაქვეითებულია, ხოლო რემედიაცია არსებული პრობლემების აღმოფხვრას გულისხმობს.

სოციალური სამუშაოს ამოცანები

- ადამიანების დახმარება საკუთარი პოტენციალის გაუმჯობესებაში, მათი პრობლემის გადაჭრის, შეგუებისა და ზოგადი განვითარების უნარების გაუმჯობესებისათვის ხელის შეწყობა. ამ დონეზე მუშაობა, ძირითადად, ინდივიდებთან მიმდინარეობს;
- ადამიანების დაკავშირება აუცილებელ რესურსებთან და მომსახურებასთან. ამ დონეზე სოციალური სამუშაო მიმდინარეობს სისტემათა ურთიერთქმედების ფარგლებში;
- ორგანიზაციებისა და მათი მომსახურების გაუმჯობესება ადამიანების მოთხოვნილებათა შესაბამისად. ამ დონეზე მუშაობა მიმდინარეობს პროგრამებსა და ორგანიზაციებთან;
- სოციალური პოლიტიკის ჩამოყალიბებისა და განვითარებისათვის ხელის შეწყობა. ამ დონეზე მუშაობა მიმდინარეობს სახელმწიფო დანებებულებებთან.

1. **სოციალური მუშაკი, როგორც თერაპევტი და შემთხვევების მენეჯერი:** ისტორიულად, სოციალური მუშაკის ერთ-ერთი ძირითადი როლი მდგომარეობდა ინდივიდებთან მუშაობასა და მათ კონსულტაციაში. სოციალური მუშაკის ეს როლი დაკავშირებულია სოციალური სამუშაოს მთავარ ღირებულებასთან - ინდივიდის პიროვნული ღირსების აღიარებასა და მის პატივისცემასთან. აამ როლის აღსრულებისას სოციალური მუშაკის მთავარი ამოცანაა ინდივიდის ქცევისა თუ შეხედულებებში ცვლილებების მიღწევა.
2. **სოციალური მუშაკი, როგორც ადვოკატი:** სოციალური მუშაკი უნდა ასრულებდეს ღარიბთა და სოციალურად დაუცველთა ადვოკატის როლს. დაცვა ხდება როგორც ინდივიდუალურ დონეზე, ასევე ოჯახებთან და თემებთან მუშაობისას. ასეთ შემთხვევაში სოციალური მუშაკი გამოდის იმ ადამიანთა თუ ჯგუფთა ინტერესების დასაცავად, რომლებიც თავად „ზმის უფლებას“ მოკლებულნი არიან საზოგადოებაში. სოციალური მუშაკის, როგორც ადვოკატის როლი, ხაზს უსვამს მჭიდრო ურთიერთობას კლიენტ/ მომსახურების მომხმარებელსა და სოციალურ მუშაკს შორის.
3. **სოციალური მუშაკი, როგორც პარტნიორი:** სოციალური მუშაკი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც კლიენტის (უუფლებოთა და სოციალურად დაუცველ ინდივიდთა და ჯგუფთა) პარტნიორი. ასეთ დროს, ისევე როგორც ადვოკატირების პირობებში, სოციალური მუშაკის მთავარი ამოცანა კლიენტის გაძლიერებაში მდგომარეობს.
4. **სოციალური მუშაკი, როგორც რისკისა და საჭიროების შემფასებელი:** ბოლო დროს, სულ უფრო მეტი ყურადღება ეთმობა სოციალური მუშაკის, როგორც რისკისა და საჭიროების შემფასებლის როლს. ამასთან დაკავშირებით, გამოითქვა მოსაზრება, რომ ამ როლის მნიშვნელობის მიუხედავად, ის ძალიან დიდ დროს ართმევს სოციალურ მუშაკებს და მხედველობის არის მიღმა ტოვებს ინდივიდთან, ჯგუფთან და ოჯახთან მუშაობისას ბევრ სხვა დეტალს (შეფასება არ არის მისანი, იგი მხოლოდ მისნის მისაღწევი საშუალებაა).
5. **სოციალური მუშაკი, როგორც სოციალური კონტროლის აგენტი:** ეს როლი უკავშირდება სოციალური მუშაკის მნიშვნელობას არსებული სისტემის შენარჩუნების საქმეში. გარკვეულწილად, სოციალური მუშაკის ზემოაღნიშნული როლი მიზნად ისახავს საზოგადოებაში გარკვეული წესრიგის შენარჩუნებას (სოციალური სამუშაო ქცევითი პრობლემების მქონე ადამიანებთან, დამნაშავეებთან და ა.შ.).

აუცილებლობას არ წარმოადგენს, რომ სოციალური მუშაკი მხოლოდ ერთ კონკრეტულ როლს ასრულებდეს. სოციალური მუშაკები თავის კარიერაში შესაძლებელია სხვადასხვაგვარ როლს ითავსებდნენ. ხშირად ეხედებით მოსაზრებას, რომ სოციალური მუშაკის როლი მხოლოდ კლიენტებთან ინდივიდუალური (უშუალო) მუშაობით უნდა შემოიფარგლებოდეს, თუმცა დღესდღეობით სოციალური მუშაკები გაცილებით უფრო მეტ ფუნქციას ითავსებენ, ეიდრე კლიენტის პირად ცხოვრებაზე ზედამხედველობაა.

ზოგადი პრაქტიკის სოციალური სამუშაო არის ისეთი ტიპის სოციალური სამუშაო, სადაც სოციალურ მუშაკებს მოეთხოვებათ იმ ადამიანებთან მუშაობა, რომელთაც სხედასხვა სახის სოციალური თუ პიროვნული პრობლემა გააჩნიათ. ზოგადი სოციალური მუშაკები კლიენტთან მუშაობისას შეფასებისა და ჩარევის (ინტერვენციის) სხედასხვა მეთოდს გამოიყენებენ.

ჯოზეფ ანდერსონი გამოყოფს ზოგადი სოციალური სამუშაოს სამ მახასიათებელს: 1. ზოგადი პრაქტიკის სოციალური მუშაკი არის ის სპეციალისტი, რომელსაც აქვს კლიენტთან პირველი შეხება; 2. ზოგადი პრაქტიკის სოციალური მუშაკი ახდენს კლიენტის საჭიროებათა შეფასებას და გამოყოფს იმ პრიორიტეტულ პრობლემებს, რომლებიც ჩარევის საჭიროებენ; 3. ზოგადი პრაქტიკის სოციალურ მუშაკს უნდა შეეძლოს სოციალური სამუშაოს სხედასხვა უნარ-ჩვევისა და ჩარევის სხედასხვა მეთოდის გამოყენება კლიენტთან მუშაობის პროცესში. ზოგადი პრაქტიკის სოციალური სამუშაო პირველადი ჯანდაცვის რგოლის მსგავსია, სადაც ხდება პაციენტის პირველადი დიაგნოსტიკა და შემდგომი მკურნალობის მეთოდების დადგენა (სასტროუ, 1993).

ზოგადი პრაქტიკის სოციალური სამუშაო ითვალისწინებს სიტუაციის ანალიზის ინდივიდისა და გარემოს ურთიერთქმედების მიხედვით. ადამიანის გარემოსთან ურთიერთქმედების თეორიის თანახმად, ცვლილება უნდა მოხდეს იმ გარემო ფაქტორების გათვალისწინებით, რომლებიც მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენენ ადამიანის ცხოვრებაზე. ამ მიდგომით, ადამიანები გარემოსთან ურთიერთქმედებენ და მუდმივად იცვლებიან ამ ურთიერთქმედების შედეგად. ასეთ მიდგომას ეკოლოგიური მოდელი ეწოდება (ეკო/გარემო), ხოლო იმ გარემოს სისტემებს, რომლებიც ადამიანზე ურთიერთქმედებენ, ცვლიან მას და თავის მხრივ, იცვლებიან ადამიანის ურთიერთქმედებით, ეკოლოგიური სისტემები/ეკოსისტემები ეწოდება.

ზოგადი პრაქტიკის სოციალური სამუშაოს მიხედვით, სოციალური მუშაკისა და კლიენტის ურთიერთობა სასურველი ცვლილებებისაკენ მიმართული პროცესია, რომელიც 5 ფაზას მოიცავს (სასტროუ, 1993):

1. კლიენტის მიღება;
2. მონაცემთა შეგროვება, ანალიზი და შეფასება;
3. სამოქმედო გეგმისა და ხელშეკრულების შედგენა;
4. ჩარევა და მონიტორინგი;
5. საბოლოო შეფასება და დასრულება.

პირველი ფაზა

კლიენტის მიღება მოიცავს სოციალური მუშაკის მიერ პირველადი ინფორმაციის მოძიებას კლიენტის პრობლემის შესახებ. ამ დროს ხდება იმის შეფასება, თუ რამდენად შეუძლია სოციალურ მუშაკს ან სააგენტოს კლიენტის დახმარება. იმ შემთხვევაში, თუ სოციალურ მუშაკს არ შესწევს ძალა კლიენტის დახმარებად, ხდება მისი მიმართვა/რეფერირება სხვა სპეციალისტთან. კლიენტის მიღების დროს აუცილებელია მისი ნდობის მოპოვება და კარგი სამუშაო ურთიერთობის ჩამოყალიბება. როგორც წესი, ეს ხდება აქტიური მოსმენით, ემპათიის გამოვლენითა და კლიენტის ძლიერ მხარეებზე დაყრდნობით.

მეორე ფაზა

მონაცემთა შეგროვება, ანალიზი და შეფასება მოიცავს სოციალური მუშაკის მიერ კლიენტის შესახებ ინფორმაციის შეგროვებასა და ანალიზის იმისათვის, რომ კარგად გაერკვეს კლიენტის სიტუაციაში.

სამოქმედო გეგმისა და ხელშეკრულების შედგენა მოიცავს კლიენტისა და სოციალური მუშაკის მიერ მიზნებისა და ამ მიზნების მისაღწევად აუცილებელი სამოქმედო გეგმის ჩამოყალიბებას. აამ ფაზაშივე ხდება აუცილებელი სტრატეგიის შერჩევა და კლიენტთან ფორმალური ხელშეკრულების დადება, რომელიც მიზანსა და მიზნის მიღწევის გზებს აყალიბებს. მესამე ფაზა არის ის დამაკავშირებელი, რომელიც ერთმანეთთან აკავშირებს შეფასების პროცესსა და მომდევნო ჩარევის მეთოდს.

მეთხე ფაზა

ჩარევა და მონიტორინგი მოიცავს კლიენტისათვის აუცილებელი ჩარევის (ინტერვენციის) განხორციელებას და ამ ჩარევის შედეგების მუდმივ კონტროლს (სამოქმედო გეგმის განხორციელების ფაზა).

მეხუთე ფაზა

საბოლოო შეფასება და დასრულება ის ფაზაა, როდესაც ხდება სამოქმედო გეგმისა და ჩარევის შედეგების შეფასება კლიენტის დასახულ მიზნებთან მიმართებით. თუ კლიენტსა და სოციალურ მუშაკს შორის ჩამოყალიბდა თბილი ურთიერთობა, დასრულება ხშირად მტკივნეული პროცესია. ურთიერთობის დამთავრებისას, კლიენტმა შეიძლება განიცადოს დანაკარგის გრძნობა. ამისათვის, სოციალურმა მუშაკმა კლიენტს უნდა განუმარტოს, რომ ურთიერთობა სრულდება, რადგან დასახული მიზანი მიღწეულ იქნა და კლიენტს აქვს უნარი დამოუკიდებლად წარმართოს საკუთარი ცხოვრება.

სოციალური სამუშაოს ღირებულებები და პრინციპები

კომპეტენცია სოციალურ სამუშაოში - ცოდნის, ღირებულებებისა და უნარ-ჩვევების ერთობლიობა

ძირითადი ღირებულებები სოციალურ სამუშაოში

სოციალური სამუშაოს წარმმართველია ის ღირებულებათა სისტემა, რომელიც ნებისმიერი სოციალური მუშაკისათვის პრაქტიკის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს. ეს ღირებულებებია:

1. პუმანიტარული - გასაჭირში მყოფთა მდგომარეობის შემსუბუქება;
2. არაგანსჯითი მიდგომა - ნებისმიერი ჯგუფისა თუ ინდივიდისათვის დახმარების გაწევა განურჩევლად სქესისა, რასისა, სოციალური წარმოშედლობისა, რელიგიისა და ა.შ.
3. თითოეული ადამიანის ღირსებისათვის პატივისცემა;
4. სოციალური სამართლიანობა;
5. ადამიანის უფლებების დაცვა;
6. სოციალური ინკლუზია - მარგინალიზებული ინდივიდებისა და ჯგუფების საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ჩართვა;
7. ანტიდისკრიმინაციული პრაქტიკა - დისკრიმინაციისა და ჩაგვრის ნებისმიე-

რი ფორმის წინააღმდეგ ბრძოლა;

8. ადამიანის პოტენციალის განვითარება;

9. ადვოკატირება - კლიენტის უფლებებისათვის ბრძოლა, მისთვის აუცილებელი რესურსების მოპოვების ფასილიტაცია, შესაბამის სტრუქტურებთან შუამდგომლობა;

10. ადამიანის საჭიროებათა დაკმაყოფილება;

11. კონფიდენციალურობა კლიენტის პირადი ინფორმაციის საიდუმლოდ შენახვა;

12. გაძლიერება კლიენტში დამოუკიდებლობის განვითარება და მისი ცხოვრების გაუმჯობესება, კლიენტში არსებული ძლიერი მხარეების გამოყენება;

13. საკუთარი თავის ცოდნა სოციალური მუშაის მიერ საკუთარი ღირებულებების ცოდნა, მასში არსებული სტერეოტიპების გააზრება და ამ სტერეოტიპებთან დაპირისპირება;

14. ძალაუფლების კონსტრუქციული გამოყენება;

15. თანამშრომლობა.

ცოდნა სოციალურ სამუშაოში

- თეორიები ფსიქოლოგიიდან და სოციოლოგიიდან;
- კლიენტთა ჯგუფები: ინდივიდები, ოჯახები, ჯგუფები, თემები და საზოგადოება;
- ინტერვენციის მოდელები და მიდგომები: სამედიცინო, მიზანზე ორიენტირებული, ფსიქოსოციალური;
- პრაქტიკის სფერო: ბავშვები, მოხუცები, ქალები;
- არასრულწლოვნები, უნარშეზღუდულები, მათზე ნივთიერებებზე დამოკიდებულები და ა.შ.;
- მიზნობრივი ჯგუფების კულტურული ღირებულებების ცოდნა;
- გაძლიერება და თვითუსრულებლობა;
- თემში არსებული რესურსების ცოდნა, კანონმდებლობის ცოდნა, ორგანიზაციებთან კონტაქტი.

სოციალური სამუშაოს პრინციპები

სოციალური სამუშაოს ცოდნიდან და ღირებულებებიდან გამომდინარე, პროფესიას გააჩნია ჩამოყალიბებული პრინციპები, რომლებიც შემდეგია:

1. დისკრიმინაციის ნებისმიერი ფორმის უარყოფა;

2. სტრუქტურულ ჩაგვრას, სოციალურ კლასს, გენდერს, სოციალურ დისფუნქციას, უნარშეზღუდულობასა და სხვა ფაქტორებს შორის ურთიერთდამოკიდებულების გააზრება; ცნობიერების ამაღლება სიღარიბესთან, ასაკთან, უნარშეზღუდულობასა და სხვა ფაქტორებთან დაკავშირებული სტიგმის ნეგატიური შედეგების შესახებ;

3. ანტიდისკრიმინაციული და ჩაგვრის საწინააღმდეგო პრაქტიკის დანერგვა სოციალურ სამუშაოში, რაც დაკავშირებულია შედეგიანი სოციალური პოლიტიკის შემუშავებაში მარგინალიზებული ჯგუფებისათვის.

სოციალური სამუშაოს ეთიკური სტანდარტები

სოციალური სამუშაო განსაკუთრებულ ღირებულებათა სისტემას ეფუძნება. რადგან სოციალური სამუშაო, პირველ ყოვლისა, ადამიანებთან და ადამიანთა ჯგუფებთან მუშაობას გულისხმობს, ეთიკური სტანდარტების დაცვა ამ პროფესიის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ასპექტს წარმოადგენს. თითქმის ყველა განვითარებულ ქვეყანაში სოციალურ სამუშაოს ეთიკის კოდექსი წარმართავს. ეთიკის კოდექსს საფუძელად უდევს ექვსი ძირითადი ღირებულება, რომლებიცაა:

- **სერვისი (მომსახურება)** სოციალური მუშაკის უმთავრესი მოვალეობაა დაეხმაროს ადამიანებს სოციალური პრობლემების გადაჭრაში;
- **სოციალური სამართლიანობის პრინციპი** ავალდებულებს სოციალურ მუშაკებს შეეწინააღმდეგონ სოციალურ უთანასწორობას და იბრძოლონ სოციალური ცვლილებისათვის, განსაკუთრებით სოციალურად დაუცველთა სასარგებლოდ. სოციალური მუშაკების მიერ სოციალური სამართლიანობის დასამკვიდრებლად მუშაობა, ძირითადად, მიმართული უნდა იყოს სიღარიბის, უმუშევრობის, დისკრიმინაციისა და სხვა მსგავსი პრობლემების დასაძლევად;
- **პიროვნების ღირსების პატივისცემა.** სოციალური მუშაკი თითოეულ ადამიანს ღირსეულად და პატივისცემით უნდა ეპყრობოდეს. მან კლიენტებთან მუშაობისას მხედველობაში უნდა მიიღოს პიროვნული განსხვავებები და კულტურული ნიუანსები. სოციალურმა მუშაკმა ხელი უნდა შეუწყოს კლიენტის თვითრეალიზაციას, მათი პიროვნული შესაძლებლობების გაუმჯობესებას და საკუთარი ინტერესების დაცვის უნარის გაღრმავებას;
- **ადამიანური ურთიერთობების მნიშვნელობა.** სოციალური მუშაკები აღიარებენ ადამიანთა შორის ურთიერთობების უმნიშვნელოვანესობას და ამ ფაქტორის როლს სოციალური ცვლილებების მიღწევაში. სოციალური მუშაკები მუშაობის პროცესში ადამიანებს, როგორც პარტნიორებს, ისე განიხილავენ. სოციალური მუშაკები ხელს უწყობენ ადამიანთა შორის ურთიერთობების გაღრმავებას, რათა ინდივიდების, ოჯახების, ჯგუფების, ორგანიზაციებისა და თემების კეთილდღეობას მიაღწიონ;
- **კეთილსინდისიერება.** სოციალური მუშაკები საკუთარ პრაქტიკას წარმართავენ პროფესიის მისიის, ღირებულებებისა და ეთიკური პრინციპების შესაბამისად. სოციალური მუშაკები იქცევიან კეთილსინდისიერად და პასუხისმგებლობის გრძნობით ეკიდებიან საკუთარ მოვალეობას;
- **კომპეტენტურობა.** სოციალური მუშაკები თავიანთ სამუშაო სფეროში კომპეტენტურნი არიან და საკუთარი პროფესიონალიზმის დონის გაუმჯობესებისათვის იღეწიან (ამერიკის სოციალურ მუშაკთა ეროვნული ასოციაციის ეთიკური კოდექსი).

კლიენტის მიმართ სოციალური მუშაკის ეთიკური მოვალეობები

(ამერიკის სოციალურ მუშაკთა ეროვნული
ასოციაციის ეთიკის კოდექსის მიხედვით)

1. **გაღებულება კლიენტის წინაშე** - სოციალური მუშაკის უპირველესი მოვალეობაა კლიენტის კეთილდღეობისათვის ხელის შეწყობა;
2. **თვითგამორკვევა-თვითრეალიზაცია** სოციალური მუშაკი კლიენტს თვითგამორკვევასა და თვითრეალიზაციაში ეხმარება და ხელს უწყობს კლიენტს ჩამოაყალიბოს და დააზუსტოს საკუთარი მიზნები;
3. **ინფორმირებული თანხმობა** - ითვალისწინებს კლიენტისათვის საჭირო სერვისების შესახებ დეტალური ინფორმაციის მიწოდებას კლიენტისათვის გასაგებ ენაზე და ასევე ყველა იმ რისკისა თუ დაბრკოლების ახსნას, რაც ამ სერვისის მიწოდებასთან შეიძლება იყოს დაკავშირებული;
4. **კულტურული კომპეტენტურობა და სოციალური თავისებურებებისათვის პატივისცემა** - სოციალურ მუშაკს უნდა ესმოდეს კულტურათა სხვადასხვაგვარობის მნიშვნელობა და კულტურული თავისებურებების ფუნქცია ადამიანის ქცევისა და საზოგადოებაში. მომსახურების მიწოდებისას სოციალური მუშაკები უნდა იცნობდნენ კლიენტის კულტურას და უზრუნველყოფდნენ მათთვის ისეთი სერვისების მიწოდებას, რომლებიც კლიენტის კულტურულ თავისებურებებთან შესაბამისობაში არიან;
5. **ინტერესთა კონფლიქტი** სოციალურმა მუშაკებმა თავიდან უნდა აიცილონ ინტერესთა კონფლიქტი და მიიღონ შესაბამისი ზომები, რათა ინტერესთა კონფლიქტი გადამწყდეს კლიენტის ინტერესების მაქსიმალური გათვალისწინებით. სოციალურმა მუშაკებმა არ უნდა მოახდინონ კლიენტების ექსპლუატაცია, ან კლიენტთან ორმაგი ურთიერთობის დამყარება (ორმაგი ურთიერთობა გულისხმობს ისეთ ურთიერთობას, როდესაც სოციალური მუშაკი კლიენტთან დაკავშირებულია პირადი ან საქმიანი ურთიერთობით). *კლიენტსა და სოციალურ მუშაკს შორის უნდა არსებობდეს მხოლოდ მკაცრად პროფესიული ურთიერთდამოკიდებულება;*
6. **კონფიდენციალურობა** - გულისხმობს კლიენტის შესახებ ინფორმაციის კონფიდენციალურად შენახვას. სოციალურ მუშაკს არ აქვს უფლება გაავრცელოს ინფორმაცია კლიენტის შესახებ სხვა პირებთან, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც არსებობს ამის შესახებ კლიენტისაგან წერილობითი მოთხოვნა ან როდესაც სოციალური მუშაკი კანონის მიერ ვალდებულია ინფორმაცია მიაწოდოს შესაბამის ორგანოებს.

ღირებულებები და ეთიკა სოციალურ სამუშაოში

რა საჭიროა ღირებულებები?

ღირებულებები ნებისმიერი პროფესიის ამოსავალ ნაწილს წარმოადგენს. ღირებულებები ქმნიან იმ ჩარჩოს, რომლის ფარგლებშიც ხდება ამა თუ იმ პროფესიის განვითარება. ღირებულებები სოციალური სამუშაოს კომპეტენციის უმთავრესი შემადგენელი ელემენტია.

ეთიკის კოდექსი სოციალურ სამუშაოში გადმოგვცემს იმ ქცევის ნესებს, რომელიც წარმართავს სოციალური სამუშაოს პრაქტიკას პროფესიის ძირითადი ღირებულებების შესაბამისად.

საქართველოს სოციალურ მუშაკთა ასოციაციის ეთიკის კოდექსი გამოყოფს ხუთ ძირითად ღირებულებას:

- o სერვისი.
- o სოციალური სამართლიანობა;
- o პიროვნების ღირსება და ღირებულება;
- o ადამიანურ ურთიერთობათა მნიშვნელობა;
- o კომპეტენტურობა.

გარდა ამისა, სოციალურ სამუშაოში უმნიშვნელოვანესია შემდეგი ძირითადი ღირებულებები:

არაგანსჯითი მიდგომა - კლიენტისათვის მომსახურების გაწევა უნდა მოხდეს განურჩევლად მისი რასისა, სქესისა, სოციალური წარმოშობისა, სექსუალური ორიენტაციისა, რელიგიისა და სხვა. სოციალურ მუშაკს არ აქვს უფლება განსაჯოს კლიენტი მისი მორალის, კულტურის, ჩადენილი დანაშაულის გამო. სოციალური მუშაკი ნებისმიერი კლიენტის მიმართ პოზიტიურ დამოკიდებულებას უნდა ამჟღავნებდეს.

საკუთარი თავის ცოდნა - სოციალური მუშაკი კარგად უნდა იცნობდეს საკუთარ თავს, სტერეოტიპებს და მუდმივად იღვწოდეს შეიცნოს ის მხარეები, რომლებიც დახვეწას საჭიროებენ. როდესაც სოციალური მუშაკის პიროვნული ღირებულებები მწვავე კონფლიქტში მოდიან მის პროფესიულ ვალდებულებებთან, უმჯობესია სოციალურმა მუშაკმა თავი შეიკავოს ასეთ კლიენტთან მუშაობაზე და მოახდინოს მისი გადამისამართება სხვა სპეციალისტთან.

ანტიდისკრიმინაციული პრაქტიკა - ახლოს დგას სოციალური სამართლიანობის პრინციპთან. სოციალური მუშაკი უნდა მიისწრაფოდეს თავის პრაქტიკაში, ორგანიზაციაში და თემში ანტიდისკრიმინაციული მომსახურებისა და მიდგომის დანერგვისაკენ.

კულტურული კომპეტენტურობა დაკავშირებულია სოციალური მუშაკის უნართან, იცნობდეს კლიენტის (კლიენტთა ჯგუფის) კულტურას და მოახდინოს შესაბამისი ჩარევის/ინტერვენციის დაგეგმვა კლიენტის კულტურული თავისებურებების გათვალისწინებით.

ეთიკური პასუხისმგებლობები კლიენტის წინაშე ეთიკის კოდექსის მიხედვით

1. **ვალდებულება კლიენტის წინაშე** - სოციალური მუშაკის უპირველესი მოვალეობაა კლიენტის კეთილდღეობისათვის ხელის შეწყობა.
2. **თვითგამორკვევა-თვითრეალიზაცია** სოციალური მუშაკი კლიენტს თვითგამორკვევასა და თვითრეალიზაციაში ეხმარება და ხელს უწყობს კლიენტს ჩამოაყალიბოს და დააზუსტოს საკუთარი მიზნები.

3. **ინფორმირებული თანხმობა** - ითვალისწინებს კლიენტისათვის საჭირო სერვისების შესახებ დეტალური ინფორმაციის მიწოდებას კლიენტისათვის გასაგებ ენაზე და ასევე ყველა იმ რისკისა თუ დაბრკოლების ახსნას, რაც ამ სერვისის მიწოდებასთან შეიძლება იყოს დაკავშირებული.
4. **კულტურული კომპეტენტურობა და სოციალური თავისებურებებისათვის პატივისცემა** - სოციალურ მუშაკს უნდა ესმოდეს კულტურათა სხვადასხვაგვარობის მნიშვნელობა და კულტურული თავისებურებების ფუნქცია ადამიანის ქცევისა და საზოგადოებაში. მომსახურების მიწოდებისას სოციალური მუშაკები უნდა იცნობდნენ კლიენტის კულტურას და უზრუნველყოფდნენ მათთვის ისეთი სერვისების მიწოდებას, რომლებიც კლიენტის კულტურულ თავისებურებებთან შესაბამისობაში არიან.
5. **ინტერესთა კონფლიქტი** სოციალურმა მუშაკებმა თავიდან უნდა აიცილონ ინტერესთა კონფლიქტი და მიიღონ შესაბამისი ზომები, რათა ინტერესთა კონფლიქტი გადაწყდეს კლიენტის ინტერესების მაქსიმალური გათვალისწინებით. სოციალურმა მუშაკებმა არ უნდა მოახდინონ კლიენტების ექსპლუატაცია ან კლიენტთან ორმაგი ურთიერთობის დამყარება (ორმაგი ურთიერთობა გულისხმობს ისეთ ურთიერთობას, როდესაც სოციალური მუშაკი კლიენტთან დაკავშირებულია პირადი ან საქმიანი ურთიერთობით). კლიენტსა და სოციალურ მუშაკს შორის უნდა არსებობდეს მხოლოდ მკაცრად პროფესიული ურთიერთდამოკიდებულება.
6. **კონფიდენციალურობა** - გულისხმობს კლიენტის შესახებ ინფორმაციის კონფიდენციალურად შენახვას. სოციალურ მუშაკს არ აქვს უფლება გაავრცელოს ინფორმაცია კლიენტის შესახებ სხვა პირებთან, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც არსებობს ამის შესახებ კლიენტისაგან წერილობითი მოთხოვნა, ან როდესაც სოციალური მუშაკი კანონის მიერ ვალდებულია ინფორმაცია მიაწოდოს შესაბამის ორგანოებს.

შემთხვევის მართვა სოციალურ სამუშაოში

სოციალურ სამუშაოში შემთხვევის მართვა უკავშირდება სოციალური მუშაკის მიერ კლიენტისათვის სოციალური მომსახურების ისეთი პაკეტის მიწოდებას, რომელიც მაქსიმალურად აკმაყოფილებს კლიენტის საჭიროებებს და მის ინტერესებს შესაბამება. შემთხვევის მართვას სხვაგვარად ზრუნვის მართვასაც უწოდებენ.

ბრიტანეთში შემთხვევის მართვას, ძირითადად, ზრუნვის მართვას უწოდებენ მაშინ, როცა შემთხვევის მართვა აშშ-ში გავრცელებულ ტერმინს წარმოადგენს. ზრუნვის მართვაში მოიაზრება, რომ მიზანშეწონილია არა ინდივიდის შემთხვევის მენეჯმენტი, არამედ მასზე ზრუნვის დაგეგმარება, ამრიგად, ეს ტერმინი უფრო მეტად უკავშირდება სერვისის მიწოდების საკითხს. შემთხვევის მართვა წარმოადგენს პრაქტიკას, რომელიც მოიცავს სოციალური მუშაკის მიერ ინდივიდის დახმარების პროცესში შუამავლობას აუცილებელი სერვისების მოსაძიებლად. ჩვენს საგანში შემთხვევის მართვა და ზრუნვის მართვა გამოყენებული იქნება, როგორც ერთმანეთის სინონიმები.

შემთხვევის მართვის ეტაპები

შემთხვევის მართვაში შემდეგი ძირითადი ეტაპები გამოიყოფა:

- ინფორმაციის მოძიება და შეფასება;
- შემთხვევის/ზრუნვის დაგეგმვა;
- სამოქმედო გეგმის/ზრუნვის გეგმის/ინდივიდუალური განვითარების გეგმის განხორციელება - ინტერვენციის (ჩარევის) ფაზა;
- მონიტორინგი;
- გადასინჯვა/გადახედვა.

ინფორმაციის მოძიება და შეფასების წარმოება

- შემთხვევის შეფასება მიმდინარე პროცესია, რომლის ძირითადი ამოსავალი წერტილიც არის კლიენტი. შეფასების პროცესის მიზანს წარმოადგენს ადამიანისა და მისი უშუალო გარემოს ურთიერთქმედებისა და ურთიერთმიმართების შესწავლა. შეფასება არის ის ბაზა, რომელსაც უნდა დაყრდნოს შემთხვევის/ზრუნვის გეგმა, რომელიც მიმართული იქნება ადამიანში, მის გარემოში ან ორივეში ცვლილების მიღწევისაკენ.
- შეფასება არის როგორც პროცესი, ასევე შედეგიც. შეფასებისა და მთელი შემთხვევის შედეგიანად წარმართვისათვის აუცილებელია ყურადღება მივაქციოთ თავად შეფასების პროცესს, რადგან ის უმნიშვნელოვანესი მომენტია კლიენტთან კარგი სამუშაო ურთიერთობის ჩამოსაყალიბებლად და რაპორტის (ნდობის) ქადაგებლად. არასწორად წარმართული შეფასების პროცესი უარყოფითად აისახება როგორც შეფასების შედეგზე, ასევე მთლიანად შემთხვევის წარმატებაზეც. შეფასების შედეგს წარმოადგენს სხვადასხვა წყაროდან მოპოვებული, მაქსიმალურად დეტალური ინფორმაცია კლიენტის საჭიროებების, მიზნებისა და ინტერესების შესახებ. თავის მხრივ კი, შეფასების საბოლოო მიზანია იმგვარი სამოქმედო გეგმის ჩამოყალიბება, რომელიც მაქსიმალურ შესაბამისობაში მოდის კლიენტის საჭიროებებთან.
- შეფასება უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს:
- ❖ იყოს კლიენტზე ორიენტირებული - კლიენტი არის შეფასების პროცესის ამოსავალი წერტილი. შეფასების პროცესში მთავარია იმის დადგენა, თუ რა საჭიროებები აქვს კლიენტს და როგორ შეიძლება მათი დაკმაყოფილება. ეს გულისხმობს, რომ შეფასების პროცესში უმნიშვნელოვანესია კლიენტის მონაწილეობა და მისი ჭეშმარიტი ინტერესების გათვალისწინება;
- ❖ ასახედეს ადამიანის განვითარების ძირითად ეტაპებს - ადამიანი ასაკიდან, სქესიდან, კულტურიდან, ეთნიკურიობიდან და სხვა ფაქტორებიდან გამომდინარე, შეიძლება სხვადასხვა პრობლემას უპირისპირდებოდეს. ამიტომ შეფასების ერთ-ერთ მიზანს უნდა წარმოადგენდეს ამ პრობლემათა ახსნა ადამიანის განვითარების ძირითადი ეტაპებიდან გამომდინარე და ამ ეტაპებისათვის დაზავებული სირთულეების ცოდნა;
- ❖ გამოიყენოს ეკოლოგიური მიდგომა, რათა გაიაზროს სხვადასხვა გარემო სისტემის ზეგავლენა მოცემული ადამიანის ცხოვრებისეულ გამოცდილებაზე. დადგენილია, რომ გარემო სისტემებს უმნიშვნელოვანესი ზეგავლენის

მოხდენა შეუძლიათ ადამიანის ცხოვრებაზე და ამ პარამეტრიდან გამომდინარე ადამიანის ცხოვრების შესწავლა შეფასების პროცესისათვის აუცილებელი პირობაა;

- ❖ **გამოყენოს კულტურული სენსიტიურობა (მგრძნობიარობა)**, რომელიც სოციალურ მუშაის ეხმარება გაიაზროს კლიენტის პრობლემა კლიენტისავე სოციალურ-კულტურული კონტექსტიდან გამომდინარე და შეეცადოს პრობლემის დანახვას ზემოაღნიშნული სოციალურ-კულტურული პრიზმიდან;
- ❖ **ამოიცნოს ძლიერი მხარეები** და ამავე დროს, გამოააშკარაოს ის მხარეები, რომლებიც გაუმჯობესებას საჭიროებენ;
- ❖ **იყოს განგრძობითი პროცესი და არა ერთჯერადი მოვლენა**, რადგან კლიენტის საჭიროებები და ინტერესები მუდმივად იცვლება და სოციალური მუშაისათვისაც აუცილებელია კლიენტის ცხოვრებაში მიმდინარე მოვლენების ყოდნა, რათა შეამოწმოს თუ რამდენად შეესაბამება სოციალური მუშაის მიერ ჩამოყალიბებული გეგმა კლიენტის ამჟამინდელ საჭიროებებს.

ძირველადი შეფასება

ძირველადი შეფასების მიზანია ძირითადი ინფორმაციის მოძიება და ძირითადი უშუალო სერვისის მიწოდება ისევე, როგორც იმის გარკვევა, თუ რამდენად შეუძლია მოცემულ სააგენტოს ამ კლიენტის საჭიროებათა დაკმაყოფილება.

ძირითადი შეფასება

მიმართულია კლიენტის შესახებ ინფორმაციის მაქსიმალური მოძიებისაკენ, რათა მოხდეს ეფექტური ინტერვენციის დაგეგმვა და განხორციელება. რადგან ძირითადი შეფასების დროს სოციალური მუშაი ძალიან დიდი რაოდენობის ინფორმაციის მოძიებას აწარმოებს, აუცილებელია იმის განსაზღვრა, თუ რა წარმოადგენს პრიორიტეტულ ინფორმაციას. უნდა გვახსოვდეს, რომ ადამიანისა და მისი სისტემების შესახებ ყველანაირი ინფორმაციის მოძიება უზრალოდ შეუძლებელია და ამ გაგებით, შეუძლებელია შეფასების პროცესის დასრულება. შეფასებაში ყოველთვის არსებობს სუბიექტურობის რისკი, რადგან ხდება ინფორმაციის ჩაწერა და გადამუშავება სოციალური მუშაის მიერ.

- **სოციალური მუშაის დასკვნა** შეფასების ერთგვარ შეჯამებას ქნის. მასში მოკლედ არის გადმოცემული ის ძირითადი პუნქტები, რაც კლიენტის შეფასების დროს გამოიკვეთა. როგორც წესი, სოციალური მუშაის დასკვნა, დაახლოებით, 4-5 - გვერდიანია და მას ნარატიული ფორმა აქვს. სოციალური მუშაის დასკვნას სხვადასხვა დანიშნულება შეიძლება გააჩნდეს: მის საფუძველზე მუშავდება სამოქმედო გეგმა, ან იგი შეიძლება საჭირო გახდეს რაიმე უწყებაში, მაგალითად, სასამართლოში წარსადგენად.
- **სამოქმედო გეგმა (ინდივიდუალური გეგმა)** საქმის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს. სოციალური მუშაი სამოქმედო გეგმას კლიენტთან ერთად ადგენს მას შემდეგ, რაც შეფასების პროცესი დასრულდება. სამოქმედო გეგმა კლიენტსა და სოციალურ მუშაის შორის ერთგვარ ხელშეკრულებას წარმოადგენს. მასში აისახება კლიენტისა და სოციალური მუშაის

თანამშრომლობის მიზანი, ამ მიზნის მისაღწევი კონკრეტული გზები და აქტივობები, ისევე როგორც ვადები, რომლებშიც ესა თუ ის აქტივობა უნდა განხორციელდეს. სამოქმედო გეგმა აგრეთვე მიუთითებს, თუ რა ვადით მიმდინარეობს სოციალური მუშაისა და კლიენტის თანამშრომლობა. როგორც წესი, ეს ვადა 6 თვით განისაზღვრება. ასეთი სამოქმედო გეგმა სოციალურ მუშაისა და კლიენტის საშუალებას აძლევს ჰქონდეთ ზუსტი მოლოდინები და წინასწარ განსაზღვრონ, თუ რისი მიღწევა იქნება შესაძლებელი ამ ურთიერთობიდან.

- **ვიზიტის ჩანაწერები** ფორმდება ყოველი ვიზიტის დროს. ისინი სხვადასხვა ფორმის შეიძლება იყოს. მიღებულია ვიზიტის შემდგენილი ჩანაწერის გაფორმება:

ადამიანის ქცევა სოციალურ გარემოში

როგორც ვიცით, სოციალური სამუშაო არის პროფესია, რომელიც ინდივიდების, საზოგადოებებისა და ჯგუფების სოციალური ფუნქციონირების ამაღლებას უწყობს ხელს. სოციალური ფუნქციონირება კი, განმარტების თანახმად, მოიცავს ადამიანის პოტენციალის სრულ რეალიზაციას. იმისათვის, რომ ადამიანი თავისი შესაძლებლობების რეალიზაციას ახდენდეს, იგი უნდა ცხოვრობდეს და ფუნქციონირებდეს შესაბამის გარემოში. ამრიგად, შეუძლებელია ადამიანის ქცევაზე დაკვირვება სოციალური გარემოსაგან მოწყვეტილად და განყენებულად.

ადამიანის ქცევა სოციალურ გარემოში მრავალგანზომილებიანი და კომპლექსური საგანია, რომელიც ადამიანის (ინდივიდის) ქცევას გარემოში დროის გარკვეული პერიოდის განმავლობაში განიხილავს. სოციალურ სამუშაოში აღიარებულია, რომ ადამიანის ქცევა გარემოსთან მიმართებით დინამიკურია და მთელი სიცოცხლის მანძილზე იცვლება. ცხოვრების სხვადასხვა ეტაპზე თავს იმენს გარემოდან მომდინარე სხვადასხვა პრობლემა, რომელიც ინდივიდის ჩამოყალიბებაზე, განვითარებასა და ფუნქციონირებაზე გარდამტეხ ზეგავლენას ახდენს. შესაბამისად, სოციალური სამუშაოსათვის ძირეულია ადამიანისა და მისი გარემოს საფუძვლიანი შემეცნება, რათა კლიენტათვის აუცილებელი დახმარების მოძიება შესაბამისობაში მოვიდეს მის პიროვნებასა და გარემო ფაქტორებთან.

ამრიგად, „ადამიანის ქცევა სოციალურ გარემოში“ შეისწავლის, თუ როგორ ყალიბდება ადამიანის ქცევა გარემოს ზეგავლენით და განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს ისეთი ფაქტორების როლზე ადამიანის ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში, როგორიცაა ჩაგვრა, დისკრიმინაცია და სოციალურ უთანასწორობათა არსებობა. ზეგავლენა

1. მიდგომა „ადამიანი-გარემოში“ (ბიო-ფსიქო-სოციალური პერსპექტივა):

- ადამიანის ჩამოყალიბებასა და მის შემდგომ განვითარებას მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს ბიოლოგიური, ფსიქოლოგიური და სოციალური ფაქტორები.
- გთხოვთ გაიხსენოთ და ჩამოთვალოთ რამდენიმე ბიოლოგიური, ფსიქოლოგიური და სოციალური ფაქტორი, რომლებმაც ზეგავლენა იქონიეს თქვენს პიროვნულ განვითარებაზე.

- **ძირეული ბიოლოგიური ფაქტორები:** გარეგნობა, სქესი, კანის ფერი, გენეტიკური დაავადებები. გენეტიკური ფაქტორების ზეგავლენა ადამიანის განვითარებაზე ძალიან დიდია, მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ გარემო ფაქტორები ხელს უწყობს/უშლის გენეტიკური ფაქტორების განვითარებას.
- **„მაგრამ მართო წერთნა რას იზამს, თუ ბუნებამაც არ უშველა?“** როგორ ურთიერთქმედებს ერთმანეთთან გენოტიპი და ფენოტიპი?
- **ძირეული ფსიქოლოგიური ფაქტორები:** ინტელექტი, პიროვნება, თვითაღქმა. პიროვნების ფსიქოლოგიური წყობა დაკავშირებულია როგორც მის გენეტიკასთან (ბიოლოგიური ფაქტორები), ასევე მის გამოცდილებასთან (სოციალური ფაქტორები). თუ ქცევა შემკვიდრუბითია, მისი შეცვლა უფრო რთულია მაშინ, როცა გარემო ფაქტორებზე საპასუხოდ გამომუშაებული ქცევის შეცვლა შესაძლებელია.
- **ძირეული სოციალური ფაქტორები:** ოჯახი და ოჯახური ურთიერთობები, თანატოლები, სოციალური გარემო (თემი, სასოგადოება, სამეცხოველო); ეკონომიკური სტატუსი, რელიგია.

2. სისტემების/ეკოლოგიური სისტემების თეორია

ამ თეორიით, ადამიანები გარემოსთან ურთიერთქმედებენ და მუდმივად იცვლებიან ამ ურთიერთქმედების შედეგად. ასეთ მიდგომას **ეკოლოგიური მოდელი** ეწოდება (ეკო/გარემო), ხოლო იმ გარემოს სისტემებს, რომლებიც ადამიანზე ურთიერთქმედებენ, ცვლიან მას და თავის მხრივ, იცვლებიან ადამიანის ურთიერთქმედებით, **ეკოლოგიური სისტემები/ეკოსისტემები** ეწოდება.

სისტემა არის გარკვეულ ფარგლებში მოქცეული ობიექტების ერთობლიობა, რომელთაც განსაზღვრული წესრიგი აქვთ. სისტემის ყოველ ობიექტს აქვს განსაკუთრებული ფუნქცია და სტრუქტურული ურთიერთობა სისტემის სხვა ობიექტებთან. სისტემის ელემენტები ერთმანეთთან დინამიკური პროცესებით არიან დაკავშირებული (მაგ.: მზის სისტემა, ადამიანის ორგანიზმი, საათი). საზღვრები ერთ სისტემას ასრულებენ და სხვა სისტემის დასაწყისზე მიუთითებენ. სისტემას შეიძლება ჰქონდეს ქვესისტემებიც. არსებობს ღია (მოქნილი საზღვრების მქონე სისტემა, რომელიც გარემოსთან მუდმივად ურთიერთქმედებს) და დახურული (თვითმყოფადი, გარემოზე ნაკლებად დამოკიდებული). სისტემის ერთი ელემენტის ცვლილება სისტემის შემადგენელი სხვა ელემენტების ცვლილებას განაპირობებს. წონასწორობის მდგომარეობას სისტემაში, რაც მისი ყველა ელემენტისათვის მეტ-ნაკლებად მისაღებია, **ჰომეოსტაზის** მდგომარეობა ეწოდება. სისტემის ერთ-ერთი ელემენტის ცვლილებას შედეგად მოაქვს **ჰომეოსტაზის** დარღვევა და წონასწორობის აღსადგენად საჭიროა შეგუება (ადაპტაცია), ან კიდევ ისევე ძველი **ჰომეოსტაზის** დაბრუნება.

სისტემური მიდგომის მიხედვით, საზოგადოება სოციალური ინსტიტუტებისაგან შემდგარი ქსელია, სადაც თითოეული ინსტიტუტი საზოგადოების ნორმალური ფუნქციონირებისათვის აუცილებელ ფუნქციას ასრულებს. სოციალური ინსტიტუტები ურთიერთდამოკიდებულნი არიან და ერთის ცვლილება მთელ საზოგადოებაზე მოახდენს ზეგავლენას.

სოციალური ინსტიტუტები: ოჯახი, განათლება, ტრადიცია, რელიგია, ეკონომიკა, პოლიტიკა, სამართლებრივი ასპექტები და ა.შ.

- ოჯახი, როგორც სისტემა (მაგალითი).
- სისტემური დონეები: მიკროსისტემა, მეზოსისტემა, მაკროსისტემა.
- მიკროსისტემა – სისტემური ანალიზის ყველაზე მცირე ერთეული, ძირითადად, ინდივიდი.
- მეზოსისტემა – მცირე ჯგუფი, რომელშიც ინდივიდი არის წარმომადგენელი (მაგალითად, ოჯახი, მეგობართა წრე, თანამშრომლების წრე).
- მაკროსისტემა – ანალიზის დიდი ერთეული, მაგალითად, საზოგადოება, კულტურა, სოციალური ინსტიტუტები, თემები და ორგანიზაციები.

ადამიანის ქცევა სოციალურ გარემოში (თეორიები)

1. ზიგმუნდ ფროიდის თეორია: პიროვნების სამი შრე; განვითარების ფსიქოსექსუალური ეტაპები; დაცვის მექანიზმები; ფროიდის თეორიის კრიტიკული შეფასება.
2. განვითარების თეორიები: აბრაჰამ მასლოუს მოთხოვნილებათა იერარქია; ერიკ ერიკსონის ფსიქოსოციალური თეორია.

ადამიანის განვითარების თეორიული სკოლის მიხედვით, ადამიანის განვითარება სწორხაზოვანი პროცესია და გარკვეულ ეტაპებს მოიცავს, სადაც თითოეული ეტაპის დასრულება აუცილებელია შემდგომ ეტაპზე წარმატებული გადასვლისათვის.

ტერმინი *ფსიქოდინამიკური* ეხება თეორიათა ჯგუფს, რომელიც ხაზს უსვამს ინსტიქტების დომინანტურ ზეგავლენას ადამიანის განვითარებაზე. აღრეული განვითარების პერიოდში ეს თეორიები მხოლოდ არაღებობიერი ძალების მნიშვნელობას აღიარებდნენ, მაგრამ ბოლო პერიოდში ჩამოყალიბებული ფსიქოდინამიკური თეორიები ყურადღებას ამახვილებენ ასევე ცნობიერ გამოცდილებაზე და მის ურთიერთქმედებაზე არაცნობიერთან ისევე, როგორც აღიარებენ სოციალური ფაქტორების როლს ადამიანის განვითარებაზე.

ფსიქოდინამიკური თეორიები აღიარებენ, რომ ადამიანის ქცევის შესწავლა უნდა მოიცავდეს ისეთი ფაქტორების ანალიზს, როგორებიცაა შიდაპიროვნული პროცესები, მოტივაცია და ბავშვობის გამოცდილება. ამ თეორიებით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ეგოს (მე-ს) ფსიქოლოგიას. ⁵

ზიგმუნდ ფროიდი (1856-1939)

ის იყო პირველი, ვინც ყურადღება გაამახვილა იმაზე, რომ ადამიანის ქცევას საფუძვლად უდევს გრძნობები. ფროიდმა ადამიანის ფსიქოლოგიის შესწავლას მეცნიერული მეთოდები მორაგო. ფროიდი წლების განმავლობაში სწავლობდა საკუთარი პაციენტების ქცევას, რის საფუძველზეც შეიმუშავა ადამიანის ქცევის სოციალური თეორია. ფროიდმა შეიმუშავა ფსიქონალიზი, რათა დახმარებოდა იმ პაციენტებს, რომლებსაც ემოციური პრობლემები ჰქონდათ და ამავდროულად შეესწავლა მათი ქცევა. ფროიდი სიზმრების ანალიზის საშუალებით პიროვნების არაღებობიერში ჩაწდომას ცდილობდა და ვარაუდობდა, რომ ადამიანის ქცევას მის არაღებობიერში არსებული ინსტიქტები წარმართავენ.

ფროიდის თეორიით, ადამიანის პიროვნება სამი ძირითადი შრისაგან შედგება:

- „იდი“ არის ადამიანის ის შრე, რომელშიც წარმმართველია ცხოველური ინსტინქტები და ქვეცნობიერი მოთხოვნები, როგორებიცაა შიმშილი, წყურვილი და სექსუალური მოთხოვნები. „იდი“ მხოლოდ და მხოლოდ ინსტინქტების დაუყოვნებელ დაკმაყოფილებაზე არის ორიენტირებული და ე.წ. „სიამოვნების პრინციპით“ იმართება. „იდი“ მხედველობაში არ იღებს ამ სურვილების დაკმაყოფილების მორალურ ან ლოგიკურ მხარეებს. ფროიდს მიაჩნდა, რომ ადამიანის არაცნობიერში ყოველთვის არსებობენ ანტისოციალური და საშიში ინსტინქტური მოთხოვნები (განსაკუთრებით სექსუალური), რომლებიც დროდრო სააშკარაოზე გამოსულას ცდილობენ. ჩვეულებრივ, ადამიანი ამ ინსტინქტების არსებობას ვერ აცნობიერებს, მაგრამ ინდივიდს სხვა შრეები რომ არ გააჩნდეს, მისი საქციელი იქნებოდა ამორალური და ანტისოციალური.
- „ეგო“ ადამიანის რეალურ „მე“-ს წარმოადგენს; ადამიანის პიროვნების ცნობიერი, რაციონალური შრეა, რომელიც ადამიანის დაბადებიდან მოკლე დროში იწყებს ჩამოყალიბებას. „ეგო“ არის შუამავალი, მედიატორი „იდის“ მოთხოვნებსა და საზოგადოების ნორმებს შორის. „ეგოს“ ფუნქციონირება ეფუძნება რაციონალურობასა და საღ აზრს და განაპირობებს პიროვნების ქცევას.
- „სუპერ ეგო“ ადამიანის ის შრეა, რომელიც პიროვნებისათვის „მორალური მშობლის“ როლს ასრულებს. „სუპერ ეგო“ არის მორალისა და ზნეობრივი პრინციპების ის ერთობლიობა, რომელსაც ადამიანი მშობლების, იჯახისა თუ საზოგადოებისაგან შეისწავლის. იგი ჩამოყალიბებას იწყებს 3-5 წლის ასაკში. „სუპერ ეგო“ პიროვნებაში აღძრავს სირცხვილისა და დანაშაულის გრძნობებს. „სუპერ ეგოს“ გარეშე ადამიანი იქნებოდა ეგოცენტრული და მიდრეკილი „იდის“ მოთხოვნების დაუყოვნებელი დაკმაყოფილებისაკენ.

გარდა ამისა, ზიგმუნდ ფროიდმა გამოყო ადამიანის განვითარების ფსიქოსექსუალური ეტაპები, რომლებიც შემდეგია:

- **ორალური ფაზა** იწყება დაბადებიდან და 18 თვემდე გრძელდება. ბავშვის ძირითადი აქტიუობა არის კვება და შესაბამისად, სიამოვნების მიღებაც ხდება ტუჩების, პირის საშუალებით. ბავშვის პირველი სოციალური კავშირები კვების საშუალებით მყარდება;
- **ანალური ფაზა** იწყება 18 თვის ასაკიდან და 3 წლამდე გრძელდება. ამ დროს ბავშვი სწავლობს თვითკონტროლს და იწყებს საკუთარი „მე“-ს განსხვავებას გარესამყაროსაგან;
- **ფალური ფაზა** 3-დან 6 წლამდე. ამ დროს ბავშვი შეიცნობს საკუთარ სასქესო ორგანოებს;
- **ოიდიპოსის კომპლექსი** ფროიდის მიხედვით გამოხატავს მამასა და ვაჟიშვილს შორის ქვეცნობიერი მეტოქეობის, კონფლიქტის პერიოდს, სადაც კონფლიქტის ძირითადი საფუძველია დედა/პაპი და ვაჟიშვილის არაცნობიერი მეტოქეობა მამასთან დედის სიყვარულის გამო;
- **ელექტრას კომპლექსი** არის გოგონათა მიერ ბიჭების მიმართ შური პენისის არქონის გამო და ქვეცნობიერი მეტოქეობა დედასთან მამის სიყვარულისათვის;

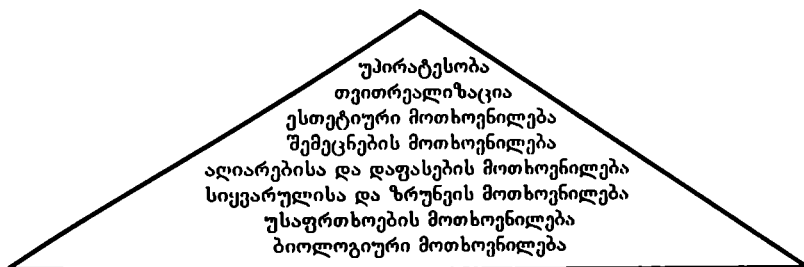
- **რეაქციის ჩამოყალიბება** არის ოიდიპოსისა და ელექტრას კონფლიქტის გადაწყვეტა, რომლის დროსაც ხდება სოციალურად მისაღები ქცევის შესწავლა და ქვეცნობიერი იმპულსების ჩახშობა;
- **ლატენტური ფაზა** წლის ასაკიდან მომწიფების პერიოდამდე გრძელდება. ამ დროს სექსუალური ინსტინქტები პასიური და მიძინებულია, რაც საშუალებას აძლევს ბავშვს სოციალიზაციისა და განათლების პროცესებში აქტიურად იყოს ჩართული;
- **გენიტალური ფაზა** არის პერიოდი, რომელიც სექსუალური მომწიფებიდან იწყება და ადამიანის სიცოცხლის განმავლობაში მიმდინარეობს. ამ დროს ინდივიდის წარმმართველია სიყვარული და სამუშაო.

ფროიდის თეორიის თანახმად, ფსიქოლოგიურ სირთულეთა უმრავლესობა დასაბამს იღებს ბავშვობისდროინდელი გადაუჭრელი შიდაპიროვნული კონფლიქტებიდან. ფსიქოანალიზის საშუალებით კი, შესაძლებელია ჩახშობილი ბავშვობისდროინდელი ფანტაზიების გამოაშკარავება და შიდაპიროვნული კონფლიქტების გადაჭრა.

იმისათვის, რომ ინდივიდმა შეძლოს „იდის“ მოთხოვნილებებისა და „სუპერ ეგოს“ მოთხოვნების დაბალანსება, „ეგოს“ გააჩნია არაცნობიერი დაცვითი მექანიზმები. ფროიდი შემდეგ დაცვით მექანიზმებს გამოყოფს:

- **უარყოფა** – არსებული გაუსაძლისი რეალობის უპირობო უარყოფა და იმისი მტკიცება, რომ სინამდვილეში მომხდარ ფაქტს საერთოდ არ ქონია ადგილი. უარყოფა ხშირად მავნე ნივთიერებათა მომხმარებლებისათვის არის დამახასიათებელი;
- **ჩახშობა/რეპრესია** – უარყოფის უკიდურესი ფორმა, რომლის დროსაც ხდება არასასურველი ფაქტის არაცნობიერში განდევნა და დავიწყება;
- **რეგრესია** – ცხოვრების ერთი საფეხურიდან წინა საფეხურზე უკანდახევა, სადაც ინდივიდი თავს უფრო უსაფრთხოდ და კომფორტულად გრძნობდა. ხშირად შეინიშნება ბავშვებში მაშინ, როდესაც ოჯახში ახალი ბავშვი ჩნდება. ამ დროს უფროსი ბავშვი იწყებს ენის მოწივებით ლაპარაკს, საწოვარას ხმარებას, ჩასველებას და ამით უფროსების ყურადღების მიქცევას ცდილობს;
- **ჩანაცვლება** – არასასურველი გრძნობებისა და ფიქრების გადატანა ერთი სიტუაციიდან/პიროვნებიდან მეორე სიტუაციაზე ან პიროვნებაზე. მაგალითად, სამსახურში წარმოქმნილი არასასურველი სიტუაციის გადატანა ოჯახის წევრებზე, მამაკაცების მიერ დედაზე წარმოქმნილი აგრესიის გადატანა, ზოგადად, ქალთა სქესზე და ა.შ.;
- **რაციონალიზაცია** – არასასურველი ფიქრებისა და გრძნობების ქვეცნობიერი დასაბუთება, გამართლება;
- **პროექცია** – საკუთარი არასასურველი ფიქრებისა და გრძნობების სხვაზე მიწერა. მაგალითად, თუ ქმარს აქვს ცოლის ღალატის არაცნობიერი სურვილი, მან შეიძლება დაიწყოს უსაფუძვლო ეჭვიანობა, მეუღლის მუდმივი კონტროლი და სამხილების ძებნა ცოლის ღალატის შესახებ;
- **სუბლიმაცია** – არასასურველი იმპულსებისა და სურვილებისაგან (შიში, აგრესია, სექსუალური მიდრეკილება) წარმოქმნილი ენერგიის გადატანა სოციალურად სასარგებლო საქმიანობაში. მაგალითად, აგრესიის გადატანა სპორტში, სექსუალური მოთხოვნილებების გადატანა მოქანდაკეობაში და ა.შ.

აბრაჰამ მასლოუს მიაჩნდა, რომ ადამიანის მოთხოვნილებები იერარქიულ-ბით ხასიათდებიან და ეს იერარქია ქმნის პირამიდას, სადაც მომდევნო საფეხურის მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება შესაძლებელია მხოლოდ წინა საფეხურის მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების შემდეგ.

1. ბიოლოგიური მოთხოვნილებები ადამიანის არსებობისათვის აუცილებელი მოთხოვნილებებია. ეს საფეხური აერთიანებს შიმშილის, წყურვილის, სითბოს, სიკრიდის, სუნთქვისა და სექსუალურ მოთხოვნილებებს.
2. უსაფრთხოების მოთხოვნილება არის ადამიანის მისწრაფება, პქონდეს უსაფრთხო გარემო, ეკონომიკური სტაბილურობა და იყოს დაცული.
3. სიყვარულისა და ზრუნვის მოთხოვნილებაში მოიაზრება ინდივიდის მისწრაფება დაძლიოს მარტოობა, ჰყავდეს ოჯახი, მეგობრები და საყვარელი ადამიანები.
4. ალიარებისა და დაფასების მოთხოვნილება არის ინდივიდის მიდრეკილება, პქონდეს გარკვეული სტატუსი და კარგი რეპუტაცია საზოგადოებაში.
5. შემეცნების მოთხოვნილებაში შედის ადამიანის ინტერესი, იცოდეს და გამოიკვლიოს მის გარშემო არსებული გარემო.
6. ესთეტიური მოთხოვნილება გულისხმობს სილამაზისა და წესრიგის მოთხოვნილებას.
7. თვითრეალიზაციის მოთხოვნილება გამოხატავს პიროვნების მოთხოვნილებას აკეთოს ის, რისკენაც აქვს მისწრაფება და მიაღწიოს საკუთარი პოტენციალის სრულ რეალიზაციას.
8. უპირატესობის მოთხოვნილება იერარქიის ყველაზე მაღალი საფეხურია და დაკავშირებულია ინდივიდის სურვილთან დაეხმაროს სხვებს საკუთარი პოტენციალის რეალიზაციაში.

ფსიქოსოციალური თეორია
ერიკ ერიქსონი (1902-1994)

ერიქსონის მიანდა, რომ ფროიდი ზედმეტ ყურადღებას უთმობდა ბიოლოგიური და სექსუალური ფაქტორების როლს ადამიანის განვითარებაში. ერიქსონის თეორია ყურადღებას ამახვილებდა ბიოლოგიურ მომწიფებასა და საზოგადოების მიერ დაწესებულ მოთხოვნათა შორის ურთიერთკავშირზე. ფროიდისა და მისი მიმდევრებისაგან განსხვავებით, რომლებიც მიიჩნევდნენ, რომ ადამიანის თვითშეგნების ჩამოყალიბება, ძირითადად, გარდატეხის ასაკში სრულდება, ერიქსონს მიანდა, რომ ინდივიდის თვითშეგნების ჩამოყალიბება მთელი სიცოცხლის მანძილზე მიმდინარეობს. ადამიანის განვითარება ერიქსონმა 8 ძირითად ეტაპად დაყო, რომელთაგან თითოეული ხასიათდება გარდამტეხი ფსიქოლოგიური ამოცანით, ანუ ამ ეტაპისათვის დამახასიათებელი ფსიქოსოციალური კრიზისით. ერიქსონის განსაზღვრებით, ფსიქოსოციალური კრიზისი არ უკავშირდება ტრავმულ გამოცდილებას, არამედ თავის თავში მოიცავს ორ პოლარულად საპირისპირო ფსიქოლოგიურ ამოცანას და მოითხოვს ადაპტაციას ან შეგუებას. ფსიქოსოციალური კრიზისის გადაჭრა ხდება პიროვნების მიერ მის გარშემო მყოფ ინდივიდებთან ურთიერთკავშირის მეშვეობით და საზოგადოებისაგან მომდინარე მოლოდინების გათვალისწინებით.

ერიქსონის ფსიქოსოციალური კრიზისის ეტაპები:

1. ნდობა უნდობლობის წინააღმდეგ (დაბადებიდან 12 თვემდე) ახალშობილები, რომელთაც აქვთ მუდმივი მზრუნველობა, სითბო და სიყვარული მშობლები-სა და მზრუნველი პირების მხრიდან, სწავლობენ ნდობას და სამყაროს უსაფრთხო ადგილად აღიქვამენ. საპირისპიროდ, ის ახალშობილები, რომლებზეც არასაკმარისად ზრუნავენ, უნდობლობას ეჩვევიან და მუდმივ შიშს განიცდიან გარე სამყაროს მიმართ.
2. ავტონომია/დამოუკიდებლობა სირცხვილისა და ეჭვის წინააღმდეგ (12 თვიდან 3 წლამდე) ამ ეტაპზე ხდება ავტონომიის, განცალკევებისა და თვითღირებულების შეგრძნებების ჩამოყალიბება. ბავშვი მიისწრაფვის დამოუკიდებელი მიღწევებისაკენ, ეცნობა მშობელთა მიერ დაწესებულ შეზღუდვებს. ბავშვები, რომლებსაც ავტონომიურობის გრძნობა უყალიბდებათ, მიდრეკილნი არიან გადაწყვეტილების დამოუკიდებლად მიღებისაკენ. მაშინ, როცა ის ბავშვები, რომელნიც სირცხვილის გრძნობას განიცდიან, უპირატესობას ანიჭებენ სხვათა მიერ გადაწყვეტილებების მიღებას.
3. ინიციატივა დანაშაულის წინააღმდეგ (3-დან 6 წლამდე) მდიდარი წარმოსახვა, სამყაროს შეცნობის სურვილი, შემოქმედებითობა. ბავშვს სურს გამოცადოს ყველაფერი, მაგრამ, ამოედროულად, უნდა იცოდეს შეზღუდვების შესახებაც. ზედმეტი დასჯისა და აკრძალვების შემთხვევაში, ბავშვებს უყალიბდებათ შიშის გრძნობა, ხდებიან პასიური დამკვირვებლები და არასოდეს გამოდიან ღიღერებისა და ინიციატორების როლში.
4. შემოქმედებითობა არასრულფასოვნების წინააღმდეგ (6-დან 12 წლამდე) ამ ეტაპზე სკოლა არის მთავარი შემოქმედების მექანიზმი. ბავშვს სჭირდება პროდუქტიულობა და წარმატებები, უნარ-ჩვევების გამომწვევა. ხდება მუდმივი შედარება სხვა თანატოლებთან და არსებობს წარუმატებლობის შიში.
5. თვითშეგნება როლური დაბნეულობის წინააღმდეგ, გარდატეხის ასაკი (12-

დან 18 წლამდე) მიმდინარეობს დიდი ფიზიკური ცვლილებები და ხდება სქესობრივი მომწიფება. ამ დროს შეინიშნება ოჯახისაგან განცალკევების ტენდენცია საკუთარი თვითშეგნების/პიროვნულობის ჩამოყალიბების მიზნით. მოზარდი თავად ირჩევს ღირებულებებს და დგება კითხვის წინაშე: ვინ ვარ მე?

6. **ინტიმურობა იზოლაციის წინააღმდეგ (20-დან 35 წლამდე)** უნარი სხვა ადამიანისათვის საკუთარ გრძნობათა გაზიარებისა და სიკეთის გაკეთებისა, საკუთარი თვითშეგნებისა და პრინციპების მსხვერპლად შეწირვის გარეშე. ძირითადი პრობლემები: სიყვარული და სამუშაო, წვეულის არჩევა და კარიერის განსაზღვრა.
7. **პროდუქტიულობა სტაგნაციის წინააღმდეგ (35-დან 60 წლამდე)** პროდუქტიულობა, ოჯახზე ზრუნვა და პროგრესი კარიერაში, შეგრძნება იმისა, რომ ჩვენი საქციელი ნამდვილად ღირებული და საჭიროა.
8. **ინტეგრირებულობა სასოწარკვეთის წინააღმდეგ (65 წლიდან ზემოთ)** საკუთარი ცხოვრების გადასინჯვის უნარი და შეფასება. დასასრული და სიკედილისათვის მზაობა. მშვიდობისა და კმაყოფილების გრძნობა უპირისპირდება სინანულსა და სასოწარკვეთას.

სოციალური სამუშაოს ზოგადი პრაქტიკა

მაკროცვლილება

მაკროცვლილების პროცესის გააზრებისათვის აუცილებელია განვიხილოთ შემდეგი სოციალური სისტემები: კლიენტების სისტემა, მიზნობრივი სისტემა, ცვლილების გამტარებელი აგენტის სისტემა და სამოქმედო სისტემა (იხ. ნახაზი 1.1):

კლიენტების სისტემა შედგება ინდივიდის, ოჯახის, ჯგუფის, ორგანიზაციის ან თემისაგან, რომლებიც საჭიროებენ გარკვეულ დახმარებას და რომელთაც უნდა ისარგებლონ სოციალური სამუშაოს ინტერვენციით. როდესაც ესაუბრობთ მაკროკლიენტების პერსპექტივაზე, ჩვენ ვგულისხმობთ კლიენტთა რიცხობრივ რაოდენობას, რომლებსაც აერთიანებთ მსგავსი მახასიათებლები (აქვთ მსგავსი პრობლემა, როგორიცაა, მაგ.: მშობელთა ზრუნვასა და ყურადღებას მოკლებული ბავშვები, უსახლკარობა, უმუშევრობა და სხვა) და შესაბამისად სარგებლობენ მსგავსი ტიპის სოციალური მომსახურებით.

მიზნობრივი სისტემა არის ორგანიზაცია ან თემი, რომელიც წარმოადგენს ზოგადი პრაქტიკოსის მაკროპრაქტიკის ინტერვენციის სამიზნეს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ორგანიზაციასა და თემს სოციალური მუშაკები განიხილავენ ცვლილების გატარებისა და პრობლემის გადაჭრის მიზნობრივ სისტემად.

ცვლილების გამტარებელი აგენტის სისტემა არის ინდივიდი, რომელიც წამოიწევს ცვლილების გატარებას მაკროდონეზე და მონაწილეობს ამ ცვლილების გატარების პროცესში. ცვლილების გამტარებელი აგენტის სისტემას, ხშირ შემთხვევაში, შეადგენს სოციალური მუშაკი.

სამოქმედო სისტემა არის ინდივიდები ან ინდივიდთა ჯგუფი, რომლებიც მონაწილეობენ უშუალოდ ცვლილების გატარების პროცესში.

მაკროინტერვენციის – ორგანიზაციული ცვლილების – განხორციელების მოსამზადებელი პროცესი:

როგორ დავიწყეთ ორგანიზაციული ცვლილების განხორციელება?

საფეხური 1: პრობლემის/პრობლემების გამოყოფა

1.1. გადაწყვეტილების მიღება მაკროინტერვენციის წამოწყების შესახებ

- რამდენად მიიშვა კლიენტებისათვის პრობლემით გამოწვეული უარყოფითი შედეგები?
მნიშვნელოვანია პრობლემა იმდენად, რომ წამოვიწყეთ მაკროცვლილების განხორციელება?
- მხად ხართ პროცესის დაწყებისა და თქვენი შესაძლებლობის შეფასებისათვის?
დარწმუნებული ხართ, რომ თქვენ მიერ წამოწყებული მაკროცვლილება კლიენტების ჭეშმარიტ ინტერესებს ემსახურება და მას მხარს დაუჭერენ ისინი?

1.2. პრობლემების განსაზღვრა და პრიორიტეტიზაცია

- ვინ არის მიზნობრივი ჯგუფი? როგორია ჯგუფის დემოგრაფიული მახასიათებლები? კონკრეტულად ვინ ისარგებლებს მაკროცვლილების გატარებით?
- რა ტიპის პრობლემაა? ვისზე ახდენს პრობლემა გავლენას და რამდენად მიიშვა იგი?
- რით არის პრობლემა გამოწვეული? როგორ დაიწყო იგი? რა მიზეზები არსებობს პრობლემის დასაძგენად? როგორ არის პრობლემა გადაჭრილი სხვა სისტემების მიერ გარემოში?

1.3. პრობლემის გადაჭრევა საჭიროებად

- მონაცემების, ინფორმაციის მოძიება, რაც დაგვეხმარება საჭიროების გარკვევაში (სტატისტიკური რეპორტები, კვლევები);
გაეარკიოთ არის თუ არა კონკრეტულ საჭიროებაზე ფოკუსირებული სხვა ორგანიზაციის მომსახურება და მოვიძიოთ ამ მომსახურებაზე სრული ინფორმაცია;
კოლეგებთან/პროფესიონალებთან საუბარი და მსჯელობა პრობლემისა და შესაბამის საჭიროებაში უკეთ გარკვევისათვის;
კლიენტების ჩართულობის უზრუნველყოფა;
საჭიროებათა შეფასება

1.4. განსაზღვრული საჭიროებებიდან იმ საჭიროების გამოყოფა, რომელიც იქნება თქვენი მაკროცვლილების ფოკუსი

საფეხური 2: მაკრორეალობისა და პიროვნული მახასიათებლების განხილვა

1.1. ორგანიზაციული ან სხვა მაკროფაქტორების შეფასება, რომლებიც დაგვეხმარებათ ან პირიქით, ხელს შეგიშლით მაკროცვლილების გატარებაში

რესურსები და დაფინანსება – რა ტიპის რესურსთა თქვენთვის საჭირო ცვლილების გასატარებლად? როგორია ორგანიზაციის ფინანსური შესაძლებლობები და სხვა რესურსები? მაკროცვლილება გეგმიზაცება მცირე პროექტის განხორციელებით თუ ცვლილება მოითხოვს ახალი პროგრამის განვითარებას?

შესაბამისი კანონებისა და რეგულაციების გადახედვა;
ორგანიზაციის შიდა პოლიტიკური კლიმატი - ხდება თუ არა თანამშრომლების წახალისება ინოვაციური იდეების გამო?

- გარე პოლიტიკური კლიმატი – მხარს დაუჭერს თუ არა თემი, საზოგადოება, მთავრობა თქვენს წამოწყებას?

12. პიროვნული ძლიერი მხარეებისა და სისუსტეების შეფასება, რაც დაგეგმვას რეზერვთ ან პირიქით, ხელს შეგიშლით მაკროცვლილების გატარებაში

კოლეგებთან პიროვნული ურთიერთობების, ადმინისტრაციასთან დამოკიდებულების ხარისხის შეფასება;

- ცოდნა პრობლემისა და შესაბამისი საჭიროების შესახებ;
- ორგანიზაციისადმი თავდადების ხარისხი;
- თქვენი რეპუტაცია ორგანიზაციაში;
- შემსლუდებელი ძირითადი სამსახურეობრივი მოვალეობის პირობებში, მაკროცვლილება - ცვლილების წამოწყების უნარი; თეითდაჯერებულობის ხარისხი; დროის ფაქტორი.

საფეხური 3: პირველადი მიზნების ჩამოყალიბება

- 1.1. როგორ დაეკმაყოფილებთ საჭიროებას და შესაბამისად გადაჭრით პრობლემას?

საფეხური 4: ზეგავლენის მქონე პირთა განსაზღვრა

- 1.1. სამოქმედო სისტემის განსაზღვრა (ინდივიდები ორგანიზაციაში, ჯგუფები ორგანიზაციაში, ინდივიდები თემში, ჯგუფები თემში, სხვა);
- 1.2. ხელისშემშლელ პირთა განსაზღვრა.

საფეხური 5: საეარაუდო ფინანსური ღირებულებისა და კლიენტებისა და ორგანიზაციისათვის ბენეფიტების (სარგებლის) შეფასება

ღირს თუ არა საეარაუდო ცვლილების შედეგი მცდელობად?

ალტერნატიული პრობლემის გადაჭრა იქნება თუ არა უფრო ღიდი სარგებლის მომტანი და ფინანსურად ნაკლებღირებული?
ვინ სარგებლობს და ვინ იხდის?

საფეხური 6: პერსონალური და პროფესიული რისკის შეფასება

სამსახურის დაკარგვის რისკი;
დაწინაურების შესაძლებლობა;
თანამშრომლებთან პიროვნული ურთიერთობების დაძაბვის საფრთხე.

საფეხური 7: მაკროცვლილების პროცესის შესაბამის წარმატების შეფასება

1.1. პირველი 6 საფეხურის გადახედვა:

- საფეხური 1 - პრობლემა და საჭიროება;
- საფეხური 2 - დადებითი და უარყოფითი ორგანიზაციული და სხვა მაკროფაქტორები;
- საფეხური 3 - პიროვნული ძლიერი და სუსტი მხარეები;
- საფეხური 4 - პოტენციური მხარდაჭერა და რეზისტენტულობა;
- საფეხური 5 - ფინანსური ღირებულება;
- საფეხური 6 - პერსონალური რისკი.

სოციალური სამუშაო სხვადასხვა მიზნობრივ ჯგუფთან

აიფ-შიდსი

აიფ – შიდსი

ადამიანის იმუნოდეფიციტის ვირუსი;

შიდსი –

შეძენილი იმუნოდეფიციტის სინდრომი;

1 დეკემბერი – შიდსის მსოფლიო დღე;

მსოფლიოში 40 მილიონზე მეტი ადამიანი დაავადებულია აიფ-შიდსით;

მსოფლიოში 2 მილიონზე მეტი ბავშვი დაავადებულია აიფ-შიდსით.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია აიფ-შიდსს განიხილავს, როგორც გლობალურ კატასტროფას.

აიფ-შიდსი საქართველოში

საქართველო არ განიხილება აიფ-შიდსის მაღალი გაერცვლების ზონად, თუმცა,

ოფიციალური მონაცემებით 2006 წელს საქართველოში აღირიცხება 1194 აიფით ინფიცირებული, აქედან 921 - კაცი და 273 - ქალი;

482 – დაავადებულია შიდსით;

251 – გარდაიცვალა;

არაოფიციალური მონაცემებით საქართველოში აიფით ინფიცირებულია 3500 ადამიანი;

ინფიცირებულთა, დაახლოებით, ნახევარი მიეკუთვნება 30-39 წ. ასაკობრივ ჯგუფს.

აიფ-შიდსი

საქართველოში აიფ-შიდსის გაერცვლების გზების მიხედვით:

61,8% - ნარკოტიკული საშუალებების ინტრავენური მომხმარებლები;

31,5% - ჰეტეროსექსუალური კონტაქტი;
 2,8% - ჰომო და ბისექსუალური კონტაქტი;
 1,7% - ვერტიკალური გადაცემა;
 0,8% - სისხლის გადასხმა;
 0,8% - გაურკვეველი მიზეზებით;
 0,6% - სამედიცინო მანიპულაციების შედეგად.

აშშ-ში აივ-შიდსით ინფიცირებულთა უმრავლესობა (72%) მიეკუთვნება ჰომოსექსუალი და ბისექსუალი კაცების ჯგუფს.

აივის გადაცემა

აივ ხდება სისხლის მიმოქცევის სისტემაში:

- ღია ჭრილობებიდან;
- დაზიანებული კანიდან;
- ლორწოვანი გარსიდან;
- პირდაპირი ინექციის გზით.

აივის გადაცემის გზები

სქესობრივი კონტაქტი:

(ორალური, ვაგინალური, ანალური) მამაკაციდან მამაკაცზე;
 მამაკაციდან ქალზე; ქალიდან მამაკაცზე; ქალიდან ქალზე.

სისხლით: ნემსით; პროფესიული რისკი; სისხლის პროდუქტების გადასხმით.

პერინატალური: დედიდან ბავშვზე მუცლადყოფნისას; ძუძუთი კვებისას.

„ფანჯრის“ პერიოდი

- აივით ინფიცირების მომენტიდან აივ- ტესტის დადებითი შედეგის გამოვლენამდე;
- 90% - ტესტი დადებით შედეგს იძლევა ინფიცირებიდან 3 თვის პერიოდში;
- 10% - 3-დან 6 თვემდე პერიოდში.

აივ- ტესტი

სისხლით ან პირის ღრუს სეკრეტით;

- ტესტი გამოავლენს ორგანიზმის ანტისხეულებს აივის მიმართ;
- ტესტი არ გამოავლენს აივს.

აივ- ტესტი

საჭიროა ინფორმირებული თანხმობა;

ტესტი ანონიმურია;

შედეგი კონფიდენციალურია (?)

14 წლის შემდეგ მშობლის ინფორმირება არ არის საჭირო (აშშ);

შესაძლოა დამნაშავეთა იძულებითი ტესტირება (აშშ).

აივ – შიდსი

ერთხელ ინფიცირებული, ყოველთვის ინფიცირებულია;

დაავადება არ განიკურნება;

მედიკამენტები ახანგრძლივებენ სიცოცხლეს;

ინფიცირებულ ადამიანს შეუძლია სხვების ინფიცირება იმ შემთხვევაშიც კი, როცა მას არ აქვს სიმპტომები და არ იცის, რომ ინფიცირებულია.

აივ – ინფიცირება

აივ- ინფიცირებული ადამიანი შესაძლოა ჯანმრთელად გამოიყურებოდეს;

შესაძლოა ადამიანის ინფიცირება მოხდეს აივ- ინფიცირებულებთან პირველივე კონტაქტის შემდეგ, ან არ მოხდეს ხშირი კონტაქტის მიუხედავად;

მნიშვნელოვანია უსაფრთხო სექსის პირობების დაცვა, რადგან:

„როდესაც ადამიანს აქვს სქესობრივი ურთიერთობა, მას ურთიერთობა აქვს ექვსი იმ ადამიანთან, რომლებთანაც პარტნიორს აქონია სექსი უკანასკნელი 10 წლის მანძილზე“.

სქესობრივად გადამდები დაავადებები ზრდის აივით სხვისი ინფიცირების შანსს;

სქესობრივად გადამდები დაავადებების არსებობა ზრდის აივ- ინფიცირების (მიღების) რისკს;

აივ- ეფექტი იმუნურ სისტემაზე ზრდის სქესობრივად გადამდები დაავადებებით დასნებოვნების რისკს.

აივ- ინფიცირების მაღალი რისკის ჯგუფს მიეკუთვნებიან:

ჰომოსექსუალი და ბისექსუალი მამაკაცები;

ინტრავენური ნარკომანები;

მეძავეები;

ინფიცირებული დედის შვილები;

პირები, რომელთაც ჩაუტარდათ ტრანსფუზია 1977-85 წლებში (აშშ).

პაციენტთან მუშაობა

- ემოციური თანადგომა;
- ურთიერთობების მოწესრიგება;
- ფინანსური დახმარება;
- სამსახური, ბინით უზრუნველყოფა.

ოჯახებთან მუშაობა;

ჯანდაცვის პროფესიონალებთან მუშაობა;

თემთან მუშაობა;

პოლიტიკის შემუშავებაში მონაწილეობა.

ნივთიერებაზე დამოკიდებულება

ნივთიერებაზე დამოკიდებულება არის ალკოჰოლისა თუ სხვა ნივთიერებების ფსიქოლოგიური ან/და ფიზიკური მოთხოვნილება, რომელიც არ ქრება იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც მის გამოყენებას მოაქვს ნეგატიური შედეგები.

ნივთიერებებთან დაკავშირებული დაავადებები იყოფა 2 ჯგუფად:

- ნივთიერებაზე დამოკიდებულების დაავადება;
- ნივთიერებით გამოწვეული დაავადება (დელირიუმი, ციროზი და სხვა).

დამოკიდებულების ძირითადი ნიშნებია:

- ნივთიერების ეფექტისადმი გაზრდილი ტოლერანტობა;
- ნივთიერების მიღების შეწყვეტის სინდრომი;
- რ - კონტროლის დაკარგვა სმაზე/გამოყენებაზე;
- მუდმივი ზრუნვა ნივთიერების მოპოვებაზე;
- ნივთიერების ავადმოსმარების შეწყვეტის წარმატებული მცდელობა;
- დაქვეითებული შრომისუნარიანობა, სოციალური აქტიუობა;
- პრობლემის უარყოფა.

ნარკოტიკი – ნებისმიერი ნივთიერება, რომელიც სხეულში მოხვედრის შემდეგ ცვლის ადამიანის ფსიქიკურ მდგომარეობას და ფიზიკურ ფუნქციონირებას.

ფსიქოაქტიური ნივთიერებები – მოქმედებენ ფსიქიკურ პროცესებზე და ცვლიან ინდივიდის ქცევას, განწყობას, აღქმას.

ფსიქოაქტიური ნივთიერებების ჯგუფებია:

- სტიმულატორები (კოკაინი, ნიკოტინი, კოფეინი, ამფეტამინი);
- ოპიატები (მორფინი, პეროინი, კოდონი, ოპიუმი, მეტადონი);
- დეპრესანტები (ალკოჰოლი, ბარბიტურატები);
- ჰალუცინოგენები (მარიხუანა, ლსდ, ექსტაზი, პლანი);
- ინჰალანტები (წებო, საღებავი).

აღკვეთის მოხმარებასთან დაკავშირებული კონცეპტუალური მოდელები

მოდელი	გამომწვევი ფაქტორები	პროფილაქტიკა, მკურნალობა
1. მორალური	პიროვნული პასუხისმგებლობა, თვითკონტროლი	მორალური, სოციალური და საკანონმდებლო სანქციები
2. ტემპერამენტი	აღკვეთი	აღკვეთის მარაგის კონტროლი, „უთხარი არა აღკვეთს“
3. სულიერი, რელიგიური	სულიერების დეფიციტი	სულიერი ზრდა, ღოცვა, ანონიმური აღკვეთილები (AA)
4. აღკვეთის მიმართ განწყობა	ინდივიდის შეუქცევადი კონსტიტუციური ანომალია	აღკვეთის იდენტიფიკაცია, სასმელის სრული აღკვეთა, დაპირისპირება
5. განათლება	განათლებისა და მოტივაციის ნაკლებობა	განათლება
6. ფსიქოლოგიური ტიპი	თავდაცვის მექანიზმი, პიროვნული მახასიათებლები	ფსიქოთერაპია

აღკვეთის მოხმარებასთან დაკავშირებული კონცეპტუალური მოდელები

7. ჩვევის გამოწვევა	კლასიკური და ოპერატიული ჩვევის გამოწვევა	ადმოფხვრა, ჩვევის შეცვლა
8. სოციალური მაგალითი	ცუდი მაგალითი, უნარ-ჩვევების დეფიციტი	დადებითი მაგალითი, უნარ-ჩვევების სწავლება
9. შემეცნებითი	იმედები, მოლოდინი	შემეცნებითი თერაპია
10. სოციალ-კულტურული	გარემო, კულტურული ნორმები	სოციალური პოლიტიკა, აღკვეთის ფასი და გაყიდვის კონტროლი
11. სისტემური	დისფუნქციური ოჯახები, წესები	ოჯახური თერაპია
12. ბიოლოგიური	ტვინის ფიზიოლოგია, მეტაბოლიზმი	რისკის იდენტიფიკაცია, სამედიცინო ჩარევა
13. საზოგადოებრივი ჯანდაცვა	აგენტი, პიროვნება, გარემო	დისკიპლინათა შორისი მუშაობა, მრავალ დონეზე ერთდროული ჩარევა

ალკოჰოლიზმის სკრინინგ - ტესტები

ალკოჰოლიზმის ადრეულ სტადიაზე დასადგენად მოწოდებულია ბიოქიმიური ტესტები (განსაზღვრავს შარდში ალკოჰოლის შემცველობას, ლეიძლის დაზიანებას და ა. შ.) და წერილობითი ტესტები.

სკრინინგ-ტესტების მნიშვნელოვანი მახასიათებლებია სენსიტიურობა (მგრძნობელობა) და სპეციფიკურობა.

სენსიტიურობა – დაავადებული პაციენტების რაოდენობიდან ტესტის გამოყენებით სწორად გამოვლენილი პროცენტი, რაოდენობა (სენსიტიურობა - 80% ნიშნავს იმას, რომ ტესტმა უსუსტად დაადგინა საკვლევე ჯგუფში ალკოჰოლიკების 80%);

სპეციფიკურობა – ტესტით სწორად დადგენილი ჯანმრთელი კონტინგენტის პროცენტი (მაგ., სპეციფიკურობა - 90% მიუთითებს იმას, რომ საკვლევე ჯგუფში არაალკოჰოლიკების 90% სწორად გამოვლენიდა).

ადვილად გამოსაყენებელი, იაფი, მოკლე და ადვილად დასათვლელი წერილობითი სკრინინგ-ტესტებია:

- ალკოჰოლის მოხმარების ხარისხის/სიხშირის განმსაზღვრელი ტესტი;
- UDIT ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის სკრინინგ-ტესტი;
- OSIT – ბავშვებსა და მოზარდებში ალკოჰოლის პრობლემური მოხმარების განმსაზღვრელი ტესტი;
- TWEAK – ფეხმძიმე ქალებში რისკის განმსაზღვრელი ტესტი;
- CAGB– ალკოჰოლიზმის სკრინინგ-ტესტი.

CA – ალკოჰოლიზმის სკრინინგ-ტესტი

- ოდესმე გიფიქრიათ, რომ უნდა შეამციროთ ალკოჰოლის მოხმარება? (Cut down)
- გარშემომყოფები გაკრიტიკებენ ალკოჰოლის მაღალი მოხმარების გამო? (Annoyed)
- თავი დამნაშავედ გიგრძენიათ ალკოჰოლის მოხმარების გამო? (Guilty)
- ოდესმე დაგჭირებიათ ნაბახუსევზე დილის ალკოჰოლის მიღებით დაწყება ნერვების დასაწყნარებლად და თვალების გასახელად? (Eye-opener)

შენიშვნა: ორი დადებითი პასუხი მიუთითებს შემდგომი გამოკვლევის აუცილებლობაზე

წყარო: ევინგი, 1984

CA ტესტი, ძირითადად, გამოიყენება კლინიკაში ყველა პაციენტის ალკოჰოლზე დამოკიდებულების განსაზღვრისათვის. შესაძლებელია ტესტის ადაპტირება სხვა პრობლემების დასადგენად (ჭარბი წონა, თამბაქოს მოხმარება). ტესტის სენსიტიურობა – 61-100%; სპეციფიკურობა – 77-96% სხვადასხვა პოპულაციაში.

აშშ მოსახლეობის 7.5% ალკოჰოლიზმით არის დაავადებული.

ალკოჰოლის უსაფრთხო დოზა:

ქალი - დღეში 1 დოზა (ან კვირაში 7);

მამაკაცი - დღეში 2 დოზა (ან კვირაში 14).

ერთი დოზა =

12 უნცია ლუდი (345 გრ) ან

5 უნცია ღვინო (142.5 გრ) ან

1.5 უნცია სპირტი (43 გრ).

(უნცია = 28.5 გრამი)

სისხლში ალკოჰოლის კონცენტრაცია $>0.1\%$ ავტომობილის მართვის დროს არაღებულურია.

რისკ-ფაქტორები

სოციალური და პიროვნებათაშორისი ფაქტორები_

ოჯახი;

სკოლა;

მეგობრები;

ინდივიდუალური ფაქტორები.

გარემო ფაქტორები_

კანონები და ნორმები;

ალკოჰოლისა და წამლის ხელმისაწვდომობა;

სიღარიბე, ეკონომიკური სიდუხჭირე;

შესაძლებელი შესაძლებლობები;

უბანი.

დამცავი ფაქტორები

პიროვნული ფაქტორები

პრობლემების გადაჭრის უნარ-ჩვევები;

განწყობა;

მაღალი ინტელექტი;

ბავშვობაში დაბალი სტრესი.

გარემო, პიროვნებათაშორისი და სოციალური ფაქტორები

ოჯახში პირველი შვილი;

ოჯახის წევრთა მცირე რიცხვი;

მშობელთა შორის კონფლიქტების სიმცირე;

და-ძმასთან ახლო ურთიერთობა;

ოჯახის წევრებთან ახლო ურთიერთობა;

სოციალური თანადგომა გარეშე ადამიანებისგან;
მშობლებთან მიჯაჭვულობა, სიახლოვე;
სკოლის სიყვარული;
სხედასხვა ჯგუფში გაერთიანება (სპორტი, ცეკვა და სხვა);
სოციალური ნორმების პატივისცემა.

რისკ-ფაქტორები ალკოჰოლის ავადმთხმარების განახლებისათვის

აფასებს კარგად ყოფნას, თუმცა ეს დაფასება ხანმოკლეა.

გაურკვევლობის შიში; თავდაჯერების ნაკლებობა.

პრობლემის უარყოფა; სტრესის ქვეშ ყოფნის უარყოფა.

„მე შემძლია, რომ აღარ დავლიო“; ოჯახისა და მხარდამჭერთა ჯგუფის დახმარების უარყოფა, უმადურობა; მხოლოდ საკუთარი თავის იმედი, „მადლიერება“.

აგრესიულობა, სხეებზე შეტევა, თავის გამართლება, მკურნალობის გეგმებზე საუბრისაგან თავის არიდება.

სხვათა სმის გაკონტროლება; საკუთარი საქციელის ნაცვლად სხვათა ქცევაზე (სმაზე) ფოკუსირება.

იმიულსური ქცევა; უხეში, ხშირად განმეორებადი საქციელი.

იმიულსურობა.

მარტოობისაკენ სწრაფვა; დროის დიდი მონაკვეთებით განმარტოება.

არჩევითი ხედვა; ცხოვრების მხოლოდ დადებითი ან უარყოფითი მხარეების დანახვა.

დეპრესია, სიმარტოვის გრძნობა, ძილიანობა.

დაგეგმვის უნარის დაკარგვა, გეგმების არდასახვა ან არარეალური გეგმებით, ოცნებებით ცხოვრება.

ფანტაზიორობა, რეალობისგან თავის დასაღწევად ოცნებებით ცხოვრება; ფიქრი, რომ თუ არა „ეს“, ყველაფერი კარგად იქნებოდა.

უიმედობა; „მე ყველაფერი გავაკეთე, რაც შემეძლო, მაგრამ უშედეგოდ“.

გაუაზრებელი სურვილები; სურვილი იყო ბედნიერი, იმის გარკვევის გარეშე, თუ რა არის ამისათვის საჭირო.

ნივთიერებათა ავადმოსხმარების პრევენციის სტრატეგიები:

უნივერსალური პროგრამები;

სელექციური პროგრამები;

მიზანმიმართული პროგრამები.

ნივთიერებათა ავადმოსხმარების სამკურნალო პროგრამები:

კლინიკური;

რეზიდენტული;

ამბულატორიული.

ნივთიერებათა ავადმოსხმარების მკურნალობისას მნიშვნელოვანია:

მეთოდის ინდივიდუალური შერჩევა;

დამატებითი სერვისების უზრუნველყოფა;

სერვისის მიწოდების ხანგრძლივობისა და ინტენსივობის განსაზღვრა;

„12 ნაბიჯის“ მეთოდიკის ეფექტურობის გათვალისწინება.

სოციალური სამუშაო პანიტანციურ სისტემაში

(რუსეთის ფედერაციული რესპუბლიკის პრაქტიკა)

პანიტანციური სფეროს სოციალური საქმიანობის თეორიული საფუძვლები

საზოგადოებაში არსებობს სოციალური სამუშაოს თეორიული დასაბუთების რამდენიმე მოდელი. ყველა ცნობილი მეთოდები განიხილება (კ.ი. გრიგორიევის¹ მიხედვით, მათ შორის, გონიერული იქნებოდა სამი საბაზოს განიხილება:

1. ფსიქოლოგიურ-ორიენტირებული;
2. სოციოლოგიურ-ორიენტირებული;
3. კომპლექსურ-ორიენტირებული.

ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში მიიჩნეოდა, რომ მსჯავრდებული არ შეიძლება იყოს სოციალური სამუშაოს კლიენტი. ისინი არ წარმოადგენენ საზოგადოების სრულუფლებიან წევრებს და იხდიან სასჯელს. ფაქტობრივად, სოციალური მუშაკების დახმარების უფლების გარეშე. საქმის არსიდან გამომდინარე, ობიექტურია, რომ დანაშაულის სოციალურად განპირობებული ფენომენი განიხილება არა მეცნიერული თეალსაზრისით, არამედ მორალური და ზნეობრივი პოზიციით. საზოგადოება განიხილავს დამნაშავეებს, როგორც გაუცხოებულ (გარეშეთა) ჯგუფს, ელემენტებს, რომლებიც არ წარმოადგენენ საზოგადოების შემადგენელ ნაწილს, დამნაშავეებში ხედავენ მხოლოდ „მონსტრს“, „ამით საზოგადოება მათ ისე ექცევა, როგორც ისინი ექცევიან თავიანთ მსხვერპლს“². თუმცა მონაცემთა ანალიზის საფუძველზე დამნაშავეობის და დამნაშავეთა პიროვნების შესახებ შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ დამნაშავეობა არის ადამიანური საქციელის ნაირსახეობა, ხოლო დამნაშავეები – დევიანტები. სამართალდარღვევა, ეს არის მხოლოდ ერთ-ერთი ფორმა ანტისოციალური ქცევისა, არასტანდარტული ქცევა, რომელიც განსხვავებულია იმ წესებისაგან, რომელიც დადგენილია საზოგადოებაში როგორც კანონით, ასევე მორალურ-ეთიკური სტანდარტებით. „არსებობს ე. წ. დევიანტური სუბკულტურა, რომელსაც წარმოადგენს ნორმების, ქცევის წესებისა და ღირებულებათა ისეთი სისტემა, რომელსაც აღიარებენ ანტისაზოგადოებრივი ელემენტები, ჯგუფი და მასზე აგებენ საკუთარ ურთიერთობებს. ეს სუბკულტურა საზოგადოების შიგნით იქცევა გაუცხოებულად, რაც აყალიბებს არსობრივ კონფლიქტს საზოგადოებასთან“³. სოციალური მუშაკის მოქმედება მიმართული უნდა იყოს სწორედ ასეთი კონფლიქტების ხელის შეშლისა და აღმოფხვრისაკენ და მაქსიმალურად, შესაძლებლობის ფარგლებში, მინიმუმამდე იქნეს დაყვანილი, ან თავიდან იქნეს აცილებული ასეთი დევიანტური სუბკულტურის ზემოქმედება სოციალურად.

პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაობის სხვადასხვა თეორიული ასპექტი განიხილება სამართალმცოდნეებისა და პედაგოგების, ფსიქოლოგებისა და სოციოლოგების მიერ, თუმცა ერთიანი თეორია პენიტენციური სისტემის სოციალურ სამუშაოში ჯერ კიდევ არ ჩამოყალიბებულია. პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაობის ყველა თეორიული მიდგომა შეიძლება შესაბამისობაში მოვიდეს სოციალური მუშაობის ფსიქოლოგიურ-ორიენტირებულ, სოციოლოგიურ-ორიენტირებულ და კომპლექსურ მეთოდთან.

პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაობის ყველაზე უფრო ეფექტურ თეორიულ მოდელს წარმოადგენს სწორედ კომპლექსური მოდელი. პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაობის ერთ-ერთი მთავარი თავისებურება არის სწორედ ის, რომ ის ყველაზე უფრო იზოლირებულია საზოგადოებისაგან, ვიდრე სოციალური მუშაობის სხვა სახეები. პენიტენციური სოციალური სამუშაო რეგულირდება სისხლისსამართლებრივი ნორმებით მაშინ, როდესაც სოციალური სამუშაოს სხვა მიმართულებები აქცენტირებულია სამოქალაქო ადმინისტრაციულ და სოციალურ სამართალზე. ეს ფაქტი აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული სპეციალისტის, პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაის მოსამზადებლად როგორც პროფესიონალიზმის, ასევე მორალურ-ეთიკური მხარის გათვალისწინებით.

სოციალური სამუშაოს თეორიის აქტიური ამოცანა გახდა ერთიანი თეორიული საფუძვლის შემუშავება პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაობისათვის. ამას ითხოვს პენიტენციური სისტემის მუშაობის პრაქტიკული გამოცდილება.

რუსული პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაობის თეორიული საფუძვლების შემუშავებისას მიზანშეწონილად იქნა მიჩნეული საერთაშორისო გამოცდილების გაზიარება. დასავლეთ ევროპის ქვეყნებს და აშშ-ს სოციალური სამუშაოს პენიტენციურ სისტემაში უკვე აქვს მყარი ტრადიცია. ამავე დროს, გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ამ ქვეყნის პენიტენციურ სისტემაში არსებული სიტუაცია.

პენიტენციური სისტემის სოციალურ მუშაობაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ის, რომ ის ატარებს უნივერსალურ ხასიათს. სისტემურ-კომპლექსური მიდგომა სოციალური სამუშაოსადმი, საშუალებას იძლევა შედარებით ოპტიმალურად მოხდეს ყოველი კლიენტის პრობლემის ანალიზი, აქვე გასათვალისწინებელია უნიკალური სტრატეგიის - ინდივიდუალური პრობლემის გადალახვა.

სოციალური სამუშაო საშუალებას იძლევა გააქტიურებულ და გამოყენებულ იქნეს ძალების და საშუალებების კომპლექსი, რაც აუცილებელია კლიენტის დასახმარებლად კონკრეტულ შემთხვევაში. პენიტენციური სისტემის სოციალური სამუშაო უფრო მნიშვნელოვანია იმიტომ, რომ ადამიანი, რომელიც თავისუფალია, აქვს შესაძლებლობა გააანალიზოს თავისი პრობლემა ნებისმიერ სპეციალისტთან, რომელთანაც მას ხელი მიუწვდება, ხოლო მსჯავრდებულს, რომელსაც შეზღუდული აქვს უფლებები და თავისუფლებები, უბრალოდ არა აქვს შესაძლებლობა მიმართოს ვინმეს დახმარებისათვის. ამდენად პენიტენციურ სისტემაში სოციალური სამუშაო თავისთავად მნიშვნელოვან როლს, რათა უფლებებითა და თავისუფლებებით უზრუნველყოს ის ადამიანები, რომლებიც იმყოფებიან თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში.

პენიტენციური სისტემის სოციალური სამუშაოს პრინციპები

სოციალური მუშაობის პრინციპები ამავედროულად წარმოადგენენ მეცნიერული თეორიის ელემენტებს და განმსაზღვრელ წესებს ემპირიული საქმიანობისათვის. ისინი იყოფიან ზოგადფილოსოფიურ, ზოგადმეცნიერულ (ორგანიზაციულ-შემოქმედებითი, სოციალურ-პოლიტიკური, ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური და სხვა) და სოციალური მუშაობის სპეციფიკურ პრინციპებად. სოციალური მუშაობის სპეციფიკურ პრინციპებს უკავშირდება შემდეგი პრინციპები: უნივერსალურობა, სოციალური უფლებების დაცვა, პროფილაქტიკა, სოციალური რეაგირება, საკუთარ ძალებზე დაყრდნობა, სოციალური რესურსების მაქსიმალისაცია, კონფიდენციალობა და ტოლერანტობა. ჩამოთვლილი პრინციპები სრული მოცულობით გამოიყენება პენიტენციურ სისტემაში. ამავე დროს სოციალურ სამუშაოს პენიტენციურ სისტემაში ემატება სპეციფიკური პრინციპი, პუმიანურობა, კანონიერება და სამართლიანობა.

კანონიერების პრინციპს პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაის საქმიანობაში აქვს ღრმა მორალური საფუძველი. სოციალურმა მუშაკმა უნდა უზრუნველყოს მსჯავრდებულის მიყვანა კანონმორჩილ ქცევამდე...

პირები, რომლებიც იხდიან სასჯელს, ვალდებული არიან სასჯელის მოხდის პირობებში განუხრელად დაიცვან კანონის მოთხოვნები და რეჟიმი. მსჯავრდებულს უნდა განემარტოს მისი უფლებები და მოვალეობები სრული მოცულობით, შრომისა და დასვენების პირობები, მათთვის განსაზღვრული კანონის მოთხოვნები. კანონიერების პრინციპის რეალიზაცია სასჯელის აღსრულების დროს მდგომარეობს იმაში, რომ, პირველ რიგში, მკაცრად უნდა იქნეს დაცული მსჯავრდებულის სამართლებრივი მდგომარეობა, უზრუნველყოფილ იქნეს მათი მხრიდან მათზე დაკისრებული მოვალეობებისა და შეზღუდვების განუხრელი დაცვა; მეორე მხრივ, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს რეალური შესაძლებლობა. მსჯავრდებულებმა და მათი ინტერესების დამცველმა პირებმა გამოიყენონ კანონით გათვალისწინებული უფლებები.

სამართლიანობის პრინციპი შეიცავს მოთხოვნას, შესაბამისობა იყოს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში სხვადასხვა ადამიანის (სოციალური ჯგუფის) პრაქტიკულ როლსა და მათ სოციალურ მდგომარეობას შორის, მათ უფლებებსა და მოვალეობებს შორის, მათ საქციელსა და მასზე ზემოქმედებას შორის, შრომასა და გასამრჯელოს შორის, სამართალდარღვევასა და სასჯელს შორის, ადამიანების დამსახურებასა და მათ აღიარებას შორის. შეუსაბამობა ამ ურთიერთობებს შორის ფასდება, როგორც უსამართლობა. ფილოსოფიურ ლიტერატურაში მიღებულია სამართლიანობის ორ ასპექტში განხილვა: გამათანასწორებელი და გამანაწილებელი. პირველი დაკავშირებულია მოქალაქეთა კანონის წინაშე თანასწორობის პრინციპთან, მეორე გვაუწყებს, რომ „სასჯელი ან სხვა სისხლისსამართლებრივი ზომა, რომელიც ექვემდებარება გამოყენებას დანაშაულის ჩამდენი პირის მიმართ უნდა იყოს სამართლიანი, უფრო სწორად, შესაბამისობაში ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმესთან, გარემოებებთან, რომელშიც იგი იყო ჩადენილი და დამნაშაის პიროვნებასთან“ (რუსეთის სსკ, მუხლი 6).

სამართლიანობის პრინციპი გამოყენებულ უნდა იქნეს არა მხოლოდ სისხლის სამართლებრივი სასჯელით დადგენილი შეზღუდვების აღსაწერებლად, არამედ, ასევე მსჯავრდებულის მიმართ შეღავათებისა და წახალისების გამოყენებისას. მთლიანობაში, სამართლიანობა – ეს არის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი

პრინციპი, რომელიც უნდა უსრულებდეს პენიტენციური სისტემის სოციალურ-მა მუშაკმა.

ჰუმანიზმის პრინციპი წარმოადგენს ფუძემდებელ პრინციპს სოციალური მუშაკის საქმიანობაში.

ჰუმანიზმის პრინციპს, იურიდიული მეცნიერების ტრადიციების მიხედვით, ჰქონდა ორი მხარე: პირველი გამოიხატება „რეპრესიის სირბილესა და მინიმალურობაში“, მეორე მხარე იცავს საზოგადოებას და უშეებს ძალიან მკაცრი სასჯელების არსებობას, სიკვდილით დასჯასაც კი. თანამედროვე პერიოდში ჰუმანიზმის ასეთი განმარტება აშკარად მოძველებულია. ამჯერად, ჰუმანიზმი – ეს არის იმის აღიარება, რომ ყოველივეს მიეცეს შესაძლებლობა, დაუბრუნდეს კანონმორჩილ ცხოვრებას საზოგადოებაში. ეს არის სასჯელაღსრულების სისტემის თანამშრომლების მხრიდან მსჯავრდებულის აღიარება მათ თანასწორად თავისი ადამიანური ბუნებითა და არსით. თუმცა, ამავე დროს, ჰუმანიზმის პრინციპი არ ნიშნავს ყველაფრის პატიებას. სასჯელაღსრულების დაწესებულების რეჟიმი შესაძლებელია გამკაცრდეს, მაგრამ ასეთი სახის ზომები არ უნდა ხასიათდებოდეს ადამიანში მისი ადამიანური მახასიათებლების დანგრევით, არ უნდა შელახოს მსჯავრდებულის ჯანმრთელობა, არ უნდა გახადოს იგი მანიპულაციის ობიექტი. ჰუმანიზმის პრინციპი თავის გამოხატულებას პოულობს საერთაშორისო სტანდარტებში, სადაც საუბარია მსჯავრდებულის მიმართ მოპყრობაზე. ამდენად, ჰუმანიზმის პრინციპი – ეს არის სამოქმედო ინსტრუმენტი სოციალური მუშაკის ხელში, რათა მან გააქარწყლოს საზოგადოებაში არსებული შეხედულება იმის შესახებ, რომ „ციხე ცუდ ადამიანს აქცევს საშინლად, ხოლო კარგს – ცუდად“.

სოციალური მუშაკები, უფრო მეტად, ვიდრე პენიტენციური სისტემის სხვა მუშაკები უნდა იყვნენ ორიენტირებულნი ჰუმანიზმის პრინციპზე მსჯავრდებულთან მუშაობისას იმდენად, რამდენადაც მას ყველაზე უფრო კარგად უნდა ესმოდეს ის შედეგები, რაც მოჰყვება საზოგადოებისათვის, მსჯავრდებულთან ისე მოქცევის, როგორც „უმდაბლეს არსებასთან“. ამიტომ პენიტენციური სისტემა ორიენტირებულია სწორედ ზნეობრივ – ჰუმანურობის პრინციპზე და მათთან შესაბამისი პენიტენციური სიტემის პოლიტიკის წარმართვა წარმოადგენს საზოგადოების უმნიშვნელოვანეს ამოცანას, ხოლო ამ პრინციპების პენიტენციური სისტემის რეალობაში დანერგვა სწორედ სოციალური მუშაკის ვალდებულებას წარმოადგენს, რაც მისი პროფესიული საქმიანობის სპეციფიკური ხასიათის გათვალისწინებით არის შესაძლებელი.

სოციალური მუშაკის ფუნქცია პენიტენციურ სისტემაში

სოციალური მუშაკი პენიტენციურ სისტემაში (რუსეთი) ახორციელებს შემდეგ ფუნქციებს:

1. მსჯავრდებულთან და დაწესებულების ადმინისტრაციასთან ერთად ადგენს სწავლებისა და დასაქმების გეგმას სასჯელის მოხდის პერიოდისათვის;
2. მსჯავრდებულების დახმარება, გადალახონ ფსიქოლოგიური კრიზისი, რომელიც დაკავშირებულია მისი თავისუფლების აღკვეთის ადგილზე ყოფნასთან;
3. დახმარება სასჯელაღსრულების დაწესებულების გარემოსთან ადაპტაციაში;

4. თავისუფალი დროის ორგანიზაცია და მსჯავრდებულის კულტურულ ღონისძიებებში ჩართვა;
5. მსჯავრდებულის უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვაზე ზედამხედველობა და ამ უფლებების დაცვის უზრუნველყოფა;
6. სამართლებრივი და ფსიქოლოგიური დახმარების აღმოჩენა მსჯავრდებულის ნათესავებისადმი, იმ პრობლემების გადაწყვეტა, რომელიც დაკავშირებულია მის თავისუფლების აღკვეთასთან;
7. შრომის ანაზღაურების საკითხების დარეგულირება;
8. მსჯავრდებულის მომზადება გათავისუფლებისათვის, დახმარების აღმოჩენა გათავისუფლების შემდგომ საცხოვრებლისა და სამუშაოს მოძებნაში;
9. რეგულარული ურთიერთობა მსჯავრდებულებთან და პერსონალთან, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ძალაუფლებრივი თვითნებობა;
10. დახმარება იმ ჯგუფებისათვის, რომლებიც ამას უფრო საჭიროებენ და ასევე მსჯავრდებულთა შემდეგი კატეგორიებისათვის: არასრულწლოვნები, ახალგაზრდები, ქალები, უმუშევრები, პენსიონერები, ინვალიდები და სხვა. თანამედროვე პენიტენციური სისტემის ფარგლებში არსებობს განსაზღვრული სპეციფიკა სოციალური მუშაის საქმიანობაში: სოციალური მუშაკი ვალდებულია ნაწილობრივ თავის თავზე აიღოს ფუნქციები ისე, როგორც სამუშაოებში, როგორცაა აღმზრდელობითი, კულტურული, სამართლებრივი და სპორტულ-გამაჯანსაღებელი, რომლებიც გაუქმებულია ფინანსური სირთულეებიდან გამომდინარე. ამდენად, პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაკის ფუნქციები მნიშვნელოვნად მრავალფეროვანია, დაწყებული საყოფაცხოვრებო პირობების გაუმჯობესებაში დახმარებით, მსჯავრდებულისა და პერსონალის ფსიქოლოგიურ კონსულტაციამდე.

თეორიაშიც და პრაქტიკაშიც მიღებულია პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაკის სამუშაოში გამოიყოს ორი ძირითადი ასპექტი: სამართლებრივი და ფსიქოლოგიური.

სამართლებრივი დახმარება: პენიტენციურ სისტემაში სოციალური მუშაკის ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციას წარმოადგენს მსჯავრდებულისათვის სამართლებრივი მხარდაჭერა და დახმარების უზრუნველყოფა. როგორც უკვე აღინიშნა, პოსტსაბჭოთა პენიტენციურ სისტემაში ჩამოყალიბებული იყო სტერეოტიპი, რომ მსჯავრდებულს არა აქვს არავითარი უფლება. მსჯავრდებულის უფლებები ირღვეოდა კანონის ფარგლებში, მაგალითად, ხშირად მსჯავრდებულს ამუშაებდნენ უფასოდ, იმის გაუთვალისწინებლად, რომ „... მსჯავრდებულის შრომა არ წარმოადგენს თვითმიზანს, ზან მხოლოდ უნდა მოამზადოს მსჯავრდებულის თავისუფლებაში საცხოვრებლად, ეს კი შესაძლებელი იქნება მხოლოდ მაშინ, როცა ციხის საწარმოები იმუშაებენ ჩვეულებრივად, რადგან შრომა არ წარმოადგენს მსჯავრდებულის დასჯის საშუალებას ან ხარჯების შემცირების საშუალებას მსჯავრდებულის შენახვისათვის, არამედ ის არის ძირეული ფაქტორი მსჯავრდებულის რესოციალიზაციისათვის. შრომითი აღზრდა მხოლოდ სამუშაოს შეჩვევას გვთავაზობს, მაგრამ აქვე უნდა გვახსოვდეს, რომ შრომა ყოველთვის ნაქვად ეფექტურია, ვიდრე განათლება, რასაც ადასტურებს პენიტენციური სისტემის პრაქტიკული გამოცდილება. დადგენილია, რომ განგრძობითი განათლება ამცირებს რეციდიუსს. ამდენად, საჭიროა პენიტენციურ სისტემაში გამოყენებულ იქნეს მსჯავრდებულთა

განათლების ფორმები და მეთოდები“.

ხანდახან მსჯავრდებულებს არ შეუძლიათ დაიცვან საკუთარი უფლებები მატერიალური უზრუნველყოფის სფეროში, აქ აუცილებელია სოციალური მუშაკის დახმარება, რომელიც ვალდებულია თვალყურს ადევნებდეს მატერიალურ-საყოფაცხოვრებო და სამართლის ძირითადი ნორმების, კანონიერების უზრუნველყოფას ისეთი სასჯელის აღსრულების დროს, როგორიცაა თავისუფლების აღკვეთა. ამ ნორმების შეუსრულებლობის შემთხვევაში სოციალური მუშაკი ვალდებულია შეატყობინოს შესაბამისი დაწესებულების აღმინისტრაციას. სოციალურ მუშაკს შეუძლია აღადგინოს ურთიერთობა მსჯავრდებულსა და მისი ოჯახის წევრებს შორის, აკონტროლოს მსჯავრდებულის კორექციონდენტის შეუფერხებელი მიღება-გაგზავნა, დაეხმაროს მსჯავრდებულს ფინანსური პრობლემების მოგვარებაში, რელიგიური საკითხების გადაწყვეტაში. აღსანიშნავია, რომ რელიგიური საკითხების მოწესრიგება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია, რადგანაც მსჯავრდებულთა შორის ყოველ მესამეს თავისი თავი მორწმუნედ მიაჩნია.

კონფესიებთან მუშაობა, კაეშირი სარწმუნოებასთან, ხელს უწყობს ურთერთობების გაუმჯობესებას, დისციპლინისა და წესრიგის დაცვას, აფართოებს კაეშირებს გარე სამყაროსთან, განსაზღვრავს ჩადენილი საქციელის მონანიების შესაძლებლობას, ეხმარება მორალურ აღზრდას, ხელს უწყობს საყოფაცხოვრებო პირობებისა და თავისუფალი დროის ორგანიზაციას. აქედან გამომდინარე, სოციალური მუშაკის ძალისხმევა მიმართული უნდა იყოს რელიგიურ ორგანიზაციებთან თანამშრომლობისაკენ.

სოციალური მუშაკის მოვალეობებში შედის, აგრეთვე, მსჯავრდებულის მომზადება გაათავისუფლებისათვის, მისი საცხოვრებელითა და სამუშაოთი უზრუნველყოფა (შესაძლებლობის ფარგლებში) ან აღრიცხვაზე აყენა დასაქმების ცენტრში. სოციალური მუშაკი უნდა აკონტროლებდეს მსჯავრდებულის სამუშაო პირობებს და მის მიერ ზოგადი და პროფესიული განათლების მიღების პროცესს, განსაკუთრებით იმ მსჯავრდებულებისა, რომლებსაც არა აქვთ მიღებული განათლება.

მსჯავრდებულებზე ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე ერცელებდა შრომის კანონმდებლობით დადგენილი სტანდარტები, სამუშაო დრო, დასვენების დრო, დასაქმების ნორმები, ხელფასი, გარანტიები და კომპენსაცია, სამუშაო დისციპლინა და შრომის უსაფრთხოება.

სოციალური მუშაკის ვალდებულებებში შედის მსჯავრდებულის სამედიცინო დახმარების კონტროლი. სოციალური მუშაკები ვალდებული არიან კოორდინაცია გაუწიონ სამედიცინო სამსახურს, მიმართონ მათი ყურადღება სხვადასხვა პროფილაქტიკური სამუშაოს ჩატარებისკენ.

ამდენად, სოციალური მუშაკის საქმიანობა სთავაზობს მათ, შეასრულონ დამკვეთების, „ადვოკატის“, აღმინისტრაციის, კონტროლიორისა და სოციალური შუამავლის ფუნქცია.

ფსიქოლოგიური მხარდაჭერა: ნებისმიერი ადამიანი, რომელიც ხედება სასჯელის მოხდის ადგილას, განიცდის ფსიქოლოგიურ სტრესს. ის განიმსჭვალება თითქოს მის მიმართ განხორციელებული უსამართლობისა და პირადი არასრულფასოვნების გრძნობით. მას აწუხებს გაურკვეველობა. მსჯავრდებული გრძნობს, რომ ხანგრძლივი დროის განმავლობაში არაფერს დაინტერესდება მისი ბედითა და მდგომარეობით. ფსიქოლოგიური დისკომფორტის გამოხატულება საჭიროებს განტვირთვას. სტატისტიკის მიხედვით, სასჯელადსრულების დაწესებულებაში ჩადენილი ძალადობრივი დანაშაულის მესამედი ხდება

გაურკვეველი მოტივით, როგორც ფსიქოლოგიური სტრესის შედეგი. სწორედ ამიტომ, პენიტენციურ სისტემაში აუცილებელია ფსიქოლოგიური სამსახურის არსებობა, კვალიფიციური ფსიქიატრების, ფსიქოლოგებისა და სოციალური მუშაკების შემადგენლობით.

სასჯელის მოხდის ადგილებში უნდა შეიქმნას ფსიქოლაბორატორია. სოციალური მუშაკის ფსიქოლოგიური ფუნქციაა მოახდინოს მსჯავრდებულის პიროვნების დიაგნოსტიკა, ადმინისტრაციასთან ერთად შეიმუშაოს მისი გამოსწორებისა და რეაბილიტაციის პროგრამა, ასევე განსაზღვროს მსჯავრდებულთა ურთიერთობის სახეები და ფორმები.¹¹

ამდენად, პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაობის ფსიქოლოგიური დახმარების ძირითად მიმართულებებს წარმოადგენს:

1. მსჯავრდებულის პიროვნების შესწავლა და მისი „დანაშაულებრივი კარიერის“ შედგენა;
2. მსჯავრდებულზე ზემოქმედებისა და მისდამი დახმარების ინდივიდუალური პროგრამის შემუშავება;
3. სოციალურ-ფსიქოლოგიური დახმარება სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში ადაპტაციისათვის.

სოციალური მუშაკის საქმიანობის სტრუქტურა პენიტენციურ სისტემაში

სამამულო ლიტერატურაში ფაქტობრივად არ მოიძებნება არც ერთი აღწერა სოციალური მუშაკის საქმიანობისა, რომელიც აქცენტირებულია მორალურ-პუმანურ პრინციპზე ყველა მსჯავრდებულთან მიმართებით. საქმე, როგორც წესი, შემოიფარგლება მსჯავრდებულების მიმართ პუმანური მიდგომის შესახებ აბსტრაქტული განხილვებით. სწორედ ამიტომ, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მსჯავრდებულთან სოციალური მუშაობის საერთაშორისო თეორიულ და პრაქტიკულ გამოცდილებას.

დასავლეთის სპეციალისტები გამოყოფენ რიგ ძირითად მეთოდებს სოციალური მუშაკის მუშაობისათვის მსჯავრდებულებთან, ესენია: სამართლიანობის მოდელი ან მეთოდი, აღმზრდელობითი ზემოქმედების მეთოდი, რომელიც ითვალისწინებს სხვადასხვა მოდელს: საზოგადოებრივი გაერთიანებები და ჯგუფური თერაპია, ტრანსაქტიური ანალიზი, რეალურ გარემომცველ სამყაროზე ზემოქმედება, ქცევის მოდიფიკაცია.

სამართლიანობის მოდელი განმარტავს, რომ სასჯელი არ უნდა იყოს გამოყენებული იმისათვის, რომ დამნაშაისათვის მიეცნებულ იქნეს სოციალური, ფსიქიკური და ფიზიკური ზიანი. პუმანური დამოკიდებულება დამნაშაისადმი - ეს არის საზოგადოების ძირითადი მოვალეობა, თუ მას უნდა, რომ მიიღოს დადებითი შედეგი რეციდივის შემცირების თვალსაზრისით. სამართლიანობის მოდელის საშუალებით შესაძლებელია დანაშაულის რაოდენობის არსობრივად შემცირება, რომლისთვისაც გათვალისწინებულია თავისუფლების აღკვეთა. მაგალითად, მძიმე დანაშაულზე უნდა იყოს გამოყენებული არაბანგრძლივი თავისუფლების აღკვეთა, მაგალითად, რამდენიმე თვე, რადგანაც გრძელვადიანი სასჯელი არ არის უფრო ეფექტური, ვიდრე მოკლევადიანი.

აღმზრდელობითი ზემოქმედების მეთოდი ითვალისწინებს ციხის გადაქცევას სოციალურ კლინიკად. ამ მეთოდის არსში დევს, რომ დანაშაული წარმოიშობა

მხოლოდ ინდივიდუალური პათოლოგიების საფუძველზე. აქედან გამომდინარეობს მთელი ნომენკლატურა მსჯავრდებულის გამოსწორებისა და მასზე ზემოქმედების მეთოდებისა: ინდივიდუალური კონსულტაციები და ჯგუფური შეკრებები, ფიზიკური, ფსიქიკური და სოციალური თერაპია.⁴ პენიტენციურ სისტემაში სოციალური მუშაის საქმიანობის რუსული მეთოდი აგებულია პრინციპზე, რომ თანამიმდევრულად იქნეს ჩამოცილებული ყველა ობიექტური, ნეგატიური მოვლენები: სოციალურ-ეკონომიკური, სოციალურ-ფსიქოლოგიური ხასიათის, ნეგატიური გარემოებების აღმოფხვრა. ასეთივე მიდგომაა შეიძლება ემსახურებოდეს პოზიტიური საზოგადოებრივი ურთიერთობების გაღრმავების მეთოდი. ეს მეთოდი ეხმარება მსჯავრდებულებს შეითვისონ სოციალური გამოცდილება პოზიტიური მიმართულებით. პოზიტიური ურთიერთობების აღდგენა ხორციელდება შემდეგი ელემენტების დახმარებით:

1. მსჯავრდებულის ზიარება მხატრულ ლიტერატურასთან, მუსიკასთან, ხელოვნებასთან, სპორტთან, მხატვრულ თვითშემოქმედებასთან;
2. მისი გაცნობა სხვა ადამიანების ცხოვრების დადებით ტრადიციებთან;
3. მიეცეს მას შესაძლებლობა, მიიღოს შესაბამისი სპეციალობა;
4. მსჯავრდებულის ჩართვა საზოგადოებრივად სასარგებლო საქმიანობაში.

სოციალური რეაბილიტაციის საწყისში დასმული უნდა იყოს არა სამუშაო სასჯელის მოხდის პერიოდი, არამედ თვითკორექცია და დაუფლება სოციალური ადაპტაციის სტრატეგიისადმი, გათავისუფლების შემდეგ ნორმალური ცხოვრებისადმი.

განვიხილოთ კიდევ ერთ მეთოდს, რომელიც შემუშავებულია ბელორუსი კრიმინოლოგების მიერ, რომელსაც ჰქვია – სასჯელის მოხდის აღსრულების პროგრესული მოდელი. ის მოიაზრებს იურიდიულ, ორგანიზაციულ და აღმსრულებლობითი საშუალებების გაერთიანებას, რომელიც უზრუნველყოფს სასჯელის ეტაპობრივ შემსუბუქებას მისი გამოსწორების ხარისხის ამაღლებით. ამ მეთოდის მიზანია მსჯავრდებულის კანონმორჩილების სტიმულირება. გამოსწორების ქვეშ მოიაზრება ადამიანის პიროვნების ფორმულირება ისე, რომ ის მზად იყოს კანონმორჩილი ცხოვრებისათვის. ეს გამოიხატება პიროვნების ფსიქოლოგიური თვისებების გაერთიანებაში (მოზილიზება), რომელიც განსაზღვრავს პირის სამართლებრივ მიმართულებებს. გამოსწორება ხორციელდება მსჯავრდებულის საფუძვლიანი, აქტიური პოზიციის ხარჯზე, რომელიც ორიენტირებულია სწორედ თავისუფლებაში დაბრუნებაზე. სოციალური მუშაი აქ მხოლოდ ხელმძღვანელობს, კორექტირებას აკეთებს და მიმართულებას აძლევს მსჯავრდებულს. ახორციელებს რა გამოსწორების ხარისხს (სხვადასხვა ფსიქოლოგიური და სოციოლოგიური მეთოდების გამოყენებით), იძლევა რეკომენდაციებს, რათა შეამსუბუქოს მსჯავრდებულის შემდგომი გამოსწორების პროცესი.

შემდეგი მეთოდი ეს არის მსჯავრდებულის პიროვნების ფსიქოლოგიური კორექციის მეთოდი⁶. ფსიქორეაქცია მოიაზრებს განსაზღვრული ფსიქოლოგიური თვისებების მკვეთრ ცვლილებას მსჯავრდებულის პიროვნებაში, რომელიც განაპირობებს მსჯავრდებულის სოციალური ქცევის შემცველობას (მოცულობას). პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაის ფსიქოლოგიური საქმიანობის

მიზნები შეიძლება იყოს:

1. გაუწიოს ფსიქოლოგიური დახმარება ტრადიციული გაგებით, დიაგნოსტიკური კონსულტაცია და პროფილაქტიკური ღონისძიებები;
2. მსჯავრდებულის ისეთი ფსიქოლოგიური მდგომარეობის გაუმჯობესება, როგორიცაა დესტრუქციული კონფლიქტებისა და გამასწორებელი ზემოქმედებების ნეგატიური აღქმა;
3. მსჯავრდებულის გამასწორებელ-ფსიქოლოგიური კორექციის ჩატარება.

მოცემული მეთოდის ეფექტურობა განპირობებულია იმით, რომ აქ არის პირდაპირ მსჯავრდებულის პიროვნებაზე ზემოქმედების მაღალი ხარისხი. გამასწორებელ-ფსიქოლოგიური კორექცია ეს არის მსჯავრდებულის ფსიქოლოგიური თვისებების ერთობლიობაზე ფსიქოლოგიური ზემოქმედების პროცესი, რომელიც განსაზღვრავს მის სოციალურ-სამართლებრივ ქცევას იმ მიზნით, რომ შემცირდეს მისი კრიმინოგენურობის ხარისხი, ობიექტი – მსჯავრდებულის პიროვნების განსაზღვრული სფეროს კორექცია, საგანი – მსჯავრდებულის პიროვნების ფსიქოლოგიური სტრუქტურის ელემენტები, რომელიც დაკავშირებულია მის განსაზღვრულ ქცევასთან. ამ მეთოდის განხორციელება გეთაუზოებს მკაცრად დავიცვათ რიგი მორალურ-ჰუმანური პრინციპები:

1. ნებაყოფლობითი მონაწილეობა (ნებაყოფლობითი მონაწილეობის მისაღწევად საჭიროა წინასწარი ფსიქოლოგიური დახმარებისა და კონსულტაციის აღმოჩენა);
2. დახმარების აღმოჩენის პროცესში მსჯავრდებულს მიეცეს შესაძლებლობა გამოხატოს თავისი შეხედულებები და მოხდეს მისი გათვალისწინება.

კორექციის განხორციელებისათვის მნიშვნელოვანი პირობაა ფსიქოდიანოსტიკა, რომელიც მიმართული იქნება გამოავლინოს ის ფსიქოლოგიური თვისებები, რომლებიც წარმოაჩენს პიროვნების კრიმინოგენურ მხარეებს (თვისებებს).

სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური სამუშაო გეგმა და მისი წარმოების წესი

(ესტონეთის პრაქტიკა)

წინამდებარე სახელმძღვანელოში გამოყენებულია ესტონეთის პენიტენციური სისტემის პრაქტიკა, რომელიც ნათლად ასახავს სოციალური მუშაკის მსჯავრდებულთან მუშაობის ერთ-ერთ ეფექტურ მოდელს – ინდივიდუალურ სამუშაო გეგმას.

მოდელის თანახმად, ციხის ყველა სამსახური ერთობლივად, კომპლექსურად სწავლობს მსჯავრდებულის საჭიროებებს, განსაზღვრავს რისკს, ამზადებს შესაბამის დასკვნებს, რის შემდეგაც მასალები გადაეცემა სოციალურ მუშაკს. იგი ამზადებს ინდივიდუალურ სამუშაო გეგმას, რომელიც შედგენილია კონკრეტული მსჯავრდებულისათვის მისი საჭიროებებისა და თავისებურებების გათვალისწინებით. გეგმას კომისია იხილავს, რის შემდეგაც მას ამტკიცებს დაწესებულების დირექტორი. დირექტორს შეუძლია არ დაამტკიცოს გეგმა, თუ იგი გადაწყვეტს, რომ თავისი ხარისხით ის არ პასუხობს შესაბამის მოთხოვნებს.

სოციალური მუშაკი პერიოდულად ადგენს ანგარიშს გეგმის მოთხოვნათა შესრულების შედეგების მიხედვით, რომელსაც შემდგომში იხილავს კომისია.

კომისია ანგარიშის მოსმენის შემდგომ გადახედავს სასჯელის მოხდის ინდივიდუალურ გეგმას და მასში დასახული მიზნების მიღწევის გათვალისწინებით მიიღებს გადაწყვეტილებას გეგმის სახეცვლილებასზე. არასრულწლოვნებთან დაკავშირებით ასეთი კომისია იკრიბება 6 თვეში ერთხელ, ხოლო სრულწლოვნებთან მიმართებით – წელიწადში ერთხელ. სოციალურ მუშაკს შეუძლია საჭიროების შემთხვევაში მოამზადოს სპეციალური ანგარიში; შესაძლებელია ასევე მოწვეულ იქნეს საგანგებო სხდომა.

გარდა იმისა, რომ ინდივიდუალური გეგმა საშუალებას იძლევა სასჯელის მოხდის მთელი პერიოდის განმავლობაში წინასწარ დაიგეგმოს მუშაობა მსჯავრდებულთან, მისი რესოციალიზაციისა და საზოგადოების სრულფასოვან წევრად დაბრუნების უზრუნველსაყოფად, ის ასევე შეიძლება განვიხილოთ სხვა მხრივაც, კერძოდ, სამუშაო გეგმის მიხედვით ანგარიშში აღინიშნება გეგმით გათვალისწინებულ ღონისძიებათა განხორციელების მდგომარეობა, გეგმის და ანგარიშის ასლი იდება მსჯავრდებულის პირად საქმეში. ამდენად, მსჯავრდებულის სასჯელის მოხდისაგან ვადაზღუდვად რეგულაციების მიზნით მასალების სასამართლოში წარდგენის დროს აღნიშნული ანგარიშის მიხედვით მოსამართლეს უფრო სრულყოფილი წარმოდგენა შეეძქმნება პირის გამოსწორების ხარისხზე, ხოლო, მეორე მხრივ, თვით სოციალური მუშაკი კონკრეტულ მსჯავრდებულზე დასკვნის მომზადების დროს ეყრდნობა სწორედ სამუშაო გეგმით გათვალისწინებულ ღონისძიებათა შესრულების მდგომარეობას.

ამასთან, გეგმის მიხედვით, ინფორმაცია შეიძლება მიეწოდოს ა) პრობაციის ოფიცერს მსჯავრდებულის პირობით ვადამდე ადრე გათავისუფლების შემთხვევაში; ბ) სამოქალაქო სოციალურ მოსამსახურეს, თუ არსებობს ვარაუდი, რომ პატიმარს შესაძლოა აქონდეს საარსებო პრობლემები; გ) იმ პირს, რომელიც მას ეხმარება გათავისუფლების შემდეგ.

პირველ რიგში, ამ სტრუქტურების ინფორმირება ხელს შეუწყობს ეფექტურ მუშაობას მსჯავრდებულთან მეორე მხრივ დაეხმარება თვითონ მსჯავრდებულს რეაბილიტაციის პროცესის გაგრძელებასა თუ ცხოვრების პირობების მოწყობაში.

ამდენად, სამუშაო გეგმის ინსტიტუტის დანერგვა საქართველოში ეფექტური საშუალება იქნება სოციალური მუშაის საქმიანობის სრულყოფისათვის, მსჯავრდებულთან ინდივიდუალური მუშაობის სწორად დაგეგმვისა და ბოლოს, სასჯელის კანონით გათვალისწინებული მიზნების მიღწევისათვის ანუ მსჯავრდებულის სრულფასოვან წევრად საზოგადოებაში დაბრუნებისათვის, გამოვრებითი დანაშაულის თავიდან აცილებისა ან მისი ლიკვიდაციისათვის.

1. სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა

სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური დაგეგმვა არის პროცესი, რომელიც უნდა დაეხმაროს პატიმრებს უსაფრთხო გათავისუფლებასა და მათი საკანში ყოფნის დროს პატიმრობის დროის საუკეთესოდ გამოყენებაში. ყველა სრულწლოვანის 12 თვეზე მეტხნაინი სასჯელით და ყველა არასრულწლოვანს, მინიმუმ, 6-თვიანი სასჯელით, შედგენილი აქვს სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა, რომელზეც ერთობლივად მუშაობენ პერსონალური ოფიცერი (ციხის მოხელე, რომელიც იღებს ინდივიდუალურ პასუხისმგებლობას პატიმართა მცირე ჯგუფზე) და პატიმარი. მასში შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს სხვა პროფესიონალების შეხედულებანიც.

სასჯელის მოხდის გეგმა, ძირითადად, ყურადღებას ამახვილებს პატიმრის მიერ ანალოგიური დანაშაულების მომავალში ჩადენის რისკზე და წინ წეკს საკითხებს, რომლებიც შეასუსტებს კანონსაწინააღმდეგო ქმედობის ხელშეწყობად გამოვრების შესაძლებლობას და გაზრდის საზოგადოებაში პატიმრის კელაე ჩაბმის შანსს დანაშაულისაგან თავისუფალი ცხოვრების საწარმოებლად. რისკის გათვლები ეყრდნობა ინფორმაციას დანაშაულის ტიპზე, ნებისმიერ წინა კანონსაწინააღმდეგო ქმედობასა და ფაქტორზე პატიმრის ცხოვრებაში, რამაც, საეუარაუდოდ, მიიყვანა იგი დანაშაულის ჩადენამდე, ნარკოტიკების ან ალკოჰოლის მოხმარების ჩათვლით. პატიმრის ინდივიდუალური საჭიროებების სრული სურათის, ისევე როგორც, რისკის ფაქტორების წარმოსადგენად შეტანილია, აგრეთვე, უფრო დეტალური ინფორმაცია პატიმრის ცხოვრების სტილის, მისი აზროვნების უნარის, კითხვისა და წერის ჩვევების და სხვათა შესახებ.

სასჯელის მოხდის გეგმა დგება იდენტიფიცირებული რისკებისა და საჭიროებების მიხედვით. იგი მოიცავს მიზნებს, რომლებსაც პატიმარმა უნდა მიაღწიოს, განსახორციელებელ ქცევის პროგრამებს და განათლების, მუშაობის ან ტრენინგის გეგმებს, რომლებიც შეიძლება მას დასჭირდეს.

პატიმარის აწედიან ინფორმაციას იმის შესახებ, რაც მან უნდა გააკეთოს თავისი სასჯელის მოხდის გეგმის მიხედვით. გეგმა რეგულარულად გადაისინჯება. ეს არის მნიშვნელოვანი დოკუმენტი, ვინაიდან ყველა გადაწყვეტილება პატიმრის სამუშაოდ განაწილებაზე, დროებითი ნებართვით გათავისუფლებაზე, ეადამდელ გათავისუფლებასა ან ელექტრონულ მონიტორინგზე დაყრდნობით, გაკეთებულია სასჯელის მოხდის გეგმის მსვლელობის შესაბამისად. ყველა პატიმარი, რომელიც ციხეში იმყოფება საქმარისად დიდი ხნით, იმისათვის, რომ გააჩნდეს სასჯელის მოხდის გეგმა, ციხიდან გათავისუფლების შემდეგ გაკონტროლდება პრობაციის სამსახურის მიერ და აღნიშნული გეგმა კვლავ იქნება გამოყენებული, რათა პრობაციის ოფიცერმა მიიღოს ინფორმაცია კანონსაწინააღმდეგო ქმედობის დარჩენილი რისკების და იმ მუშაობის, განათლებისა და ქცევის პროგრამების შესახებ, რომლებშიც ჩაბმული იყო პატიმარი ციხეში ყოფნის დროს.

2. რისკისა და მოთხოვნების შეფასების მნიშვნელობა სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური დაგეგმვის პროცესისათვის

1980-იან და 1990-იან წლებში ჩატარდა უამრავი მეტაანალიზი. მიღებული შედეგების მიხედვით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სარეაბილიტაციო პროგრამების გამოყენებით განმეორებითი კანონსაწინააღმდეგო ქმედობების რისკი შესაძლებელია შემცირდეს 10-12 %-მდე. ზოგ შემთხვევაში პროცენტი იყო უფრო მეტი, ზოგში – ნაკლები, მაგრამ მაინც შესაძლებელია მთავარი ტენდენციების გამოკვეთა.

უკანასკნელი რამდენიმე წლის მონაცემმა ცხადყო, რომ დასჯის აქტებს არ მოაქვს წარმატება ზრდადი დანაშაულის კონტროლირებაში. დანაშაულის პრობლემა აძეურად უფრო ფართოდ განიხილება და დგას საკითხი არსებობს თუ არა რაიმე, რაც შეასუსტებდა განმეორებითი დანაშაულის დონეს. ნებისმიერი ჩარევის ეფექტურობის საკითხი დღესდღეობით ცნობილია, როგორც დისკუსია: „რას აქვს შედეგი?“

დღეს ცნობილია, რომ დანაშაულის განმეორებითი ჩადენის რისკის შემცირება შესაძლებელია, მაგრამ არა დასჯის მეთოდებით. მეთოდები, რათა მიღწეულ იქნეს მიზანი: „რა აქვს შედეგი?“ მიმართულია ფაქტორებისაკენ, რომლებიც იწვევენ კრიმინალურ ქცევას.

რისკი. პროგრამა უნდა შეესაბამებოდეს კრიმინალის რეციდივიზმის რისკის დონეს. რეციდივიზმი მცირდება შემდეგით:

მინიმალური საკმინაობების გამოყენება დაბალი პოტენციის მქონე დანაშაულებთან;
ინტენსიური საკმინაობების გამოყენება მაღალი პოტენციის მქონე დანაშაულებთან. საწინააღმდეგო ქმედობამ შეიძლება გამოიწვიოს რეციდივი: რეციდივის დაბალი პოტენციის მქონე კრიმინალებისათვის მკაცრი პროგრამების გამოყენებამ შეიძლება თანდათანობით გაზარდოს კრიმინალური ქცევა.

ამრიგად, ნებისმიერ ჩარევას წინ უნდა უძღოდეს რისკის შეფასება.

საჭიროება. არსებითია კრიმინოგენური და არაკრიმინოგენური საჭიროებების ერთმანეთისაგან განსხვავება. კრიმინოგენურია საჭიროებები, რომლებიც ეხმარება კრიმინალურ ქმედობებს და მათი შეცვლა ხელს უწყობს რეციდივის

შემცირებას (კრიმინალური დამოკიდებულებანი, კრიმინალური პარტნიორები, ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენება, სუსტი განათლება, უმუშევრობა, პრობლემის გადაჭრისა და ურთიერთობების სუსტი უნარები, გართობის ჩვევები). არაკრიმინოგენური საჭიროებების შეცვლა არ ახდენს ზემოქმედებას კრიმინალურ ქცევაზე მომავალში (საკუთარი ღირსების არასათანადოდ შეფასებასთან, მღელვარებასთან, გაუცხოების გრძნობასთან დაკავშირებით). პროგრამა გამისწვლილ უნდა იყოს ფაქტორებზე, რომლებიც უნდა უკავშირდებოდეს კრიმინალურ ქცევას.

შესაბამისობა. ჩარევის სტილი უნდა შეესაბამებოდეს დამნაშავეის სწავლის უნარსა და თვით კრიმინალის ტიპს.

3. სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის შემუშავება ესტონეთის მაგალითის მიხედვით

ესტონური პრაქტიკა აგებულია გერმანულ გამოცდილებაზე. გერმანიის კრიმინალური სამართლის ნორმების მიხედვით საპატიმროში შესვლის ფაზა იყოფა ოთხ ქვეეტაპად: სასჯელის დასაწყისი, მიღების პროცესი, საბუთების დამუშავების ანალიზი და სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის შემუშავება. საბუთების დამუშავების ანალიზის შედეგს წარმოადგენს სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა. ამ ანალიზის პროცესში გროვდება ინფორმაცია პატიმრის წარსულზე, მის სოციალურ მდგომარეობაზე, წინათ არსებულ სასჯელზე, განიხილავრება მისი კონტაქტი ხალხთან ციხის გარეთ. საბუთების დამუშავების ანალიზი, ძირითადად, წარმოადგენს პრობაციის ოფიცრის მიერ დამნაშავეზე საზედამხედველო გეგმის შემუშავებამდე ჩატარებულ ანალიზს. გერმანელი ავტორები რეკომენდაციას უწევენ, უპირველეს ყოვლისა, დაადგინონ პიროვნების თანაცხოვრების უნარი (აუცილებლად, სანამ გაატარებდნენ განმარტოებითი ცხოვრების პრინციპებს), პატიმრის სამუშაოსადმი ინტერესი, განსაკუთრებული უნარ-ჩვევები, რომელთა გამოც პატიმარი მოერგება ამა თუ იმ პროფესიას ციხეში, საყვარელი საქმიანობა თავისუფალ დროს და ზოგადი და პროფესიული განათლების ნაკლოვანი მხარეები, რომლებიც უნდა აღმოიფხვრას. წინა გამოცდილებაზე დაყრდნობით უნდა შეფასდეს იმ პირსა აგრესიულობა, რომლებიც განმეორებით მოხდნენ ციხეში. მონაცემთა დამუშავების გერმანულ ანალიზში ასევე ყურადღება უნდა გამახვილდეს მუქარებზე, რომლებიც საფრთხეში აგდებს ციხის დაცვასა და წესრიგს. პატიმარს ათავსებენ მიმღებ განყოფილებაში მონაცემების ანალიზისათვის. მიმღები მთლიანად იზოლირებულია ციხის სხვა საკნებისაგან და მასში შესვლა აკრძალულია სხვა პატიმრებისათვის. პატიმრის ამგვარი იზოლაცია აუცილებელია მისი პირადი სამყაროს დასაცავად, ვინაიდან ეს შეეხება მის პირად ცხოვრებას.

გერმანელი ავტორები აგრეთვე აცხადებენ, რომ სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ პატიმრის თვალსაზრისით, არამედ ყველა იმ პირთა ქმედობების კოორდინირებისათვის, რომლებიც ჩაბმულნი არიან დაპატიმრებულის სისრულეში მოყვანასა და სასამართლოს კონტროლში.

სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა წარმოადგენს სასჯელის

შესრულების პროგრამას, რომელიც უზრუნველყოფს პატიმრის საზოგადოებაში ხელახალი ინტეგრაციის ღონისძიებებს და მათი განხორციელების გეგმას.

ვინაიდან სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის შეკრება საქმოდ ძვირია, იგი არ შემუშავდება პატიმრისათვის, რომლის ციხეში ყოფნის დრო ერთ წელზე ნაკლებია. მისაღებში შეკრებილი სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა არ იქნება საბოლოო, ვინაიდან იგი შეიცვლება პატიმრის განვითარების შესაბამისად. როგორც წესი, სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა მოწმდება კონკრეტული პერიოდის შემდეგ.

სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა შემუშავდება ჯგუფის მიერ, რომელშიც გაერთიანებული არიან სხვადასხვა სფეროს სპეციალისტები. გეგმის შემუშავება წარმოადგენს გადამწყვეტ მომენტს პატიმრისათვის მისი ციხეში ყოფნის თვალსაზრისით, ვინაიდან ამ პროცესის დროს განისაზღვრება პატიმრის წარსული და დგინდება საზოგადოებაში მისი ხელახალი ინტეგრაციისათვის აუცილებელი ღონისძიებები (განათლების საჭიროება, მუშაობის უნარი, უნარ-ჩვევები და ა.შ.) და ვადები ამ ღონისძიებების გასატარებლად. ამიტომ სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის შემუშავების მიზანს წარმოადგენს თითოეული პატიმრისათვის (განსაკუთრებული პრევენციული ხასიათის) რეაბილიტაციის ღონისძიებების დასახვა, რომლებშიც მხედველობაში მიიღება პატიმრების ინდივიდუალობა და მსოფლმხედველობა, რაც უნდა გარანტირებულ იქნეს პატიმრობის ინდივიდუალიზაციას თითოეული პატიმრისათვის სათანადო სასჯელის სახით.

სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის შედგენაში მონაწილეობენ: ციხის ესკორტი, ჯაცვა, განათლებისა და დასაქმების მოხელენი, ექიმი, სოციალური სფეროს მუშაკი და ფსიქოლოგი. ისინი ადგენენ ინდივიდუალური განაჩენის გეგმის კომიტეტს. კომიტეტის მუშაობაში მონაწილეობის მიღება შეუძლია ციხის მღვდელს, თუ ამის სურვილს გამოთქვამს პატიმარი.

სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის შედგენისა და განხორციელების მიზანი არის შემდეგი:

1. პატიმრის სტიმულირება იმოქმედოს სამართალმორჩილად და ხელი შეუწყოს თავის განვითარებას განათლების ღონის ამაღლებითა და პროფესიონალური და საზოგადოებრივი ჩვევების გაუმჯობესებით;
2. პატიმრის განაჩენის შესრულების მსვლელობისა და პასუხისმგებლობის წახალისება;
3. პატიმრის მომზადება, რათა გათავისუფლების შემდეგ მან იმოქმედოს დამოუკიდებლად და კელაჲ დამკვიდრდეს საზოგადოებაში.

სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმისათვის წინადადებების შესატყვისად კომიტეტის წევრები აკეთებენ შემდეგი საკითხების ანალიზს:

1. პატიმრის დანაშაულის სიმკაცრე და ხასიათი, წინა უკანონო ქმედება და კრიმინალური ქცევის მახასიათებლები;
2. პატიმრის ქცევა მისი წინასწარი დაკავებისა და პრობაციული ზედამხედველობის პერიოდში;
3. პატიმრის ოჯახური ურთიერთობანი, განათლება, პროფესიონალური უნა-

რები, ცოდნა, გონებრივი და ფიზიკური ჯანმრთელობა და სხვა ფაქტორები, რომლებიც გაეყვანას ახდენენ პატიმრის საქმიანობაზე.

ზემოაღნიშნულ ანალიზზე დაყრდნობით კომიტეტის წევრები აფასებენ:

1. ახალი სამართალდარღვევის შესაძლებლობას და მის საგარაუდო ხასიათს;
2. თვითმკვლელობის ან თვითდასახიჩრების შესაძლებლობას;
3. პატიმრის ცვლილების შესაძლებლობასა და ცვლილებების მოტივაციას;
4. პატიმრის განათლებისა და მუშაობის მოტივირებას და პატიმრის მონაწილეობას საზოგადოებრივ-თერაპიულ საქმიანობაში და ამ საქმიანობების მოსალოდნელ ზეგავლენას პატიმრის განვითარებაზე;
5. საზოგადოებრივი კავშირების შექმნის ან დაცვის შესაძლებლობებს;
6. თავისუფლების აღკვეთის მოსალოდნელ ზეგავლენას პატიმარზე.

პატიმრის შემოწმებისა და მასზე არსებული მონაცემების ანალიზის შემდეგ კომიტეტის წევრები წარადგენენ თავიანთ წინადადებებს სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის შესადგენად. ეს წინადადებები უნდა იყოს მიზანშეწონილი, განხორციელებული პრაქტიკაში, კონკრეტული და მკაფიოდ ფორმულირებული. პატიმრის შეხედულება და წინადადებები, შეძლებისამებრ, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული.

სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის მოდიფიცირება, დაშტაბა და განხორციელება

რეგულარულ (ფიქსირებულ) საფუძველზე დაყრდნობით სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა გადაისინჯება, მხედველობაში მიიღება პატიმრის პროგრესი და განაჩენის გეგმაში დასახული მიზნების მიღწევა და მიიღება გადაწყვეტილება გეგმაში ცვლილებების შეტანის თაობაზე. თუ რეგულარულ სესიებს შორის თავს იჩენს ახალი ინფორმაცია, რომელიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს პატიმრის ხელახალ ჩართვაზე საზოგადოებაში, ამის შესახებ წარდგენილი იქნება სპეციალური მოხსენება გეგმის მოდიფიცირებისათვის. ზე-მოაღნიშნულ ინფორმაციასთან ერთად სპეციალური ანგარიში უნდა მოიცავდეს იმ გარემოებებს, რომლებმაც გამოიწვია სპეციალური მოხსენების შედგენა.

სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის სტრუქტურა

სასჯელის მოხდის ინდივიდუალურ გეგმაში შეიძლება წარმოდგენილ იქნეს ინფორმაცია შემდეგ საკითხებთან დაკავშირებით:

- პატიმრების მოთავსება ციხეში;

პატიმრის მუშაობის უნარი და მისი პროფესიონალური ჩვევები;

მოთხოვნა პატიმრის უზრუნველსაყოფად ზოგადი განათლებით, მეორეული პროფესიული განათლებითა და მომზადებით;

პატიმრისათვის პრივილეგიების მიცემა;

პატიმრის გათავისუფლების მომზადებისათვის საჭირო ღონისძიებების გატარება;

დაპატიმრების განხორციელების მიზნის მისაღწევად საჭირო სხვა აუცილებელი ღონისძიებები.

4. სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური დაგეგმვის საფუძვლები

პატიმრის სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის მიზანი და განხორციელება სასჯელის სისრულეში მოყვანისას

სასჯელის სისრულეში მოყვანა თეორიულად იყოფა სამ ფაზად: მიღება, მთავარი ფაზა და გათავისუფლების ფაზა.

მიღება იწყება პატიმრის ციხეში მოსვლით და მისი მიზანია პატიმრისათვის დახმარების გაწევა, რათა იგი მიემთხვეოდეს საპატიმროს ცხოვრებას, და პატიმრის სოციალური გარემოსა და იმ ფაქტორების დადგენა, რამაც ხელი შეუწყო დანაშაულის ჩადენას. ინდივიდუალური განაჩენის გეგმა პატიმრისათვის მოფიქრებული იქნება მიღების ფაზაში. მიღების ფაზა, თავის მხრივ, ორსაფეხურიანია. პირველი საფეხური იწყება პატიმრის შესაბამის ციხეში გაგზავნით. მიღების ფაზა სრულდება ინდივიდუალური განაჩენის გეგმის დამტკიცების შემდეგ. პატიმარს ათავსებენ შესაბამის კამერაში ან, თუ შესაძლებელია, ღია ციხეში და ამის შემდეგ იწყება მთავარი ფაზა.

მიღების ფაზას მოსდევს მთავარი ფაზა, რომლის განმავლობაშიც განხორციელდება სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის ღონისძიებები. ამ ფაზაში აისახება ციხეების ყოველდღიური ცხოვრება.

გათავისუფლების ფაზა

გათავისუფლების ფაზის მთავარ ამოცანას შეადგენს პატიმრის შემდგომი ცხოვრების ღონისძიებების დასახევა, რომლებიც უზრუნველყოფს მის დამოუკიდებელ ცხოვრებას ციხიდან გამოსვლის შემდეგ. პატიმრის ციხიდან გათავისუფლების მომზადებისას ორგანიზებული იქნება მისი სოციალური უზრუნველყოფა, მას მიეცემა პრივილეგიები, ან შევსებულია ციხიდან, ან გადაყვანილი იქნება ინდივიდუალური განაჩენის გეგმაში. მათი შესაძლო გამოყენება შეფასდება იმავე დოკუმენტში დაწესებული მიზნების მიხედვით.

თანახმად ესტონეთის პროცედურებისა, 135 მე-3 ნაწილისა, პატიმრების ვადამდელი გათავისუფლებისათვის განცხადებების განსახილველად ციხე მოამზადებს მოწმობას, რომელშიც შეფასდება სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის მიზნების განხორციელება, არის მნიშვნელოვანი, როდესაც განიხილება გადაცხადება პატიმრის ვადამდელი გათავისუფლების შესახებ.

სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის შინაარსში შეიძლება ასახული იყოს პატიმრობის შესახებ კანონის შემდეგი პუნქტები:

პატიმრის განთავსება ციხეში

პატიმრობის შესახებ კანონის §11 ითვალისწინებს პატიმართა განთავსებას. პატიმრის განთავსება ციხეში ხდება სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის შესაბამისად, პატიმრის ფაქტობრივი სასჯელის ხანგრძლივობის, ასაკის, სქესის, ჯანმრთელობის მდგომარეობისა და დახასიათების გათვალისწინებით.

პატიმართა გადაყვანა ღია ტიპის ან მაქსიმალური უსაფრთხოების ციხეებში

პატიმრობის შესახებ კანონის §11, ნაწილი 1 განმარტავს, როდის შეიძლება პატიმრის გადაყვანა ღია ტიპის ციხეში მისი თანხმობით, თუ სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის საფუძველზე აშკარა ხდება, რომ არაპრაქტიკულია პატიმარმა სასჯელი მოიხადოს მაქსიმალური უსაფრთხოების ციხეში, როდესაც პატიმრობის ვადა არ აღემატება ერთ წელს და თუ სასჯელის მოუხდელი ნაწილის ვადაა 18 თვე და შესაბამისი საფუძველი არსებობს იმისა, რომ პატიმარი არ ჩაიდენს ახალ დანაშაულს.

პატიმრობის შესახებ კანონის §19-ის მიხედვით, პატიმარი შეიძლება გადაყვანილ იქნეს მაქსიმალური უსაფრთხოების ერთი ციხიდან მეორეში, ან ღია ტიპის ციხიდან მეორეში, თუ ეს გადაყვანა აუცილებელია პატიმრის სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის განხორციელებისათვის, პატიმრობის აღსრულების მიზნების მისაღწევად ან უსაფრთხოების მიზნით.

პატიმრის მუშაობის უნარიანობა და მისი პროფესიული უნარ-ჩვევები

რესოციალიზაციის განხორციელების კონტექსტში აისრს მოკლებულია დავისაქმით პატიმარი ეგრეთ წოდებული უსარგებლო სამუშაოთი მხოლოდ იმტომ, რომ ვამუშაოთ ისინი ნებისმიერ საფასურად? პატიმრობის შესახებ კანონის §83-ის მიხედვით ციხის ადმინისტრაცია უსრუნველყოფს პატიმრის დასაქმებას მისი ფიზიკური და გონებრივი შესაძლებლობების და უნარების გათვალისწინებით, თუკი ეს შესაძლებელია. იმ პატიმრებს, რომელთაც ვერ უსრუნველყოფენ ამგვარი სამუშაოთი, გააგზავნიან განათლების მისაღებად, ან დასაქმებენ ციხის სამეურნეო ნაწილში. გერმანული კანონმდებლობის თეორიის თანახმად, პატიმარს არა აქვს სუბიექტური უფლება, რომ მოითხოვოს ანაზღაურებადი სამუშაო საქმიანობის კონკრეტულ სფეროში, ან სამუშაო მისი პროფესიით.

პატიმრის განათლების, მეორეული პროფესიული განათლების ან პროფესიული ტრენინგის უზრუნველყოფის საჭიროება

პატიმრის ციხეში შესვლისთანავე სოციალურ სამსახურს ძირითადი ყურადღება გადააქვს ციხეში მოხვედრამდე პატიმრის სამსახურის შენარჩუნების შესაძლებლობებსა და მისი ოჯახის საკუთრების დაცვის საჭიროებაზე. პატიმრის მიღებისას მასთან გასაუბრებით ხდება ინფორმაციის მოპოვება, რაც საჭიროა აუცილებელი ზომების მისაღებად. ამავდროულად, განისაზღვრება პატიმრის პრობლემები ალკოჰოლთან და ნარკოტიკებთან მიმართებით, მისი მუშაობის გამოცდილება და ზოგადი ან პროფესიული განათლების მიღების სურვილი. მიღებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით, სოციალური სამსახური წარადგენს თავის წინადადებებს პატიმრის სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის შედგენაზე.

პატიმრობის შესახებ კანონის §36 ადგენს, რომ პატიმრებს უნდა მიეცეთ საშუალება, მიიღონ მეორეული პროფესიული განათლება და მონაწილეობა მიიღონ პროფესიულ ტრენინგებში თავიანთი სურვილისა და შეხედულებების მიხედვით.

პატიმრებისთვის მინიჭებული პრივილეგიები

პატიმრობის შესახებ კანონის §22 ადგენს, რა პრივილეგიები შეიძლება მიანიჭოს ციხის დირექტორმა პატიმარს მისი თანხმობით:

მუშაობა ციხის გარეთ ზედამხედველობის ქვეშ;

სამუშაოსთან, სწავლასთან, მკურნალობასთან დაკავშირებული და ოჯახური მიზეზების გამო ზედამხედველობის გარეშე გადაადგილება ციხის გარეთ;

პრივილეგია შეიძლება მიენიჭოს პატიმარს, რომელიც სასჯელის მოხდის განმავლობაში იქცეოდა კარგად და თუ არსებობს შესაბამისი საფუძველი იმისა, რომ პატიმარი ჩაიდენს ახალ დანაშაულს და იმოქმედებს იმ წესების შესაბამისად, რომელიც დაკავშირებულია მის პრივილეგიებთან.

როგორც წესი, პრივილეგიები გამოიყენება იმ პატიმარზე, რომელიც არ შეიძლება მომენტალურად იქნეს განთავსებული ღია ტიპის ციხეში, მაგრამ მისი მაქსიმალური უსაფრთხოების ციხეში ყოფნაც აგრეთვე არაპრაქტიკულია. პრივილეგიების გამოყენება კელავ გარკვეული წინაპირობების საკითხია: პატიმარი უნდა იყოს სანდო და კანონმორჩილი, მას უნდა ჰქონდეს ციხის გარეთ სწავლის რეალური საშუალება ან სამუშაოს მოძებნის შანსი, რაიმე სახის გადაუდებელი ოჯახური საქმე ან მკურნალობის საჭიროება. რამდენადაც ციხის გარეთ პატიმარს ემუქრება შურისძიება ან სხვა დაბრკოლებები, პრივილეგიები შეიძლება მიენიჭოთ მხოლოდ მისი თანხმობით.

პატიმრის გათავისუფლებისათვის მოსამზადებლად აუცილებელი ზომები

პატიმრობის შესახებ კანონის §74 ადგენს, რომ პატიმრის გათავისუფლებისათვის მომზადებისას ორგანიზება უნდა გაეწიოს პატიმრის სოციალურ უზრუნველყოფას; პატიმარს უნდა მიენიჭოს პრივილეგიები ან უფლება დროებით დატოვოს ციხე ან პატიმარი გადაყვანილ უნდა იქნეს ღია ტიპის ციხეში, თანახმად პატიმრობის შესახებ კანონის §§20, 22, 32, 60 ან 61.

სხვა ზომები, რაც საჭიროა პატიმრობის აღსრულების მიზნების მისაღწევად

სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა განიხილება პატიმართან ერთად; გეგმის მოდიფიკაცია ან გეგმაზე დამატება მოხდება პატიმრის განვითარების შესაბამისად; ციხის დირექტორი დაამტკიცებს სასჯელის მოხდის ინდივიდუალურ გეგმას და იგი დაემატება პატიმრის პირად საქმეს.

5. რისკის/მოთხოვნების იდენტიფიკაციის მექანიზმი

რისკის შეფასება არის მომავლის წინასწარი პროგნოზირების ცდა. მომავლის წინასწარი განჭვრეტა ძალზე მნიშვნელოვანია ყოველდღიური ცხოვრების ბევრ სფეროში: სადაზღვევო კომპანიები პროგნოზირებენ საავტომობილო ავარიების რისკს. როგორ ხორციელდება განმეორებითი დარღვევის შეფასებანი? კლასიკური განსხვავება არსებობს კლინიკურსა და სტატისტიკურ პროგნოზირებებს შორის.

კლინიკური - დამყარებულია პროფესიონალურ შეფასებასა და გადწყვეტილების მიღებაზე. რისკის შეფასება, მოცემულ შემთხვევაში, შეიძლება გაკეთდეს ინდივიდუალური პრაქტიკოსის, ან კლინიკური ჯგუფის მიერ ან ამ შემთხვევა-თან დაკავშირებით თათბირის შედეგად.

სტატისტიკური ემყარება სტატისტიკური მეთოდების გამოყენებას რისკის ფაქტორების იდენტიფიცირებისათვის რისკის კონკრეტული კრიტერიუმისათვის. სტატისტიკურად იდენტიფიცირებული რისკის ფაქტორები შეიძლება კომბინირებულ იქნეს ალგორითმად სტანდარტიზირებული რისკის შეფასების მისაღებად.

შეფასებული რისკები იყოფა ორ ნაწილად:

სტატისტიკური პროგნოზისტები - ისტორიული და ფონური ფაქტორები, რომლებიც არ იცვლება. სტატისტიკური პროგნოზისტები წინასწარ ვერ განსაზღვრავენ მოვლენას. ასეთი პროგნოზისტების არსებობა უბრალოდ ზრდის მოსალოდნელი მოვლენის ალბათობას.

როდესაც ვლაპარაკობთ რეციდივისმის რისკზე, სტატისტიკური ფაქტორები არის შემდეგი: ჩადენილი დანაშაულები და მათი გარემოებანი (ჩვენ არ შეგვიძლია იმის შეცვლა, რაც უკვე გაკეთებულია). მაგალითად: დაბადების თარიღი, სამართალდამრღვევის ასაკი მის მიერ უკანასკნელი დანაშაულის ჩადენისას, ნასამართლობის რაოდენობა, დანაშაულის სახეობანი, ნარკოტიკების ადრეული მოხმარება, სქესი.

დინამიკური პროგნოზისტები - ცალკეული პირის მიმდინარე ფუნქციონირების ასპექტები, დაკავშირებული რისკის შემთხვევასთან. დინამიკური ფაქტორები, როგორცაა ფსიქოლოგიური ფუნქციები, სოციალური და სიტუაციური პირობები, შეიძლება შეიცვალოს. ცვლილებების ეს პოტენციალი რისკის დინამიკური ფაქტორების შემთხვევაში წარმოადგენს რისკის მართვის შესაძლებლობებს.

რეალურად საუკეთესო შედეგები მიიღება, თუ მხედველობაში იქნება მიღებული სტატიკური და დინამიკური პროგნოზისტები ერთად:

- სახლი და საცხოვრებელი პირობები;
- მუშაობა, განათლება, ტრენინგი;
- შემოსაღები, ეკონომიკური კეთილდღეობა;
- ოჯახი და ნათესავეები (აგრეთვე, მეგობრების ზეგავლენა);
- ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენება და მათზე დამოკიდებულებანი;
- ჯანმრთელობა და ემოციური უზრუნველყოფა;
- სწავლის უნარი და წერა-კითხვის ცოდნა;

- კონტაქტები და ურთიერთობის წევრები;
- აზროვნების/განიხილვისა და ანალიზის უნარი;
- აგრესიულობა/მოთმინება;
- სახიფათოა;
- იმპულსურობა;
- რისიკიანი ქცევა;
- საკუთარი ღირსების გრძნობა;
- სექსუალური ქცევა;
- დისკრიმინაციული დამოკიდებულებანი;
- პასუხისმგებლობა;
- ცხოვრების სტილი და მეგობრები;
- დამოკიდებულებანი;
- მსხვერპლის გააზრება;
- მოტივაცია.

6. რისკის/მოთხოვნების შეფასების სპეციფიკაცია პატიმრებისათვის (განსხვავებული და მსგავსებული)

უსაფრთხოების ოფიცერი	სოციალური სფეროს მუშაი	ფსიქოლოგი	განათლებისა და დასაქმების სპეციალისტი	ეკიში
კრიმინალური კარიერა	საცხოვრებელი პირობები	ჯანდაცვა და ემოციონალური უზრუნველყოფა	განათლება და დასაქმება	ჯანდაცვა და ემო- ციონალური უზრუნ- ველყოფა
პატიმრის ქცევა წინასწარი დაკა- ვების პროცესში	განათლება და დასაქმება	აზროვნება და ქცევა (თვით- მკლეულობის ან თვითდასახიჩრე- ბის შესაძლე- ბლობა)		დამოკიდე- ბულებანი
ახალი დარღვევის შესაძლებლობა და მისი საფარაუდო ხასიათი	ეკონომიკური კეთილდღეობა	ფასეულობანი და პოზიციები		
თვითმკლეულობის ან თვითდასახი- ჩრების შესაძლე- ბლობა	ურთიერთობანი და ცხოვრების სტილი			
	დამოკიდებუ- ლებანი			

**7. საერთაშორისო სტანდარტები რისკისა და მოთხოვნების
შეფასების კონტექსტში**

--	--	--	--

მოქმედების სახე	მოქმედების აღწერა	დამნაშაის შართვის მეთოდი
დასჯა	განაჩენის მოთხოვნების შესრულები- სათვის გატარებული ღონისძიებები წე- სიერების, ჯანდაცვის, უსაფრთხოებისა და მოქალაქეობის შენარჩუნების სათა- ნადოდ გათვალისწინებით; რისკის ფაქტორების კონტროლი; დამხმარე რესურსების მაჩვენებელი	პასიური, ადმინისტრაციუ- ლი, ორგანიზაციული, მო- ნიტორინგი, დამხმარე რე- სურსების მაჩვენებელი
დახმარება	მოტივაცია; რესურსებისათვის მიმარ- თვა, რომლებიც უზრუნველყოფს პრაქტიკულ დახმარებას გარემოების ან სიტუაციის მიხედვით - ტიპური და-საქმება, საცხოვრებელი, ძირითადი და ცხოვრებისეული ჩვევები; მონაწი- ლეობის მხარდაჭერა და წახალისება	პრაქტიკული; მოტივაცია; წახალისება, დასახმარე- ბლად მიმართვა; ხელშეწყ- ობა; პრობლემის გადაჭრა
ცვლილება	კარგად დაგეგმილი პროგრამის გან- ხორციელება პიროვნების ცვლილე- ბების მისაღწევად, რომელიც მოიცავს სამართლდარღვევათა ქცევის პროგ- რამას, ნარკოტიკებისა და ალკოჰოლის მოხმარების ჩათვლით, ურთიერთობათა ზოგიერთი ჩვევები	პრაქტიკული; რეჟიმი (რო- გორც წესი) დასამატებლად ან როგორც საუციალისტის პროგრამა; ყველა რესურსის კოორდინირება, ზოგჯერ მოიხსენიება როგორც „ოფ- რაპიული“
კონტროლი	ინტენსიური, უწყებათაშორისო მრავალ- მხრივი პროგრამა ქცევის კონტრო- ლისა და მონიტორინგისათვის სამეთ- ვალწერილი და მუშაობის ჩათვლით	პრაქტიკული; რისკის მარ- თვა; უწყებათაშორისი კოორდინირება;

8. რისკის/მოთხოვნის შეფასების მაგალითები:

- ინტერვიუს შეკითხვის მიმცემი პირი;
- წინადადებების ბლანკები კომისიის წევრებისათვის;
- ესტონეთის პრაქტიკული მაგალითები, წინადადებები ბლანკებზე.

9. სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა

სახელი			
გვარი			
პირადი კოდი ან დაბადების თარიღი	38508170259	პირადი საქმის ნომერი	
პატიმრობის დაწყების და გათავისუფლების თარიღი	28.01.2003- 01.07.2007		

შენიშვნები უსაფრთხოების საკითხებზე (გაქცევის შესაძლებლობები, თვითდაზიანებების შესაძლებლობები):

გაქცევის შესაძლებლობებზე არ არის არანაირი ინფორმაცია; გასული წლის განმავლობაში აღინიშნა სამი დისციპლინარული დარღვევისა და ერთი თვითდაზიანების ფაქტი; სასჯელს იხდის ძალადობრივი სახის დანაშაულისათვის და პრობლემები ჰქონდა ციხის წესებთან დაკავშირებით. დასკვნის სახით: შესაძლოა იყოს აგრესიის, ანდა იმპულსურობის პრობლემები.

პატიმრის განთავსება ციხეში

საცხოვრებელი ნაწილი - ჩვეულებრივი საცხოვრებელი ნაწილი ახალგაზრდა პატიმართათვის. შესაძლებლობა აქვს გამოიყენოს ბიბლიოთეკა და სპორტ-დარბაზი; მოტივაციის გაზრდის შემთხვევაში შესაძლებელია სკოლაში სიარულიც.

პატიმრის ზოგადი განათლების, მეორეული პროფესიული განათლების და პროფესიული ტრენინგის უზრუნველყოფის საჭიროება

სწავლის გაგრძელება მეორეული განათლებისა და პროფესიის მისაღებად. პატიმარი არ ეთანხმება საჭმიანობას, მაგრამ მას განემარტა ის შედეგები, რომლებიც მოსალოდნელია დაუმორჩილებლობის შემთხვევაში. სასჯელის ზომა საკმაოდ ხანგრძლივია იმისათვის, რომ მან დაამთავროს მეორეული განათლება და მიიღოს პროფესია. მას აგრეთვე შეუძლია ისწავლოს სახელმწიფო ენა სკოლაში.

პატიმრის მუშაობის უნარიანობა და მისი პროფესიული უნარ-ჩვევები, სამუშაოს უზრუნველყოფის საჭიროება

შეუძლია მუშაობა, მაგრამ არ არის აუცილებელი ამ მომენტში; პრიორიტეტია სწავლა; არა აქვს სერტიფიცირებული უნარ-ჩვევები; ნამუშევარი აქვს მშენებლობაზე 2 თვე.

პატიმრისთვის თერაპიის ჩატარების საჭიროება, კონსულტაციები (სოციალური, ფსიქოლოგიური დამოკიდებულება). თერაპიის ფორმა (ინდივიდუალური ან ჯგუფური მუშაობა)

1. ინდივიდუალური კონსულტაციები სოციალურ მუშაკთან ან ფსიქოლოგთან, რათა გაეზარდოთ მასში მოტივაცია, რომ დაისახოს მიზნები შემდგომი ცხოვრებისათვის, აგრეთვე, გაეიგოთ მისი დამოკიდებულება ნარკოტიკებთან. იმ შემთხვევაში, თუ ამ სფეროში პრობლემებია, უნდა ეურჩიოს მკურნალობის პროგრამა პატიმრობის პერიოდში.

პირველი წელი

2. სოციალური უნარ-ჩვევების ტრენინგი. არა აქვს გამოცდილება, რაც გამოწვეულია მისი ასაკით და სასჯელის ხანგრძლივობით პატიმრობის ბოლოს.
3. აგრეთვე, მართვის ჯგუფური თერაპია. მან ჩაიდინა ძალადობრივი დანაშაული და აქვს პრობლემები ციხის წესებთან დაკავშირებით. აგრეთვე, ადგილი აქონდა თვითდაზიანების ერთ ფაქტს. **პირველი წელი**

მატერიალური პრეტენზიის ანაზღაურება

პრეტენზიების მიხედვით.

პატიმრისთვის მინიჭებული პრივილეგიები

მოკლე და ხანგრძლივი ვიზიტები დედასთან და დასთან მთელი სასჯელის განმავლობაში.

პატიმრისთვის დაგეგმილი სხვა საჭიანობები

- გაეარკიოთ პირადი საიდენტიფიკაციო დოკუმენტების ლეგალურობა;
- ბიბლიოთეკისა და სპორტ-დარბაზის გამოყენების შესაძლებლობები.

კომისიების რეგულარული შეხვედრების გრაფიკი

საკონტაქტო პირის მიერ რეგულირებული ანგარიშის წარმოდგენის თარიღი 13.02.20085.

სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა

(ციხე)		(თარიღი)
სახელი		
გვარი		
დაბადების თარიღი		
პატიმრობის დაწყების თარიღი		
განთავისუფლების თარიღი (პატიმრობის დასრულების თარიღი)		
პირობით განთავისუფლების შესაძლებლობა/ ელექტრონული ზედამხედველობის შესაძლებლობა		
უსაფრთხოების საკითხები		
ახალი დანაშაულებრივი ქმედებების ჩადენის რისკი, რაც დაკავშირებულია პატიმრის შესაძლებლობებთან და ყოფაქცევასთან		
საქმიანობები პატიმრობის განმავლობაში, მათ შორის, შეღავათები/პრივილეგიები		
ციხეში განთავსება		
საკონტაქტო პირი		
შეფასების ჯგუფის ხელმძღვანელი	სახელი, გვარი	ხელმოწერა
შემფასებელი		
გავეცანი სასჯელის მოხდის გეგმას (პატიმრის ხელმოწერა)		

დამოწმებული
სახელი
თანამდებობა
თარიღი

10. პატიმართა შეფასება პირობით გათავისუფლებისათვის

(ციხის სახელწოდება)		(თარიღი)	
სახელი			
გვარი			
დაბადების თარიღი			
ეროვნება		სქესი	
დაბადების ადგილი		მოქალაქეობა	
პირადობის მოწმობის მონაცემები და ვადის გასვლის თარიღი			
წინა საცხოვრებელი მისამართი			
საქარაუდო მომავალი საცხოვრებელი მისამართი			
ოჯახის წევრების საკონტაქტო ინფორმაცია	სახელი		
	გვარი		
	მისამართი, ტელეფონი		
სარჩელის ზომა, რომელიც არ არის კომპენსირებული			
ჩადენილი დანაშაული	კვალიფიკაცია		
	პატიმრობის დაწყებისა და დასრულების თარიღი		
	პირობითი განთავისუფლების დაშვების თარიღი/ელექტრონული ზედამხედველობით განთავი- სუფლების დასაშვები თარიღი		
საქმიანობები პატიმრობის განმავლობაში იმ საქმიანობების ჩათვლით, რაც დასა- ხულია სასჯელის მოხდის ინდივიდუალურ გეგმაში. რჩევები შემდგომ საქმიანობებზე პრობაციის პერიოდში			
ახალი დანაშაულებრივი ქმედებების ჩადე- ნის რისკი, რაც დაკავშირებულია პატიმრის შესაძლებლობებთან და ყოფაცქცევასთან			
უსაფრთხო რისკ-ფაქტორები			
საკონტაქტო პირი			
შეფასების ჯგუფის ხელმძღვანელი	სახელი, გვარი	ხელმოწერა	
შეფასების ჯგუფის წევრები			

ფსიქოლოგიური ასპექტები

სახელმძღვანელოში, რომელმაც უნდა განსაზღვროს პენიტენციური სისტემის სოციალური მუშაკის საქმიანობის სპეციფიკა, მიზანშეწონილია განხილულ იქნეს გარკვეული ფსიქოლოგიური ასპექტები, რომლებიც არ საჭიროებენ ღრმა ფსიქოლოგიურ განათლებას და მისი გაგება ადვილად შეუძლია ნებისმიერ ადამიანს, მით უმეტეს, კვალიფიციურ სოციალურ მუშაკს. სახელმძღვანელოში მოცემულია ფსიქოლოგიური ასპექტები, რომელიც ხელს შეუწყობს სოციალურ მუშაკს შეიცნოს მსჯავრდებულის პიროვნება, გაერკვეს იმ ნეგატიურ მახასიათებლებში, რომლებიც შესაძლებელია სხვადასხვა კატეგორიის მსჯავრდებულს ახასიათებდეს და მხოლოდ ამ მახასიათებლების გათვალისწინებით დაგვემოს თავისი საქმიანობა.

სახელმძღვანელოს ის ნაწილი, რომელიც ფსიქოლოგიურ ასპექტებს ეხება, დაყოფილია სამ ნაწილად:

პირველი, რომელიც მსჯავრდებულთა საერთო კატეგორიას ყოფს აქცეპტუაციის ტიპების მიხედვით. ეს არიან ადამიანები:

- რომლებიც ხასიათდებიან ალქმის სუსტი (დაბალი) უნარით ანუ ადამიანები, რომლებიც გამოირჩევიან გამასწორებელი ზემოქმედებითი ღონისძიებებისადმი სუსტი (დაბალი) ალქმის უნარით. ამდენად, სოციალური მუშაკის მიერ მათთან ჩატარებული ნებისმიერი სამუშაო არაეფექტური იქნება, თუ იგი არ შეისწავლის ამ პიროვნების მახასიათებლებს და არ მიაწვდის მას აღმზრდელობითი ზემოქმედების ღონისძიებებს იმ დონით და იმ სახით, რაც მისთვის გასაგები და შესაბამისად, ეფექტური იქნება, რადგანაც ამ ტიპის ადამიანებს თითქმის არ შეუძლიათ ადაპტაცია მკვეთრად შეცვლილ გარემოში და ძნელად ეგუებიან ახალ სოციალურ გარემოს, უჭირთ ციხის პირობების ალქმა და მასთან შეგუება. ამდენად, ასეთი კატეგორიის მსჯავრდებულებთან აღმზრდელობითი მუშაობის თავისებურებები უნდა განისაზღვროს დიფერენცირებულად აქცეპტუაციის ტიპების თავისებურებების გათვალისწინებით.
- შემდეგ კატეგორიას განეკუთვნებიან მსჯავრდებულები ალქმის საშუალო უნარით, ანუ ეს არის კატეგორია ადამიანებისა, რომლებთანაც საჭიროა გამოყენებულ იქნეს ზემოქმედების აბსოლუტურად განსხვავებული ფორმები და მეთოდები; ასეთია, ძირითადად, ფსიქოპედაგოგიური ზემოქმედების მეთოდები.
- მესამე, ბოლო კატეგორიას წარმოადგენენ მსჯავრდებულები, რომელთაც აქვთ ალქმის ძლიერი (მაღალი) უნარი და განსხვავებული თავისებურებებით გამოირჩევიან, ხასიათდებიან ლიდერის თვისებებით. ლიდერთან აღმზრდელობითი მუშაობის ჩასატარებლად მთავარია ყურადღების გარეშე არ დარჩეს მათი ის მისწრაფებები, რომლებიც მიმართულია რეჟიმის

მოთხოვნათა საწინააღმდეგოდ, მათი მონაწილეობა სასოგადოებრივ თუ სამეშაო აქტივობებში.

მასალაში მოცემულია, თუ როგორ უნდა მოახდინოს სოციალურმა მუშაკმა ამ ტიპების დიფერენცირება და როგორ უნდა დაგეგმოს მათთან მუშაობა იმ ფორმით, რომ მან ხელი შეუწყოს მსჯავრდებულის რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციის პროცესის ეფექტურად განხორციელებას.

მეორე ნაწილი ეთმობა იმ კატეგორიის თავისუფლებადაცემილ პირებთან მუშაობას, რომლებიც სპეციფიკურ მიდგომასა და პერსონალის სპეციფიკურ მომზადებას საჭიროებენ. ასეთები არიან: არასრულწლოვანი მსჯავრდებულები (პატიმრები), რომლებიც მოცილებული არიან ოჯახს, სკოლას მასზე დადებითი ზეგავლენის მქონე გარემოს და ჯერ კიდევ გაუცნობიერებელი აზროვნების ასაკში ხედებიან თავისუფლების აღკვეთის ადგილას. ნაწილი, რომელიც აქცენტირებულია არასრულწლოვნებთან მუშაობაზე, ასახავს ისეთ სპეციფიკურ მიდგომას, როგორიცაა ფსიქოსოციალური პროგრამა არასრულწლოვნთა აღმზრდელობით დაწესებულებაში განთავსებული მოზარდებისათვის. პროგრამა მოიცავს ფსიქოსოციალური დახმარების პრინციპებს, მეთოდებს, მშობლებთან მუშაობას, პერსონალთან მუშაობას და სხვა მნიშვნელოვან საკითხებს.

მესამე ნაწილი, რომელიც ასევე ფსიქოლოგიურ ასპექტებს განიხილავს, შეეხება მსჯავრდებულებს, რომლებიც მიდრეკილი არიან სუიციდისაკენ. ასეთი შემთხვევები არ არის გამონაკლისი საქართველოს პენიტენციურ სისტემაშიც. ხშირია სუიციდის, ან სუიციდის მცდელობის შემთხვევები. ამდენად, სახელმძღვანელოში მოცემული მასალა ხელს შეუწყობს სოციალურ მუშაკს, დროულად გამოავლინოს ასეთი მიდრეკილებების მქონე ადამიანები და მათთან მუშაობა ისე წარმართოს, რომ სუიციდის შემთხვევები თავიდან იქნეს აცილებული ან საერთოდ აღიკვეთოს.

I ნაწილი

მსჯავრდებულთა დაყოფა კატეგორიებად აქცენტუაციის ტიპების მიხედვით (უპრაინის პრაქტიკა)

1. აღმზრდელობითი მუშაობის თავისებურებები მსჯავრდებულებთან, რომლებიც ხასიათდებიან აღქმის სუსტი (დაბალი) უნარით

მთავარი განმასხვავებელი ნიშანი მსჯავრდებულებისათვის, რომლებიც გამოირჩევიან გამასწორებელი ზემოქმედებითი ღონისძიებებისადმი სუსტი (დაბალი) აღქმის უნარით, არის ის, რომ მათ თითქმის არ შეუძლიათ ადაპტაცია მკვეთრად შეცვლილ გარემოში და ძნელად ეგუებიან ახალ სოციალურ გარემოს.

აღმზრდელობითი მუშაობის ორგანიზაციის მეთოდები და თავისებურებები

ასეთი კატეგორიის მსჯავრდებულებთან გამოყენებული უნდა იქნეს კომპლექსურად, მუდმივი ზემოქმედებით, დაბალი ინტენსივობით. მიზანი ამ ზემოქმედებისა უნდა იყოს დადებითი საქციელის მოტივაცია. ასეთი კატეგორიის მსჯავრდებულებთან არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ინტენსიური მოტივაციური ზემოქმედების ღონისძიებები.

მსგავსი კატეგორიის მსჯავრდებულების ერთფეროვანი კონფლიქტები, ნერვული ჩავარდნები არსობრივად დამოკიდებულია აქცეპტუალურ თავისებურებებზე. მათი ქცევის თავისებურებები მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული აქცეპტუაციის ტიპზე. ამდენად, ასეთი კატეგორიის მსჯავრდებულებთან აღმზრდელობითი მუშაობის თავისებურებები უნდა განისაზღვროს დიფერენცირებულად აქცეპტუაციის ტიპების თავისებურებების გათვალისწინებით.

1.1 აქცეპტუაციის ტიპი – პიპერტიმური (ჰიპერაქტიური) ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები:

უკიდურესად ამაღლებული განწყობილება, ყოველთვის მხიარული, ენაწყლიანია, ძალიან ენერგიული, დამოუკიდებელი, მისწრაფვის ლიდერობისაკენ, არ რეაგირებს შენიშვნებზე, ახდენს დასჯის იგნორირებას, კარგავს დაუშვებლობის საზღვრებს, არ გაანინა თვითკრიტიკა. აუცილებელია თავშეკავებული დამოკიდებულება მისი უსაფუძვლო ოპტიმიზმისა და თავისი შესაძლებლობების გადამეტებული შეფასებისადმი.

თვისებები, რომლებიც მიმზიდველია თანამოსაუბრისათვის:

ენერგიულობა, სწრაფვა მოქმედებისაკენ, ინიციატივანობა, სიახლის შეგრძნება, ოპტიმიზმი.

თვისებები, რომლებიც ხელს უშლის და ხელს უწყობს კონფლიქტებს:

მსუბუქი ყოფაქცევა, მიდრეკილება ამორალური საქციელისაკენ, არასერიოზული დამოკიდებულება ვალდებულებებისადმი, გაღიზიანებულობა.

სიტუაციები, რომლის დროსაც შესაძლებელია კონფლიქტი:

უკუჩვენებები - მონოტონურობა, მარტოობა, მკაცრი დისციპლინის პირობები. მუდმივმა დარიგებამ შეიძლება გამოიწვიოს მრისხანება. ხშირად ხდება მანიაკალურ-დეპრესიული ფსიქოზით დაავადების შემთხვევები.

სასურველი საქმიანობა:

სამუშაო, რომელიც დაკავშირებულია მუდმივ ურთიერთობებთან. მიდრეკილება სამუშაოს ან პროფესიის შეცვლისკენ.

1.2. აქცეპტუაციის ტიპი – დისთიმური ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები:

განწყობის მუდმივი დაქვეითება, სევდა, ჩაკეტილობა, არამჯერმეტყველება, პესიმიზმი, არ შედის მსჯავრდებულებთან ახლო ურთიერთობაში. კონფლიქტში

მონაწილეობას იღებს გამოჩენილი, ასეთ შემთხვევაში ხშირად გამოდის როგორც პასიური მხარე. აფასებს იმას, ეინც მეგობრობს მასთან და შეუძლია დაემორჩილოს მას.

თვისებები, რომლებიც მიმზიდველია თანამოსაუბრისათვის:

სერიოზულობა, კეთილსინდისიერება, სამართლიანობა.

თვისებები, რომლებიც ხელს უშლის და ხელს უწყობს კონფლიქტებს:

პასიურობა, პესიმიზმი, სევდა, შენელებული ასროენება, „კოლექტივისაგან მოწყვეტა“.

სიტუაციები, რომლის დროსაც შესაძლებელია კონფლიქტი:

სიტუაცია, რომელიც მოითხოვს მშფოთვარე მოქმედებას, მიწეული ცხოვრების რიტმის საწინააღმდეგოთი შეცვლა, მიდრეკილება ნერვული დეპრესიისაკენ.

სასურველი საქმიანობა:

სამუშაო, რომელიც არ მოითხოვს ურთიერთობების ფართო სპექტრს.

13. აქცეპტუაციის ტიპი – ციკლოიდური ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები:

კომუნიკაბელურობა ციკლურად იცვლება (მაღალი – ამაღლებული განწყობის დროს და დაბალი – როცა ის დათრგუნულია).

თვისებები, რომლებიც მიმზიდველია თანამოსაუბრისათვის:

განწყობის ამაღლების დროს თავს წარმოაჩენს, როგორც ადამიანი პიპერტიმიური აქცეპტუაციის დროს, განწყობის დაქვეითების პროცესში – დისთიმიური. განწყობის დაქვეითების დროს მძაფრად განიცდიან უსიამოვნებებს, თვითმკვლელობამდეც კი.

სასურველი საქმიანობა:

ინტერესები დამოკიდებულია განწყობის ციკლზე, მიდრეკილია პროფესიაში გულგატეხილობისა და რწმენის დაკარგვისაკენ სამსახურის შეცვლის დროს.

1.1 აქცეპტუაციის ტიპი – ემოციური ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები:

უკიდურესი მგრძნობელობა, გულჩეილი, ღრმად განიცდის მცირე უსიამოვნებებსაც, ზედმეტად მგრძნობიარეა შენიშვნებისადმი, წარუმატებლობისადმი, ამიტომ მათ უმეტესად აქვთ მოწყენილი ხასიათი. უპირატესობას ანიჭებს მეგობრების და ახლობლების ვიწრო წრეს, რომლებიც უგებენ მას ნახევარ სიტყვაში. ნაკლებად ერთვებიან კონფლიქტში, თამაშობენ მასში პასიურ როლს. წყენას არ ამჟღავნებს.

თვისებები, რომლებიც მიმზიდველია თანამოსაუბრისათვის:

ალტრუიზმი, შემბრალბელი, თანამგრძნობი, ხარობს სხვისი წარმატებით, შემსრულებელი, აქვს პასუხისმგებლობის მაღალი გრძნობა.

თვისებები, რომლებიც ხელს უშლის და ხელს უწყობს კონფლიქტებს:

უკიდურესი მგრძნობელობა, ცრემლიანობა. შეუძლიათ გამოიწვიონ თავდასხმის პროვოცირება ცუდად აღზრდილი ან გაღიზიანებული მსჯავრდებულების მიხრიდან.

სიტუაციები, რომლის დროსაც შესაძლებელია კონფლიქტი:

კონფლიქტს ახლობელ ადამიანებთან, ახლობლის სიკედილს ან მძიმე ავადმყოფობას იღებს ტრაგიკულად. უკუმაჩვენებელია – უსამართლობა, უზრდელობა, უხეში ხალხის წრეში მოხედრა. მიდრეკილია ნევროზული დეპრესიისკენ, ინფარქტისა და ჰიპერტონიისაკენ.

სასურველი საქმიანობა:

ხელოვნების სფერო, მედიცინა, ცხოველებისა და მცენარეების მოვლა.

15 აქცეპტუაციის ტიპი – დემონსტრაციული ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები:

გამოხატული სწრაფვა იყოს ყურადღების ცენტრში და მიაღწიოს საკუთარ მიზნებს ნებისმიერი გზით. ადვილად ივიწყებენ საკუთარ ცუდ საქციელს. მათი ქცევა დამოკიდებულია იმ ადამიანზე, ვისთანაც აქვთ ურთიერთობა, აქვთ მაღალი შემგუებლობა ადამიანებისადმი.

შტრიხები, რომლებიც მიმზიდველია თანამოსაუბრისათვის:

თავაზიანობა, შეუპოვრობა, მიზანმიმართულობა, შესაძლებლობა მიიტციოს სხვების ყურადღება, არაორდინალურობა.

თვისებები, რომლებიც ხელს უშლის და ხელს უწყობს კონფლიქტებს:

ეგოიზმი, თავაშეებულობა, მატყუარობა, მკეხხარა, სამსახურის გაცდენა, მიდრეკილება – „გახდეს ავად“ ეველასე მნიშვნელოვან და რთულ მომენტებში, მიდრეკილება ინტრიგისაკენ, თვითდაჯერებულობა და დაჩემება, ახდენენ კონფლიქტის პროვოცირებას, ამავე დროს აქტიურად იცავენ თავს.

სიტუაციები, რომლის დროსაც შესაძლებელია კონფლიქტი:

ინტერესების შეღახვის სიტუაცია, დამსახურების დაუფასებლობა, მისი ჩამოგდება „სიმაღლიდან“ იწვევს ისტერიულ რეაქციას. ტანჯავს ურთიერთობის ჩაკეტილი წრე და ერთფეროვანი სამუშაო.

სასურველი საქმიანობა:

წარმატებული სამუშაო მუდმივად ცვალებადი მოკლევადიანი ურთიერთობებით.

16 აქცეპტუაციის ტიპი – აღზნებადი ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები:

მომეტებული გაღიზიანება, თავშეუკაეებლობა, აგრესიულობა, პირქუშობა, შესაძლებელია მოიტყუოს, თანამშრომლობა (როგორც შენიღბვა), მიდრეკილება თავხედობისაკენ უცნაურო მიმართევებით ან სინჟმით, ასევე შენელებულობა საუბრისას აქტიურად და ხშირად იწვევენ კონფლიქტს, არ ერიდებიან ხელმძღვანელობასთან კამათს, ვერ ეგუებიან კოლექტივს, ოჯახში არიან დესპოტურები და მკაცრები.

თვისებები, რომლებიც მიმზიდველია თანამოსაუბრისათვის:

მრისხანების გარეშე – კეთილსინდისიერი, აკურატული.

თვისებები, რომლებიც ხელს უშლის და ხელს უწყობს კონფლიქტებს:

გაღიზიანება, ფიცხი, არაადეკვატური, მრისხანება და გამჟღინჯარება ხელით შეხებისას, სიმკაცრე, შესუსტებული კონტროლი თავის მიდრეკილებებზე.

სიტუაციები, რომლის დროსაც შესაძლებელია კონფლიქტი:

მიდრეკილება კონფლიქტისაკენ უმნიშვნელო მიზეზით, ნერვული აფეთქებისაკენ, ფსიქოპათიისაკენ, სამართალდარღვევისაკენ (ამორალური ყოფაქცევა და ა.შ.).

სასურველი საქმიანობა:

ფიზიკური შრომა, აუცილებელია გამძლეობის განვითარება, თვითკონტროლი.

17 აქცეპტუაციის ტიპი – ჩაკეტილობა ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები:

იკეტება თავის გრძნობებში, აზრებში, არ შეუძლია დაივიწყოს წყენა... ფიქრობს ანგარიშსწორებაზე, მიდრეკილება გაჭიანურებული კინკლაობისაკენ, კონფლიქტებში ხშირად წარმოადგენს აქტიურ მხარეს, მკაფიოდ განსაზღვრული აქვს მეგობრებისა და მტრების წრე ამჟღავნებს მიდრეკილებას მბრძანებლობისაკენ – „ახასიათებს მომავლებზე დამრიგებლობა“.

თვისებები, რომლებიც არის მიმზიდველი თანამოსაუბრისათვის:

სწრაფვა მიაღწიოს მაღალ მაჩვენებლებს ნებისმიერ საქმეში, ამჟღავნებს საკუთარი თავისადმი დიდ მომთხოვნელობას, ახასიათებს სწრაფვა სამართლიანობისაკენ, პრინციპულობა, მყარი მდგრადი შეხედულებები.

თვისებები, რომლებიც ხელს უშლის და ხელს უწყობს კონფლიქტებს:

ადვილად განაწყენება, ეჭვიანობა, შურისძიება, პატივმოყვარეობა, თავის თავის იმედი, ფანატიზმამდე მისული, გაზეიადებული სამართლიანობის გრძნობა.

სიტუაციები, რომლის დროსაც შესაძლებელია კონფლიქტი:

შელახული თავმოყვარეობა, უსამართლო წყენა, პატივმოყვარე მიზნების მიღწევისაკენ სწრაფვისას დაბრკოლება, ზედმეტმა ეჭვმა შეიძლება გამოიწვიოს „ღვენის შიში“.

სასურველი საქმიანობა:

სამსახური, რომელიც იძლევა საშუალებას იგრძნოს თავი დამოუკიდებლად და ასევე გამოავლინოს თავისი შესაძლებლობები. აუცილებელია მოქნილობისა და კრიტიკული აზროვნების განვითარება, უნარი დროულად გამოეთიშოს არასასურველ სიტუაციას.

1.8 აქცეპტუაციის ტიპი – პედანტური ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები:

„ნერვიულობის“ ფორმით გამოხატავს მოწყენილობას.

თვისებები, რომლებიც მიმზიდველია თანამოსაუბრისათვის:

კეთილსინდისიერება, აკურატულობა, სერიოზულობა, სანდოობა საქმეში და გრძნობებში გაწონასწორებული ხასიათი.

თვისებები, რომლებიც ხელს უშლის და ხელს უწყობს კონფლიქტებს:

ფორმალობა, „ეშმაკობა“, „აბეზარობა“, ცდილობს მნიშვნელოვანი საკითხების გადაწყვეტა გადააბაროს სხვებს.

სიტუაციები, რომლის დროსაც შესაძლებელია კონფლიქტი:

მნიშვნელოვან საქმეზე პირადი პასუხისმგებლობა, მათი დამსახურების დაუფასებლობა, აკეიტებული იდეების წარმოშობისაკენ მიდრეკილება.

სასურველი საქმიანობა:

პროფესიები, რომლებიც არ არის დაკავშირებული დიდ პასუხისმგებლობასთან, ურჩენიათ „ქაღალდთან მუშაობა“.

1.9 აქცეპტუაციის ტიპი – მღელვარე – (ფსიქოსტენური) ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები:

ხასიათის დაქვეითებული ფონი, თავის თავსა და ახლობლებზე ღელვა, მფრთხალობა, არ არის დარწმუნებული საკუთარ თავში, უკიდურესად გაუბე-

დაეი, დიდხანს ჯგერობს წარუმატებლობას, ეჭვი ეპარება თავის ქმედობებში. იშვიათად ებმება კონფლიქტში და მასში იღებს პასიურ როლს.

თვისებები, რომლებიც მიზიდველია თანამოსაუბრისათვის:

მეგობრული, თეიტკრიტიკული, შემსრულებელი.

თვისებები, რომლებიც ხელს უშლის და ხელს უწყობს კონფლიქტებს:

არიან მშიშრები, ორტოფობენ, დაუცველობიდან გამომდინარე ხდებიან ხუმრობების სამიზნე.

სიტუაციები, რომლის დროსაც შესაძლებელია კონფლიქტი:

უკუმაჩვენებელია - შიშის სიტუაცია, მუქარა, დასჯა, დაცინვა, არამართებული დადანაშაულება. მიდრეკილება ფსიქოსთენიისაკენ.

სასურველი საქმიანობა:

დაუშვებელიაიყოს ხელმძღვანელიმიილოს საპასუხისმგებლო გადაწყვეტილებები იმდენად, რამდენადაც დაუსრულებლად წონის, განიცდის და გადაწყვეტილების მიღება მაინც არ შეუძლია.

1.10 აქცენტუაციის ტიპი – ეგზალტირებული (ლაბილური) ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები:

ძალიან ცვალებადი ხასიათი, ემოციები აშკარად გამოხატული, მომეტებული უყურადღებობა გარეშე მოვლენებისადმი, მკვერმეტყველება.

თვისებები, რომლებიც მიზიდველია თანამოსაუბრისათვის:

ალტრუიზმი, თანაგრძნობა, მხატვრული გემოვნება, მსახიობის ნიჭი, გრძნობის სიაშკარავე, დამოკიდებულება მეგობრებსზე.

თვისებები, რომლებიც ხელს უშლის და ხელს უწყობს კონფლიქტებს:

უკიდურესი შთამბეჭდაობა, პათეტიურობა, ემოციურობა, სასოწარკვეთილების განცდა.

სიტუაციები, რომლის დროსაც შესაძლებელია კონფლიქტი:

წარუმატებლობა, სამწუხარო მოვლენებს განიცდის ტრაგიკულად. მიდრეკილია სასოწარკვეთილებისაკენ.

სასურველი საქმიანობა:

ხელოვნების სფერო.

1.11 აქცენტუაციის ტიპი – ინტროვერტირებული (შიზოიდური, აუთისთიური) ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები:

დაბალი კომუნიკაბელურობა, ჩაკეტილი, ყველასგან განდგომილი, ურთიერთობს მხოლოდ გარდაუდებულ შემთხვევებში, ჩაძირულია საკუთარ თავში, არ საუბრობს საკუთარ თავზე, საკუთარ განცდებს არ ყვება, თუმცა ამბილებული აქვს მგრძნობელობა, თავშეკავებულად და ცივად ეკიდება სხვა ადამიანებს, ახლობლებსაც კი. ქცევის ლოგიკა ხშირად გაუგებარია გარშემომყოფთათვის. უყვართ მარტოობა. კონფლიქტში ებმებიან გამონაკლისად იმ შემთხვევაში, თუ ეხებიან მათ შინაგან სამყაროს.

თვისებები, რომლებიც მიმზიდველია თანამოსაუბრისათვის:

თავშეკავებულობა, დაფიქრებული მოქმედება, მყარი არგუმენტების ქონა, პრინციპულობა.

თვისებები, რომლებიც ხელს უშლის და ხელს უწყობს კონფლიქტებს:

შეუპოვრად ადასტურებს თავის არარეალურ შეხედულებებს. ყველაფერზე აქვს საკუთარი შეხედულება, ხშირად რადიკალურად განსხიავებული უმრავლესობისაგან.

სიტუაციები, რომლის დროსაც შესაძლებელია კონფლიქტი:

უკმაჩვენებელი – წართმევა პობის ან საყვარელი სამსახურის, მარტოობა, მიჯაჭულობა, უცერემონიოა, გარშემომყოფთა უხეშობა აძლიერებს ჩაკეტილობას, ხშირია ისეთი ავადმყოფობის შემთხვევები, როგორიცაა შიზოფრენია.

სასურველი საქმიანობა:

სამუშაო, რომელიც არ ითხოვს ურთიერთობათა ფართო წრეს, ინტერესი თეორიული მეცნიერებებისადმი, ფილოსოფიური აზროვნებისადმი.

1.12 აქცენტუაციის ტიპი – ექსტრავერტირებული (კონფორმული) ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები:

მაღალი კომუნიკაბელურობა, ენაწვლიანობა ყბედობამდე, საკუთარი აზრი არ გააჩნია, ძალიან არადამოუკიდებელი, მიისწრაფვის იყოს როგორც ყველა, არაორგანიზებული, ამჯობინებს დამორჩილებას, ხელმძღვანელობის ბრძანებებს ღებულობს დაუფიქრებლად.

თვისებები, რომლებიც მიმზიდველია თანამოსაუბრისათვის:

მზადყოფნა მოისმინოს სხვისი აღსარება, შემსრულებლობა.

თვისებები, რომლებიც ხელს უშლის და ხელს უწყობს კონფლიქტებს:

სხვისი ზეგავლენის ქვეშ მოხედრა, დაუფიქრებელი საქციელი, მინდობა,

სწრაფვა გართობისაკენ.

სიტუაციები, რომლის დროსაც შესაძლებელია კონფლიქტი:

უკუმაჩვენებელი — იძულებითი მარტოობის სიტუაცია, უკონტროლო და არარეგლამენტურობა ცხოვრებაში.

სასურველი საქმიანობა:

ადვილად შეჩვევა ახალ სამსახურთან. როცა განსაზღვრულია ამოცანები და ქცევის წესები, შეუძლია იყოს კარგი შემსრულებელი.

პატიმართა ინდივიდუალური თავისებურებების შესწავლის პროგრამა აქცენტუაციის ტიპების გათვალისწინებით უნდა შეიცავდეს:

მსჯავრდებულის შესახებ საერთო მონაცემებს;
ზნეობრივ ღირსებებს;
აქცენტუაციის ტიპებს.

მსჯავრდებულის შესახებ საერთო მონაცემები:

- გეარტი, სახელი, მამის სახელი;
- ასაკი;
- განათლება;
- ეროვნება;
- სად სწავლობდა, მუშაობდა და რა განათლება აქვს;
- ოჯახური მდგომარეობა;
- ინფორმაცია მშობლების შესახებ;
- ფიზიკური განვითარება, ჯანმრთელობის მდგომარეობა.

ზნეობრივი ღირსებები

- თავდაჯერებულობა, შეგნებულობა, მიზანდასახულობა;
- პატიოსნება, სამართლიანობა, მორიდებულობა;
- პრინციპულობა სხვა ადამიანებისა და საკუთარი თავის შეფასებაში.

აქცენტუაციის ტიპები

- ღრმა განსაცდელში ყოფნის განცდა;
- ემოციური აღგზნებადობა;
- საკუთარი თავის მართვა, გაბედეულობა, სიჯიუტე;
- ორგანიზებულობა, დისციპლინიზებულობა;

- ალქმის ხარისხი მოტივაციური ზემოქმედებისას;

კონფლიქტის წინაშე მდგრადობა.

წარმოდგენილი ტიპოლოგია საშუალებას მისცემს განყოფილებას (სოციალური სამსახური) ფსიქოლოგიის დახმარებით, ყოველ კონკრეტულ მსჯავრდებულზე დაადგინოს აქცენტუაციის ტიპები, განსაზღვროს სიტუაციები, რა დროსაც მას შესაძლებელია ჰქონდეს კონფლიქტი სხვა მსჯავრდებულებთან ან ადმინისტრაციის წარმომადგენლებთან. ამის მიხედვით შესაძლებელია მსჯავრდებულს შეეთავაზოს სამუშაოს განსაზღვრული სახე (აქცენტუაციის ტიპისათვის შესაბამისი), ან საზოგადოებრივი საქმიანობა სასჯელის მოხდის დროს. ასევე შესაძლებელია ჩატარებულ იქნეს სამუშაო აუცილებელი პროფესიის შეძენასთან დაკავშირებით, სასჯელის შემდგომი პერიოდის გათვალისწინებით.

მსჯავრდებულები, რომელთაც აქვთ ალქმის დაბალი ხარისხი, უფრო მეტად საჭიროებენ ფსიქოლოგიური დახმარების აღმოჩენას. ამიტომ ასეთ მსჯავრდებულებზე უნდა შემუშავდეს სპეციალური კარტოთეკა (ყველაზე) აქცენტუაციის ტიპების მითითებით და დამატებითი ფსიქოლოგიური დახმარებით.

2. მსჯავრდებულებთან აღმზრდელობითი მუშაობის ფორმები და მეთოდები, რომლებსაც აქვთ ალქმის საშუალო ხარისხი

მსჯავრდებულებზე, რომლებიც არიან ალქმის საშუალო უნარით, ძირითადი ფსიქო-პედაგოგიური ზემოქმედების მეთოდები შემდეგია:

2.1 დარწმუნების მეთოდი. ყველაზე ხშირად ის საკუთარი თავის რეალიზებას ახდენს ინდივიდუალური საუბრების დროს. მსჯავრდებულთან საუბრის დროს მნიშვნელოვანია მისი მუდმივი ინფორმირება კვალიფიკაციის მიღების შესაძლებლობების, გზებისა და მიზნების შესახებ, ზოგადი განათლებისა და სხვა. შედეგად, ყალიბდება მსჯავრდებულის უარყოფითი დამოკიდებულება მის წარსულ საქციელთან, რომელმაც ბოლოს იგი მიიყვანა დანაშაულის ჩადენამდე. ასეთი ცვლილებების გარეშე სამუშაოსადმი, ცხოვრებისადმი შეუძლებელია მისი მსოფლმხედველობისა და ღირებულებითი ორიენტაციის შეცვლა. საუბრის დროს ირკვევა ადმინისტრაციის ქმედობების არსი და საბოლოო მიზანი, რათა მსჯავრდებულმა გააგოს, რომ ადმინისტრაციის მოქმედებების მიზანია სრულად ემთხვევა მის ინტერესებს. ასეთი საუბრების მიზანია, ასევე მსჯავრდებულში სინდისის გრძნობის აღძვრა.

2.2 მსჯავრდებულთან ურთიერთობის პროცესების რეგულირების მეთოდი. აღმზრდელს (სოცმუშაკი) აქვს შესაძლებლობა ზეგავლენა იქონიოს მსჯავრდებულთან ურთიერთობის პროცესზე, რათა დაარეგულიროს კონტაქტები, რომელთაც ექვობა მსჯავრდებულს დაწესებულების თანამშრომლებთან, სხვა მსჯავრდებულებთან, ნათესავებთან, საზოგადოების წარმომადგენლებთან.

მსჯავრდებულის კონტაქტი საზოგადოებრივი და რელიგიური ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან სისტემატურად მიაწოდება მას საზოგადოებრივ აზრზე მის პიროვნებასთან და ქცევასთან მიმართებით, ასევე საზოგადოებრივი აზრის ცვალებადობაზე მისი ქცევის ცვლილების დროს. საზოგადოების აღმზრდელობითი ზემოქმედების განსაკუთრებული მდგომარეობა იმაში, რომ მათ შეუძლიათ მოიწონონ ან განსაჯონ მსჯავრდებულის ესა თუ ის ქცევა.

ეს ქმნის განსაზღვრულ დამატებას ადმინისტრაციის ქმედობებს, რომელიც ახდენს ზეგავლენას, ძირითადად, დასჯით ან წახალისებით, საყოფაცხოვრებო პირობების შეცვლით.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მსჯავრდებულის კავშირების აღდგენას ოჯახთან, რომელსაც შეუძლია მსჯავრდებულთან კონტაქტით მისი უარყოფითი ფსიქიკური მდგომარეობა შეცვალოს დადებითი ემოციებით. ამაში მნიშვნელოვანი როლი ეკისრება ადმინისტრაციას. მან, აუცილებელ შემთხვევაში, ოჯახთან კონტაქტით, უნდა მოახდინოს ადეკვატური ურთიერთობის ფორმირება ოჯახის წევრებისა მსჯავრდებულთან (გაგზავნა წერილების, ამიანათების და ა.შ.), გარკვეულ შემთხვევებში საჭიროა მიაღწიოს იმას, რომ მსჯავრდებული თვითონ დაეხმაროს ოჯახს - დედას, მუცელს, შვილებს. ეს დაეხმარება მსჯავრდებულს აღიქვას თავისი სოციალური მნიშვნელობა, მისწრაფება კვალიფიკაციის ამაღლებისაკენ, განათლების დონის გაუმჯობესებისაკენ, ხელფასის გაზრდისკენ, ანუ მისწრაფება ნორმალური, სრულყოფილი ცხოვრებისაკენ გათავისუფლების შემდგომ.

2.3 ინფორმაციის გადაცემის მეთოდი: საპეციალურად და მიზანმიმართულად შერჩეული ინფორმაცია, რომელიც აღწევს მსჯავრდებულამდე, მისი სოციალური გამოცდილების შეცვლას უნდა ემსახურებოდეს; მიღება და გადამუშავება იმ ცნობებისა, რომელსაც ის ადრე ვერ იღებდა, ან ახდენდა მის იგნორირებას, როგორიცაა: საზოგადოებრივი ცხოვრება, ინფორმაცია ცნობილი ადამიანების ინტერესებისა და საქმიანობის, სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური პროცესების, კულტურის შესახებ და სხვა. ძალიან მნიშვნელოვანია ინფორმაციის მოძიება იმის შესახებ, თუ როგორ ცხოვრობენ მსჯავრდებულის ოჯახი და ნათესავები მოცემულ მონენტში, რა სოციალური და საყოფაცხოვრებო პრობლემები აქვთ მათ. ასეთი ფაქტების მიწოდებამ მსჯავრდებულში შეიძლება გამოიწვიოს დაძნელებების გრძნობა არა მხოლოდ ოჯახის, არამედ კოლეგებისა და სახელმწიფოს წინაშეც კი. საჭიროა მსჯავრდებულს ეჩვენოთ თვალსაჩინო მაგალითები იმის შესახებ, რომ მართალია, მან ზიანი მიაყენა სახელმწიფოს, კოლეგებს, მაგრამ ისინი ეხმარებიან მის ოჯახს, ყველაფერს აკეთებენ იმისათვის, რომ მისი შვილები გახდნენ მსჯავრდებულზე, შემოქმედის მოტივაცია და მიიღოს მყარი გადაწყვეტილება გამოსასწორებლად, ამაღლებს მის აქტიურობას მუშაობისადმი, აძლიერებს სურვილს ჩქარა დაუბრუნდეს ნორმალურ ცხოვრებას.

2.4 შთაგონების მეთოდი: ის, ძირითადად, დაფუძნებულია იმ პირის ავტორიტეტზე, რომლის მიერაც გამოიყენება მოცემული მეთოდი. გარკვეულ შემთხვევებში უარყოფითი მოთხოვნებისა და თვისებების შეცვლა ან აღმოფხვრა შეიძლება განხორციელდეს ასევე სამედიცინო-ფსიქოლოგიური ხასიათის ღონისძიებების დახმარებით. ამასთან, სისტემატურად უნდა იქნეს მიღწეული, რომ მსჯავრდებულმა აღიქვას მის მიმართ გამოყენებული მეთოდების საჭიროება და აუცილებლობა.

მსჯავრდებული სისტემატურად უნდა ითვისებდეს ჩვევას დამოუკიდებლად მიიღოს გადაწყვეტილება, მართოს საკუთარი ქცევები. პიროვნული თვისებების აღსრულად არსობრივად ეხმარება შეიქმნას ისეთი სიტუაცია, როცა მსჯავრდებული დგება აუცილებლობის წინაშე მიიღოს დამოუკიდებელი გადაწყვეტილება პირთა წრის სახელით, პასუხისმგებლობა იგრძნოს სხვების მუშაობისა ან ქცევისათვის. ზემოქმედების მითითებული მეთოდი რეჟიმის, სამუშაოს, სწავლების და გამოსწორების სხვა საშუალებების ერთობლიობა, მსჯავრდებულის პიროვნული

თავისებურებების გათვალისწინებით, უსრუნველყოფს მიზანმიმართული მითითებების შეგნებულ და კეთილსინდისიერ შესრულებას დადგენილი ხარისხით.

საშუალო აღქმის უნარის მქონე მსჯავრდებულთან აღმზრდელობითი ზემოქმედების ორგანიზაციისას (შერჩევისას) გონიერულია ასევე ფსიქოლოგიური დიაგნოსტიკის მეთოდის გამოყენება, აგრეთვე მექანიზმების კვლევა მისი ფსიქიკისა და ქცევის შეცვლისათვის.

ასეთი ფსიქოლოგიური კვლევის ძირითადი პრინციპი არის ხარისხიანი ანალიზი თავისებურებებისა, რომელიც თავს იჩენს ფსიქოლოგიური პროცესების მიმდინარეობის დროს. შეიძლება განვიხილოთ ასეთი მეთოდების 4 ჯგუფი, რომელთა დახმარებითაც ელინდება არსობრივად მნიშვნელოვანი ფაქტები, ფსიქიკისა და ქცევების კანონზომიერება და მექანიზმები.

კვლევის მეთოდების ორგანიზაცია: ისინი მოიაზრებენ შედარებით მეთოდებს (შეპირისპირება სხვადასხვა ასაკობრივი, სხვადასხვა საქმიანობის ჯგუფებისა და ა.შ.), ლინგვისტური მეთოდი (მრავალჯერადი გამოკვლევა ერთი და იმავე ადამიანებისა დროის ხანგრძლივ მონაკეთში), კომპლექტური მეთოდი (კვლევაში მონაწილეობენ სხვადასხვა მეცნიერების წარმომადგენლები). ამასთან, როგორც წესი, ერთი ობიექტი სწავლობს სხვადასხვა საშუალებით. ასეთი სახის კვლევა საშუალებას იძლევა დადგინდეს კავშირები და დამოკიდებულება სხვადასხვა ტიპის გამოვლინებებთან, მაგალითად, პიროვნების ფიზიოლოგიურ, ფსიქოლოგიურ და სოციალურ განვითარებაში.

ემპირიული მეთოდი: მას უკავშირდება თვითდაკვირვება, ექსპერიმენტული და ფსიქოლოგიური მეთოდები (ტესტი, ანკეტირება, ინტერვიუ, საუბარი, სოცომერია), საქმიანობის ანალიზის შედეგები, ბიოგრაფიული მეთოდი.

მონაცემთა დამუშავების მეთოდი: ისინი სთავაზობენ რაოდენობრივსა (სტატისტიკურ) და ხარისხობრივს (მასალების დაყოფა ჯგუფებად), მოძიებული მასალის ანალიზი.

ინტერპრეტაციული მეთოდი: ეს არის მასალების გენეტიკური ანალიზი განვითარების გეგმის მიხედვით, სადაც გამოიყოფა ცალკე ფაზების, სტადიების, კრიტიკული მომენტებისა და სხვა სტრუქტურული ანალიზი, რომელიც ადგენს სტრუქტურულ კავშირებს პიროვნების ყველა მახასიათებელს შორის.

მსჯავრდებულის ფსიქიკური მდგომარეობის განსაზღვრა შესაძლებელია მისი ფიზიოლოგიური პარამეტრებით, მაგალითად, სისხლის წნევით, პულსით. ნათელია, რომ ფსიქიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე, ეს პარამეტრები შეიცვლება. წნევის და პულსის გაზომვა ფსიქიკური მდგომარეობის დადგენის მიზნით უტარდება ჯანმრთელ ადამიანებს, ამ შემთხვევაში ფიზიოლოგიური პარამეტრები უნდა ჩაიწეროს სპეციალურ ჟურნალში. ეს მაჩვენებლები სპეციფიკურია ყოველი ინდივიდისათვის. იგი დამოკიდებულია პირის ფიზიოლოგიურ და ფსიქიკურ თავისებურებებზე. წნევის და პულსის ცვალებადობა მცირედი მნიშვნელობით (ნორმალური მდგომარეობა) შეესაბამება მსჯავრდებულის ფსიქიკურ მდგომარეობას. ამასთანავე, ნათელია, რომ ფიზიოლოგიური პარამეტრების ზრდის სიდიდე მისი ნორმალური ფუნქციონალური მნიშვნელობიდან დამოკიდებულია მსჯავრდებულის ალგზებადობის ხარისხზე. წნევისა და პულსის მნიშვნელობას განსხვავებული ფსიქიკური მდგომარეობის მიხედვით აქვს შემდეგი პარამეტრები:

	ფსიქიკური მდგომარეობა	კნორმალური	კონფლიქტის წინა	სტრესული
1	პულსი	70-80	80-130	130-170
2	ღიასთილიური წნევა	60-90	90-150	190-220
3	სისთოლიური წნევა	100-140	140-190	190-220

მსჯავრდებულის მოქმედებებზე ზემოქმედებისადმი მიდგომების ფორმულირება, რომელიც მიეკუთვნება საშუალო ალქმის უნარის მქონე პირებს, შეიძლება გაერცმდეს სხვა მსჯავრდებულებზეც. თუმცა აღმზრდელობითი მუშაობის ორგანიზაციის მეთოდოლოგიური თავისებურებები, რომელიც განიხილება ფსიქოლოგიური ტიპების მიხედვით, წარმოადგენს კომპლექსურ ღონისძიებას საშუალო ინტენსივობით, რომლის დინამიკაც არ უნდა იყოს მნიშვნელოვნად გამოხატული. მოტივაციური ფაქტორების მაღალი ინტენსივობა უნდა ჩამოყალიბდეს უკუკავშირის გათვალისწინებით ქცევის რეაქციის ანალიზის მეშვეობით, გამოსწორების ხარისხისა და პირველ ეტაპზე მისი გამოყენების გათვალისწინებით. პედაგოგიური ღონისძიებების არსებობა ინტენსიურობამ შეიძლება მიიყვანოს „შეფერხებულ“ მდგომარეობამდე, იმის გაუგებრობამდე, რომ მათგან უნდათ პასიური მდგომარეობა, ან პირიქით, ზედმეტი ალგუნებადობა, კონფლიქტი და სტრესი.

3. ინდივიდუალურ-აღმზრდელობითი მუშაობის თავისებურებები მსჯავრდებულებთან, რომელთაც აქვთ ალქმის ძლიერი (მაღალი) უნარი

- 3.1 ლიდერებთან აღმზრდელობითი მუშაობისათვის მთავარი - არ დარჩეს ყურადღების გარეშე მათი ის მისწრაფებები, რომლებიც მიმართულია რეჟიმის მოთხოვნათა საწინააღმდეგოდ, მათი მონაწილეობა სასოგადოებრივ თუ სამუშაო აქტივობებში.
- 3.2 ლიდერის ჩართვა მისი ინტერესების გათვალისწინებით სხვადასხვა ფორმითა და მეთოდით, სასოგადოებისათვის სასარგებლო საქმიანობაში, მისი დისციპლინის გამყარება და დასაქმება.
- 3.3 ლიდერის დარწმუნება იმაში, რომ მისი პირადი მიზნები მცდარია, უპერსპექტივოა და საზიანო სხვა მსჯავრდებულებისათვის, მისი ყურადღების გადატანა პრაქტიკულ აქტივობებზე, თუნდაც, ფორმალური ჩართვა თვითშემოქმედებით საქმიანობებში.
- 3.4 იმ შემთხვევაში, თუ ლიდერის ნეგატიური ქმედებების შეცვლა ვერ მიიღწევა, მაშინ სხვა მსჯავრდებულებში შერყეულ უნდა იქნეს მისი ავტორიტეტი იმ საშუალებით, რომ დაეანახოთ მისი ქმედებების ჭეშმარიტი მიზნები და მისი ეგოისტური სწრაფებები.

3.5 იმ შემთხვევაში, თუ აღნიშნული ინდივიდუალური ან ჯგუფური ზემოქმედების ფორმებისა და მეთოდების გამოყენება შედეგს არ გამოიღებს, უნდა მოხდეს მოცემული ფორმალური ლიდერის სრული იზოლაცია მსჯავრდებულთა მასისაგან და მსჯავრდებულთა ჯგუფებში უნდა შეიქმნას ისეთი ატმოსფერო, რომ მათ შეძლონ, განიხილონ მისი ქცევები მათთან განმარტებითი მუშაობის პარალელურად.

3.6 არაფორმალური ლიდერის სწორი გზით წარმართვის შემთხვევაში, ადმინისტრაციამ იგი მიზანმიმართულად უნდა გამოიყენოს დაწესებულებაში მსჯავრდებულთა შორის კონფლიქტის აღსაქვეთად, სხვა მსჯავრდებულებზე პოზიტიური ზემოქმედებისათვის, მათზე გამოსწორებითი ზემოქმედების განხორციელების გზით.

იმისათვის, რომ ადმინისტრაციამ სწორად შეძლოს მსჯავრდებულთა ცხოვრებისეული თავისებურებების შესწავლა, უნდა იცოდეს, რომელი მსჯავრდებული ახორციელებს მეტ-ნაკლებ ზემოქმედებას სხვა მსჯავრდებულებზე. სხვადასხვა სოციალურ-ფსიქოლოგიურ დეფექტს იქამდე მიჰყავს მსჯავრდებულთა უმრავლესობა, რომ ღია თუ ფარული პროტესტი სარევიმო მოთხოვნების მიმართ გარკვეულწილად მხარდაჭერას პოულობს ზოგიერთ მათგანში. ეს შესაძლებელია გახდეს საფუძველი „ცრუ კოლექტივის“ შექმნისა, რაც იმაში გამოიხატება, რომ ნებისმიერ მსჯავრდებულთა ჯგუფს ნებას რთავენ გადაწყვიტონ პრობლემა კანონსაწინააღმდეგო გზით, რაც მიმართულია ასოციალური მიდრეკილებების, თვისებებისა და მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისაკენ.

ასეთი დაჯგუფებების შექმნა ძალზედ უშლის ხელს აღმზრდელობითი სამუშაოების სწორად წარმართვას. ადმინისტრაციის ზემოქმედების მცდელობისას შესაძლებელია ორგანიზაციული გართულებები, რომლებსაც ქმნიან ასეთი ცრუ კოლექტივები. ამან შეიძლება გამოიწვიოს ცრუ კონფლიქტები, რევიმის მოთხოვნებისა და სამუშაო დისციპლინის დარღვევა. ძირითადი დარღვევის ფორმები და მათი დამახასიათებელი ნიშნები მოცემულია შემდეგ გრაფაში:

დარღვევის ფორმები	დამახასიათებელი ნიშნები
შრომითი საქმიანობის პროცესის მოშლა	დაბალი ეფექტურობა; აეარიების წინაპირობა (ტექნიკის ექსპლუატაციის წესების დარღვევა); აეარია მსჯავრდებულის დარღვევის გამო; სამსახურებრივი ტრავმები.
დისციპლინური და სოციალური წესების დარღვევა	მიდრეკილება შინაგანაწესის დარღვევისაკენ; შინაგანაწესის დარღვევა; აგრესიული ქცევები სხვა მსჯავრდებულებთან მიმართებით; ალკოჰოლიზმი და ნარკომანია; სექსუალური გადახრები; თვითმკვლელობის მცდელობა; ქურდობა; სამუშაოსათვის თავის არიდება; აზარტული თამაშები და სხვა.
პიროვნებათა შორის ურთიერთობების დარღვევა	მაღალი კონფლიქტურობა, გაბრაზება, სხვა მსჯავრდებულებთან ურთიერთობის დროს უხეშობა; ნაკვეტილობა; მსჯავრდებულთა ჯგუფისათვის მნიშვნელოვანი მიზნების უგულებელყოფა; ეჭვიანობა; მერყეობა.

მსჯავრდებულთა შორის მნიშვნელოვან რაოდენობას აქვს ნერეულ-ფსიქიკური არამდგრადობა, რაც ელინდება ფსიქიკური აშლილობის ფორმით, ტოქსიკომანიით ან სხვა მყარი ფსიქიკური გადახრებით. ქცევაში და მოქმედებებში ეს გამოიხატება შემეცნებითი, ემოციური და ნება-სურვილის შეზღუდვით სხვა მსჯავრდებულებთან არაადეკვატური დამოკიდებულებით. პასიური მსჯავრდებულების გამოვლენის დროს მათ უნდა ჩაუტარდეთ ექიმისა და ფსიქოლოგის კვალიფიციური დახმარება. ნერეოფსიქიკური არამდგრადობის დამახასიათებელი ნიშნების გამოვლენისას ფსიქოლოგმა უნდა გამოიყენოს კომპლექსური ღონისძიებები, რომელიც მიმართული იქნება მსჯავრდებულის ნორმალური მდგომარეობის აღდგენისაკენ და მხოლოდ ამის შემდეგ უნდა შეირჩეს ფსიქიკულ-დაგოგითური ზემოქმედებისა და კორექციის ინდივიდუალური მიდგომა.

დაწესებულებაში უნდა შეიქმნას ყველა პირობა, რომელიც შეაფერხებს ასეთი ცრუ დაჯგუფებების არსებობას, ან მოახდენს მათ დროულ დოკუმენტაციას. არაფორმალური ურთიერთობების, მისი შექმნის წინაპირობა და ფორმირების მიზეზების სტრუქტურის ცოდნა გააადვილებს მათზე ზემოქმედებას. მსჯავრდებულთა გამოვლენა ეიზუალური ნიშნების მიხედვით და რეკომენდაცია მათზე მოტივაციური ზემოქმედების მოსახდენად მოცემულია მეორე გრაფაში:

გარეგანი ნიშნები	რჩევები ინდივიდუალური მუშაობის ჩასატარებლად
იერი - მოღუშული, თვალი - გამჭრიახი; გაბედულად აკონტროლებს ყოველ სიტყვას და პერსონალის მოძრაობას; თითქმის არ იღიმება; სხვა მსჯავრდებულებთან მკაცრია და თითქმის არ საუბრობს; კითხვებზე პასუხობს ნელა და გააზრებულად.	ასეთ მსჯავრდებულთან ურჯობისა საქმიანი და მოკლე საუბარი; ის არ ღებულობს ურთიერთობაში არასერიოზულობას. უდამოკიდებულება უნდა გადმოიცეს სერიოზულ ფორმით და დამატკრებლად: შენიშვნა ან შესვნიება, თუ ეს აუცილებელია, უნდა ჯერდეს გაკვირვებულად, ეიდრე დამრიგებლური ან დატუქსვის ფორმით. დასჯა არა თუ არ გამოასწორებს ასეთ მსჯავრდებულს, არამედ უფრო ამძიმებს მის მდგომარეობას და უძრეს შემთხვევაში მიჰყავს სერიოზულ დარღვევებამდე.
სახე - ღია და კეთილსინდისიერი; თვალები - მხიარული და მოცინარი; ყურადღებიანი და წინდახედული; ყურადღებით ასრულებს მიღებულ ბრძანებებს. მსჯავრდებულებთან კომუნიკაბელურია; რბილი ხასიათი; ადვილად მქცევა რეციდივისტების ზეგავლენის ქვეშ; ყურადღების ოდნავი შესუსტებისთანავე ხდება რეჟიმის დამრღვევი.	ურთიერთობაში უფრო ეწყობა სიმკაცრეს კიდრე „მოფერებას“; უნდა აღინიშნოს მიღწევი, რადგანაც შექებას ღებულობს სიამოვნებით, აშკარად გამოხატავს სიხარულს ნათელი თეალებით; კრიტიკულად უყურებს ჩადენილი საქცილის მონანიებას. ასეთი მსჯავრდებელი მრევეა ახალ გარემოს ყოველგვარი პრობლემის გარეშე. თანამშრომელმა უნდა განახსვას თაუ შეკავებულობა და თაიი აარიდოს ქედმიღლობას.
ჩაფიქრებული, წყნარი, გარეგნულად მოკაძლებული გაუბედავი და გაფანტული, როცა მას უსეამენ შეკითხვას, აცილებს თვალს, როცა ხედავს მისკენ მიმართულ უფროსის მზერას. თვალები აპათიურია, გამოცოცხლებული მხოლოდ დროებით. მსჯავრდებულებთან კომუნიკაბელური არ არის და არჩევს მარტოობას.	მხარი დაუჭიროს მსჯავრდებულს თაიისი აეტორიტეტით იმ მიზნით, რომ შემდარდეს ადაპტაციის პერიოდი; გაუანტოს ეჭვი და დარწმუნდეს, რომ პატიოსნება და კეთილსინდისიერება ამჟარებს მის ხასიათს; გაუღვივოს ინტერესი ჯგუფის პრობლემებისადმი, ყურადღება მიჰაყრობინოს საზოგადოებრივ სამუშაოს, არ დაუშვას არა-სამართლიანი სასჯელი, უფრო აძლიერებს სიფრთხილეს, წარმოშობს წინდაუხედაობასა და უყურადღებობას.

მეტყველი, სიმპატიური მომღიმარი სახე, თვალები უბოროტო, თანამგრძნობი მზერით; უსასღეროდ შემსრულებელია, მუყაითი და ფროხილი. მას ღუპავს სიზარმაცე.	ახორციელებს გულმოდგინე კონტროლს ქცევაზე, მონდომებისათვის შექება და მეტი არაფერი; არ შეიძლება მცირე მოღუენების დაშვება, დასჯაზე მგრძნობიარეა. სისტემატურად უნდა ვახსენოთ, რომ სიზარმაცე მიიყვანს რეჟიმის დარღვევამდე; დარიგებას უნდა პქონდეს საქმიანი საუბრის ხასიათი.
პირქუში სახე, უხალისო თვალები, წარბშეკრული უკუერებს ხელმძღვანელობას, მსჯავრდებულებს უყურებს შემოდან. ეთავსება მხოლოდ რამდენიმე მსჯავრდებულს, ქეას იხრის ხელმძღვანელის ცინიზმისა და თვითნებობის წინაშე. უმოუწესრიგებელი და არასასიამოვნო.	მცდელობა ამ „ვაჟაკი“-ის

4. წახალისებისა და დასჯის ღონისძიებების გამოყენების მეთოდика

წახალისებისა და დასჯის ღონისძიებების გამოყენება, მეტ-ნაკლებად, დაფუძნებულია შესაბამისი ღონისძიებების შერჩევაზე. რაც მეტია დასჯის ხარისხი, მით უფრო არსებითად შეზღუდულია ჩამონათვალი.

მსჯავრდებულთა გამოსწორება — ეს არის მათში საზოგადოების, ადამიანის, ადამიანთა ურთიერთთანაცხოვრების წესებისა და ტრადიციებისადმი პატივისცემის ჩამოყალიბება და კანონმორჩილი ქცევის სტიმულირება. მსჯავრდებულის გამოსწორების ძირითად საშუალებებად მოიაზრება:

1. სასჯელის მოხდის რეჟიმი;
2. შრომა;
3. აღმზრდელობითი სამუშაო;
4. ზოგადსაგანმანათლებლო და პროფესიული განათლება.

მსჯავრდებულის გამოსწორების საშუალებები გამოიყენება მისი დახასიათების, ჩადენილი დანაშაულის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათისა და მსჯავრდებულის პიროვნების გათვალისწინებით.

აღმზრდელობითი სამუშაოების ორგანიზაციების დროს, ისეთი სახის ღონისძიებები, როგორიცაა დასჯა, წახალისება, უნდა შეირჩეს მსჯავრდებულის პიროვნების ინდივიდუალური თავისებურებების, ჩადენილი დანაშაულის და სასჯელის მოხდის პერიოდში მისი ქცევის გათვალისწინებით. აღმინისტრაცია მსჯავრდებულის გამოსწორების ხარისხს ადგენს მსჯავრდებულის ყოველმხრივი შესწავლისა და მისი შესაძლებლობის შეფასების მიხედვით, წარმართოს კანონმორჩილი ცხოვრება. მხოლოდ კომპლექსური მიდგომა, აღმზრდელობითი სამუშაოსადმი სხვადასხვა ფორმის, მეთოდისა და საშუალების გამოყენებით, უზრუნველყოფს აღმზრდელის (სოციალური მუშაკის) რეალური ზეგავლენის მოხდენას ყოველ მსჯავრდებულზე. პიროვნული ღირსების ფორმირება აღმზრდელის (სოციალური მუშაკის) მხრიდან საჭიროებს მრავალჯერად, დიდ

სამუშაოსა და ხანგრძლივ დროს. მსჯავრდებულის ქცევის მოდელირების შედეგი, სხვადასხვა აღქმის უნარის ხარისხის მიხედვით, იძლევა შესაძლებლობას ჩამოყალიბდეს საერთო რეკომენდაციები პრაქტიკული გამოყენებისათვის და დასჯა-წახალისების ღონისძიებების გამოყენებისათვის.

პენიტენციალურ დაწესებულებაში აუცილებელია მსჯავრდებულთა კლასიფიკაცია ჩატარდეს მოტივაციური ზემოქმედების აღქმის ხარისხის მიხედვით — აღქმის დაბალი, საშუალო და მაღალი ხარისხი — ყოველი კატეგორიისათვის დასჯის ხარისხის მიხედვით.

აღმზრდელობითი პროცესის ორგანიზაციისას აუცილებელია მსჯავრდებულთა ჯგუფების გაერთიანება მოტივაციის აღქმის ხარისხის მიხედვით.

ყოველ გამოყოფილ ჯგუფში აუცილებელია გამოიყოს პირობითი ლიდერი, ამასთან, დადებითი, მძიმე, რომელიც განიხილება, როგორც ადმინისტრაციის დამხმარე.

გონიერულია მოხდეს დიფერენცირება მოტივაციის ხარისხის ზემოქმედების მსჯავრდებულთა ყოველ ჯგუფზე და შესაბამისად, ლიდერისა.

მოტივაციური ზემოქმედების დინამიკის კორექტირება აღმზრდელობითი პროცესისა, რომელიც დიფერენცირებულია მსჯავრდებულთა შესაბამისი ჯგუფების მიხედვით, უნდა მოხდეს მიმდინარე, რეალური მდგომარეობის შესაბამისად.

დაწესებულებებში ორგანიზებული უნდა იყოს პირობითი ლიდერის ქცევის კონტროლი, იმ მიზნით, რომ მოხდეს კონფლიქტური სიტუაციის იდენტიფიკაცია და აღკვეთა.

5. მსჯავრდებულთა შორის კონფლიქტური სიტუაციის თავიდან აცილება/ლიკვიდაციის მეთოდიკა

კონფლიქტური სიტუაციის თავიდან აცილების ან ლიკვიდაციის მიზნით ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური სამუშაოს აგებისათვის აუცილებელია:

5.1 შესწავლილ იქნეს მსჯავრდებულთა შორის ფსიქოლოგიური ატმოსფერო ინდივიდუალური გამოვლინებების ძირითადი ფორმების მიხედვით:

5.1.1 მკვეთრი დაქვეითება ქცევის ორგანიზებულობისა (იმპულსური, ნაადრევი ან უდროო ქმედებები) ადრე გამოუმუშავებული ჩვევების დაკარგვის გამოვლინება, წარსული ჩვევების გამოყენებლობა, საპასუხო რეაქციის შეუპოვარი გამოვლენა, მიუხედავად მასში მიზნის არარსებობისა.

5.1.2 შეფერხებული მოქმედებები მოძრაობის დროს, დამახასიათებელი შენელებული მოქმედებები ფსიქიკურ (პათოლოგიურ) უმოქმედობამდე.

5.1.3 საქმიანობის ეფექტურობის ამაღლება, რომელიც გამოიხატება მიზანმიმართულ აქტიურობაში, მკვეთრად აღქმული და გააზრებული გამომდინარე გართულებებით, მათი სწორად შეფასებით, ამაღლებული თვითკონტროლი, გარკვეულ სიტუაციაში ადეკვატური ქმედობის ჩადენა.

52 განისაზღვროს მსჯავრდებულის მხრიდან თავისუფლების აღკვეთის ფსიქოლოგიური აღქმა.

აქ შესაძლებელია გამოიყოს რამდენიმე ჯგუფი:

- 52.1 პირები, რომლებიც წინასწარი გამოძიების დროს, სასამართლოში სრულად ინანიებენ თავიანთ საქციელს, შეგნებული ჰქონდათ იმ ზიანის არსი, რომელიც მიაყენეს საზოგადოებას. თავისებურება ასეთი ჯგუფის სამართალდამრღვევებთან ურთიერთობისა გამოირჩევა მათში იმ თავისებურების არსებობით, რომ ისინი აღიქვამენ შემდეგ მიდგომას – მათ ჩაიდინეს დანაშაული და საზოგადოებას აქვს უფლება დასაჯოს ისინი. ეს საშუალებას იძლევა (სწორი აღმზრდელობითი მუშაობის შემთხვევაში) უზრუნველყოფილ იქნეს დადებითი ზემოქმედება სხვა მსჯავრდებულებზე. ასეთი კატეგორიის მსჯავრდებულები საკმაოდ ადვილად ეჩვევიან ცხოვრების არსებულ პირობებს, აქტიურ მონაწილეობას იღებენ სამუშაო და აღმზრდელობით პროცესებში.
- 52.2 პირებს, რომლებიც თავიანთ სასჯელს არასწორად ან განსაკუთრებით მკაცრად მიიჩნევენ და მათ მიერ ჩადენილ ქმედობას არ განიხილავენ, როგორც დანაშაულს. ასეთმა დამოკიდებულებამ სასჯელისადმი შესაძლებელია ისინი მიიყვანოს გაბოროტებამდე, რეჟიმის აქტიურ დარღვევამდე, გამოსწორების ღონისძიებებისადმი აგრესიულ დამოკიდებულებამდე. მათ შესაძლებელია განუვითარდეთ გარკვეული ზიზღი ცხოვრების პირობებისა და სამუშაოსადმი, ჩაღრმავდნენ თავის განცდებში, რასაც მიჰყავს მოტივაციური ზემოქმედების აღქმისას მოქმედების პასურობამდე. საჭიროა ასეთი პირების დარწმუნება სასჯელის სისწორეში, რაც აადვილებს მათ შემობრუნებას აქტიური ცხოვრებისა და მოქმედებისაკენ.
- 52.3 პირები, რომლებიც ძირითადად ადგანან განსაზღვრულ დანაშაულებრივ ცხოვრების გზას. ეს მსჯავრდებულები არ ფიქრობენ გამოსწორებაზე, ისინი იმედოვნებენ, რომ ციხიდან გასვლის შემდეგ იცხოვრებენ ადრინდელი ცხოვრებით, ითვალისწინებენ რა იმ „შეცდომებს“, რომელთა საშუალებითაც, მათი აზრით, ისინი გახდნენ ავტორიტეტული. ეს განსაზღვრავს მათ დამოკიდებულებასაც თავისუფლების აღკვეთისადმი, რომელიც მათთვის არის მხოლოდ ცხოვრების არასასურველი ეტაპი, რომელიც არ ცვლის მათში ცხოვრებისეულ შეხედულებებს და მსოფლმხედველობას. მათთვის მთავარია ნებისმიერი მეთოდით შეამცირონ სასჯელის მოხდის პერიოდი. ამით განისაზღვრება დამოკიდებულება სხვა პატიმრებსა და რეჟიმთან. სწორედ ამ ჯგუფის მსჯავრდებულები იწვევენ აზრს, რომ აუცილებელია იყვნენ ფრთხილი და მოხერხებული, მათ შორის, სასჯელის მოხდის ადგილებში.
- 53 მსჯავრდებულების მოტივირებისას გათვალისწინებულ უნდა იქნეს მოქმედებების ძირითადი სახეობები, რაც მიმართულია რეჟიმის დაცვისათვის სასჯელდასრულების დაწესებულებებში.

შესაძლებელია გამოიყოს მსჯავრდებულის ფსიქიკური მდგომარეობის ცვლილებებთან დაკავშირებული შემდეგი ძირითადი პერიოდები:

- 53.1 ადაპტაციის პერიოდი, ცხოვრების ახალ პირობებთან შეგუება (პირველი 3-4 თვე). ამ პერიოდში განსაკუთრებით მძაფრად შეიგრძნობენ მოთხოვნილებათა შეზღუდვას, ცვლილებებს, რომლებსაც ახლავს სტერეოტიპები, ყოველთვის

ხდება შესაძლებლობათა შემცირება არსებული მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, რაც იწვევს ამაღლებულ გაღიზიანებულობას. სოგეერთში პირიქით, ეს იწვევს დათრგუნვას, დანაღვლიანებას. ეს ხდება მანამდე ვიდრე მსჯავრდებულს არ გამოუმუშავდება თვისება, რომელიც აუცილებელია ცხოვრების ახალი პირობებისათვის. ამაღლებული აღზნებადობა შესაძლებელია გახდეს მიზეზი სხვადასხვაგვარი ჩაჯარდნისა და უბეში დარღვევისათვის.

5.3.2 გამომჟღავნების (გამოვლინების) პერიოდი, ინტერესის განვითარება ცხოვრების ახალი პირობებისადმი. ეს პერიოდი დაკავშირებულია დადებითი ემოციების გამოვლენა/გამომჟღავნებასთან, მდგომარეობა, რომელიც იწვევს ფსიქიკურ აქტიურობას მსჯავრდებულში. ინტერესი, რომელიც იწვევს ასეთ მდგომარეობას, შესაძლებელია იყოს სხვადასხვაგვარი.

5.3.3 პერიოდი, რომელიც ეხება თვითგამოსწორების გარეგნულ ზემოქმედებას. გამოსწორების პროცესის ორგანიზება ამ პერიოდში დინამიკურად ხდება. ის ხასიათდება იმით, რომ ელინდება მიზნები ცხოვრებაში და ხდება მათი მიღწევის გზების გამომუშავება. მსჯავრდებულის ფსიქოლოგიაში უფრო მეტად გამოიხატება სინანული ჩადენილი საქციელის გამო, განიცდის და აღინიშნება მისწრაფება მიყენებული ზიანის ანაზღაურებისაკენ. ეს პერიოდი ხასიათდება ცხოვრებისეული მახასიათებლების გადაფასებით, რაც დაკავშირებულია გარკვეული ფსიქიკური მდგომარეობის კომპლექსთან, ურთიერთობების ცვლილებებთან და მსოფლმხედველობის კორექციასთან.

5.3.4 პერიოდი, რომელიც წინ უსწრებს გათავისუფლებას. გათავისუფლების მოლოდინი ხშირად დაკავშირებულია განცდებთან, იმ სირთულეებთან, რომლებიც ელოდება მსჯავრდებულს გათავისუფლების შემდეგ (ურთიერთობა ოჯახთან, სამუშაო და სხვა). ამ მიზეზით შესაძლებელია განვითარდეს ისეთი ფსიქიკური მდგომარეობა, როგორიცაა ტანჯვა და ამაღლებული გაღიზიანებულობა.

კონფლიქტური სიტუაციის წარმოშობის შემთხვევაში აუცილებელია სიმშვიდის შენარჩუნება, არ უნდა მოხდეს მსჯავრდებულის პროვოცირება, გარკვევა კონფლიქტის წარმოქმნის მიზეზებში; ეს ინფორმაცია გათვალისწინებულ იქნეს შემდგომ საქმიანობის პროცესში.

ნებისმიერი ჯგუფის მსჯავრდებულების სხვადასხვა აქტიუობაში ჩართვის მოტივაციისათვის აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს მსჯავრდებულთა მიკროგარემოს შემდეგი ფსიქოლოგიური თავისებურებები:

- ❖ მსჯავრდებულთა წრეში ყოველთვის თავს იჩენს მომეტებული ურთიერთზეგავლენა ჯგუფის წევრებს შორის, რაც გამოირკვევა მუდმივ ურთიერთობაში, დაინტერესება სხვა პირების ქცევისადმი, სპეციფიკური პირობები ჯგუფის არსებობისათვის, მისი წევრის ფსიქოლოგიური თვისებები. მსჯავრდებულთა კონკრეტული წრის ფსიქოლოგია მნიშვნელოვნად განისაზღვრება ურთიერთობებით, რომლებიც ყალიბდება მათსა და ადმინისტრაციას შორის;

- ❖ მსჯავრდებულთა წრე ურთიერთობისას ყოველთვის გამოირჩევა სირთულეებითა და აზრთა სხვადასხვაობით. ეს აიხსნება არსებული პირობებითა და იმით, რომ ბევრ მსჯავრდებულს აქვს სოციალურ-ფსიქოლოგიური დეფექტები და დეფორმაცია. კონფლიქტი შესაძლებელია წარმოიშვას როგორც დაწესებულების ადმინისტრაციასთან, ასევე

მსჯავრდებულთა მიკროჯგუფის წევრებთან. კონფლიქტი სშირად ხდება სხვადასხვა ჯგუფის შორის ურთიერთობის დომინირებული ფორმა.

- ❖ ფსიქოლოგიური ზეგავლენა მართლმსაჯულების განხორციელების დროს არის სპეციფიკური. მისი შემცველობა და მიმართულება განისაზღვრება განსაკუთრებული მიზნებით, პროცესუალური პირობებით (მოთხოვნებით), რომელიც აუცილებლად უნდა იქნეს დაცული და გათვალისწინებული. ასევე მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული პატიმრისა და პერსონალის განსაკუთრებული ფსიქიკური მდგომარეობა, დამოკიდებულება კორუნიკაციისა და სხვადასხვა სახის სასარგებლო საკმეიანობისადმი, რომლის დროსაც უნდა განხორციელდეს ზემოქმედება. ზემოქმედება ყოველთვის ისეთი გათვლით უნდა იყოს აგებული, რომ არა თუ მთლიანად შენარჩუნდეს, არამედ დამატებით შეიქმნას სტიმული (მოტივაციური ფაქტორი) გამოსწორების პროცესში მსჯავრდებულის ჩართვის აქტივაციისათვის. არსებობს სხვადასხვა ძირეული პრინციპის მიმართულება, რომელთა წინასწარ გათვალისწინების გარეშე შეუძლებელია და ვერ იქნება მიღებული შედეგი, ასეთია:
- ა) ზემოქმედება უნდა განხორციელდეს პიროვნების თავისებურებების გათვალისწინებით. ფსიქოლოგიური ზემოქმედების მეთოდები მხოლოდ მაშინ იძლევა რეზულტატს, როცა განიხილება არა მხოლოდ ფსიქოლოგიური თვისებებისა და პიროვნების თავისებურებების ერთობლიობა, არამედ პიროვნების ფსიქიკური მდგომარეობა მოცემულ მომენტში;
- ბ) ზემოქმედების განხორციელებამდე საჭიროა ადამიანის ფსიქიკის, ადამიანის მიერ ინფორმაციის ათვისების შესახებ საერთო კანონზომიერებების, მისი მექანიზმებისა და განვითარების პროცესების ცოდნა, ურთიერთობის დროს მისი ალქმის თავისებურებები, ფაქტორები, რომლებიც ზემოქმედებას ახდენენ ინფორმაციის ათვისების/ალქმის პროცესზე, აზროვნებაზე, აგრეთვე ზემოქმედება სააზროვნო ფუნქციების ემოციურ პროცესებზე, ზემოქმედება წარსული გამოცდილებისა, ზემოქმედების განსახორციელებელი პირის მსოფლმხედველობა.
- გ) ზემოქმედების პროცესები, მისი ელემენტები, უკურაქცია, რომელზეც ზემოქმედებენ, უნდა იყოს წინასწარპროგნოზირებული და დაგეგმილი. პროგნოზირებას და დაგეგმვას ექვემდებარება პირობები, ზემოქმედების საშუალებები, ყველა მონაწილის ქცევა ზემოქმედების დროს, ინფორმაციის მიღების საშუალებები ზემოქმედების რეალიზაციის შესახებ, სტიმულირების მეთოდები და სხვა.
- დ) ზემოქმედების ეფექტური (დადებითი) ალქმა აუცილებლად უნდა იქნეს წახალისებული, რაც მიიღწევა სხვადასხვა პედაგოგიური მეთოდით, როგორიცაა: მიღწეულ რეზულტატებზე მითითება, სიტყვიერი წახალისება, მიეცეს კანონით გათვალისწინებული შესაძლებლობა მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად.
- ე) ზემოქმედება ყველა შემთხვევაში მკაცრად შემოიფარგლება პროცესუალური კანონმდებლობით, არ უნდა დაირღვეს ის უფლებები, რომლებიც მას გააჩნია.
- ვ) ზემოქმედების ღონისძიებათა დაგეგმვის დროს გამოვლენილი უნდა იყოს კონკრეტულ ადამიანზე ზემოქმედების ღონისძიებათა სტრუქტურა. ყოველ

კონკრეტულ პიროვნებაზე ყოველთვის ელინდება მრავალგვარი ზემოქმედება, რომელიც შეიძლება განხორციელდეს ნებისმიერი ურთიერთობის დროს, რომელშიც შედის ესა თუ ის ადამიანი. დამოკიდებული ზემოქმედების პირობებზე, კომუნიკაცია, მიზნები, ინტერესები, მსჯავრდებულის ფსიქიკური მდგომარეობა, ეს ზემოქმედება შეიძლება იყოს განსხვავებული მოვლი მოცულობით და შედეგი მოცემული პიროვნებისათვის. გამოძიებლის, აღმზრდელის ძალისხმევა შეიძლება ფუჭი იყოს, თუ არ იქნა გათვალისწინებული ზემოქმედების ყველა ფაქტორი. აუცილებელია არა მხოლოდ მისი გათვალისწინება, არამედ ზემოქმედების განხორციელება, რომელიც მიმართული იქნება იქითკენ, რომ მოხდეს რეგულირება-გაძლირება, შესუსტება ან ლიკვიდაცია სხვა ზემოქმედებებისა.

- ზ) ზემოქმედების დროს აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული ის გარეგნული პირობები (ფაქტორი), რომელშიც იგი ხორციელდება. გარეგნული პირობები უნდა დაეხმაროს ზემოქმედების მიზნის მიღწევას. აუცილებელია ყველა შემთხვევაში იმის ცოდნა, იმ პირობების განკერძოება, რომელსაც შეუძლია მიაღწიოს რეზულტატს ზემოქმედების ფსიქოლოგიური მეთოდების გამოყენებისას. ამასთან დაკავშირებით ერთგვარი პირობები (ხელისშემშლელი, ყურადღების გადამტანი) უნდა იყოს აცხადებული ან ნეიტრალიზებული, მეორე (დამხმარე, რომელიც ელინდება ფსიქიკური მდგომარეობის მოდელირებისათვის, ფსიქიკური პროცესების გასწორება) უნდა იყოს შექმნილი.
- თ) ზემოქმედება უნდა განხორციელდეს კონკრეტული ფაქტორების გაერთიანების გათვალისწინებით, რომელიც ემსახურება არსობრივი პროცესების განსაზღვრული მიმართულებების წარმოქმნას პირში, რომელზეც ხორციელდება ზემოქმედება.
- ი) ზემოქმედება ყოველთვის უნდა იყოს კომბინირებული; მისი რეალიზება უნდა მოხდეს იმ პირის ემოციური მდგომარეობის გათვალისწინებით, რომელზეც ხორციელდება ზემოქმედება.
- კ) ზემოქმედების განხორციელებისას აუცილებელია უზრუნველყოფილ იქნეს მსჯავრდებულის ფსიქიკური აქტივობა, რომლისკენაც იგი მიმართულია. ზემოქმედება მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნება შედეგიანი, როცა ის აქტიურად მიიღება (აღიქმება). ის სთავაზობს აქტიურ ფსიქიკურ მოქმედებას როგორც იმ პირს, რომელიც ახორციელებს ამ ქმედობას, ასევე იმ პირს რომელზეც ხორციელდება იგი. ეს აქტივობა უკიდურეს შემთხვევაში უნდა უზრუნველყოს მსჯავრდებულის მხრიდან ინფორმაციის აღქმამ, რომელიც მას გადაეცემა ზემოქმედების პროცესში, ამ ინფორმაციის გააზრებული დამუშავება, ემოციური რეაქცია ამაზე. პირველ ეტაპზე ზემოქმედების პროცესი ითვალისწინებს შემდეგ მიზნებს: აღძვრას საზოგადოებისადმი განსაზღვრული ინტერესი, პიროვნების ფსიქიკური აქტივობა, რის გარეშეც შეუძლებელია მიზნის მიღწევა.

ფსიქოსოციალური პროგრამა არასრულწლოვანთა აღზრდელთა და დახმარებაში განთავსებული მოზარდებისათვის (მინი-პარინატი)

ფსიქოსოციალური მხარდაჭერა გულისხმობს იმ ადამიანთა დახმარებას, რომელთაც დაერღვათ ურთიერთობა გარე სამყაროსთან (ოჯახთან, საზოგადოებასთან) და საკუთარ თავთანაც კი. აქედან გამომდინარე სარეაბილიტაციო სამსახური მიმართულია ამ დარღვეული ურთიერთობების აღდგენა-განვითარებისაკენ. შესაბამისად, არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების ფსიქოსოციალური დახმარების შედეგი შესაძლოა იყოს მოზარდის ადაპტაცია სოციალურ სინამდვილესთან, ურთიერთობის გაუმჯობესება გარემომცხოვრებულთა და ოჯახის წევრებთან, მოყვანისა და საზოგადოების მიმართ შემწყნარებლური განწყობის შემუშავება, საკუთარი თავის პატივისცემისა და ღირსების გრძნობის ამაღლება, ფასეულობათა ახლებური სისტემის შემუშავება, სრულფასოვან წევრად დაბრუნება საზოგადოებაში, სადაც ის შეძლებს საკუთარი თავის დამკვიდრებას. ფსიქოსოციალური რეაბილიტაცია გულისხმობს არა მარტო ადამიანის ნორმალური ყოფითი და სოციალური ფუნქციონირების, არამედ მისი ღრმა სულიერი სამყაროს აღდგენასაც.

დამხმარეების რიცხვს მიეკუთვნებიან ფსიქოლოგები, სოციალური მუშაკები, ესენი ე.წ. პროფესიული დამხმარეები არიან, მაგრამ არსებობენ არაპროფესიონალი დამხმარეებიც, როგორებიც არიან აღმზრდელთა და დაწესებულებაში მომუშავე პედაგოგები, აღმზრდელები და დაწესებულების სხვა მუშაკები, რომლებსაც უწევთ არასრულწლოვან მსჯავრდებულებთან კონტაქტი.

1. მოზარდთა ფსიქოსოციალური დახმარების პრინციპები

1.1 პიროვნულ ზრდაზე ორიენტაციის პრინციპი.

პრობლემური, კრიზისული მდგომარეობა (სასჯელაღსრულების დაწესებულება), რომელშიც იმყოფება მოზარდი, უნდა განიხილებოდეს არა როგორც ავადმყოფობა, ან პათოლოგია, არამედ როგორც ინდივიდის ნორმალური რეაქცია არანორმალურ გარემოებაზე.

1.2 უპირობო, პოზიტიური ყურადღების პრინციპი.

მოზარდებთან ურთიერთობა უნდა ემყარებოდეს ურთიერთნდობასა და პატივისცემას. მნიშვნელოვანია, რომ სარეაბილიტაციო შეხვედრებზე შეიქმნას ისეთი უსაფრთხო ატმოსფერო, რომელიც მოზარდის თვითგამოხატვასა და გახსნას წახალისებს, ამის მიღწევა კი შეიძლება იმ შემთხვევაში, თუ მოზარდს მივიღებთ ისეთად, როგორიც ის არის, ყოველგვარი შეფასების გარეშე. არაკონსტრუქციული ქცევის კორექციისას უნდა შევაფასოთ მხოლოდ ქცევა და არა პიროვნება.

1.3 ასაკობრივი თავისებურებების გათვალისწინების პრინციპი.

მუშაობის სპეციფიკა ითვალისწინებს მოზარდთა ასაკობრივ თავისებურებებს (ფსიქოფიზიკური განვითარების დონე, ქცევის წამყვანი ფორმა, ინტერესები).

1.4 თემზე ორიენტაციის პრინციპი.

მოზარდებთან მუშაობისას უნდა გაითვალისწინოთ მათი გარემო (აღმზრდელობითი დაწესებულება); ისინი უნდა განვიხილოთ, როგორც მიკროსოციალური, თემის წევრები. აქედან გამომდინარე, მოზარდებთან მიმდინარე ფსიქოსოციალური სარეაბილიტაციო სამუშაოები უნდა წარმოებდეს იმ პირობებთანაც, რომელთაც მათთან ყოველდღიური შეხება აქვთ. ესენი არიან: აღმზრდელობითი დაწესებულების თანამშრომლები, პედაგოგები, აღმზრდელები, სოციალური მუშაკები, აგრეთვე, მათი ოჯახის წევრები (მშობლები, მეურვეები). მუშაობა უნდა მიმდინარეობდეს სხვადასხვა სამსახურში მომუშავე და განსხვავებული თაობის წარმომადგენელთა დასახსლოებლად, მათ შორის დისტანციის შესამცირებლად, ერთ მთლიან თემში ინტეგრაციის ხელშეწყობისთვის.

1.5 მუშაობის მრავალგვეგმიანობის პრინციპი.

ნებისმიერი სარეაბილიტაციო ღონისძიება მიმართული უნდა იყოს მოზარდის პიროვნული ფუნქციონირების ყველა დონეზე (ქცევები, ჩვევები, ემოციები, შემეცნებითი პროცესები, ღირებულებათა სისტემა, პიროვნული იდენტურობა). მიდგომის ამგვარი მრავალგვეგმიანობა და კომპლექსურობა ხელს უწყობს კონსტრუქციულ ცვლილებათა პროცესის სრულად გაშლას.

1.6 მულტიდისციპლინარულობის პრინციპი.

არასრულწლოვან მსჯავრდებულებთან არსებული პრობლემების შესაბამისად, სამუშაო მიზნებისა და ამოცანების ფართო სპექტრიდან გამომდინარე, მოზარდების ფსიქოსოციალური დახმარება ითხოვს მულტიდისციპლინარულ მიდგომას. სარეაბილიტაციო ღონისძიებებს უნდა გეგმავდნენ და ატარებდნენ არა მარტო ფსიქოლოგები, არამედ პედაგოგები, სოციალური მუშაკები, ფსიქიატრები, აღმზრდელები, ხელოვნების მუშაკები და ა.შ.

1.7 მუშაობის პროლონგირებულობის და საფეხურებრიობის პრინციპი.

ისეთი სამუშაო მიზნები, როგორიცაა არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების ქცევის კორექცია, რეაბილიტაცია, საზოგადოების სრულფასოვან წევრად დაბრუნება, ტრავმატული გამოცდილების დაძლევა, მოზარდთა ფსიქოფიზიკური განვითარების ხელშეწყობა და პიროვნული ქმნადობის უზრუნველყოფა, მოითხოვს ხანგრძლივ, პროლონგირებულ (ერთი წლის ვადით მაინც თითოეულ მოზარდთან) მუშაობას, ერთჯერადი ჩარევის ნაცვლად. ამ ერთი წლის განმავლობაში სარეაბილიტაციო ღონისძიებებში ჩართული მოზარდები გაივლიან მიზნობრივად შედგენილი სპეციალური განმავითარებელი, ფსიქოკორექციული, რეაბილიტაციური, პროფილაქტიკური პროგრამების ციკლს; თითოეული მომდევნო პროგრამა გააღრმავებს და გაამდიდრებს წინარე პროგრამაში მიღებულ გამოცდილებასა და ათვისებულ უნარ-ჩვევებს. ფსიქოსოციალური პროგრამების ეფექტურობის შეფასება მოხდება მოზარდთა ჩართულობით, ეტაპობრივი ტესტირებით, შეფასების ფურცლების, მიღებული მონაცემებისა თუ შედეგების ანა-

ლიზისა და სხვა მსგავსი სამუშაოებით, მთლიანი პროგრამისა კი – სამუშაოს დაწყებისა და დასრულების შემდგომ ჩატარებული მასიური ფსიქოლოგიური-კური მუშაობით, სხვადასხვა ფსიქოლოგიური, ნეიროფსიქოლოგიური ტესტისა და კითხვარის გამოყენებით.

ფსიქოლოგიური სამუშაოები დაგეგმარება უკეთ გავიგოთ არასრულწლოვანი მსჯავრდებულის ფსიქოლოგია, ჩაწვედეთ მისი განცდების არსს, მის ფსიქოემოციურ მდგომარეობას და აქედან გამომდინარე უფრო ეფექტურად დაგეგმართ მას.

1.8 საზოგადოებასთან ინტეგრაციის პრინციპი.

სარეაბილიტაციო სამუშაოები მიმართული უნდა იყოს მოზარდების საზოგადოების პროდუქტიულ წევრებად ჩამოყალიბებისაკენ, მათი ასოციალური ქცევითი აქტივობების კორექციისაკენ და სხვა სახის სამუშაოებისაკენ, რაც საზოგადოებაში სრულფასოვან წევრებად მათი დაბრუნების წინაპირობაა. ამისათვის ყველა ღონისძიება უნდა იქნეს გამოყენებული, ერთი მხრივ, საკუთარი თავის პატივისცემისა და ღირსების გრძნობის გასაზრებლად და მეორე მხრივ, გარემომცველი სინამდვილის მიმართ ტოლერანტული დამოკიდებულების ჩამოსაყალიბებლად. სადაც ეს შესაძლებელია, სასურველია, სარეაბილიტაციო ღონისძიებაში საზოგადოების ჩართვა, განსაკუთრებით, მათი ასაკის მოზარდების, რათა მოხდეს მათი ურთიერთდაახლოება და ფარული დაპირისპირების მოხსნა. ეს შეიძლება იყოს სხვადასხვა სახის აქტივობები საზოგადოების მხრიდან (პუშინიტარული აქციები, სპორტული ღონისძიებები, აგრეთვე, შეხვედრები საზოგადოების სხვადასხვა სფეროს დამსახურებულ მოღვაწეებთან და ა.შ.).

2. პერსონალი

პერსონალთან მუშაობა მიზნად ისახავს ფსიქოსოციალური დახმარების ზოგადი პრინციპების, პრაქტიკული საკითხებისა და მოზარდებთან მუშაობისთვის საჭირო უნარ-ჩვევების გაუმჯობესება-დახვეწას.

სასჯელადსრულების დაწესებულების პერსონალი – როგორც დაწესებულებაში მოთავსებულ მსჯავრდებულთა დამხმარე ჯგუფი. ამგვარ ჯგუფებში, ჩვეულებრივ, ხელდებიან პედაგოგები, აღმზრდელები, სოცმუშაკები და დაწესებულების სხვა თანამშრომლები, რომლებიც სწავლასა და სასარგებლო უნარ-ჩვევების დაუფლებაზე არიან ორიენტირებულნი, რათა უკეთ შეძლონ მათზე დაკისრებული მოვალეობების შესრულება და მსჯავრდებულთა დახმარება. მნიშვნელოვანია პერსონალის ეფექტური კომუნიკაციის, საქმიანი ურთიერთობების, კონფლიქტთა მოგვარებისა და მოლაპარაკებათა წარმოების უნარ-ჩვევების სწავლა-ათვისება. ტრენინგის მიზანი: სასარგებლო უნარ-ჩვევების ათვისებისა და ადგილზე საყრდენი-დამხმარე ჯგუფის შექმნის გარდა, დაწესებულებაში მომუშავე პირთა და მსჯავრდებულთა შორის შეკავშირების ხელშეწყობა, მათში დამოუკიდებლობის, საკუთარი ძალების რწმენის და ღირსების გრძნობის გაძლიერება. ეს ყოველივე ხელს უწყობს მთლიანად დაწესებულებისა და თანამშრომლების მსჯავრდებულებთან შეკავშირებას, მათ შორის ადამიანურ ღირებულებებზე დაფუძნებული ურთიერთობების ფორმირებას, მათში დამოუკიდებლობის, საკუთარი ძალების რწმენის და ღირსების გრძნობის გაძლიერებას. ეს ყოველივე ხელს შეუწყობს მსჯავრდებულებთან რეაბილიტაციური სამუშაოების ეფექტურობას

და მათში ურთიერთდახმარებისა და ურთიერთმიზიდულობის სულისკვეთების ჩამოყალიბებას.

2.1 არასრულწლოვანთა აღმზრდელობითი დაწესებულების აღმზრდელებთან და პედაგოგებთან მუშაობა

აღმზრდელობით დაწესებულებაში მყოფი მოზარდების ფსიქოსოციალური დახმარება არ იქნება ეფექტური, თუ არ გაეთვალისწინეთ მათი სოციალური გარემოცვა, ის ურთიერთობები, რომლებშიც ისინი არიან ჩართული. ამ მხრივ, უაღრესად მნიშვნელოვანია არასრულწლოვან პატიმრებთან ფსიქოსოციალური რეაბილიტაციის განხორციელების დროს აღმზრდელობით დაწესებულებაში მომუშავე აღმზრდელებთან და სკოლის პედაგოგებთან მუშაობა, რაც შემდეგ მიზნებს ემსახურება:

აღმზრდელებისა და პედაგოგების სენსიტიურობის/სენსუალობის (მგრძნობელობის) გაზრდა არასრულწლოვანი პატიმრების ფსიქოლოგიური თავისებურებებისა და საჭიროებების მიმართ;

ეფექტური კომუნიკაციის უნარ-ჩვევების განვითარება დიდებში: აღმზრდელი – არასრულწლოვანი პატიმარი, პედაგოგი – არასრულწლოვანი პატიმარი;

არასრულწლოვან პატიმართა სოციალურ-ემოციური კომპეტენციის ასამაღლებლად საჭირო უნარ-ჩვევების შეძენა;

საჭირო უნარ-ჩვევების ათვისება არასრულწლოვან პატიმართა შორის ურთიერთობათა რეგულირებისათვის, დაძაბულ სიტუაციათა განსამუხტავად და კონფლიქტთა მოგვარების ხელშესაწყობად;

არასრულწლოვან პატიმრებთან ურთიერთობის პირადი გამოცდილების ურთიერთგაზიარება;

ჯგუფური მხარდაჭერის აღმოჩენა და ემოციური განმუხტვა;

პედაგოგიურ-აღმზრდელობითი სტილის კორექცია და დახვეწა.

ჩამოთვლილი მიზნების მისაღწევად განსაკუთრებით ეფექტურია პედაგოგებთან და აღმზრდელებთან ჯგუფური მუშაობის ფორმა, რომელიც პროფესიული გამოცდილების ურთიერთგაზიარების, საერთო პრობლემების დისკუსირების, ჯგუფური მხარდაჭერისა და ემოციური განმუხტვის საშუალებას იძლევა.

არასრულწლოვანი პატიმრების ფსიქოლოგიური თავისებურებებისა და საჭიროებების მიმართ სენსიტიურობის/სენსუალობის/თანაგრძნობის ასამაღლებლად ჯგუფური მუშაობის დროს გამოყენებული იქნება ისეთი ფსიქოლოგიური საეარჯიშოები, რომლებიც აღმზრდელებსა და პედაგოგებს საშუალებას მისცემს თავისუფლებაღკვეთილი მოზარდის თვალთ შეხედოს სამყაროს, საკუთარ გამოცდილებაში გაატაროს მათი ყოფა. პარალელურად ამისა, აღმზრდელსა და პედაგოგებს უაღრესად მნიშვნელოვანი თეორიული ინფორმაცია მიეწოდებათ თავისუფლებაღკვეთილი მოზარდის ქცევისა და ფსიქოემოციური მდგომარეობის შესახებ. ყურადღება გამახვილდება შემთხვევებზე, როდესაც მთავრდება აღმზრდელისა და პედაგოგის კომპეტენცია და საჭიროა ფსიქოსოციალური თუ ფსიქოკორექციული რეაბილიტაციური პროფესიული დახმარების აღმოჩენა.

ჯგუფური მუშაობისას განსაკუთრებული აქცენტი გაკეთდება აღმზრდელისა და პედაგოგის მიერ არასრულწლოვანი პატიმრის, როგორც პიროვნების, აღქმის მნიშვნელობაზე – იარლიყების მინიჭების („თაყხედი“, „უზრდელი“ და სხვა) და კატეგორიებში მოთავსების გარეშე. მნიშვნელოვანია გაცნობიერებულ იქნეს აღსაზრდელებთან ღია და გულწრფელი ურთიერთობის ფასეულობა, სადაც პედაგოგი თუ აღმზრდელი „შეუცდომლის“, „შმაღლესი ინსტანციის“ როლს კი არ „ასრულებს“, არამედ არის აუთენტური, არის ის, რასაც იგი პიროვნულად წარმოადგენს. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ზომიერება იყოს დაცული და აღმზრდელებმა, პედაგოგებმა, დაწესებულების სოციალურმა მუშაკებმა, ფსიქოლოგებმა მოზარდებთან მოახერხონ ნდობაზე დაფუძნებული ურთიერთობის დამყარება, დაცულობისა და უსაფრთხოების გარემოს შექმნა. მნიშვნელოვანია იმის გაცნობიერება, რომ პედაგოგმა აღზრდის პროცესში, აკადემიური მიღწევის გარდა, ისრუნოს მოზარდის სოციალურ-ემოციური კომპეტენციის ამაღლებაზე. ჯგუფის მუშაობა იმგვარად იქნება აგებული, რომ აღმზრდელებსა და პედაგოგებს დაეხმარება გახდნენ სენსიტიურები// მგრძნობიარენი იმ მახასიათებლების მიმართ, რომელნიც დაბალ სოციალურ კომპეტენციაზე მეტყველებენ და აქედან გამომდინარე, დაეხმარება მათ მოზარდებთან მუშაობა წარმართონ წარსული ცხოვრების გადაფასებისა და საკუთარ შესაძლებლობებში რწმენის მომატების, ემპათიის, საკუთარი უფლებების დაცვისა და დამოუკიდებელი გადაწყვეტილებების მიღების უნართა განვითარების მიმართულებით. ამგვარი ფუნქციის განხორციელებისას საჭირო უნარ-ჩვევების განვითარებას ემსახურება სპეციალურად დაგეგმილი სამუშაო სესიები, რაც აღმზრდელებსა და პედაგოგებს პრობლემაზე და დაძაბულ სიტუაციებთან გამკლავების საშუალებას მისცემს. პედაგოგებთან და აღმზრდელებთან ჯგუფური მუშაობა საჭიროა მსჯავრდებულებთან მუშაობის კომპეტენტურობის ამაღლებისათვის, აუცილებელი ცოდნით მათი აღჭურვისა და იმ პრაქტიკული ფსიქოლოგიური უნარ-ჩვევების დაუფლებისათვის, რომლებიც აუცილებელია მოზარდებთან აღმზრდელითი მუშაობისას. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისეთი აუცილებელი პროფესიული უნარების ჩამოყალიბება, რომლებიც დაეხმარება მათ მოზარდებთან ნდობითი ურთიერთობის დამყარებაში, ხელს შეუწყობს პრობლემების გამოყენებასა და მათ მოგვარებას.

3. მოზარდთა აღმზრდელით დაწესებულებაში მოთავსებული მოზარდების მშობლებთან და ოჯახის წევრებთან მუშაობა

არასრულწლოვან პატიმრებთან ფსიქოსოციალური დახმარების ეფექტური განხორციელებისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა ენიჭება ფსიქოკონსულტაციურ მუშაობას მათს მშობლებსა და ოჯახის წევრებთან.

აღნიშნულ დაწესებულებაში ფსიქოსოციალური კაბინეტის შექმნისთანავე მოზარდების ოჯახის წევრებს უნდა ეცნობოს მომსახურების შესახებ წერილობით ან სტელეფონო კავშირით, სადაც აღნიშნული იქნება, თუ რა სახის სამსახური შეუძლიათ გაუწიონ მათ სპეციალისტებს.

მშობლებთან უნდა წარმოებდეს ფსიქოკონსულტაციები, რაც ხელს შეუწყობს მხარდაჭერაზე, ურთიერთგაგებაზე, მზრუნველობასა და ურთიერთვალდებულებაზე დაფუძნებული ურთიერთობის ჩამოყალიბებას მშობელსა და მოზარდს შორის. ფსიქოკონსულტაციის დროს მოზარდის შინაგანი სამყაროს, დევნიაციუ-

რი თუ დელიკანტური ქცევის გამოცდილების უკეთ გაგების მიზნით მოხდება შეილთან რეალური პრობლემური ურთიერთობების მოდელირება და ალტერნატივათა მოძიება. ურთიერთობათა ეფექტურობის გასასრდელად წარმართება მსჯელობა, უპირველეს ყოვლისა, მოზარდის მიერ ჩადენილი საქციელის მიზეზებზე და არსებული მდგომარეობიდან გამოსავლის პოვნის შესაძლო გზებზე. მშობლებთან შეხვედრები, ფსიქოლოგიური კონსულტაციები საშუალებას მოგვცემს ოჯახის კონტექსტში განვიხილოთ მოზარდის მიერ ჩადენილი დანაშაულის მიზეზები. მნიშვნელოვანი ყურადღება გამახვილდება ოჯახური ურთიერთობების სტილზე, თანაცხოვრების წესებზე, კონფლიქტოგენურ თემებზე (ძალაუფლება – დაქვემდებარებულობა, პასუხისმგებლობა – უპასუხისმგებლობა, სიახლოვე – დისტანცია და სხვა), ღია თუ შენიღბულ კონფლიქტებზე, ოჯახის პირად ისტორიასა და რწმენათა სისტემაზე.

3.1 მშობლებთან ფსიქოკონსულტაციები შემდეგი ამოცანების განხორციელებას ემსახურება:

3.1.1 აღმზრდელობით დაწესებულებაში მყოფი მოზარდების ეფექტური ფსიქოსოციალური დახმარების მიზნით თანამშრომლური ურთიერთობის დამყარება მშობლებთან, მოზარდების მდგომარეობის დინამიკის დაკვირვება. ფსიქოლოგებმა კონტაქტი უნდა დაამყარონ მშობლებთან, გაათვითცნობიერონ ისინი ფსიქოსოციალური სარეაბილიტაციო სამუშაოს მიზნებში, ამოცანებსა და სპეციფიკაში, შესთავაზონ მათ თანამშრომლობა მოზარდების დახმარების საქმეში, გარკვეონ, რაიმე სპეციფიკური პრობლემები ხომ არ აქვთ მშობლებს მოზარდებთან, რაიმე კონკრეტული „შეკეთა“ – სარეაბილიტაციო ღონისძიებების მიმართ. ამგვარი პერიოდული, სისტემატური ურთიერთობის საფუძველზე ფსიქოლოგებს საშუალება ექნებათ ობიექტური უკუკავშირი მოიძიონ მოზარდებთან გაწეული მუშაობის ეფექტურობის თაობაზე (სასჯელის მოხსნის შემდეგაც ან სრულწლოვანთა სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში გადაყვანის შემთხვევაში).

3.1.2 მშობლების ხელშეწყობა შეილების ფსიქოსოციალური პრობლემების გაგებაში, აღმზრდელობითი სტილის კორექციასა და დახვეწაში. ეს დაეხმარება მშობელს დაინტერესდეს და შეეცადოს დაინახოს, თუ რა დგას იმ ქცევის მიღმა, რომელიც გახდა მოზარდის სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მოხედრის მიზეზი. მშობლებთან ამგვარი სამუშაოს ჩატარება ფსიქოლოგს შეუძლია, ერთი მხრივ, მშობლის ინფორმაციული უზრუნველყოფით აღსრდის ფსიქოლოგიის გარკვეულ საკითხებში; მეორე მხრივ, ძალიან მნიშვნელოვანია მშობლებთან საუბარი, რომლის დროსაც მოსმენის, პერიფრაზირების, შეკითხვების დასმის ტექნიკის გამოყენებით ფსიქოლოგს შეუძლია პირობები შეუქმნას მშობელს, რომ მან თვითონ გააცნობიეროს შეილთან ურთიერთობის ნიუანსები, გახდეს უფრო ეფექტური ურთიერთობაში. აქ უაღრესად მნიშვნელოვანია ის, რომ კონსულტაციის პროცესში ფსიქოლოგმა არ დაიკავოს ყოვლისმცოდნის, დიდაქტიკოსის და მსაჯულის („ეს – სწორია, ეს – შეცდომაა“ და სხვა) პოზიცია. კონსულტაციისას ეფექტურად დასმულმა შეკითხვებმა საშუალება უნდა მისცეს მშობელს გააცნობიეროს თავისი აღმზრდელობითი ტაქტიკის ხარვეზები.

აღსანიშნავია, რომ ფსიქოსოციალური დახმარება და რეაბილიტაცია მიზნად ისახავს მშობელსა და მოზარდს შორის, სოციუმსა და მოზარდს შორის დარღვეული ურთიერთობების აღდგენას.

4. ინდივიდუალური ფსიქოლოგიური კონსულტაციები

ფსიქოსოციალური მხარდაჭერის ვერც ერთი პროგრამა გვერდს ვერ აუვლის ინდივიდუალურ ფსიქოლოგიურ კონსულტაციებს. რეაბილიტაციის ამ ფორმას ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი უნდა დაეთმოს მოზარდთა აღმსრულებლობით დაწესებულებაში. იგი ხორციელდება ინდივიდუალური საუბრების, კონსულტაციების, ფსიქოდიანოსტიკის და ფსიქოთერაპიული ჩარევის სახით.

5. ინდივიდუალური ფსიქოლოგიური დახმარება

ფსიქოლოგიური დახმარების ინდივიდუალური ფორმა ფსიქოლოგიური ჩარევის ყველაზე მნიშვნელოვან და ეფექტურ ფორმად რჩება. ფსიქოსოციალური მხარდაჭერის უამრავ პროგრამათაგან ვერც ერთი ვერ ხორციელდება ამგვარი ჩარევის გარეშე. ინდივიდუალური მიდგომა ფსიქოლოგ-კონსულტანტს ძალადობის (როგორც სექსუალური, ოჯახური, წამების, ასევე სხვა სახის) მსხვერპლთან მუშაობაში დასჭირდება. მიუხედავად იმისა, რომ ძალადობის, წამების მსხვერპლები უფრო მეტად საჭიროებენ ფსიქოლოგიურ დახმარებას, ყველაზე ნაკლებად სწორედ ისინი მიმართავენ ფსიქოლოგს დახმარებისათვის. მათ იმდენად აქვთ დაკარგული ადამიანების ნდობა, რომ ხშირ შემთხვევაში საერთოდ უარს ამბობენ დახმარებაზე. ისინი სიფხიზლით ერთვებიან რეაბილიტაციის ჯგუფურ ფორმებში. დამხმარე ფსიქოლოგი ფხიზლად უნდა იყოს, რომ ამოიცნოს ძალადობის ან წამების „მსხვერპლი“ და თანდათანობით, ნაბიჯ-ნაბიჯ, ნდობის მოპოვებით დაიახლოვოს იგი ინდივიდუალური მუშაობის ჩასატარებლად.

ინდივიდუალური ფსიქოლოგიური დახმარების უამრავი მეთოდიკიდან უმრავლესობა ფსიქოთერაპიული პრაქტიკის წიაღში წარმოიშვა. ნებისმიერი მათგანი შეიძლება წარმატებით იქნეს გამოყენებული მძიმე სულიერ კრიზისში მყოფი ადამიანის ფსიქოსოციალური დახმარების ამოცანათა გადასაწყვეტად, მაგრამ ტრავმირებული ადამიანის, ძალადობისა და წამების მსხვერპლის, „გზას-აცდენილი“ მოზარდის ინდივიდუალური დახმარება მაინც თავისებურებებით ხასიათდება. ტრავმა იმდენად ღრმა ტრილობებს ტოვებს მოზარდის სულში, რომ მათ მოსაშორებლად საკმაოდ ფაქიზი მუშაობა, მაღალი პროფესიონალიზმი და ოსტატობაა საჭირო.

6. ჯგუფური ფსიქოლოგიური მუშაობა

მუშაობის ჯგუფური ფორმა გულისხმობს სარეაბილიტაციო სესიების ჩატარებას მოზარდების 15-20 -კაციან ჯგუფებში. სასურველია ჯგუფის წამყვანთა (ფასილიტატორთა) რიცხვი არ იყოს ორზე ნაკლები. ეს საშუალებას იძლევა ერთი მხრივ, ჯგუფი მთლიანად იყოს ფასილიტატორთა ყურადღების ცენტრში და მეორე მხრივ, მათ ერთმანეთი უზრუნველყონ უკუაქმირით, როგორც სესიის მსვლელობის პროცესში, ასევე მისი დამთავრების შემდეგ. თითოეული სესიის მსვლელობის ხანგრძლივობაა 3-4 საათი.

მსჯავრებულ მოზარდებთან ჯგუფური მუშაობის დასაწყისში აუცილებელია ეიზრუნოთ მონაწილეთა უკეთ ურთიერთგაცნობასა და დაახლოებაზე, დაცული, ნდობაზე დამყარებული ატმოსფეროს შექმნაზე. დაცული ატმოსფეროს შექმ-

ნისათვის მნიშვნელოვანია ჯგუფური მუშაობის დასაწყისში საერთო, ჯგუფის ყველა წევრისათვის მისაღები ურთიერთობათა წესების ერთობლივად შემუშავება. ძალდა მნიშვნელოვანია, რომ ჯგუფის წამყვანების (ფასილიტატორების) მიერ შეთავაზებულმა ურთიერთობის პარიტეტულმა სტილმა და მონაწილეებთან ერთობლივად შემუშავებულმა წესებმა შექმნან ჯგუფში არაშეფასებითი, არაკრიტიკული განსხვავებულობისადმი ტოლერანტული ატმოსფერო, რაც წაახალისებს მონაწილეთა თვითგამოხატვასა და გახსნას. ამგვარ სიტუაციაში ტოლერანტული დამოკიდებულება ბუნებრივია იქნება იმ მსჯავრდებულთა მიმართ, ეინც საერთო ჯგუფიდან „გარიყულია“, თანაბარი უფლებებით არ სარგებლობს, ჯგუფის შიგნით მოზარდებთან ურთიერთობებში (აღმსრუდლობით დაწესებულებაში მყოფ მოზარდებში „ქურდული კანონების“ მიმდევრობის გამო) და ჯგუფურ აქტივობებში არ ერთეება. ამ შემთხვევაში ფასილიტატორმა არ უნდა გაამახვილოს ყურადღება მის განაპირებულ ყოფნაზე. რასაკვირველია, ეს არ ნიშნავს იგნორირებას. ფასილიტატორი ისეთი კეთილგანწყობით უნდა მოექიდოს ამგვარ მოზარდს, რომ ის გრძნობდეს: მას არ კიცხავენ, არც ყურადღების (პოზიტიური თუ ნეგატიური) ცენტრში არ აქცევენ; იგი ჯგუფური პროცესების სრულყოფილებიანი, სასურველი მონაწილეა; ყოველთვის გამოიძენება დრო და სიერცე იმისათვის, რომ იგი აქტივობებში ჩაერთოს. ჯგუფური მუშაობის ფორმით განხორციელდება კომუნიკაციურ უნარ-ჩვევათა ტრენინგი, კონფლიქტის მართვის ტრენინგი, აგრესიის დაძლევისკენ მიმართული მუშაობა, შემოქმედებითი შრომა და შემოქმედებითი ცნობიერების განვითარების პროგრამა, ეკოლოგიური აღზრდისა და ფსიქოკორექციული ჯგუფები. მუშაობის პროლონგირებულიობისა და საფეხურეობრიობის პრინციპის თანახმად, სასურველია, რომ ჯგუფური მუშაობა მიმდინარეობდეს პერმანენტულად, ერთი-ორი წლის მანძილზე, კეირაში 2-4 შეხვედრის სიხშირით. ჩვენი გამოცდილების თანახმად, ეფექტურია, თუ კომუნიკაციურ უნარ-ჩვევათა ტრენინგი, კონფლიქტის მართვის ტრენინგი და აგრესიის დაძლევისკენ მიმართული ტრენინგი (ურთიერთშემაჯავებელი) თანმიმდევრულად შეენაცვლებიან ერთმანეთს. ამ შემთხვევაში თითოეული მათგანი ნიადაგს მოამზადებს მომდევნო განხორციელებისათვის. ჯგუფური მუშაობის სხვა ფორმები (ეკოლოგიური აღზრდისა და განვითარების, ფსიქოკორექციული, პროფილაქტიკური, შემოქმედების განმაფითარებელი და სხვა) სასურველია განხორციელდეს სამუშაოს დასაწყისიდანვე, დროგამოშვებით შეენაცვლონ სხვადასხვა სახის ტრენინგ-ჯგუფების შესაბამის სესიას, როგორიცაა:

- მოზარდთა დასაქმების ხელშეწყობის ფსიქოლოგიური ტრენინგი;
- ფსიქოკორექციული ჯგუფი;
- ბიბლიოთერაპიით, გაზეთებისა და საინფორმაციო ბუკლეტების გაფრცვლების გზით წარმოებული ფსიქოსოციალური დახმარება;
- კომუნიკაციური უნარ-ჩვევების ტრენინგი.

7. მეთოდის ძირითადი ამოცანები:

1. კონგრუენტული კომუნიკაციის პროცესის გაცნობიერება და დაუფლება;
2. არავერბალური, სხეულის „ენის“ გაცნობიერება; ვერბალური კომუნიკაციის სხვადასხვა ასპექტი გარკვევა;

3. კომუნიკაციის დამახინჯების პროცესებში გარკვევა; აქტიური, ემპატიური მოსმენის უნარის დაუფლება;
4. ემოციათა მართვის, გრძნობათა კომუნიკაციის ხელოვნებაში გაწაფვა; კომუნიკაციური ტიპების გაცნობიერება; აღწერა და დამარწმუნებელი კომუნიკაციის უნარის გაეარჯიშება; აქ მოზარდებს აეარჯიშებენ მოქნილ, კონგრუენტულ, გულწრფელ და დამარწმუნებელ კომუნიკაციაში, იყენებენ და აეთიარებენ უკვე ათვისებულ უნარ-ჩვევებს;
5. სუბიექტური რეალობის აღიარება და გაცნობიერება.

ამრიგად, კომუნიკაციის ტრენინგის მეთოდის მეშვეობით ჯგუფში იქმნება ტრამის დაძლევისათვის აუცილებელი სიტუაცია, რომელშიც მონაწილეები ითვისებენ უსაფრთხო, გამართული კომუნიკაციის ჩვევებს. მათი შემდგომი შეესება-გაღრმავება სხვა მეთოდების განხორციელებით მოხდება.

8. შემოქმედებითი აზროვნებისა და შრომის მეთოდები

8.1 კონფლიქტის მართვის ტრენინგი

კონფლიქტების მართვის ტრენინგის ძირითადი მიზნებია:

აღნიშნული დაწესებულების მოზარდებში ტოლერანტული სულისკეთების განვითარება და იმ უნარ-ჩვევებით აღჭურვა, რომლებიც საშუალებას მისცემს მათ, ირწმუნონ საკუთარი შესაძლებლობები პრობლემურ სიტუაციებთან გამკლავებისას; არაშაბლონურად მიუდგნენ კონფლიქტურ სიტუაციებს, ეძებონ ალტერნატიული გადაწყვეტის, ეფექტური მოგვარების გზები. თავის მხრივ, ეს ხელს შეუწყობს იმ რწმენის განმტკიცებას, რომ არ არსებობს მოუგვარებელი კონფლიქტური სიტუაციები; ყოველთვის უნდა მოეუხმომო ჩვენს შინაგან რესურსებს, რათა უმართავი სიტუაცია მართავადი გაეხადოს.

8.2 მტრის ხატის დაძლევისა და აგრესიის შესუსტებისაკენ მიმართული ტრენინგი

აღმზრდელობით დაწესებულებაში მყოფ მოზარდებთან მუშაობის გამოცდილებამ აჩვენა, რომ ამ ახალგაზრდებში მომატებულია აგრესიის დონე და საჭიროა მისი დაძლევისაკენ მიმართული ფსიქოლოგიური სამუშაოების წარმართვა. დაწესებულებაში მყოფი მოზარდისთვის ყველაზე დიდი პრობლემა არის ის, რომ იგი დამნაშავეა და აქედან გამომდინარე, სასჯელიც აქვს მისჯილი, იზოლირებულია, მიჩნეულია სასოგადოებისათვის საშიშ ადამიანად. მათში აგრესიის დონის მომატება განპირობებულია არსებული სიტუაციითა და მათი ასაკით (პუბერტატის ასაკი). აგრესია შეიძლება წარიმართოს პიროვნების შიგნით, ან პირიქით – გარეთ. ხშირია შემთხვევები, როდესაც ისინი არსებულ მდგომარეობას სხვას აბრალევენ, ქმნიან „მტრის ხატს“, არიან გაბოროტებულები ყველასა და ყველაფრის მიმართ. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მოზარდი, სანამ ის აღმზრდელობით დაწესებულებაში მოხდება, ხშირ შემთხვევაში გადის ძალზე რთულ გზას, რომელიც ტრავმებითაა სავსე; ისინი სხვადასხვა სახის ძალადობისა და წამების მსხვერპლნი ხდებიან.

სინამდვილის ამგვარი სურათი, ბუნებრივია, დაღს ასვამს მოზარდის სამყაროს

მოდელსა და რწმენათა სისტემას; ეს ყველაფერი კი ვლინდება კონფლიქტური ტენდენციებისა და განსხვავებულობათა მიმართ არატოლერანტული დამოკიდებულების სახით.

9. აგრესიის დაძლევისკენ მიმართული მუშაობის სტრატეგიული მიზნები

1. ნეგატიური ტრავმატული გამოცდილების კვლავ სტრუქტურირება – გადამუშავება – მონელება – დაძლევა;
 2. ერთი და იმავე მოვლენის სხვადასხვა კუთხიდან აღქმის უნარის განვითარება – პიროვნული თვალსაწიერის განვითარება;
 3. თანამშრომლობაზე, კოოპერაციისა და ნდობაზე დაფუძნებული ურთიერთდამოკიდებულების წახალისება, მიტევების და პატიების პოზიტიური ღირებულებების გაცნობიერება, მათი შესაბამისი განწყობების განვითარება;
 4. არჩევანის თავისუფლების, პირადი არჩევანის გამო ზნეობრივი პასუხისმგებლობის გაცნობიერებისა და ღირსების გრძნობის გამყარება.
- გარდა ჩამოთვლილისა, ტრენინგის შორსმომავალი მიზანია მოზარდების მომზადება საზოგადოებაში დაბრუნებისა და „დაპირისპირებული მხარის“ წარმომადგენლებთან თანაცხოვრებისათვის.

10. აგრესიის დაძლევისკენ მიმართული მუშაობის ძირითადი ტაქტიკური ამოცანები

- 10.1 ტრავმული მოგონებების გამთლიანება და მათთან დაკავშირებული მტკივნეული ემოციებისაგან განთავისუფლება. ტრავმა მოზარდის სიცოცხლეში დამოუკიდებელ სიცოცხლისუნარიანობას იძენს და დაღს ასვამს მის ცხოვრებას, იძენს რა თავს აკვიატებული, ფრაგმენტირებული მოგონებებისა თუ დესტრუქციული სიმპტომების სახით. ამიტომ ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ ჯგუფური მუშაობის პროცესში ხელი შეუწყოთ მოზარდებს თავიანთი გულისტკივილის გამოთქმასა და გამოხატვაში, საკუთარი ტრავმატული გამოცდილების გაზიარებაში.
- 10.2 ტრავმატული გამოცდილების მიღება. მნიშვნელოვანია მოზარდმა არ დაიკავოს „მიმადლის პოზიცია“ გადატანილი ტრავმის მიმართ და როგორი ძნელიც არ უნდა იყოს, მიიღოს იგი, როგორც საკუთარი გამოცდილები-სა და შესაბამისად ცხოვრების ნაწილი. მნიშვნელოვანია, რომ თავს გადამხდარი მოზარდმა პიროვნული ზრდის პრიზმაში გაიზაროს – სწორედ ამაში მდგომარეობს მიღების მექანიზმი.
- 10.3 სამყაროს მოდელის გაფართოება, დესტრუქციულ რწმენათა კორექცია, მათი შეცვლა კონსტრუქციული რწმენებით. როგორც უკვე აღინიშნა, ტრავმა დესტრუქციულ გავლენას ახდენს ადამიანის სამყაროს მოდელსა და რწმენათა სისტემაზე. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფსიქიკური პროცესი, რომლის მეოხებითაც ეს ხორციელდება, არის ე.წ. განზოგადება. ერთი მხრივ, ეს ის მექანიზმია, რომელიც გარემომცველ სინამდვილეში ადამიანის შეგუებასა და ადაპტაციას ემსახურება (ის მოერიდება მსგავს საფრთხეს, სიტუაცია-

სა თუ ადამიანებს), მეორე მხრივ, ანალოგიურმა პროცესმა ადამიანს შესაძლოა ზიანი მოუტანოს, შეუსღუდოს არჩევანის თავისუფლება იმ შემთხვევაში, თუ ჭარბი, არაადეკვატური განზოგადება გააკეთა. სეჭარბი განზოგადებები განსაკუთრებით დამახასიათებელია ტრამპეტული გამოცდილების შემთხვევაში და განსაკუთრებით, თუ ადამიანმა ტრამპი ბავშვობის ასაკში მიიღო. მაგალითად, თუ მოზარდზე განხორციელდა ძალადობა პოლიციის განყოფილებაში, ადვილად შესაძლებელია მან გააკეთოს განზოგადება, რომ ყველა პოლიციელი ცუდია. გამომდინარე ამ განზოგადებიდან, მომავალში ამა თუ იმ სამართალდამცავი პირის კეთილგანწყობილი ქცევა მან შეიძლება ვერ შეამჩნიოს ან აღიქვას არაადეკვატურად, აეისმომასწავებლად. გამომდინარე ამ ჭარბი განზოგადებიდან, პოლიციელის დანახვასე ამ ადამიანს არჩევანი შეზღუდული ექნება ორი შესაძლებლობით: ან გაერიდოს, გაექცეს საშიშროებას, ან ბრძოლა გამოუცხადოს მას. განზოგადება სწორედ ის მექანიზმია, რომელიც გადამწყვეტ როლს თამაშობს მტრის ხატის შექმნაში. ამიტომ ძალიან მნიშვნელოვანია, მუშაობის პროცესში მოხდეს არაკონსტრუქციული განზოგადებების გამოვლენა და დაძლევა, რაც საფუძვლად უდევს „მტრის ხატის“ შექმნას.

- 10.4 განსხვავებულობათა აღიარება, მიუღებლობა, მათი პოზიტიური საწყისის გაცნობიერება, მსხვერპლი-აგრესორის მანკიერი კომუნიკაციური სტერეოტიპის დაძლევა და პარიტეტული ურთიერთობის სტილის განვითარება.
- 10.5 მიტევებისა და პატიების არსისა და ღირებულების გაცნობიერება, მათი შესაბამისი განწყობების განვითარება.

მოზარდებთან მუშაობის დროს მნიშვნელოვანია, რომ მათ ეს იდეები მიეწოდოთ არა მზა სახით (რაც, ბუნებრივია, არ იქნება ეფექტური), არამედ ხელი შეეწყოს ამ თემაზე პრობლემური დისკუსიების გაშლას ცხოვრებისეული მაგალითების, მხატვრული ლიტერატურის ნიმუშების, ფილმებისა თუ როლური გათამაშების გარშემო (არტ-თერაპია, ფსიქოდრამა, გეშტალტთერაპია). მოზარდებს უნდა შეუუქმნათ პირობები, რომ თვითონ გააანალიზონ ეს სერიოზული საკითხები, გამოიტანონ საკუთარი დასკვნები, მიიღონ პირადი გადაწყვეტილებები. ამ კონტექსტში უადრესად მნიშვნელოვანია დაეხმაროთ მათ არჩევანის თავისუფლების, პირადი არჩევანის თაობაზე უნებობრივი პასუხისმგებლობის გაცნობიერებაში.

მეთოდის ძირითადი სტრატეგიული მიზანია მოზარდების შემოქმედებითი პოტენციალის განვითარება, აზროვნების რიგიდული სტერეოტიპების გადალახვა, მოვლენათა არაშაბლონური და ალტერნატიული ხედვის უნარის განვითარება, შემოქმედებითი თვითგამოხატვისა და თვითრეალიზაციის წახალისება, ელემენტარული შრომითი ჩვევების გამომუშავება, საკუთარი ხელებით შექმნილი ესთეტიკური ღირებულების პროდუქციის საფუძველზე საკუთარი თავის პატივისცემისა და ღირსების გრძნობის გამყარება, საკუთარ ძალებში და შესაძლებლობებში რწმენის განვითარება, ამ გზით მათი ადაპტაციური შესაძლებლობების გაზრდა და ტრამპეტული გამოცდილების დაძლევის ხელშეწყობა.

11. მუშაობის მიმართულებები (მეთოდი)

- 11.1 არაშაბლონური აზროვნების მასტიმულირებელი თავსატეხები, გამოცანები, საეარჯიშოები, დილემები და ა.შ.
- 11.2 შემოქმედებითი შრომის მეცადინეობები, რომლებზედაც მოზარდები სწავლობენ ბუნებრივი და იაფი მასალისაგან (მუყაო, ქაღალდი, ძაფი, გირჩები, შემოდგომის ფოთლები, ყვავილები, კერპები და სხვა) სუვენიერებისა და სათამაშოების დამზადებას.
- 11.3 მოზარდების ძალებით სასცენო კოსტიუმების, ნიღბების მომზადება და სკეტჩების, მინიწარმოდგენების დადგმა.

შემოქმედებითი შრომის აქტივობები ძლიერ განსხვავდება ტრადიციული შრომის გაკვეთილებისაგან: მათი მიზანი, მოზარდთა შრომითი უნარების გაიმუშავების გარდა, რეაბილიტაციაა, ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით. მოზარდის შრომითი აქტივობა შერწყმულია კორექციულ და განმავითარებელ სამუშაოსთან. შეხვედრები იმგვარად არის აგებული, რომ მოზარდების მიერ დამზადებული ასრულებენ ფსიქოდიანოსტიკური თუ ფსიქოკორექციული მასალის როლს. თეატრი ასევე მნიშვნელოვანი სარეაბილიტაციო აქტივობაა. მოზარდების მიერ შეთხზული ერთობლივი სცენარების, მათი შიშების, მართული მედიტაციური ფანტაზიების სიუჟეტების გათამაშება მათს ფსიქოლოგიურ პრობლემებზე მუშაობის საშუალებას იძლევა. სწორედ აქ იშლება საკორექციო და განმავითარებელი სამუშაოების ფართო ასპარეზი. ამასთან წარმოდგენაში მონაწილეობა, იმპროვიზაცია, შემოქმედებითი თვითგამოხატვა ხელს უწყობს მოზარდის პიროვნულ ზრდას.

12. ეკოლოგიური აღზრდის მეთოდი

ეკოლოგიური აღზრდის ძირითადი მიზანია მოზარდების ხელშეწყობა ეკოლოგიური ცნობიერების განვითარებაში, ეკოკულტურის საფუძვლებთან და მსოფლიო თუ ნაციონალური კულტურის ძეგლებთან ზიარებაში, ტოლერანტული დამოკიდებულების, მოფრთხილებასა და ზრუნვის განწყობის განვითარებაში, საკუთარი თავის პატივისცემასა და საკუთარ ძალებში რწმენის გამყარებაში, ამ გზით ტრადიციული გამოცდილების დაძლევისა და კორექციაში.

12.1 მეთოდი გულისხმობს ისეთ აქტივობებს, როგორიც არის:

- 12.1.1 ეიდოსემინარები ბუნების, არქიტექტურის, კულტურის ნაციონალური და მსოფლიო მნიშვნელობის ძეგლების გასაცნობად;
- 12.2.2 ეკოლოგიური აქციების მოწყობა: მაგალითად, დაწესებულების ეზოს დასუფთავება-გალამაზება, ხეების, ბუჩქების, ყვავილების დარგვა და მათი მოვლა-პატრონობა.

მეთოდის შესაბამისი ამოცანებია:

- ა) მოზარდების მიერ მათი ამჟამინდელი გარემოს გაცნობა, მოფრთხილებისა და ზრუნვის განწყობის შექმნა;

ბ) მოზარდების ზიარება ბუნებასთან, მისი მრავალფეროვნების, სიბრძნის, სიკეთის გაცნობიერება, მის მიმართ სიყვარულის, პატივისცემის, ზრუნვის განვითარების ხელშეწყობა;

გ) არქიტექტურული და კულტურული მსოფლიო თუ ნაციონალური მნიშვნელობის ძეგლების გაცნობა, რაც ხელს შეუწყობს საკუთარი ისტორიული წარსულის შეცნობას, ნაციონალური იდენტურობის ამაღლებას, ზოგად-საქაცობრიო ღირებულებებთან ზიარებას.

12.2 მოზარდთა ფსიქოსოციალური რეაბილიტაციის პროცესში სპორტული თამაშების გამოყენება

მსჯავრდებულ მოზარდებთან ფსიქოსოციალური რეაბილიტაციის პროცესში სპორტული თამაშების გამოყენება ხელს უწყობს ფსიქოკორექციას. პირველ რიგში, ჩვენ საქმე გვაქვს მოზარდებთან; მათთვის კი თამაშის ნებისმიერ ფორმას ბევრად მეტი აღმზრდელობით-კორექციული მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე ზრდასრულებისათვის; და მეორე, მსჯავრდებულ მოზარდთა ფსიქოსოციალური რეაბილიტაციისას არ შეიძლება მათგან გამოვეყოთ ყველაზე მძიმე, პრობლემური მოზარდები; სპორტული ჯგუფები დაკომპლექტდება მოზარდთა სურვილების გათვალისწინებით, სადაც მოხედებიან მოზარდები ფსიქოლოგიური და აღმზრდელობითი პრობლემებით, ასევე ნევროტული რეაქციებით, ნევროზებით, და ბოლოს, პიროვნების პათოლოგიური ფორმებით.

აღიარებულია, რომ სპორტით დაკავება ხელს უწყობს მოზარდში დადებითი მორალური და ნებითი თვისებების ფორმირებას (აღზრდას). როგორც წესი, აღინიშნება, რომ ვარჯიშისა და წერტნის დროს ყალიბდება ისეთი თვისებები, როგორიც არის მიზანმიმართულობა, ინდივიდუალობა და დამოუკიდებლობა, კოორდინაცია და თვითფლობა, აკურატულობა, დისციპლინურობა, კოლექტიურობა, კეთილგანწყობა, კრიტიკა და თვითკრიტიკა და ა.შ. რა თქმა უნდა, ეს პიროვნული მახასიათებლები ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში განსხვავებულად ფორმირდება, თუმცადა ეს უკვე მნიშვნელოვნად აფართოებს სპორტული თამაშების (ვარჯიშების) კორექციულ შესაძლებლობებს ფსიქოლოგიურ-აღმზრდელობით, და გარკვეული ხარისხით, სამედიცინო ასპექტშიც. მსჯავრდებულ მოზარდებს ხომ, ხშირ შემთხვევაში, თითქმის ურთიერთსაწინააღმდეგო მახასიათებლები აქვთ.

სპორტული ფსიქოლოგიისა და მედიცინის პრაქტიკაში არსებობს უფრო კონკრეტული მონაცემები პიროვნულ ცვლილებებზე, რომლებიც დაკავშირებულია სპორტულ ვარჯიშებთან. დადგენილია, რომ 10-14 წლის ბავშვებს სპორტული ვარჯიშების და შეჯიბრებების გავლენით უმჯობესდებათ თვითკონტროლი. ისინი ხდებიან უფრო კონტაქტურები, ხალისიანები, სტრესტოლერანტულები, ნაკლებად ჩაკეტილები და ეგოცენტრულები და ა.შ. სხვა მონაცემებით, ვარჯიშის დროს სპორტსმენები, ზრდასთან ერთად, ხდებიან აქტიურები, ნაკლებ შფოთიანნი, ნაკლები მიდრეკილება აქვთ დეპრესიისა და ფრუსტრაციისაკენ, მეგობრებთან ურთიერთობაში არ ესწრაფვიან ლიდერობას, იშვიათად განიცდიან საკუთარ არასრულფასოვნებას. ცნობილი სპორტული ფსიქოლოგის ბ. კრეტის მონაცემებით, სპორტის ჯგუფური ფორმების სპორტსმენები მეტად აქტიურები, კონტაქტურები და დამოუკიდებელნი არიან. რა თქმა უნდა, მოზარდთა ფსიქოსოციალური რეაბილიტაცია არ გულისხმობს მათ სპორტსმენებად ქცევას, თუმცადა ჩვენ ამ მონაცემებს გამოვიყენებთ რეაბილიტაციური სამუშაოე-

ბის დაგეგმვაში. სპორტულმა მეცადინეობებმა, მოტორიკის გაუმჯობესების ემოციონალური ტონუსის მომატების, პიროვნებათაშორისი ურთიერთობების აღდგენა-გაყვარების გარდა, შეიძლება შექმნან პირობები არა მარტო პიროვნების პოზიტიური მორალური და ნებითი შტრისების ფორმირებისათვის, არამედ შექმნან პირობები პიროვნების ისეთი მახასიათებლების და დარღვევების შეცვლისათვის, როგორიც არის ჩაკეტილობა, ეგოცენტრულობა, დეპრესია, ფრუსტრაციისაკენ მიდრეკილება და ა. შ. მათივე მეშვეობით ხდება დევიაციური და დელიკენტური ქცევის კორექცია, ასევე ისეთი სოციალური დაავადებების პროფილაქტიკა, როგორიცაა ტუბერკულოზი, ნარკომანია და სხვადასხვა სახის პათოლოგიური დამოკიდებულება. ამრიგად, სპორტული ვარჯიშების, თამაშების და შეჯიბრებების გამოყენება კორექციას ახდენს პიროვნულ თვისებურებებსა და დარღვევებზე, რომლებიც შეიმჩნევა მსჯავრდებულ მოზარდებში აღმზრდელობით, ფსიქოლოგიურ და სამედიცინო დონეზე.

მოზარდები სპორტულ აქტივობებში ჩართულნი უნდა იყვნენ ფსიქოსოციალური რეაბილიტაციის სხვა ფორმების პარალელურად. დასაწყისისათვის საჭიროა:

- ა) გათვალისწინებულ იქნეს კომპლექსური რეაბილიტაციის პრინციპები და დონეები;
- ბ) შესწავლილ იქნეს მოზარდთა ფიზიკური მდგომარეობა სომატური დაავადებების გამოვლენის მიზნით, რომელთა შემთხვევაში ასეთი მეცადინეობები უკუნაჩვენებია;
- გ) განისაზღვროს სპორტული ვარჯიშებისა და თამაშების სახეობები (მოზარდების ინტერესებიდან გამომდინარე, უნდა იყოს როგორც ჯგუფური, ასევე ინდივიდუალური ფორმებიც, რაც იძლევა ბალანსირებული კორექციის ნატარების შესაძლებლობას) და შევიძინოთ შესაბამისი ინვენტარი;
- დ) ჩატარდეს კორექციული შეჯიბრებები;
- ე) თვეში ერთხელ მოეწყოს შეჯიბრება, სადაც მოზარდები შეხედებიან სტუმრად მოსულ გუნდს, რომელიც დაკომპლექტდება თანატოლებით ან ზრდასრულებით სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციებიდან, რაც საზოგადოების მხრიდან კეთილი ნების გამოხატევა და ხელს შეუწყობს მოზარდების საზოგადოებასთან დაახლოებას.

ტექსტში გამოყენებულ უცხო სიტყვათა განმარტება:

- 1. პროლონგირებული – განგრძობადი, თანმიმდევრული, სისტემური მუშაობა;
- 2. სენსიტიურობა, სენსუალობა – მგრძნობიერი, მგრძნობელობა;
- 3. კონგრუენტული – გასაგები, თანხედრილი, შესაბამისი, თანაზომიერი.

მსჯავრდებულთა ფსიქოლოგიური თავისებურებები, რომლებიც მიდრეკილნი არიან სუიციდისაკენ

ო.ი. კოვალიოვი
ფსიქოლოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი

თვითმკვლელობისა და თვითმკვლელობის მცდელობის პრობლემა, სუიციდური ქცევების დიაგნოსტიკა და პროფილაქტიკა აქტუალური თემაა, როგორც ეროვნულ, ასევე საერთაშორისო პენიტენციურ სივრცეში. სხვადასხვა მიდგომის ანალიზი, რომელიც არსებობს რუსეთის, გერმანიისა და აშშ ციხეებში, სპეციალურად ჩატარებული კომპლექსური თეორიულ-ემპირიული კვლევები საშუალებას იძლევა აღეწეროთ ზოგიერთი ფსიქოლოგიური მახასიათებლები სუიციდისადმი მიდრეკილი მსჯავრდებულებისა, განვიხილოთ მათი დიაგნოსტიკისა და პროფილაქტიკის მეთოდები.

თანამედროვე ფსიქოლოგიაში უფრო მეტი გავრცელება ჰპოვა სუიციდური ქცევის ახსნის ორმა ძირითადმა მიდგომამ: პიროვნულმა და სოციალურმა. პიროვნული მიდგომის ჭრილში ანალიზი უკეთდება კითხვათა მოთხოვნის მიხედვით, რომელიც შეეხება თვითმკვლელობის მოტივაციას, სუიციდისადმი მიდრეკილი პირების ფსიქოლოგიური ხასიათის განსაზღვრას და სხვა. განსაკუთრებით მიზანშეწონილია გამოვიყენოთ ისეთი ფსიქოლოგების ნაშრომები, როგორიცაა ზ. ფრეიდი, ე. ბერნი, ა. ადლერი და სხვები, რომლებიც თვითმკვლელობას განიხილავენ, როგორც კაცობრიობის მიდრეკილებას. თვითმკვლელობის ძირითად მამოძრავებელ ძალად მეცნიერები მიიჩნევენ ორ ძირითად მიდრეკილებას, რომელიც ვლინდება გაუაზრებელ (დაუფიქრებელ) დონეზე: ლიბიდო და მორტიდო.

თვითმკვლელობების სოციალური მიდგომა და შესწავლა უფრო გავრცელებულია ფსიქოლოგიურ მეცნიერებაში. მისმა შემქმნელმა ე. დიურკეიმმა ანალიზი გაუკეთა პრობლემის სოციალურ, ფსიქოლოგიურ და რელიგიურ ასპექტებს, შეარჩია გარკვეული გზები თვითმკვლელობის პროფილაქტიკისა.

სუიციდისადმი მიდრეკილების მქონე მსჯავრდებულთა ფსიქოლოგიური მახასიათებლები განისაზღვრებოდა კომპლექსური დიაგნოსტიკის მეთოდის დახმარებით, რომელიც თავის თავში მოიაზრებდა: ფსიქოლოგიური ლიტერატურის კონტენტ-ანალიზს (როგორც ეროვნული ასევე უცხოელი ავტორების), ინტერვიუ, გამოკითხვა (ბასა-დაკის კითხვარის გამოყენებით, სუიციდის რისკი, სუბიექტური კონტროლის ხარისხი), ტესტირება (სტანდარტიზებული მეთოდიკა გ. იუ. აიზენკი), ექსპერიმენტი, კონტენტ-ანალიზი, სუიციდისადმი მიდრეკილ მსჯავრდებულთა პირადი საქმის შესწავლა, ანკეტირება.

მოცემულმა ემპირიულმა კვლევამ შესაძლებელი გახადა სუიციდისადმი მიდრეკილი მსჯავრდებულების ფსიქიკური თავისებურებების განსაზღვრა და აღწერა. თვითმკვლელობის მცდელობის უმეტესობა მსჯავრდებულებში ხდება 20-39 წლის ასაკში. მოცემული ფაქტი აიხსნება ფსიქოლოგიური მექანიზმით „კრიზისის ცხოვრების შუაში“, როდესაც ადამიანი გადასინჯავს თავის

ცხოვრებისეულ შეხედულებებს და პოზიციებს. გეგმების შეუსრულებლობიდან ერთ-ერთი გამოსავალი შექმნილი სიტუაციისას, სუიციდანტების ხედვით, არის თვითმკვლელობა. ამ ასაკში მაქსიმალისმის სიჭარბე ყოველთვის არ აძლევს საშუალებას სუბიექტებს ადეკვატურად შეაფასონ და აღიქვან მათ გარშემო მიმდინარე მოვლენები. წარუმატებლობა ხშირად აღიქმება, როგორც ცხოვრებისეული გეგმების დანგრევა. მსჯავრდებულები, რომლებსაც ჩადენილი აქვთ სუიციდის მცდელობა ამ ასაკში, როგორც კელევამ აჩვენა, არიან ეგოისტურები, მათ არ გააჩნიათ დროებითი პერსპექტივა, გადალახონ იმპულსური ქმედობები.

თვითმკვლელობის უმეტესი რაოდენობა მსჯავრდებულების მხრიდან ჩადენილია სასჯელის მოხდის პირველ ორ წელიწადში, რაც აიხსნება ახალი პირობებისადმი ფსიქოლოგიური ადაპტაციის ობიექტური სირთულეებით, ახალი სპეციფიკური სოციალური კონტაქტების აგების აუცილებლობით, სოციალური როლების შესრულებით და სხვა.

კელევამ აჩვენა რომ პირები რომლებსაც ჩადენილი აქვთ ძალადობრივი დანაშაული, უმეტეს შემთხვევაში მიდრეკილნი არიან სუიციდის გამოვლენისაკენ.

სუიციდანტ მსჯავრდებულებს ხშირად ახასიათებთ: დემონსტრაციული საქციელი იმისათვის, რომ მიიქციონ ყურადღება, არაადეკვატური საქციელი და გამოთქმები, რომლის მიზანსაც წარმოადგენს გამოიწვიოს თანაგრძნობა გარშემოყოფთა მხრიდან. სუიციდანტების ქცევაში აფექტურობა აიხსნება იმით, რომ მათ აქვთ სუსტი ნერვული სისტემა. ის, რომ არ შეუძლიათ ადეკვატური რეაქცია და გარშემო მიმდინარე მოვლენების აღქმა, აღვივებს მათში ნეგატიურ დამოკიდებულებას ყველფრისადმი, რაც ხდება გარშემო. ამასთან დაკავშირებით სუიციდანტ მსჯავრდებულებში აღინიშნება განვითარებული ნეგატივიზმი. არა აქვთ საკუთარი შესაძლებლობებისა და სოციალური მხარდაჭერის რწმენა. ისინი ძნელად ეგუებიან ცვალებად, სოციალურ-ეკონომიკურ სიტუაციის, ავადმყოფურად განიცდიან კერპის დაკარგვას, მათ არა აქვთ მომავლის რწმენა და დროებითი პერსპექტივა. მითითებული მახასიათებლები ხელს უწყობს სუიციდანტში აგრესიულობის განვითარებას (არაპირდაპირი აგრესია, რომელიც მიმართულია სხვადასხვა საგნისა და ნივთისაკენ, რომლებიც არ არიან გაღიზიანებისა და ევრობის საგნები აგრესიის გამოწვევები, გამოხატული სიტყვიერ შეურაცხყოფაში გარშემოყოფთა მიმართ). სუიციდანტი მსჯავრდებულები ხშირად არიან გაღიზიანებლები, ცუდად მართავენ თავიანთ ემოციურ მდგომარეობას სტრესულ სიტუაციაში. ისეთი ფსიქოლოგიური მახასიათებლები, როგორებიცაა: წყენა, ეჭვიანობა, დანაშაულის გრძნობა, უფითარდებით გადატანილი ფსიქოლოგიური ტრავმის შედეგად. ისინი, როგორც წესი, თავს მიიჩნევენ დამნაშავედ არა ჩადენილი დანაშაულის გამო, არამედ იმიტომ, რომ მიაყენეს სულიერი ტკივილი ახლობლებს, რომლებსაც სასჯელის მოხდის ადგილზე ყოფნის გამო წარმოუვს მათთან ურთიერთობის შესაძლებლობა. სუიციდანტები არ განიცდიან შეცოდებას მსხვერპლის მიმართ. ასეთი უპატივცემულობა და ცინიზმი დაზარალებულის მიმართ წარმოადგენს მსჯავრდებულების თავისებურ ფსიქოლოგიურ დაცვას, რომელიც საშუალებას აძლევს მათ ძირეულად შეცვალონ ქცევის ემოციონალურ-ნებითი ხარისხი.

მითითებული მახასიათებლები შეიძლება გაეაერთიანოთ დამნაშავეობის კომპლექსში, რომლის ფორმულირება უბიძგებს მსჯავრდებულს დანაშაულის ჩადენისა და თვითმკვლელობისაკენ. ეს აღამიანები არიან ჩაკეტილნი, არ ღებულობენ დამოუკიდებელ გადაწყვეტილებებს. თავიანთ ქცევას ხსნიან, როგორც „საკუთარი სამყარო და მისი ხედვა“. სუიციდანტების ნეიროტიზმი ვლინდება, როგორც წესი, ნერვული აშლილობის ფორმით, რომელიც

წარმოიშობა დაუქმავოფილებელი მოთხოვნების ან ფსიქიკური ტრავმის შედეგად. ნევროტიკებისათვის დამახასიათებელია გაღიზიანებულობა, სიფიცხე, აგრესიულობა, სწრაფი დაღლილობა, თვითშეფასებისა და დანიშნულების მაღალი ხარისხი. ასეთი მსჯავრდებულები შედეგს, მხოლოდ გარშემოცოფთა ძალისხმევით თუ აღწევენ.

სუიციდანტების ზემოთ მითითებული ფსიქოლოგიური მახასიათებლები ასევე დასტურდება ინდივიდუალური საუბრების დროსაც, ექსპერტული შეფასების მეთოდის დახმარებით. განსახილველი პირებისათვის დამახასიათებელია შემდეგი ფსიქოლოგიური მახასიათებლები:

- დაბალი თვითშეფასება;
- თავის შესაძლებლობებში დაურწმუნებლობა;
- თვითრეალიზაციის მაღალი მოთხოვნისა, დადებითი ემოციური მდგომარეობის დროს, დაფუძნებული გულდია ურთიერთობებზე;
- განვითარებული ემპათია, რომელიც ემყარება გარშემოცოფთა მხრიდან მხარდაჭერასა და გაგების მოლოდინს;

სამუშაოსა და პროფესიონალიზმის სტატუსის მაღალი მნიშვნელობა;

- სუსტი კონტროლი;
- დაბალი აქტიურობა;
- პესიმიზმი;
- ტენდენცია თვითდადანაშაულებისაკენ;
- არადამოუკიდებლობა;
- აგრესია, როგორც ფსიქოლოგიური მახასიათებლის გამოვლენის მუდმივი ფორმა;
- განცდის მაღალი ხარისხი;
- ნათელი ცხოვრებისეული პერსპექტივის არარსებობა;
- წყენა;
- ეჭვიანობა;
- დამნაშავეობის გრძნობის განვითარება;
- შიშის გრძნობის განვითარება, მიმართული იმისკენ, რომ გაექცეს თავისი ქცევის ნეგატიურ შედეგებს და მოსალოდნელ მოვლენებს;
- გაღიზიანებულობა და ემოციური აღზნებადობა.

მსჯავრდებულისწმოცემული მახასიათებლების ფსიქოდიანგნოსტიკა ე.წ. „რისკის ჯგუფის“ გამოვლენა, მათი კონკრეტული ფსიქოლოგიური პორტრეტის შედგენა საშუალებას მოგვცემს განესაზღვროთ შემდგომში კომპლექსი სამედიცინო-დიანგნოსტიკური, ფსიქოთერაპიული, ორგანიზაციული და სარეჟიმო ღონისძიებების მსჯავრდებულთა სუიციდური ქცევის პროფილაქტიკისა სასჯელის მოხდის ადგილებში.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. სისხლის სამართლის კოდექსი – 22 ივლისი, 1999 წელი, პარლამენტი, კანონი № 2287 (2007 წლის ცვლილებებით);
2. სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი – 20 თებერვალი, 1998 წელი, პარლამენტი, კანონი № 1251 (2007 წლის ცვლილებებით);
3. „პატიმრობის შესახებ“ საქართველოს კანონი - 22 ივლისი, 1999 წელი, პარლამენტი, კანონი № 2263 (2007 წლის ცვლილებებით);
4. საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი – 25 ივნისი, 1999 წელი, პარლამენტი, კანონი № 2181 (2005 წლის ცვლილებებით);
5. კანონი პაციენტის უფლებების შესახებ – 5 მაისი, 2000 წელი, პარლამენტი, კანონი № 283 (2007 წლის ცვლილებებით);
6. საქართველოს კანონი „პრობაციის შესახებ“ 19 ივნისი, 2007 წელი, პარლამენტი, კანონი № 4956;
7. „სახალხო დამცველის შესახებ“ – 16 მაისი, 1996 წელი, პარლამენტი, ორგანული კანონი № 230;
8. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 26 ივნისი, 1997 წელი, პარლამენტი, კანონი № 786 (2007 წლის ცვლილებებით);
9. 26 ივნისი, 2006 წელი, საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო, ბრძანება №620 „მსჯავრდებულთა და პატიმართა მიერ სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციის, მოსამსახურეთა, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის ან სხვა სახელმწიფო დაწესებულების უკანონო მოქმედების გასაჩივრების და მათი საჩივრების განხილვის ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე“;
10. 29 დეკემბერი, 1999 წელი, საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო, ბრძანება №370 „მსჯავრდებულთა რეესტრისა და პირადი საქმის წარმოების შესახებ“;

11. 24 მარტი, 2000 წელი, საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო, ბრძანება №35 „სასჯელადსრულების დაწესებულებებში მოშიშშილე მსჯავრდებულთა და პატიმართა მიმართ მოპყრობის წესის და მათი შენახვის პირობების შესახებ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე“.
12. 22 აგვისტო, 2002 წელი, საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო, ბრძანება № 723 (2003 წლის ცვლილებებით);
13. Особенности психологической работы с осуждёнными – Методическое пособие (В.И. Хомлюк. Под общей редакции Ю.И. Калинина- издание второе – «ДОНЕЦКИЙ МЕМОРИАЛ»);
14. სალექციო კურსი - სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოციალური სამუშაოს სასერტიფიკატო კურსის სტუდენტებისათვის. მასალა აღებულია ქალბატონ მაია მგელიაშვილის, ქალბატონ ნათია ფარცხალაძის და ქალბატონ ნონი შატერაშვილის სალექციო მასალებიდან.
15. ფსიქოსოციალური პროგრამა „მოზარდთა აღზრდელობითი დაწესებულების მოზარდთათვის“, მინი-ვარიანტი (სოფო ვერულაშვილი);
16. *О.Г.Ковалев*(кандидат психологических наук, доцент, заместитель начальника Владимирского юридического института Минюста России по учебной работе _ Психологические особенности осужденных-суицидентов О.Г. Ковалев (Издание подготовлено и осуществлено общественной организацией «Новый Дом» и УВРО ГУИН Минюста России в рамках швейцарской программы поддержки и развития российских правозащитных организаций, реализуемой при содействии ассоциации «Дорога Свободы» (Женева).);
17. ТЕОРИЯ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ -Часть II (Утверждено Редакционно-издательским советом, Университета в качестве учебного пособия для студентов ГФ всех форм обучения Теория социальной работы: Учеб. пособие. / М.В. Ромм, Е.В. Андриенко, Л.А. Осьмук, И.А. Скалабан и др.; Под ред. М.В. Ромма. – Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2000. Ч. II. – 112 с.).

ენასიტიკა	3
თავი I	5
საქართველოს კანონმდებლობა და საერთაშორისო სტანდარტები	5
I. „პატიმრობის შესახებ“ საქართველოს კანონი	9
მუხლი 57. სოციალური სამსახურის მიზანი	9
მუხლი 58. სოციალური სამსახურის მუშაკი	9
მუხლი 59. სოციალური უზრუნველყოფა მსჯავრდებულის მიღებისას და გათავისუფლებისას	10
მუხლი 60. ზედამხედველობის ორგანო	10
მუხლი 61. სარეაბილიტაციო ცენტრი	10
თავი VI	11
მსჯავრდებულის უფლებები და მოვალეობები	11
მუხლი 26. მსჯავრდებულის უფლებები	11
მუხლი 27. მსჯავრდებულის მოვალეობები	11
თავი VII	12
მსჯავრდებულის მიმართ აღმინისტრაციული, დისციპლინური და აღმზრდელოებითი ზემოქმედების ღონისძიებების გამოყენება	12
მუხლი 28. აღმზრდელობითი და ზემოქმედების ღონისძიებანი	12
მუხლი 29. მსჯავრდებულის წახალისება კარგი ქცევისა და სამუშაოსადმი პატიოსანი დამოკიდებულებისათვის	12
მუხლი 30. მსჯავრდებულის მიმართ დისციპლინური ღონისძიებების გამოყენება	12
მუხლი 30 ¹ . პასუხისმგებლობა სასჯელაღსრულების დაწესებულების შინაგანაწესის უხეში დარღვევისათვის, ან სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების დროს სასჯელაღსრულების დაწესებულების მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირის კანონიერი მოთხოვნის შეუსრულებლობისათვის	13
თავი X	16
სასჯელაღსრულების დანაშაულებასში მსჯავრდებულთა განათლება და პროფესიული სწავლება	16
მუხლი 44. მსჯავრდებულთა ზოგადსაგანმანათლებლო და პროფესიული სწავლება	16
მუხლი 45. ზოგადი განათლება	16
მუხლი 46. პროფესიული განათლება	16
თავი XI	17
ახლოვლებთან მსჯავრდებულის ურთიერთობის სახეები	17
მუხლი 47. ახლოვლებთან მსჯავრდებულის ურთიერთობის ზოგადი პრინციპები	17

მუხლი 48. შეხვედრა ოჯახის წევრებთან და ახლო ნათესავებთან	17
მუხლი 48. სასჯელაღსრულების დაწესებულების	
გარეთ ხანმოკლე გასვლა	18
მუხლი 50. მიმოწერა და სატელეფონო საუბრები	19
მუხლი 51. მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები	19
თაპი XI	20
მსჯავრდებულთა შრომა	20
მუხლი 53. შრომისადმი დამოკიდებულების საერთო მოთხოვნები	20
მუხლი 54. მსჯავრდებულის მუშაობის პირობები	20
მუხლი 55. მსჯავრდებულის შრომის ანაზღაურება	20
მუხლი 56. შრომის დაცვა	21
მუხლი 65. სასჯელაღსრულების დაწესებულებიდან	
გათავისუფლების საფუძვლები	21
მუხლი 66. გათავისუფლების საერთო წესი	22
მუხლი 67. ავადმყოფობის ან ხანდაზმულობის	
ასაკის გამო სასჯელისაგან გათავისუფლება	22
მუხლი 68. სასჯელის მოხდისაგან მსჯავრდებულის პირობით	
ვადამდე ადრე გათავისუფლება, ან მისთვის სასჯელის	
მოუხდელი ნაწილის უფრო მსუბუქი სასჯელით შეცვლა	22
მუხლი 87. ბრალდებულის პატიმრობაში მიღება	23
მუხლი 88. პატიმრის გადაყვანა	23
მუხლი 89. პატიმრის პაემანი	24
მუხლი 90. პატიმრის ხანმოკლე გათავისუფლება	24
მუხლი 91. პატიმრების მიმართ გამოყენებული	
დისციპლინური ზემოქმედების ღონისძიებანი	25
II. სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის	
სოციალური სამსახურის დებულება	25
თაპი II	26
სამსახურის ამოცანები და ფუნქციები	26
თაპი III	28
სამსახურის მართვა	28
III. საპარტეპლოს სისტემის სამართლის კომპლექსი	29
მუხლი 39. სასჯელის მიზანი	29
მუხლი 40. სასჯელის სახეები	29
მუხლი 50. ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა	29
მუხლი 51. უვადო თავისუფლების აღკვეთა	30
მუხლი 72. სასჯელის მოხდისაგან	
პირობით ვადამდე გათავისუფლება	30
მუხლი 73. სასჯელის მოუხდელი ნაწილის შეცვლა	

უფრო მსუბუქი სახის სასჯელით	31
მუხლი 74. სასჯელისაგან გათავისუფლება ავადმყოფობის	
ან ხანდაზმულობის ასაკის გამო	32
მუხლი 75. სასჯელის მოხდის გადავადება ორსული ქალისათვის	
ან ქალისათვის, რომელსაც პყავს ხუთ წლამდე შვილი	32
მუხლი 76. სასჯელის მოხდისაგან გათავისუფლება	
გამამტყუნებელი განაჩენის ხანდაზმულობის გამო	33
თაპი XV	33
ამნისტია, შეწყალება, ნასამართლობა	33
მუხლი 77. ამნისტია	33
მუხლი 78. შეწყალება	34
მუხლი 33. შეურაცხაობა ასაკის გამო	34
მუხლი 80. არასრულწლოვანი დამნაშაის ასაკი	34
მუხლი 82. სასჯელის სახეები	34
IV. საპროცესო სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი	35
მუხლი 21. საპროცესო მოქმედებისა და გადაწყვეტილების	
გასაჩივრების თავისუფლება	35
მუხლი 75. პირის ბრალდებულად ცნობა	35
მუხლი 76. ბრალდებულის უფლებები	36
მუხლი 77. ბრალდებულის მოვალეობები	37
მუხლი 162. პატიმრობის ვადა	37
მუხლი 164. პატიმრობიდან გათავისუფლება	38
თაპი XXX	39
საჩივარი	39
მუხლი 234. სისხლის სამართლის პროცესის განმასხვრციელებელი	
ორგანოს და თანამდებობის პირის მოქმედების ან	
გადაწყვეტილების გასაჩივრების უფლება	39
მუხლი 235. საჩივრის შეტანა	39
მუხლი 236. საჩივრის შეტანის ვადა	39
მუხლი 237. გადაწყვეტილების აღსრულების შეჩერება	
საჩივრის შეტანასთან დაკავშირებით	40
მუხლი 238. საჩივრის განხილვის ზოგადი წესი	40
მუხლი 239. საჩივრის განხილვის ვადა	40
მუხლი 240. გადაწყვეტილება საჩივრის გამო	40
მუხლი 241. საჩივრის გამო გადაწყვეტილების შესახებ შეტყობინება	41
მუხლი 242. გამოძიებლის ან პროკურორის მოქმედებისა	
და გადაწყვეტილების გასაჩივრება სასამართლოში	41
მუხლი 243. წინასწარი გამოძიების სტადიაზე აღკვეთის	
ლონისძიების გამოყენების, შეცვლის ან გაუქმების, ასევე	

პატიმრობის ვადის გაგრძელების შესახებ მოსამართლის	
ბრძანების (დადგენილების), გასაჩივრების წესი	42
მუხლი 279. გამოძიებისა და პროკურორის	
მოქმედებისა და გადაწყვეტილების გასაჩივრება	44
მუხლი 518. სააპელაციო გასაჩივრების სუბიექტი	44
მუხლი 519. სააპელაციო გასაჩივრების საგანი	44
მუხლი 520. სააპელაციო საჩივრის განხილვის საგლდებულობა	45
მუხლი 521. სააპელაციო საჩივრის განხილველი სასამართლო	45
მუხლი 522. სააპელაციო სასამართლოში საქმის განხილვის საფუძველი	45
მუხლი 523. სააპელაციო გასაჩივრების ვადები	45
მუხლი 524. სააპელაციო საჩივრის შეტანა	46
მუხლი 525. კერძო სააპელაციო საჩივარი	46
მუხლი 526. დამატებითი სააპელაციო საჩივარი	46
მუხლი 528. სააპელაციო ინსტანციაში საქმის განხილვის ვადები	46
მუხლი 529. სააპელაციო საჩივარი	47
კასაცია	48
მუხლი 546. საკასაციო გასაჩივრების სუბიექტები	48
მუხლი 547. საკასაციო წესით გასაჩივრების საგანი	48
მუხლი 549. საკასაციო საჩივრის განხილველი სასამართლო	48
მუხლი 550. საკასაციო გასაჩივრების ვადა	49
მუხლი 551. საკასაციო საჩივრის შეტანისა და განხილვის ვადები	49
მუხლი 552. საკასაციო საჩივარი	49
მუხლი 553. კერძო საკასაციო საჩივარი	50
მუხლი 554. დამატებითი საკასაციო საჩივარი	50
მუხლი 594. საჩივრის შეტანა ახლად აღმოჩენილ და ახლად	
გამოვლენილ გარემოებათა გამო განაჩენის ან სხვა	
სასამართლო გადაწყვეტილების გადასინჯვის შესახებ	50
მუხლი 595. საჩივარი ახლად აღმოჩენილ და ახლად	
გამოვლენილ გარემოებათა გამო საქმის გადასინჯვის შესახებ	51
მუხლი 596. ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო წარმოების	
აღძვრა და გამოძიება	51
მუხლი 597. ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო საჩივრის შეტანა	53
მუხლი 598. ახლად გამოვლენილ გარემოებათა გამო საჩივრის	
განხილვა ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი	
სასამართლოს პრეზიდიუმში	53
მუხლი 599. ახლად გამოვლენილ და ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა	
გამო საჩივრის განხილვა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს	
სისხლის სამართლის საქმეთა პალატაში	54
მუხლი 601. ახლად აღმოჩენილ და ახლად გამოვლენილ გარემოებათა	

გამო სასამართლო გადაწყვეტილების გასაჩივრების ვადები	54
მუხლი 605. შეტყობინება განაჩენის აღსასრულებლად მიქცევის შესახებ	55
მუხლი 606. მსჯავრდებულის უფლებათა უზრუნველყოფა	
განაჩენის აღსასრულებლად მიქცევამდე	55
მუხლი 642. არასრულწლოვნის ფსიქოლოგიური და კომპლექსური	
ფსიქოლოგიურ-ფსიქიატრიული ექსპერტიზა	56
მუხლი 643. არასრულწლოვნის ცხოვრებისა და აღზრდის	
პირობების გამოკვლევა	56
V. საპარტიპლოს ზომადი ადმინისტრაციული კომპლექსი	57
მუხლი 10. საქვეყნოობა	57
მუხლი 11. საიდუმლოობა	57
მუხლი 12. ადმინისტრაციული ორგანოსათვის მიმართვის უფლება	57
მუხლი 27 ¹ . პირადი საიდუმლოება	57
მუხლი 27 ² . კომერციული საიდუმლოება	57
მუხლი 27 ³ . პროფესიული საიდუმლოება	58
მუხლი 27 ⁴ . პროფესიული საიდუმლოება	58
მუხლი 28. საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა	58
მუხლი 30. გადაწყვეტილება საჯარო ინფორმაციის	
გასაიდუმლოების შესახებ	58
მუხლი 30. საჯარო ინფორმაციის გასაიდუმლოების გადა	59
მუხლი 33. საიდუმლო ინფორმაციის გამოქვეყნების წესი	59
მუხლი 36. საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა	59
მუხლი 37. საჯარო ინფორმაციის მოთხოვნა	59
მუხლი 38. საჯარო ინფორმაციის ასლის ხელმისაწვდომობა	60
მუხლი 39. პერსონალური ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა	60
მუხლი 40. საჯარო ინფორმაციის გაცემა	60
მუხლი 41. საჯარო ინფორმაციის გაცემაზე უარის თქმა	60
მუხლი 41 ¹ . გადაწყვეტილება საჯარო ინფორმაციის გაცემის	
ან გაცემაზე უარის თქმის შესახებ	61
მუხლი 42. ინფორმაცია, რომლის გასაიდუმლოება დაუშვებელია	61
მუხლი 43. პერსონალური მონაცემების დამუშავების წესი	62
მუხლი 44. პერსონალური მონაცემების საიდუმლოობა	63
მუხლი 45. პერსონალური მონაცემების ხელმისაწვდომობა	63
მუხლი 46. მონაცემებში შესწორების შეტანა ან მისი განადგურება	63
ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტი	64
მუხლი 51. ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი	
აქტის ფორმა	64
მუხლი 52. ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი	
აქტის რეკვიზიტები	64

მუხლი 52 ¹ . ნორმატიული ინდივიდუალური	
ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის რეკვიზიტები	65
მუხლი 181. ადმინისტრაციული საჩივრის შინაარსი	65
მუხლი 182. ადმინისტრაციული საჩივრის მიღებაზე	
ან განხილვაზე უარის თქმა	65
მუხლი 183. ადმინისტრაციული საჩივრის განხილვის ვადა	66
VI კანონი ავტონომიური რეგიონების შესახებ	67
თავი V. პირადი ცხოვრების კონფიდენციალობა	
და ხელშეუხებლობა	68
VII. საპარტეზლოს კანონი „პროპაციის შესახებ“	70
მუხლი 2. არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა	
და პრობაციის ქვემდებარე სამართლებრივი აქტები	70
მუხლი 21. დადგენილი რეჟიმის დარღვევა მსჯავრდებულის მიერ	70
სამართლებრივი აქტის აღსრულების წესი	71
მუხლი 16. აღსასრულებელი სამართლებრივი აქტის აღრიცხვა,	
განაწილება და მისი აღსრულების კონტროლი	71
თავი X	72
მსჯავრდებულის მიმართ პრობაციის ღონისძიებების გამოყენების	
(პირობითი მსჯავრის დანიშვნის, სასჯელის მოხდისაგან	
პირობითი გადახედვით გათავისუფლებისა და სასჯელის მოხდის	
გადაადგენის) შესახებ სამართლებრივი აქტის აღსრულების წესი	72
მუხლი 40. პრობაციის ოფიცისა და სოციალური მუშაკის უფლებამოსილებანი	
პრობაციის სახით სამართლებრივი აქტების აღსრულების პროცესში	72
VIII. საპარტეზლოს იუსტიციის სამინისტრო, ბრძანება №620	73
„მსჯავრდებულთა და პატიმართა მიერ სასჯელის აღსრულების	
დაწესებულების ადმინისტრაციის, მოსამსახურეთა,	
სასჯელის აღსრულების დაპირებების ან სხვა სახელმწიფო	
დაწესებულების უკანონო მოქმედების გასაჩივრების და მათი	
საჩივრების განხილვის ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე“	73
IX. საპარტეზლოს იუსტიციის სამინისტრო, №370 „ბრძანება	
მსჯავრდებულთა რეესტრისა და პირადი საქმის წარმოების შესახებ“	76
მუხლი 31. მსჯავრდებულის პირადი საქმე	76
პირადი საქმე	76
I ნაწილი	76
აღწერა საბუთებისა, რომლებიც იმყოფება	
პირადი საქმის პირველ ნახევარში	77
პირადი საქმე	77
II ნაწილი	77
მუხლი 15. განცხადებების, საჩივრებისა და წინადადებების განხილვა	78
მუხლი 12. სასჯელის აღსრულების დაწესებულებაში მსჯავრდებულის	
მიღების წესი	80

მუხლი 6. პატიმრის მიღებისათვის საჭირო დოკუმენტები (დებულება პატიმრობის მოხდის წესის შესახებ) —	81
მუხლი 13. მსჯავრდებულთა რეესტრის წარმოების წესი —	81
X. სამოქალაქო სამართლის კოდექსი —	97
ფიზიკური პირები —	97
მუხლი 11. უფლებაუნარიანობა —	97
მუხლი 12. ქმედუნარიანობა —	97
მუხლი 13. ქმედუნარიანობის შეზღუდვის დაუშვებლობა გარიგებით —	97
XI. ორბანული კანონი „სახალხო დამცველის შესახებ“ —	98
თავი III. საქართველოს სახალხო დამცველის უფლებამოსილებანი —	98
XII. საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო, ბრძანება №35 ინსტრუქცია სასჯელაღსრულების დანახაზულუბაში მომხმრე მსჯავრდებულთა და პატიმართა მიმართ მოკერობის წესის და მათი შენახვის პირობების შესახებ —	102
მუხლი 1. ზოგადი დებულებანი —	102
მუხლი 2. შიშვილობის დაწყება —	102
მუხლი 3. სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციის მოვალეობები —	102
მუხლი 4. მოშიშვილის მიმართ მოკერობის წესი და მისი შენახვის პირობები —	103
მოშიშვილე მსჯავრდებულისათვის (პატიმრისათვის) საკეების მიწოდების აღრიცხვის ბარათი —	104
ეკროპული ციხის წესები —	104
პირითადი პრინციპები —	106
არეალი და გამოყენება —	106
მიღება —	107
განაწილება და განთავსება —	108
პიგიენა —	110
ტანსაცმელი და ქვეშაგები —	110
კვება —	111
იურიდიული კონსულტაცია —	111
კონტაქტი გარე სამყაროსთან —	112
ციხის რეჟიმი —	113
სამუშაო —	113
გარჯიში და დასვენება —	115
განათლება —	115
აზრის, სინდისის და რელიგიის თავისუფლება —	116
ინფორმაცია —	116
პატიმრის საკუთრება —	116
პატიმართა გადაყვანა —	117

პატიმართა გათავისუფლება	117
პატიმარი არასრულწლოვნები	118
ჩვეილი ბავშვები	119
უცხოელი მოქალაქეები	119
ეთნიკური ან ენობრივი უმცირესობები	119
ჯანმრთელობა	120
ჯანდაცვა	120
ციხეში ჯანდაცვის ორგანიზაცია	120
სამედიცინო და ჯანდაცვის პერსონალი	120
ექიმის მოვალეობები	121
ჯანდაცვის უზრუნველყოფა	122
ფსიქიკური ჯანმრთელობა	122
სხვა საკითხები	122
ნასრობი	123
ზოგადად წესრიგის საკითხების შესახებ	123
უშიშროება	123
უსაფრთხოება	123
უსაფრთხოების გაძლიერებული ღონისძიებები	124
ჩხრეკა და კონტროლი	124
სისხლის სამართლის დანაშაულები	125
დისციპლინა და დასჯა	126
ორმაგი საშიშროება/საფრთხე	127
ძალის გამოყენება	127
უშიშროების ღონისძიებები	128
იარაღი	128
მანქანები (ციხის მართვა) და დანაშაულების თანამშრომლები	129
ციხე, როგორც საჯარო სამსახური	129
ციხის თანამშრომელთა შერჩევა	130
დაწესებულების თანამშრომელთა ტრენინგები	130
ციხის მართვა	131
სპეციალიზებული თანამშრომლები	132
საზოგადოებრივი ცნობიერება	132
კვლევა და შეფასება	132
ინსპექცია და მონიტორინგი	133
სახელმწიფო ინსპექცია	133
დამოუკიდებელი მონიტორინგი	133
მიუსჯელი პატიმრები (პრალაბულები)	133
მიუსჯელი პატიმრების სტატუსი	133
მიუსჯელი პატიმრებისადმი მიდგომა	133

განთავსება	134
ტანსაცმელი	134
სამართლებრივი რჩევა	134
კონტაქტი გარე სამყაროსთან	134
სამუშაო	135
მისჯილი პატიმრების ხელმისაწვდომობა რეეიმებზე	135
რეეიმის მიზნები მისჯილი პატიმრებისათვის	135
რეეიმის იმპლემენტაცია მისჯილი პატიმრებისათვის	135
მისჯილი პატიმრებისათვის სასჯელის მოხდის	
ორგანიზაციული ასპექტები	136
მისჯილ პატიმართა შრომა	136
მისჯილი პატიმრების განათლება	137
მისჯილი პატიმრების გათავისუფლება	137
წესების განახლება/ახალი რედაქციით შემუშავება	137
თავი II	138
სოციალური სამუშაოს რაობა	138
სოციალური სამუშაოს რაობა, სოციალური სამუშაოს საფუძვლები, ინდივიდები, ჯგუფები და ოჯახები	139
მიკრო-, მეზო- და მაკრო- პრაქტიკის სოციალური სამუშაო	140
სოციალური სამუშაოს ტიპები	140
სოციალური სამუშაოს მიმართულებები	141
სოციალური სამუშაოს ამოცანები	141
სოციალური მუშაკის როლები	142
სოციალური სამუშაოს ღირებულებები და პრინციპები	144
ცოდნა სოციალურ სამუშაოში	145
სოციალური სამუშაოს პრინციპები	145
სოციალური სამუშაოს ეთიკური სტანდარტები	146
სოციალური მუშაკის ეთიკური მოვალეობები კლიენტის მიმართ	147
ღირებულებები და ეთიკა სოციალურ სამუშაოში	147
ეთიკური პასუხისმგებლობები კლიენტის	
წინაშე ეთიკის კოდექსის მიხედვით	148
შემთხვევის მართვა სოციალურ სამუშაოში	149
შემთხვევის მართვის ეტაპები	150
ადამიანის ქცევა სოციალურ გარემოში	152
ადამიანის ქცევა სოციალურ გარემოში (თეორიები)	154
ადამიანის მოთხოვნილებათა იერარქია	157
სოციალური სამუშაოს ზოგადი პრაქტიკა	159
სოციალური სამუშაო სხვადასხვა მიზნობრივ ჯგუფთან	162

სოციალური სამუშაო პენიტანციურ სისტემაში	
პენიტანციური სფეროს სოციალური სამართლის	
თეორიული საფუძვლები	171
პენიტენციური სისტემის სოციალური სამუშაოს პრინციპები	173
სოციალური მუშაკის ფუნქცია პენიტენციურ სისტემაში	174
სოციალური მუშაკის საქმიანობის	
სტრუქტურა პენიტენციურ სისტემაში	177
თავი IV	180
სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური სამუშაო გეგმა და მისი წარმოების წესი	180
1. სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა	181
2. რისკისა და მოთხოვნების შეფასების მნიშვნელობა	
სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური დაგეგმვის პროცესისათვის	182
3. სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის შემუშავება	
ესტონეთის მაგალითის მიხედვით	183
4. სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური დაგეგმვის საფუძვლები	186
პატიმრის სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმის მიზანი	
და განხორციელება სასჯელის სისრულეში მოყვანისას	186
გათავისუფლების ფაზა	186
პატიმრის განთავსება ციხეში	186
პატიმართა გადაყვანა ღია ტიპის ან მაქსიმალური	
უსაფრთხოების ციხეებში	187
პატიმრის მუშაობის უნარიანობა და მისი	
პროფესიული უნარ-ჩვევები	187
პატიმრის განათლების, მეორეული პროფესიული განათლების	
ან პროფესიული ტრენინგის უზრუნველყოფის საჭიროება	187
პატიმრებისთვის მინიჭებული პრივილეგიები	188
პატიმრის გათავისუფლებისათვის მოსამზადებლად აუცილებელი ზომები	188
სხვა ზომები, რაც საჭიროა პატიმრობის	
აღსრულების მიზნების მისაღწევად	188
5. რისკის/მოთხოვნების იდენტიფიკაციის მექანიზმი	189
6. რისკის/მოთხოვნების შეფასების სპეციფიკაცია პატიმრებისათვის	
(განსხვავებანი და მსგავსებანი)	190
7. საერთაშორისო სტანდარტები რისკისა და მოთხოვნების	
შეფასების კონტექსტში	191
8. რისკის/მოთხოვნის შეფასების მაგალითები	192
9. სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა	192
10. პატიმართა შეფასება პირობით გათავისუფლებისათვის	195

თავი V	196
ფსიქოლოგიური ასპექტები	196
ინანილი	197
მსჯავრდებულთა დაყოფა კატეგორიებად აქცეპტუაციის ტიპების მიხედვით (უპრანინის კრატეტიკა)	197
1. აღმზრდელობითი მუშაობის თავისებურებები მსჯავრდებულებთან, რომლებიც ხასიათდებიან აღქმის სუსტი (დაბალი) უნარით	197
1.1 აქცეპტუაციის ტიპი – პიპერტიმიური (პიპერაქტიური) ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები	198
1.2 აქცეპტუაციის ტიპი – დისტინტიური ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები	198
1.3 აქცეპტუაციის ტიპი – ციკლოიდური ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები	199
1.4 აქცეპტუაციის ტიპი – ემოციური ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები	199
1.5 აქცეპტუაციის ტიპი – დემონსტრაციული ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები	200
1.6 აქცეპტუაციის ტიპი – ალგუნებადი ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები	201
1.7 აქცეპტუაციის ტიპი – ჩაკეტილობა – ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები	201
1.8 აქცეპტუაციის ტიპი – პედანტიური – ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები	202
1.9 აქცეპტუაციის ტიპი – მღელვარე – (ფსიქოსტენური) ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები	202
1.10 აქცეპტუაციის ტიპი – ეგზალტირებული (ლაბილური) ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები	203
1.11 აქცეპტუაციის ტიპი – ინტროვერტირებული (შიზოიდური, აუთისთიური) ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები	204
1.12 აქცეპტუაციის ტიპი – ექსტრავერტირებული (კონფორმული) ურთიერთობისა და ქცევის თავისებურებები	204
2. მსჯავრდებულებთან აღმზრდელობითი მუშაობის ფორმები და მეთოდები, რომლებსაც აქვთ აღქმის საშუალო ხარისხი	206
3. ინდივიდუალურ-აღმზრდელობითი მუშაობის თავისებურებები მსჯავრდებულებთან, რომელთაც აქვთ აღქმის ძლიერი (მაღალი) უნარი	209
4. წახალისებისა და დასჯის ღონისძიებების გამოყენების მეთოდიკა	212
5. მსჯავრდებულთა შორის კონფლიქტური სიტუაციის თავიდან აცილებ/ლიკვიდაციის მეთოდიკა	213

II ნაწილი	218
ფსიქოსოციალური პროგრამა არასრულწლოვანთა აღზრდელობით	
დანებაშეუბრუნებელი განთავსებული მოზარდებისათვის (მინი-ვარიანტი)	218
1. მოზარდთა ფსიქოსოციალური დახმარების პრინციპები	218
1.1 პიროვნულ ზრდაზე ორიენტაციის პრინციპი	218
1.2 უპირობო, პოზიტიური ყურადღების პრინციპი	218
1.3 ასაკობრივი თავისებურებების გათვალისწინების პრინციპი	219
1.4 თემზე ორიენტაციის პრინციპი	219
1.5 მუშაობის მრავალგეგმიანობის პრინციპი	219
1.6 მულტიდისციპლინარულობის პრინციპი	219
1.7 მუშაობის პროლონგირებულობის და საფესურგობრიობის პრინციპი	219
1.8 საზოგადოებასთან ინტეგრაციის პრინციპი	220
2. პერსონალი	220
2.1 არასრულწლოვანთა აღზრდელობით დაწესებულების აღზრდელებთან და პედაგოგებთან მუშაობა	221
3. მოზარდთა აღზრდელობით დანებაშეუბრუნებელი მოთავსებული მოზარდების მშობლებთან და ოჯახის წევრებთან მუშაობა	222
4. ინდივიდუალური ფსიქოლოგიური კონსულტაციები	224
5. ინდივიდუალური ფსიქოლოგიური დახმარება	224
6. ჯგუფური ფსიქოლოგიური მუშაობა	224
7. მეთოდის ძირითადი ამოცანები	225
8. შემოქმედებითი აზროვნებისა და შრომის მეთოდი	226
8.1 კონფლიქტის მართვის ტრენინგი	226
8.2 მტრის ხატის დაძლევისა და აგრესიის შესუსტებისაკენ მიმართული ტრენინგი	226
9. აგრესიის დაძლევისკენ მიმართული მუშაობის სტრატეგიული მიზნები	227
10. აგრესიის დაძლევისკენ მიმართული მუშაობის ძირითადი ტაქტიკური ამოცანები	227
11. მუშაობის მიმართულებები (მეთოდი)	229
12. ეპოლოგიური აღზრდის მეთოდი	229
III ნაწილი	232
მსჯავრდებულთა ფსიქოლოგიური თავისებურებები,	
რომლებიც მიღრეკილნი არიან სპიტიდისაკენ	232
გამოყენებული ლიტერატურა	235